EX LIBRIS.



MATTHEW VAN SICLEN.

# VADERLANDSCHE

# HISTORIE

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

# VADERLANDSCHE

# HISTORIE.

## TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

# VADERLANDSCHE
# HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigste Schrijvers en egte Gedenkstukken zamengesteld.

*Met Plaaten.*

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

Wagenaar, Jan

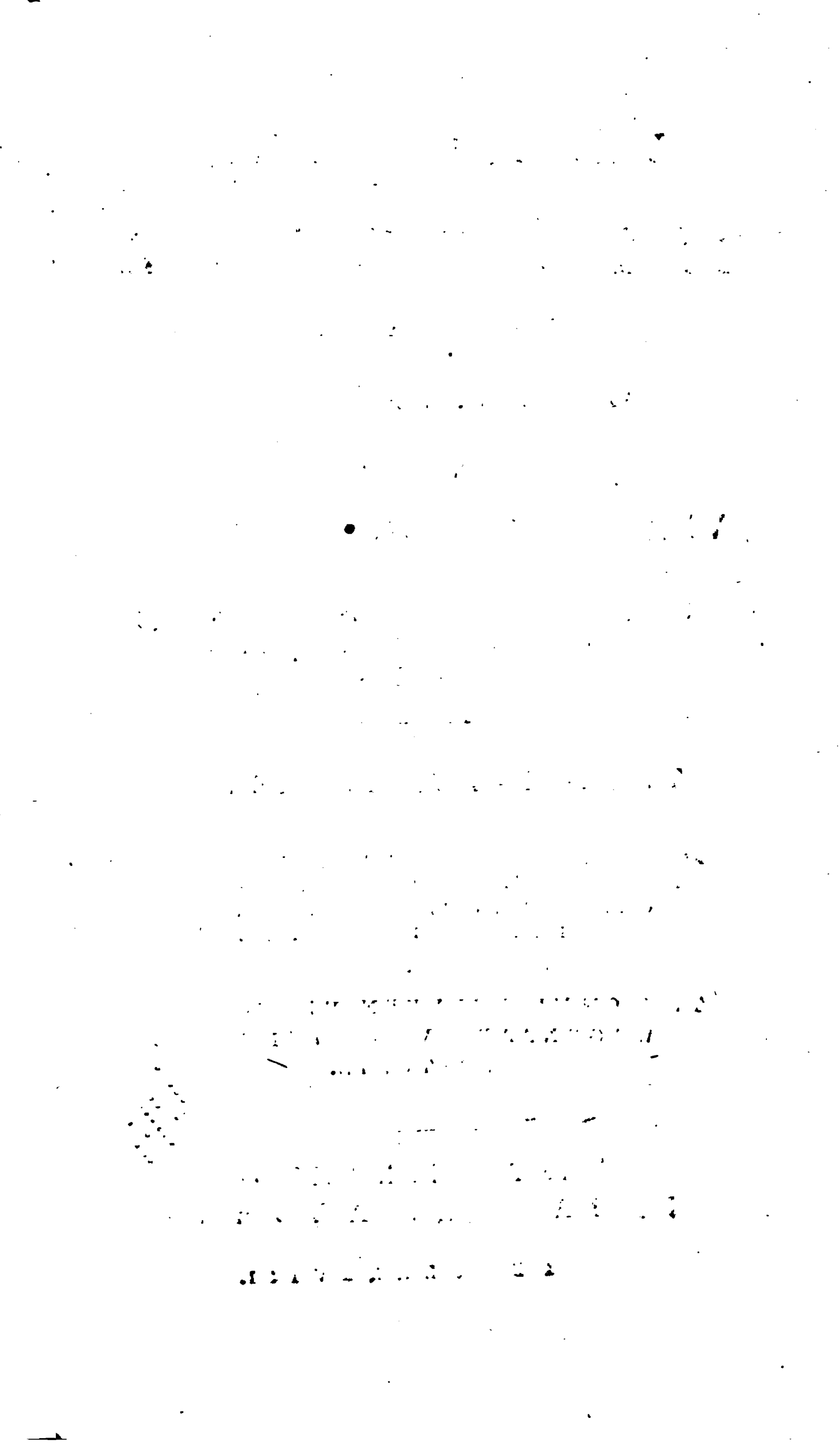
BEGINNENDE MET DEN JAARE 1752 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1758, BEVATTENDE HET TYDPERK VAN HET GOUVERNANT- EN VOOGDESSCHAP VAN HAARE KONINGLYKE HOOGHEID ANNA.

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

Te AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXVIII.

1788.



# BERIGT

## VAN DEN

# UITGEEVER.

*Met de Uitgave van het Eerste Deel der* Vaderlandsche Historie, vervattende de Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden, zints den aanvang der Americaansche Onlusten, en den daar uit gevolgden Oorlog tusschen Engeland, en deezen Staat, tot den tegenwoordigen tyd, ten Vervolge van WAGENAARS Vaderlandsche Historie, *heb ik, in een Voorberigt, de Leezers aangeduid, dat het Tusschenvak, van den jaare* MDCCLI *tot* MDCCLXXV, *in gevolge eener overeenkomst tusschen den Schryver en my, middellerwyl stondt aangevuld te worden. 't Is, in beäntwoordinge hier van dat dit Stuk, als een* XXII. *Deel, het licht ziet. Waar omtrent ik niets te zeggen heb, dan, by deeze bloote herinnering, nog te verzekeren, dat des Schryvers Plan is, in Drie Deelen, van grootte als het tegenwoordige, 't gemelde Tydvak te begrypen, en dus een* Geheel *te leveren. 't Geen de Schryver, in zyne* Aanspraak aan zyne Land- en Tydgenooten, *voor 't gemelde Eerste Deel gezegd heeft, geldt ook grootendeels op het tegenwoordig Stuk; en wyzen wy den Leezer derwaards, hem beloovende, in dit loopende jaar, het Derde Deel des* Vervolgs *te*

*zullen leveren. —— De maate van goedkeuring, welke deeze Onderneeming by myne Landgenooten ontmoet, dient den Schryver en my ten spoorslag, om rustig voort te vaaren. Wy zullen, elk in onzen Kring, die in een nog hooger trap tragten te verdienen.*

---

De Plaaten moeten tegen over de volgende bladzyden ingevoegd worden.



---

# VADERLANDSCHE

# HISTORIE.

## EEN EN TACHTIGSTE BOEK.

### INHOUD.

*Schikkingen op de Regeering, naa den Dood van* W. C. H. FRISO. *Bepaalingen by Holland gemaakt, indien de Gouvernante, staande de Minderjaarigheid eens Opvolgers overleedt. Schryfstoffe van dit Tydperk. Besluit om den Stadhouder op kosten des Lands te begraven. Het Lyk gekist. De Begraafenisse bepaald. Waarom noch de Buitenlandsche Gezanten, noch de Raad van Staaten, in de Lykstatie komen. De Begraafenisse zelve. Lykredenen en Lykgedichten. Rouw alhier, en vervolgens op Batavia aangenomen.* JACOB MOSSEL, *Gouverneur Generaal van Neêrlands Indie. De Gouvernante neemt Zitting in de Hooge Vergaderingen. Haar voorstel by Staaten van Holland, tot vermindering van 't Krygsvolk. Besluit daar op genomen. Voordeelen gehegt aan een Plan van de* LXXXI. BOEK.

LXXXI. BOEK. *Gouvernante omtrent het Krygsvolk ingeleverd. Schikkingen op de Kleeding der Militairen. Waarom voor de Landmagt zo zeer gezorgd en de Zeemagt onvoorzien gelaaten werd. De Uitvoer van 't geen tot de Houtzaagery behoort verboden. Bepaaling by Holland omtrent de Dykwerkers. Vryheden aan de Handelaars op Spanje verleend. De Rekenkamer van het Noorderkwartier uit Hoorn na 's Haage overgebragt.* WILLEM DE V. *tot Ridder van de Kousseband verheeven. Plegtigheden te dier gelegenheid. Liefddaadige Onderstelning der Fransche Vlugtelingen. Inzamelingen ten hunnen behoeve hier gedaan. Schipbreukelingen van Capitein* STENIS, *en anderen, uit de Moorsche Slaaverny, gelost. De Vrede met de Maroccaanen gesloten. Zorg door hunne Hoog Mogenden voor in Groenland gelaatene Schepen gedraagen. Oprichting van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem. De Hooge School te Groningen hersteld. Instelling van den Heer* WALTER SENSERF *te Rotterdam. De Nieuwe Kerk te Bergen op Zoom ingewyd. De Overblyfzels van het Huis te Britten vertoonen zich drie dagen agter den anderen.* JOHAN VAN COLLEMA *begiftigt het Burgerweeshuis te Breda. Geschil tusschen de Hollandsche en Zeeuwsche Admiraliteiten, door haare Koninglyke Hoogheid beslist. Het voorgevallene deswegen. Twist tusschen de Staaten van Friesland, en het Hof Provinciaal, over het te Regt stellen van*

*van misdaadige Militaire Perſoonen, door de Gouvernante bemiddeld. De vyfde Jaardag van* WILLEM DEN V. *in den Haage en elders gevierd. Een nieuwe Stedepenning in Friesland vervaardigd. De openbaare Intrede van den Franſchen Afgezant, den Marquis* DE BONAC, *in den Haage. Zyn eerſte openbaar Geboor by hunne Hoog Mogenden.* WILLEM DE V. *voegt zich aan 't hoofd der Haagſche Schutterye. Deeze met een Gouden Beker, van wylen* WILLEM DEN IV. *haar toegeſchikt, beſchonken. Vrugtlooze Poogingen om de Binnenlandſche Fabryken te begunſtigen. Handelverdrag met den Koning der beide Sicilien. De Prins Bisſchop van Luik krygt hier den Tytel van Doorlugtige Hoogheid. Het Dok te Vlisſingen herſteld. De Haven te Middelburg verbeterd. Oogmerk om de Speelkaarten en Dobbelſteenen te belasten, niet volvoerd. De Heer* CHARDON *opent in den Haage eene Militaire Kweekſchool. Het Beroeringswerk in de Kerken, door een Beſluit der Clasſis van Schieland tegengegaan, en geſtuit. Het geval der Gebroeders* MERKES, *die men, ter oorzaake van Vrymetzelaary, tot geen Leden der Kerke wilde aanneemen. Ongeregeldheden in de Ommelanden, by het Inwyen van een Kerkhuis gepleegd. De Inſtelling van* JAN STOLP *te Leyden.* JOHAN GEERTSEMA *te Groningen in zyne eer herſteld. 't Voorgevallene van* J. J. MAURICIUS *op Surinaame, en hier te Lande. Verandering der Regee-*

LXXXI. BOEK. *ring op Surinaame. De zaaken gaan in de Oost-Indien voorspoedig.*

---

1752.

Schikkingen op de Regeering, naa den dood van W. C. H. FRISO.

Op de zo woelige tooneelen des buitenlandschen Krygs, door den Vrede te *Aken* geëindigd; op de landberoerende onlusten, die de verheffing des Prinsen WILLEM CAREL HENDRIK FRISO tot hooger en uitgestrekter Waardigheden, dan immer een zyner Voorzaaten bekleedde, opvoerden, begon 'er eene stilte in de *Vereenigde Gewesten* te heerschen, die rustige dagen beloofde, voor den vervallen Handel, de kwynende Zeevaard, en de zugtende Handwerken, zo gunstig. De vroegtydige Dood diens Vorsten, in den Jaare, MDCCLI (*), zou het Gemeenebest ongetwyfeld blootgesteld hebben aan nieuwe binnenlandsche beweegenissen, indien de Erfopvolging, die zo veel voeten in de aarde hadt (†), niet bepaald geweest, en het Volk, over de nieuwlings ingevoerde Regeeringsvorm, niet wonder in den schik geweest ware. —— Thans viel 'er niets meer te doen dan, overeenkomstig met de beraamingen, in den Jaare MDCCXLVII gemaakt, wanneer zyne Hoogheid iet menschlyks over kwam, de Prinsesse Weduwe, haare Koninglyke Hoogheid ANNA, by

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 448.
(†) CERISIER. *Tafereel van de Gesch. der Vereen. Nederl.* X. D. bl. 402.

LXXXI. BOEK. —— 1752.

by het beklaagen van den Rouw, den Eed af te neemen, als Gouvernante en Voogdesse van den minderjaarigen Heere WILLEM DEN V. Prins van *Oranje* en *Nassau*, en Erfstadhouder van *Holland*; dit geschiedde, door Staten van *Holland*, ten eigensten dage des overlydens, zonder dat men 't noodig oordeelde, vooraf, last van de Steden te haalen. Eene dergelyke Bezending uit de Algemeene Staaten vervoegde zich, kort daar op, by die Vorstinne, haar, als Gouvernante en Voogdesse, wegens het Erf-Capitein- en Admiraal Generaalschap, en het Erfstadhouderschap over de Generaliteits Landen, in den Eed neemende. De andere Gewesten, en het Landschap *Drente*, hadden de leedmaare van 's Stadhouders overlyden niet vernomen, of zy volgden dit zelfde spoor, en de Regeering schikte zich eerlang op den voet, als de Reglementen ten aanziene van het Erfstadhouderschap bepaald hadden (*).

Bepaalingen by Holland gemaakt, in dien de Gouvernante, staande de Minderjaarigheid eens Opvolgers overleedt.

Het onverwagte Sterfgeval des Stadhouders deedt de heilzaamheid zien van de vooraf gemaakte schikkingen op de Regeeringsgesteltenisse, zo dat 'er niets anders noodig was, dan het beraamde in trein te brengen. De Ridderschap van *Holland* leverde daarom in Wintermaand, ter Staatsvergadering een voorslag in, betreffende eene nadere Voorziening, waar van gesproo-

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. 449 en breeder in de *Nederl. Jaarb.* 1751. bl. 1031 enz.

LXXXI. BOEK. 1752.

sprooken was in de Opdragte van het Erfstadhouderschap op den Negentienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXLVII; om naamlyk vast te stellen, hoe te handelen, wanneer het der Voorzienigheid behaagde, de Vrouwe Gouvernante uit dit leeven weg te neemen, geduurende de Minderjaarigheid van de Vorstlyke Spruiten, ter Erfopvolging benoemd. Het beraamde door hun Ed. Groot Mogenden veranderde men in een Besluit. Het Ontwerp haare Koninglyke Hoogheid ter overweeginge aangeboden, droeg, in Sprokkelmaand deezes Jaars, haare goedkeuring weg. Hoofdzaaklyk merkte zy 'er op aan, dat de benoeming der Persoonen over de Opvoeding, eene zaak van 't meeste gewigt zynde, veel overlegs vorderde: zo ras zy daar omtrent bepaaling gemaakt hadt, zou zy eenige Persoonen den Staaten van *Holland* voordraagen; doch vertrouwde, dat, indien zulks niet mogt geschied zyn, eer de dood dit belette, hun Ed. Groot Mogenden geene zwaarigheid zouden maaken, daar toe te gelasten de Persoonen, door haar, by eene beslootene Acte, onder handtekening, benoemd, ten ware als dan op die benoemde Persoonen zulke welverdiende aanmerkingen mogten vallen, dat zy, des kennis gehad hebbende, ten tyde van het opstellen der Acte, dezelve, tot welzyn der Vorstlyke Kinderen, zou zyn voorbygegaan. —— Wyders gaf zy in overweeginge, of hun Ed. Groot Mogenden het niet dienstig en noodig vonden, om, daar dit

Be-

Besluit niets minder dan de Regeerings- LXXXI.
vorm ten voorwerpe hadt, den last van BOEK.
Raadpensionaris te verbreeden, en, gelyk
hy thans verbonden was, naar zyn uiter- 1752.
ste vermogen, te bezorgen, dat de Privilegien, Geregtigheden, Costumen en Usantien van den Lande van *Holland* en *Westfriesland*, mitsgaders de Oppermagt en Gezag van de Staaten en hunne tegenwoordige Regeeringsvorm, en byzonder hunner Ed. Groot Mogenden Besluit van den zestienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXLVII, in allen deele bewaard wierden, hy desgelyks, naar zyn uiterste vermogen, op het naakomen van deeze schikking, wanneer het geval daar was, zou letten. Eindelyk merkt zy nog op, dat, om de Overweeging deezer zaake ter Algemeene Staatsvergaderinge te brengen, met de uiterste voorzigtigheid zou behooren gehandeld te worden, om alvoorens te kunnen te wegebrengen, dat men daar op voorbereid zou weezen (*).

'T Zyn

(*) *Resol. van Holland.* 10 Feb. 1752. Wy hebben, dit weinige hier van opgetekend, en de Voorziening zelve agter wege gelaaten: eensdeels om niet vooruit te loopen 't geen andere Gewesten, in 't vervolg, ten deezen opzigte, beraamden, 't welk geschiedde als of 'er by *Holland* niets op bepaald was, en anderdeels om dat wy, by 't overlyden der Gouvernante, eer de Vorstelyke Kinderen Meerderjaarig waren, daar van breeder zullen moeten spreeken, en dus, zo veel mogelyk, herhaalingen te vermyden.

LXXXI. BOEK. 1752. Schryf-stoffe van dit Tydperk.

't Zyn de Lotgevallen en Gebeurtenissen onzes Vaderlands, onder deeze Gouvernante en Voogdesse van den nog Kinderlyken Erfstadhouder, welke ons staan te boeken. Deeze zyn, in den beginne, noch vreemd, noch veelvuldig, zy missen dat treffende en uitlokkende, 't welk het blad der Geschiedenisse, met greetigheid doet leezen. Wy zouden, 't zelve met kleinigheden opvullende, in staat zyn van dit Tydperk een dik Boekdeel te maaken; doch juist hier door de verveeling vergrooten: zo veel mogelyk zullen wy die wegneemen, door de keuze der gevallen, en derzelver schikking. De Geschiedkunde, zal ze haare waardigheid behouden, en eene getrouwe Verhaalster, zo wel als eene Leermeesteresse des leevens zyn, moet het weezenlyke optekenen, het waare zich ten doelwit stellen, en zo veel aangenaams, als daar mede bestaanbaar is, 'er by voegen; 't geen meest en best zal kunnen geschieden door eene voeglyke behandeling, naar 't belang der zaaken geschikt, door verscheidenheid en eenheid, zo goed mogelyk, te paaren. De Leezer zal zich der schaarsheid, in dorre Tydperken, moeten getroosten, en dit ligtst doen, wanneer zyne aandagt niet lang wordt opgehouden, en de menigte van gebeurtenissen, die om derzelver zamenhang met de voorgaande, of het verband met de volgende, niet onverhaald mogen blyven, derzelver klein gewigt vergoedt.

Schoon

Schoon onze Voorganger WAGENAAR, met een kort woord, van de Begraafnisse des overleden Stadhouders, ten slot zyns Werks, gewaagd hebbe (*), zullen wy, 'er iets breeders van melden, als eene Gebeurtenisse vallende in den aanvang onzes Tydperks, en van eenen omneslag, die aanduidt, welk eene hoogagting 's Lands Regeerders den overleden Vorst toedroegen. — De Voorzitter in de Algemeene Staatsvergaderinge, de Heer van LYNDEN VAN RESSEN, hadt, in 't laatst der jongstverstreeke Wintermaand, het voorstel niet gedaan, om, ten betoon van liefde en agting voor de nagedagtenisse des Stadhouders, zyn Lyk, op gemeene kosten der Gewesten, ter aarde te bestellen, of het droeg de onmiddelyke goedkeuring van hunne Hoog Mogenden, in allen opzigte, weg; gelyk ook de Prinses Weduwe, van dit besluit verwittigd, die vriendlyke aanbieding wel gaarne aannam, als een uitwerkzel en bewys der Liefde en Agtinge van hunne Hoog Mogenden voor 't Huis van *Oranje*.

Besluit om den Stadhouder op kosten des Lands te begraaven.

Het Vorstlyk Lyk van den vyf en twintigsten van Slachtmaand tot den achtsten van Wintermaand, op een Praalbedde ten toon gelegen hebbende, werd den tienden van Louwmaand gelegd in eene Kist, gegooten van eene stoffe, zo men wil duurzaamer dan metaal en van zodanig eene gedaante, dat

Het Lyk gekist.

(*) WAGENAAR *als boven* bl. 450.

LXXXI. BOEK. 1752. dat het Lichaam als te eenemaal beslooten daar in ligt. De Kunstbeeldgieter van Zyne Hoogheid hadt het bovenstuk of dekzel derwyze vervaardigd, dat het een van 't hoofd tot de voeten gewapenden Veldoversten, in laagverheeven beeldwerk verbeeldde, laatende in 't gezigt van het Helmet eene ronde opening, met een glas, waar door men 't aangezigt van den Vorst zien kon. Deeze Lykbusse besloot ook een zilveren en tinnenkistje, de Harssenen, het Hart, en de verdere Ingewanden, bevattende.

De Begraafenisse bepaald. Haare Koninglyke Hoogheid liet, door eene Bezending van twee haarer Raaden, haar voorneemen by hunne Hoog Mogenden bekend maaken, om de Lykstaatie van haaren Gemaal, zo ras doenbaar, te laaten voortgaan, en hun verzoeken, dezelve met hunne tegenwoordigheid te vereeren, 't welk zy aannamen; en voorts de Heeren Griffier FAGEL, den Raad en Thesaurier DE LA BASSECOUR, en den Secretaris HOP, benoemden om, met den Hofmeester en Domeinraad der Vorstinne, hier toe door haar gelast, de noodige schikkingen dier staatlyke Uitvaard te beraamen; den Hofmeester OCKERSE beveelende om, wanneer hy daar toe verzogt werd, den drie Heeren, van wegen de Staaten aangesteld, in het volvoeren van dit werk, de behulpzaame hand te bieden.

Waarom noch de Buitenlandsche De vierde van Sprokkelmaand bestemde men tot den dag der Begraafnisse, en hadden de gemelde Heeren, welken de bezorging

ging was aanbevolen, in verscheide byeenkomsten, beraadslaagd, hoe dezelve, met den meesten luister, eer en agting voor den Staat, teffens eene behoorlyke zuinigheid in 't oog houdende, zou kunnen geschikt worden (*). *Zy* leverden een plan in van de Orde op de Lykstaatie. In dezelve, vondt men, noch de Afgezanten van buitenlandsche Mogenheden, toen in den *Haage* zich bevindende, noch den Raad van Staaten; de uitlaating van de eertgemelden geschiedde om verschillen over den rang te voorkomen; en hadden zy den Raad van Staaten 'er niet op kunnen brengen: dewyl deeze oordeelden onmiddelyk op de Algemeene Staaten te moeten volgen, waar toe de Staaten van *Holland* niet konden verstaan (†).

Afgezanten, noch de Raad van Staaten in de Lykstatie komen.

Hunne Hoog Mogenden keurden de opgegeeve Orde goed, als mede eenige daar by gevoegde Schikkingen (§); en gaven den Hofmeester OCKERSE last, om, zo veel de Vergadering van hunne Hoog Mogenden betrof, de noodige bevelen ter volvoeringe te geeven: dit werd ook door anderen werkstellig gemaakt, en reeds met het aanbreeken van den bepaalden Begraaf-

De Begraafenis van den Stadhouder.

(*) De kosten deezer Vorstelyke Begraafnisse berekende men verlang op, acht en zestig duizend Guldens. *Resol. Holl* 21 April 1752. bl. 642.

(†) *Resol. Holl.* 14. 22. 27 *Jan.* 1. 12. *Feb.* 1752. bl. 33. 62. 73. 99. 166.

(§) Zie deeze Lyst en verdere Schikkingen in de *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 89 enz.

LXXXI. BOEK. 1752. graafnisdag, begon zich alles, wat eenige post by de Lykſtaatie moest bekleeden, te haasten. Ten zeven uuren vergaderde de Schuttery van *'s Gravenhaage* en ſchikte zich in ryen, langs de ſtraaten, door welke de Lykſtaatie heen zou trekken: de Schutters preſenteerden het geweer, zo ras de Opper-Officieren de weet kreegen, dat de Lykſtaatie op de *Plaats* genaderd was, zy bleeven in dien ſtand tot dat zy, dezelve geheel voorby getrokken zynde, opſlooten, met Snaphaanen verkeerd en gedekt onder den linker arm. By het *Zieke* genaderd, hielden zy halte en kreegen bevel het Geweer verkeerd op Schouder te brengen, en de oude ſtandplaats weder te betrekken, en de Vaandels t'huis gebragt zynde, uit den anderen te gaan, als verrigt hebbende wat hun, te deezer treurige gelegenheid, te doen ſtondt. —— Het Krygsvolk, tot de Lykſtatie beſtemd, beſtaande in de Garde Dragonders, de Garde Zwitzers, de Garde te Voet, de Cent Suisſes, en de Garde du Corps, was omtrent gelyktydig met de Burgers in de weere om, op de aangeweeze post, plaats te neemen

Reeds voor negen uuren werd het Vorstlyk Lyk, uit de Zaal van het Stadhouderlyke Hof na beneden gebragt, en op de Lykkoets geſteld, en ving de marsch, begeleid door den Lieutenant Colonel VAN NUSLER, volgens het plan aan, deeze werd, den *Haag* verlaatende, voortgezet tot *Delft*, waar de Officiers der Schutterye, en de

de Schutters zelve, allen in ſtaatig zwart gedoscht, voorzien van in zwaaren Rouw geſtooken, Vaandels, Spontons en Trommels, zich eenigen tyd voor de aankomst der Lykſtaatie, op de Markt ſchaarden, en bereids een treurig vertoon maakten: 't welk vermeerderde toen in den naamiddag, omtrent drie uuren, de Regimenten Gardes, Dragonders, Gardes te Paard, Gardes Zwitzers, en Gardes te Voet, alle in hunne beste monteering ter Stad in en op de Markt kwamen, onder het ſpeelen van Treurmuzyk; de Vaandels, Standaarden, Spontons, en Helbaarden, met Krip voorzien, werden ſleepende en de Snaphaanen van het Voetvolk verkeerd onder den ſlinker arm gedraagen; de Ruitery hadt de Carabynen in den Schoe, en de ontblootе Palasſen onder den rechter arm na achteren gekeerd.

Op het Plein buiten de *Haagſche* Poort ſtapten veelen, die de Lykſtaatie vormden, uit de Koetzen, en anderen uit de Schuiten, en ſchikten zich in dezelfde Orde als zy door den *Haag* waren getrokken, de Stad om half vier uuren ſtaatig intreedende, over de Markt, tusſchen de Schuttery heen, tot in de Nieuwe Kerk, die van banken en geſtoelten ontleedigd, met zand en planken bedekt en geheel gelyk van grond gemaakt was. Onder het dof geluid der met zwart Karſay bekleedde Trommels, bromde het gelui van alle de klokken der Stad: één en twintig ſtukken Kanon balderden driemaalen tusſchen beiden,

LXXXI. BOEK. 1752. den; losgebrandt, eerst toen het Vorstlyk Lyk aan de Poort kwam, voorts toen het aan de Kerk genaderd was, en eindelyk toen het in de Grafkelder werd nedergelaaten, naa dat het de Kerk een en andermaal was omgedraagen, op dat de Heeren en Edellieden, die de Vorstlyke Cieraaden in den trein gehouden, of de Paarden geleid hadden, nevens de Bedienden, met die Cieraaden en Paarden, in het Choor, zich tegen de muur, op de bestemde plaatzen moesten schikken. Ruim zeven honderd stuks Waschkaarssen op de Kerkkroonen en Hangblaakers en Kandelaars geplaatst, verlichtten het Kerkgevaarte op eene wyze die aller goedkeuring wegdroeg. Het staatig bedryf der Begraafenisse zelve werd een weinig voor zes uuren volvoerd, en, nam de staatie, onder het licht van ontelbaare toortzen, en flambouwen, te rug trekkende, ten zeven uuren een einde.

De *Delftsche* Regeering hadt alles aangewend om de ongelukken te dugten uit een zo onbeschryflyk grooten toevloed van Menschen, als te wagten was, te voorkomen, buiten de *Haagpoort* en in de Stad, staketzels opgerecht; aan den waterkant binnen de Stad waren hier toe tusschen de dertien en veertien honderd paalen, zes voeten van elkander, in den grond geslaagen, vier voeten hoog boven den waterkant, van onder en boven met planken aaneengehegt; boeten gesteld op het komen tusschen dezelve, op het leggen van vaartuigen in de gragten of wateren, waar de

Lyk-

Lykſtaatie voorby moest, op het beklimmen van Luifels en andere ongeſchikte plaatzen, en op het heen en wederloopen, het dringen, en wat dies meer zy; dit alles bragt te wege, dat het zonder eenig ongeluk afliep, terwyl de opgevulde Kamers, en ſtelladien, voor veel gelds verhuurd, met de opgepropte ſtraaten, eene allerontzaglykſte vertooning maakten. — 's Volgenden daags, bedankte de Regeering van *Delft* de Officieren en Hoofdluiden der Burgerye, voor hunne wakkerheid, trouwe, hulpe, goede orde, en de betoonde ſtaatlykheid der rouwkleedye, met verzoek om de Schutters desgelyks uit haaren naam, dank te zeggen: en ontving elk Schutter, naderhand, tot eene gedagtenis, een Afdrukzel van de Dankbetuiging haarer Koninglyke Hoogheid voor 't beleid der Magiſtraat en het gedrag der Schutterye (*). — Het dof gebrom der Klokken, die acht dagen naa het overlyden agter een, en drie dagen voor en op den dag der Begraafenisſe, volgens hoog bevel, moesten luijen, vervulde al het land met eene doodſche treurigheid.

LXXXI. BOEK. — 1752.

Op den dag deezer Uitvaard, en kort daar naa, deeden, in meest alle Hooge Schoolen des Vaderlands, de Hoogleeraars plegtige Lykredenen; de Gehoorplaatzen en de Geſtoelten, waren met zwart bekleed, de Hoogleeraars en Curatooren verſcheenen

Lykredenen en Lyk-Gedichten.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 123.

LXXXI. BOEK. — 1752. nen in diepen rouw, een deftig Treurmuzyk opende en sloot dit rouwstaatig bedryf. In meest alle Steden, en op verscheide Dorpen, hielden de Leeraars, zo op aanzoek der Kerkenraaden, als uit eigen verkiezing, deftige Lykredenen, die der *Augsburgsche Belydenisse*, der *Doopsgezinden* en *Remonstranten* betoonden hier in niet min yvers dan anderen. De gedrukte Lykredenen, die men zomtyds in één bundel aantreft, kunnen hier van nog getuigen. Dat de Dichters niet in gebreke bleeven om Lykcypressen te strooijen behoeft nauwlyks te worden aangetekend, geheele Lykdichtverzamelingen komen nog menigwerf voor, behalven de Treurzangen in de Werken der Dichteren en Dichteressen van dien tyd.

Rouw hier, en vervolgens ook op *Batavia* aangenomen. Gelyk in deeze Gewesten het draagen van den rouw voor Staatspersoonen en Militairen bepaald was, zo bereikte de tyding van 's Vorsten dood de Hoofdplaats van *Nederlandsch Indie* niet of de Raad maakte, in dit wydafgeleegen Gewest, schikkingen op den Rouw over den *Opperbewindhebber, Opper-Gouverneur Generaal der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappye* (*).

JACOB MOSSEL Gouverneur Generaal van *Neerlandsch Indien*. Aldaar was, door het overlyden van den Gouverneur Generaal GUSTAAF WILLEM *Baron van Jimhoff*, Stedehouder van zyne Hoogheid (†), op den eersten van Slacht-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 548.

(†) Zie het Leeven deezes Heers in de *Leevensbe-*

Slachtmaand des Jaars MDCCL. deeze hoog- aanzienlyke Bediening opengevallen. De Heer JACOB MOSSEL, van *Enkhuizen* geboortig; doch in zyn vroegſte jeugd op *Batavia* gekomen, en van Waardigheid tot Waardigheid opgeklommen, intusſchen, by voorraad, in *Nederlandsch Indie* tot diens Opvolger aangeſteld, in afwagting der goedkeuringe van zyne Hoogheid, als Opper-Gouverneur Generaal, en van de Edele Hoogagtbaare Heeren Bewindhebberen der Compagnie, ontving dezelve, en geſchiedde den vier en twintigſten van Hooimaand de Inhuldiging op de plegtigſte wyze, onder het betoon van de daar gebruiklyke Eeretekenen, die meer dan een zweem van Vorstlyke grootheid hebben. De onlangs aangekome maare van het overlyden des Stadhouders, en de daar door veroorzaakte rouwe, verbande alle luidrugtige vreugdebetooningen. (*).

LXXXI. BOEK. 1752.

Hoewel reeds op den achtſten van Slachtmaand des voorleden Jaars eene plegtige Bezending uit hunne Hoog Mogenden aan de Prinſes Gouvernante was afgevaardigd, om haar den Eed af te vorderen, wegens het neemen van Zittinge in den Raad van Staaten (†), liep het tot den éénentwintigſten van Wintermaand deezes Jaars aan eer haare Koninglyke Hoogheid,

De Gouvernante neemt zitting in de Hooge Vergaderingen.

*beſchryving van eenige voornaame meest Nederlandſche Mannen en Vrouwen.* III Deel bl. 274.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. *bl.* 549 *enz.*

(†) *Nederl. Jaarb.* 1751. bl. 1036.

LXXXI. BOEK. 1752.

heid, in die Vergadering, zittinge nam, zonder eenige plegtigheden, wordende derwaards alleen vergezeld door den Opperhofmeester den Generaal VAN BURMANIA, den Opperstalmeester Luitenant Generaal VAN GROVENSTEINS, en den Kamerheer VAN VOIGT. Zy vertoonde zich dien eigen dag in de andere Hooge Vergaderingen: want, naa eenigen tyd toevens in den Raad van Staaten, liet zy zich in een Draagstoel naa het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland* en *Westfriesland* brengen, en begaf zich van daar naa de Vergaderplaats der Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, waar de Raadpensionaris STEIN haar, uit naam van hun Edele Groot Mogenden, met eene welgepaste Redenvoering begroette, welke door haar minzaam beantwoord werd.

Haar Voorstel by Staaten van *Holland* tot vermindering van Krygsvolk.

In den Stadhouderlyken Stoel gezeten, leverde zy, onder betuiging, dat zy altoos bedagt was, om, de bezwaarde Finantien der Gewesten, zo veel mogelyk, te verligten, een Plan over, 't welk zy hadt doen ontwerpen, tot vermindering van de *Gardes du Corps*, als mede van de *Hollandsche* en *Zwitzersche Gardes*, 't geen 's jaarlyks eene somme van 110480 Guldens zou bespaaren (*), niet twyfelende of hun Ed. Groot Mogenden zouden 't zelve aanzien als een blyk van haaren yver voor het Gemeenebest, en byzonder voor *Holland*, ook

(*) Zie dit Plan in de *Nederl. Jaarb* 1753. bl. 10.


ANNA
Princesse Douariere van Oranje en Nassau,
Gouvernante der Vereenigde Nederlanden.
Reint. Vinkeles, sculp.

ook 't zelve met hunne goedkeuring vereeren, en voorts alles te werk stellen, wat ten beste van den Lande kon strekken; 'er by voegende, dat zy niet kon naalaaten, te deezer gelegenheid aan te bevelen, dat in de zaak raakende de Ampten, met allen mogelyken spoed, een besluit mogt genomen worden. Naa dankbetuiginge, werd zy te rug geleid door alle de Leden dier Vergaderinge, en door eenige Leden van de Ridderschap, vergezeld tot in een der vertrekken van de Heeren Staaten Generaal, waar zy eene Raadpleeging bywoonde met Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten gehouden. Eindelyk nam de Gouvernante ook zittinge in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden, wordende, naa het scheiden der Vergaderinge, door drie Edelen, benevens den Griffier FAGEL, tot aan de koets uitgeleid.

LXXXI. BOEK. 1759.

Geen wonder, dat het Voorstel in de Staatsvergaderinge van *Holland* gedaan, en vervolgens ter Algemeene Staatsvergaderinge overgeleverd, daar eene algemeene goedkeuring vondt, en in een Besluit veranderde, om 'er den Staat van Oorlog, voor het toekomende Jaar, volgens te schikken (*). In Wintermaand des voorleden Jaars was reeds het Besluit genomen, om met Grasmaand 's Lands Krygsvolk met 2008 Man te verminderen (†). Ook hadt de

Besluit daar op genomen. Voordeelen, gehegt aan 't Plan van de Gouvernante omtrend het Krygsvolk ingeleverd.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 12.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5.

LXXXI. BOEK. 1752. de breedvoerige Voorslag van de Gouvernante, om de Troepen van den Staat op een meer vasten en min kostbaaren voet dan tegenwoordig, te brengen, in 't Voorjaar medegedeeld (*), de bewonderende goedkeuring van 's Lands Hooge Magten weggedraagen, als zodanig ingerigt, — dat, naar voordragt van den Raadpensionaris STEIN, de volvoering van dat Ontwerp, met den tyd, zou geeven een voordeel van meer dan vyftien Tonnen Gouds, en van nu af aan eene baate van ruim acht Tonnen Gouds, terwyl de Armé van den Staat, in getal van gemeene dienstdoende Manschappen, niet meer dan ruim zestien honderd zou verminderen. — Dat, daarenboven, by 't zelve, verscheide nieuwe en noodzaaklyke voordeelen aan de overblyvende Militie waren toegevoegd, geschikt om de Compagnien te zuiveren van menigvuldige gebreken, thans in dezelve plaats vindende, als mede dat 'er een voegelyk middel was aangeweezen, om de Troepen voortaan, zonder uitstel, te betaalen. — Dat voor de zodanigen, die hunne Posten zouden verliezen, gezorgd was op een wyze, welke, aangemerkt de volstrekte noodzaaklykheid eener groote Hervorminge, geene wettige reden van klaagen overliet, en alomme aan de Republiek eere zoude moeten aandoen. — Dat, hoe wonderspreukig en strydig het ge-

(§) Zie dit Ontwerp *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 263 enz.

gezegde, in den eersten opslage, mogt LXXXI. BOEK. 1752.
voorkomen, men alles, by een nauwkeurig onderzoek van het Ontwerp, en de daarby gevoegde staaten zou bewaarheid vinden. — Voorts hadt men alle Partydigheid en Onregt vermydt, en was niet aangegaan tegen eenige Capitulatie, uitgezonderd met opzigt tot de drie Battaillons van *Oranje Nassau*, en de twee Battaillons van den Heere Vorst VAN WALDECK hier te Lande, by dit Ontwerp behandeld op den voet van Nationaale Troepen, schoon ze eigenlyk overgenomen Corpsen waren; doch dat haare Koninglyke Hoogheid, ten opzigte van de eerstgemelden, gaarne haare toestemming daar toe hadt gegeeven; en dat zy, met betrekking tot de laatstgenoemden, den Vorst van WALDECK alvoorens hadt laaten polssen, en uit diens antwoord, by den Voorslag overgeleverd, gezien dat deeze, op eene edelmoedige wyze toestemde, dat zyne twee Regimenten, in dienst van den Staat, en hier te Lande zynde, zouden worden zamengevoegd om maar één Regiment te maaken, en ten dien opzigte gelyk te staan met de Nationaale Troepen, onder eene zeer aanneemelyke voorwaarde, thans mede opengelegd. — Dat, wanneer het voordeel van dit Ontwerp gevoegd werd by het voordeel der reeds by voorraad gedaane Afdanking, de geheele som dier beide, met den tyd, meer dan achttien honderd acht en zeventig duizend Guldens zou bedraagen, en van nu af aan boven de

LXXXI. BOEK. 1752. elf honderd vyf en dertig duizend Guldens: een voordeel nimmer te verwerven door eene vermindering der Troepen op de gewoone wyze, of de Afdanking van Corpsen; of van Onder-Officieren of Gemeenen, zonder de Krygsmagt van den Staat tot die laagte te brengen, dat het even veel zou zyn of zy dezelve hadt, dan niet (*).

Schikkingen op de Kleeding der Militairen.

Haare Koninglyke Hoogheid, die eene nuttige voorziening gedaan hadt, ten opzigte van de Schuldbekentenissen der Officieren: dewyl deezen, in verlegenheid om geld op te neemen, de slegte streeken van baatzugtigen opvolgden, en zich, tegen een hoogen Intrest, voor meerder Penningen schuldig stelden, dat de Schuldenaars waarlyk genooten hadden: waar uit wederzydsche ongelegenheden reezen (†), maakte eene nieuwe Schikking op de Monteering der Troepen van den Staat. De Regimenten Dragonders zouden in 't Blaauw gekleed blyven; de Regimenten Cavallery, uitgezonderd de Gardes te Paard, die de blaauwe Kleeding bleeven behouden, zouden allen in 't Wit gekleed worden; uitgenomen de *Schotsche Brigade*, welke in 't Rood bleef, zouden de Regimenten Infantery alle in 't Blaauw worden uitgedoscht. Voorts liet zy het aan de Hoofden der Regimenten over, om zodanige Opslagen, verdere Uitmonsteringen, en Kamisoolen te geeven,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 311.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5.

ven, als deezen zouden goedvinden; uitgezonderd dat 'er geen Goud of Zilver, zelfs geene van goud of zilverdraad gewerkte Knoopen, hoe of op wat wyze het zou mogen weezen, mogt voorgeschreeven worden, behalven by de Gardes Dragonders, Gardes te Paard, Gardes te Voet, en de Zwitzersche Gardes; dan stondt het den Hoofden vry, om aan de Hoeden der Officieren zodanige Boordzels en gewerkte Knoopen, 't zy van Goud of Zilver, te geeven als zy verkoozen: en kreegen alle Krygsofficieren, van den Colonel af tot den Vaandrig ingeslooten, teffens last om aan het Hof van haare Koninglyke Hoogheid niet te verschynen, dan in hunne Regiments-monteeringe (*)

Waarom voor de Landmagt zo zeer gezorgd, en de Zeemagt onvoorzien gelaaten werd.

Baart het eenige verwondering, dat de Gouvernante, zo van den aanvang haars Bestuurs, als by haar eerste Verschyning in *Hollands* Raadzaal, het oog meest scheen gevestigd te hebben, op de Landmagt van den Staat, en het maaken van Hervormingen in dezelve, deeze zal spoedig verdwynen als wy ons herinneren, dat LODEWYK, Hertog van *Brunswyk*, in den Jaare MDCCL, in dienst van 't Gemeenebest getreeden, aangesteld was, om, het algemeen Opperbevel te voeren over de Troepen van den Staat, geduurende den tyd van 's Stadhouders Minderjaarigheid. Wat hy daaromtrent voorstelde, droeg de toestemming van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 6 en 362.

LXXXI. BOEK. 1752. van haare Koninglyke Hoogheid weg, en wat deeze voorfloeg, kon niet missen te behaagen, in de Hooge Vergaderingen, zodanig als dezelve toen gesteld waren. Hoe breedvoerig ook en uitgewerkt een Plan omtrent de Landmagt werd ingeleverd, en geheel omhelsd, schoon 'er niet weinig op zou hebben kunnen worden aangemerkt, van de Zeemagt repte men zo min als of dezelve in ons Gemeenebest geen bestaan altoos hadt.

De uitvoer van 't geen tot de Houtzaagery behoort, verboden.

Hadden 's Lands Vaders, met het afloopen van het voorgaande Jaar, zich gedrongen gevonden, om, door een gestreng Plakaat, de baatzugt tegen te gaan van zommigen, die den pligt het Vaderland schuldig vergeetende, zich niet ontzagen om de goede Ingezetenen, het Houtzaagen, Touwslaan, Weeven, Twynen, en dergelyke Hanteeringen verstaande, te verleiden en door schoonschynende beloften en hooge geldbelooningen uit te lokken, ten einde deeze Landen te verlaaten, en met hunne Kundigheden, in die Handwerken, na elders te vertrekken, tot groot nadeel derzelven in deeze Gewesten, zy vonden dit niet genoegzaam, althans niet ten opzigte van de Houtzaagerye, zedert veele Jaaren zulk een voordeelige Trafiek. Buitenlanders, dien het gelukte Werkvolk te krygen tot de Houtzaagerye in staat, bleeven verlegen om Houtzaagmolens, en wat tot dezelve noodig was, te bekomen, zonder ze van hier te ontbieden; 't welk gelegenheid gaf tot lastgeevingen om Molens en de voornaam.

naamste gedeeltens tot de Zaagerye behoorende, of afbraken van Molens, te koopen, tot welker uitvoering onbedagte en baatzoekende Ingezetenen zich lieten gebruiken. Zy gingen dit tegen, door een streng Plakaat, teffens de vervoering zeer bezwaarlyk maakende (*).

Bepaaling by *Holland* omtrent de Dykwerkers.

Nood is de Moeder veeler Kunsten, geen wonder dat ons Land, 't welk zich zonder Rivier-Sluis- of Dyk-werken, niet boven water kan houden, uitmunt in Lieden daar op afgerigt, en van de noodige Werktuigen voorzien. De kundigste Aanneemers en bekwaamste Werklieden te *Werkendam*, *Hardingsveld*, en daar om streeks, woonagtig, hadden, van tyd tot tyd, zich verbonden om buiten de Landen van den Staat, dergelyke Werken aan te neemen, het Werkvolk, de Schuiten, en de Werktuigen derwaards heen te voeren. Dit onbegrensd zynen gang gaande, kon niet dan ten nadeele van den Lande strekken: immers stondt het geschaapen, by opkomenden nood, deeze bekwaame Lieden met de benoodigde Werktuigen te missen: waarom Staaten van *Holland* goedvonden, zodanige Aanneemingen, buiten den Staat, te verbieden; nogthans wilden zy de Nabuuren van derzelver hulpe niet geheel verstooken laaten, uit welken hoofde het hun vry stondt, uitdruklyk verlof van Heeren Staaten te verzoeken (†).

De

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5. 74.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 360.

LXXXI. BOEK. —— 1752. Vryheden aan de Handelaars op *Spanje* verleend.

De Kooplieden, op *Spanje* handeldryvende, verwierven by de Algemeene Staaten, op hun verzoek, voor den tyd van twee Jaaren, vrydom van alle Regten, als mede van het buitengewoone Veilgeld, wegens vreemde Linnens, Gaarens, Yzerwerk en Kooperdraad, in deeze Landen gebragt, om dezelve na *Spanje* over te voeren; zullende de Linnens en Gaarens, uit *Duitschland* komende, ten einde geen nadeel toe te brengen aan de Binnenlandsche Handwerken, hier niet verkogt mogen worden. Alles onder de behoorelyke voorzorgen op dat de voorschreeven Goederen na geene andere Plaatzen of Ryken, dan *Spanje* mogten gaan (*).

De Rekenkamer van het *Noorder kwartier*, uit *Hoorn*, na '*s Haage* overgebragt.

Zints de oprichting van het Gemeenebest, hebben de zeven Steden van het *Noorder-Kwartier* of *Noord-Holland*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerende*, de Steden van *Westfriesland*, *Kennemerland* en *Waterland* uitmaakende, een byzondere Rekenkamer gehadt, waar toe elke Stad een Lid uit haaren Raad, voor twee Jaaren, afvaardigde, onder den naam van *Rekenmeester*; alles behandelde men 'er omtrent op dezelfde wyze, als in de Rekenkamer van *Holland*, in '*s Haage*. Te *Hoorn*, waar de *Gecommitteerde Raaden van het Noorderkwartier* vergaderen, werd ook deeze Rekenkamer gehouden (†); de-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 207.

(†) *Tegenw. Staat der Veréén. Nederl.* V. D. bl. 374.

dezelve nam, met Bloeimaand deezes Jaars, aldaar een einde, wordende na *'s Gravenhaage* overgebragt, om met de Rekenkamer van *Holland* te gemaklyker en eenstemmiger te kunnen handelen (*). LXXXI. BOEL. —— 1753.

De Hofplaats *'s Gravenhaage*, meer en meer, naa de verheffinge des Stadhouders, het middelpunt van verrigtingen, die naa Vorstlyke Grootheid smaakten, aanschouwde thans de volvoering eener Plegtigheid, om derzelver zeldzaamheid, eene omstandige melding waardig. Hadt zyne Majesteit de Koning van *Groot-Brittanje*, zyn Schoonzoon met het uiterste genoegen tot de hooge Waardigheden in deeze Landen zien verheffen, dit aangemerkt als een bykomenden band van Vereeniginge tusschen zyne Ryken, en den Staat der *Vereenigde Gewesten*, en, by diens afsterven den Staatsecretaris Lord HOLDERNES herwaards afgevaardigd, om by de Prinses Weduwe den rouw te beklaagen, wegens het verlies van haaren Vorstlyken Gemaal, en haar in deeze treurige omstandigheden met raad en daad te ondersteunen, 's Konings genoegen by de Algemeene Staaten betuigende over het vaardig ten uitvoer brengen der schikkingen op de Erfopvolging in den Jaare MDCCXLVII beraamd, hy was, ten deezen Jaare, zynen Kleinzoon byzonder gedagtig, en betoonde zulks door hem met de Ridder Orde van den *Kous-*

WILLEM DE V. tot Ridder van den Kousseband verheeven.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 145.

LXXXI. BOEK. 1752. *Kousseband* te vereeren. Deeze is de oudste onder alle Wereldlyke Ordes, door Koning EDUARD DEN III. ingesteld, en welker Leden nooit het getal van zes en twintig overtreffen, altoos bestaande uit Persoonaadien van den eersten rang. Acht Keizers van het *Duitsche* Ryk, negen en twintig Koningen van andere Ryken in *Europa*, vyf Prinsen van *Oranje*, benevens verscheide Paltsgraaven, Keurvorsten en Hertogen, buiten *Engeland*, waren Medegenooten geweest van deeze Ridder Orde. Onder de Prinsen van *Oranje*, daar mede vereerd, was ook de jongst overleden Stadhouder. De Grootvader van WILLEM DEN V. dagt hem deeze eere toe, en liet ze op de staatlykste wyze opdraagen, naa dat hy hem, in een Capittel van die Orde, plegtig tot Ridder hadt verklaard.

De vyfde van Zomermaand was bestemd tot de volvoering van de Ridderlyke Inhuldiging in het Huis de *Oranjezaal*. Derwaards hadt zich, in den voormiddag het aanzienlykste gedeelte der Gardes, alle in hunnne groote monteeringen, vervoegd, en zo geschikt als den meesten luister kon byzetten aan de op handen zynde plegtigheid. In het voorhuis stonden alle de Liverybedienden van het Hof, op 't kostbaarste uitgedoscht, benevens een Stalmeester, binnen de Vertrekken bevonden zich de Pages: alle de Officieren van de Regimenten *Hollandsche* en *Zwitsersche* Gardes waren in hunne groote monteering,

zo op het Bordes als in de Vertrekken, om de Plegtigheid by te woonen; van tyd tot tyd vloeide een ongelooflyk aantal Persoonen van rang van beiderlei Sexen toe, die boven, beneden, en in het Voorhuis, plaats namen, zo als zy oordeelden het vreemde Schouwspel, 't geen nu op het punt stondt van geopend te worden, best te kunnen zien.

LXXXI. BOEK. 1752.

Niet lang werd der Aanschouweren verwagting uitgesteld. Voor één uuren verscheen de Colonel YORKE, Afgezant des Konings van *Groot-Brittanje*, by deezen Staat, met den Heer ANSTIN, eerste Wapen-koning van dien Monarch, overgekomen om den jongen Vorst tot Ridder in te huldigen, gezeten in eene zeer kostbaare koets met zes paarden bespannen, door een Looper voorgegaan, en van vier Liverybedienden vergezeld. De Officieren en het geschaarde Krygsvolk betoonden de gewoone eerbewyzingen, en werden die Heeren beneden aan de Koets ontvangen, door alle de Hooge Officieren, Edellieden, en Generaal-Adjudanten van haare Koninglyke Hoogheid. De Prins Erfstadhouder ontving hun op het bordes van de stoep, staande tusschen den Opperhofmeester Generaal Baron VAN BURMANIA en den Opperstalmeester en Lieutenant Generaal GROVESTEINS, en geleidde ze na het vertrek der Gouvernante. Kort daar op kwamen in twaalf Koetzen, voorafgegaan door Staatenboden en te wederzyden omstuwd met Liverybedienden,

de

LXXXI. BOEK. 1752.

de Afgevaardigden zo van hunne Hoog Mogenden, als van den Raad van Staaten, tot het bywoonen deezer Plegtigheid benoemd: zy werden met dezelfde eerbetooningen ontvangen, en door *Zyne Hoogheid* na een Vertrek geleid.

De Afgezant en Wapen-koning aan de Prinses Gouvernante voorgesteld, overhandigden haar hunne Geloofsbrieven, en het Boek der Wetten van de Ridder-orde. Die Vorstin leverde hun een Geschrift over met handtekening en zegel bekragtigt, waar in zy beloofde „ te zul„ len tragten, dat de Prins, haar *Zoon*, „ wanneer hy tot rypere Jaaren zou geko„ men weezen, zou nakomen alle de Ar„ tykels dier Wetten, welke niet streeden „ tegen den Godsdienst, waar van hy Be„ lydenisse zou doen, noch ook tegen de „ Regten en Vryheden van de Republiek „ der *Vereenigde Nederlanden*, waar van „ hy Erfstadhouder was, noch tegen den „ Eed, dien hy naderhand, ingevolge „ van die Waardigheid, zou moeten doen." Deeze uitzondering was uitdruklyk door den Koning aan zyn Kleinzoon vergund (*).

Hier

(*) De gewoone Eed, die een Ridder voorgeleezen en door hem afgelegd wordt, is van deezen inhoud: *Gy, verkooren zynde tot een Medegenoot deezer Hoog Edele Ridder-Orde van den* Kousseband, *belooft en zweert, by de Heilige Evangelisten, daar hier uw hand op ligt, dat gy, willens of weetens, nooit eenig Reglement van deeze Orde, of eenige Ar-*

Hier op ging men ter Inhuldiginge zelve over. De groote Zaal van 't Lusthuis was tot die Plegtigheid geschikt. In het Opperste gedeelte hadt men den grond derwyze opgehoogd, dat dezelve twee treden boven den gemeenen vloer verheeven was, om dit verheven gedeelte stondt eene balustrade, en kostbaare tapyten bedekten 't zelve. Te midden van dien verhoogden grond was een Koninglyk gestoelte geplaatst, overdekt met een verhemelte, bestemd om ledig te blyven, en te verbeelden, als of de Koning van *Groot-Brittanje* zelve tegenwoordig was, ten welken einde het verhemelte met de Koninglyke Wapenen van *Groot-Brittanje* praalde. Ter slinker hand was een ander dergelyk Gestoelte voor den Jongen Prins van *Oranje*, met de Vorstlyke Wapenen vercierd, waar by twee andere Stoelen geplaatst waren, een voor den Afgezant YORKE, en een voor den Wapen-koning ANSTIN. Tegen over dezelve stonden verscheide Armstoelen onder een verhemelte, voor de Afgezondenen uit de Algemeene Staaten, en den Raad van Staaten, naby de balustrade was een Gestoelte gezet voor de Prinses CAROLINA. Eerst wer-

*Artykelen daar in vervat, breeken zult, behoudens dat zy overeenkomen en niet strydig zyn, met de Wetten van* GOD *Almagtig, of van dit Koningryk, zo veel van U afhangt en U toebehoort. Zo help U* GOD *en zyn Heilig Woord!* Tegenw. Staat van Groot-Brittanje. I. D. bl. 324.

LXXXI. BOEK. 1752.

werden die Heeren Afgevaardigden, door twee Edellieden, afgehaald, ter Zaale ingeleid, om plaats te neemen op de voor hun geschikte stoelen, onmiddelyk daar op verscheen Prinses CAROLINA, vergezeld door eenige Edellieden, en alle de Staatdames van het Hof, en nam plaats. De Intrede van zyne Hoogheid zelve, met de Inhuldigers, ging op deeze wyze toe. Vooraf de Generaale Adjudanten twee aan twee; agter deezen de Edellieden mede by paaren, en naa dezelven de Kamerheer Generaal Major BIGOT; hier op volgde de Wapen-koning in zyn Plegtgewaad, draagende den Koninglyken Lastbrief, op pergament geschreeven, liggende het Zegel in eene kostbaare doos, benevens de Cieraaden van de Orde op een rood fluweel kussen; de Afgezant YORKE vergezelde hem, en onmiddelyk daar op vertoonde zich de aanstaande Ridder, gaande tusschen den bovengemelden Opperhofmeester en Opperstalmeester, gevolgd door de Officieren van Ordonnantie, zo van de *Gardes du Corps* als van de *Cent Suisses.* Alle de Persoonen, die tot deezen optocht behoorden, maakten, de *Zaal* intredende, drie Eerbewyzingen voor het Gestoelte van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, by het inkomen, in het midden, en als zy plaats namen. *Zyne* Hoogheid met den Afgezant en Wapen-koning gingen zitten. Naa het eindigen van een ongemeen fraay Muzyk reezen de twee laatstgemelde Heeren op. Dit deedt ook zyne

Hoog-

Hoogheid, en de Heeren Afgevaardigden. Terwyl zy dus op hunne plaatzen overeinde stonden, maakte de Heer YORKE eene diepe buiging voor 't Gestoelte van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, vervolgens voor zyne Hoogheid, en hem met deeze Aanspraak, in de *Fransche* taal, begroetende: LXXXII. BOEK. 1752.

,, MONSEIGNEUR! Het is op bevel ,, van den zeer hoogen, zeer uitmuntenden en zeer vermogenden Monarch, ,, uwen Koninglyken Grootvader, GEORGE DEN II., door GODS Genade Koning van *Groot-Brittanje*, *Frankryk* ,, *en Ierland*, den Verdeediger des Geloofs, dat wy de eere hebben tot Uwe ,, Doorlugtige Hoogheid te naderen, en ,, denzelven, uit naam des Konings, als ,, Souverain der zeer edelen en roemrugtige Orde van *St. Joris*, genaamd de ,, KOUSSEBAND, kennis te geeven, dat ,, het zyne Majesteit behaagd heeft, in ,, een Capittel in deszelfs tegenwoordigheid den vierentwintigsten van laatstleden Maart gehouden, Uwe Doorlugtige ,, Hoogheid, met toestemming van alle ,, Mede-ridderen, toen tegenwoordig, te ,, verkiezen, om Ridder dier roemrugtige ,, Orde te weezen, en dat zyne Majesteit ,, ons naderhand belast heeft, de Tekens ,, daar van aan U te bezorgen. Wy verzoeken Uwe Doorlugtige Hoogheid, ,, ons te willen vergunnen om te openen, ,, en aan dezelve voor te leezen de Aanstelling, waar mede ons zyne Majesteit

LXXXI. BOEK. — 1752. „ heeft gelieven te vereeren, en volgens „ welken wy, overeenkomstig met de be„ velen van zyne Majesteit, zullen voort„ gaan om uwe Doorlugtige Hoogheid, „ met de Cieraaden van die zeer edele „ Orde te bekleeden."

Met eene buiging beantwoordde de jonge Vorst deeze Aanspraak. De Wapenkoning ANSTIN nam daar op de Aanstelling, gaf ze aan den Afgezant, die ze aan zyne Hoogheid overhandreikte, uit wiens hand de Secretaris HORST dezelve ter voorleezinge ontving. Onder dit leezen stonden alle de aanweezenden overeinde. Zyne Hoogheid dezelve weder ontvangen hebbende, gaf ze te rug aan den Wapen-koning, wanneer een ieder zich nederzette. — Andermaal hief het Muzyk aan, en reezen naa 't zelve de Afgezant en Wapenkoning weder op, maakten hunne Eerbetooningen; laatstgenoemde Heer nam den KOUSSEBAND (*), dien overgeevende aan YORKE, welke dit hooge Ordeteken aan 't slinker been van zyne Hoogheid gespte, terwyl de Wapen-koning het Formulier las. Voorts reikte hy het *Blauwe Lind*, met een daar aan hangenden Gouden Pen-

(*) Deeze *Kousseband* is een Band van blaauw Fluweel, omboord met fyn Gouddraad, gemeenlyk met de Letters van de Zinspreuk der Orde, HONY SOIT QUI MAL Y PENSE, (*Het gaat hem kwalyk, die 'er kwaad van denkt*) bestikt, vercierd met een Gouden Gesp, en somtyds met kostbaare Gesteenten.

Penning, waar op *St. Joris* te paard is verbeeld, den Draak met een Speer doorstootende, aan den Afgezant over, die 't zelve den jongen Vorst omhing, onder het ten tweede maal leezen van het Formulier. Vervolgens werd de *Purperen Mantel*, de *Halsband*, de *Degen*, het *Boek der Statuten* en de *Muts* met Pluimen, op dezelfde wyze; aan den Afgezant overgehandigd, die deeze Ordes Cieraaden aan zyne Hoogheid vertoonde; doch van wegen zyne jonge Jaaren, niet aandeedt, de Wapenkoning lag ze weder op het Kussen neder. De Ridder werd, door den *Groot-Brittanischen* Gezant, in 't *Fransch*, op deezen trant aangesprooken.

LXXII. BOEK.

1752.

„ Gy zyt tegenwoordig bekleed, MONSEIGNEUR! Gy zyt Ridder geworden „ van eene Orde, die, buiten tegenspraak, „ alle de andere Militaire Orden van 't „ Heelal in Oudheid overtreft, en tot nu „ toe haaren Adeldom en haare Zuiver„ heid, zonder eenige smet of wraaking, „ behouden heeft. — Op U, MON„ SEIGNEUR! zyn de Hoope, de Ver„ wagting, en alle de Wenschen van eene „ groote en wyze Republiek gegrond. „ De Loopbaan, welke aldaar voor U ge„ opend is, verdient uwe zorgen, en ik „ kan niet twyfelen of Uwe Doorlugtige „ Hoogheid zal, als dezelve, onder de „ oogen, en onder de wyze en voorzigti„ ge zorgen, van haare Koninglyke Hoog„ heid de Prinses uwe Moeder en Voog„ desse, tot ryper ouderdom gekomen is,

LXXXI. BOEK. —— 1752. „ zich waardig maaken, om, in de Histo„ rie van deeze Orde, onder het getal der „ Helden, die aan dezelve den uitmun„ tendsten luister hebben toegebragt, eene „ plaats te vervullen.

„ Ik, een yverig en getrouw Dienaar van „ mynen Koning en myn Vaderland, op„ regt en met de daad in het Geluk van „ de Republiek der *Vereenigde Nederlan-* „ *den* belang neemende, en een Vriend „ zynde der Vryheid, die het Voorwerp „ der gemeene zaak tusschen die beide „ Volken is, stort de kragtigste wenschen „ uit, dat de roem van Uwe Doorlugtige „ Hoogheid evenaare, den roem der Hel„ den, welke met deeze Orde, zints haa„ re eerste Instelling, zyn vercierd ge„ weest, en welker gedagtenis nooit zal „ worden uitgewischt. — Schoon ik wilde „ ik zou geen Loopbaan kunnen openen, „ die heerlyker en den naayver van uwe „ Doorlugtige Hoogheid waardiger is dan „ het Leeven en de Daaden van alle die „ Christen Ridders, welke deeze edele „ Tekenen, waar mede gy werklyk be„ kleed zyt, gedraagen hebben. Zinne„ beeldige Tekenen van een Orde, die „ byna vyf honderd Jaaren geleeden, door „ den zegenryken Koning EDUARD DEN „ III. van *Engeland* ingesteld, en door „ een volgende reeks *Brittannische* Ko„ ningen, tot onze dagen, zonder ver„ breeking gehandhaafd en gedraagen is. „ Ten deezen opzigte moet ik tot de „ goedheid van uwe Doorlugtige Hoog-

„ heid

„ heid toevlugt neemen. De paalen, wel- LXXXI.
„ ke ik my dien voor te schryven, ver- BOEK.
„ bieden my ergens anders, dan in de
„ Jaarboeken van het zeer oude en door- 1752.
„ lugtige Huis van *Oranje* voorbeelden
„ te zoeken, wegens 't geen ik de eer
„ heb voor te draagen. De MAURIT-
„ SEN, de FREDERIK HENDRIKKEN,
„ de WILLEMEN I. II. III. en IV, Stich-
„ ters of Beschermers van deezen Onaf-
„ hangelyken Staat, zyn Naamen, die nooit
„ zullen ophouden van aan waare Bemin-
„ naars der Vryheid dierbaar te zyn. —
„ Hunne voorbeelden mogen het weezen,
„ waar door het jonge en tedere Hart van
„ Uwe Doorlugtige Hoogheid aangedree-
„ ven en vuurig worde; hunne Daaden
„ moeten uwe Studie zyn; hunne Helden-
„ stukken, hunne Wysheid, uw Leevens-
„ richtsnoer uitmaaken! Erfgenaam hun-
„ ner Eertytelen! wees teffens Erfgenaam
„ hunner Deugden!

„ Met welk een vermaak en genoegen
„ zal zich uwe Doorlugtige Hoogheid
„ niet ten eenigen dage, dit aanmerke-
„ lyk Tydstip te binnen brengen, toen
„ de Koning, myn Meester, aan dezelve,
„ in een zo tederen Ouderdom, dat daar
„ van bykans geen voorbeeld is, de Eer
„ opgedraagen heeft van de Orde, welke
„ hy zelve draagt; terwyl zyne Majesteit,
„ door zulks te doen, een der sterkste be-
„ wyzen heeft gegeeven, van zyne Ko-
„ ninglyke Genegenheid jegens uw Door-
„ lugtig Huis, zo als ook jegens deeze

 „ Re-

LXXXI. BOEK. 1752. „ Republiek, waar van de Vriendschap „ aan denzelven, ten allen tyde, lief en „ waard geweest is, en waar van de Behoudenis en Onafhangelykheid steeds „ met die van zyne eigene Koningryken „ op een eenpaarigen voet, en van even „ groot gewigt zyn.

„ Deeze Bedenkingen, MONSEIGNEUR! „ ben ik verzekerd, en 't zy my geoorloofd zulks te voorzeggen, zullen, „ ten eenigen tyde, uwe Doorlugtige „ Hoogheid aansporen, om door alles, „ wat in zyn vermogen weezen zal, tot „ de handhaving en bevestiging van de „ gelukkige Eendragt, met dien zo natuurlyken Bondgenoot van de Republiek, „ mede te werken: eene Eendragt, van „ welke de veiligheid der Protestantsche „ Religie en de Bescherming der Vryheid „ van *Europa* afhangt."

De Opperhofmeester Baron VAN BURMANIA, beantwoordde deeze zwellende Aanspraak, welke gepast mogt heeten, in zo verre zy op den Ridderlyken toon gestemd was.— De Wapenkoning ANSTIN besloot de Inhuldiging met de Tytels van den Jongen Ridder uit te roepen, onder welker aanhooren elk over einde stondt. Ten derden maale hief het Muzyk aan, en de Verrigters met de Aanschouwers van deeze Ridderlyke Plegtigheid, verlieten de Zaal. De Prins met de Ordetekens, welke hy draagen kon, omhangen, vervoegde zich na 't vertrek van zyne Vrouw Moeder, om dezelve te laaten zien. Zy

om-



WILLEM V. vertoont zich, tot de Ridderorde van den Kouſeband verheeven.

omhelsde, wel voldaan over de beweezene LXXXI.
Eere, haaren Zoon, teffens last geevende, BOEK.
dat hy zich op 't bordes zou vertoonen ——
aan de menigte van aanschouweren, van al- 1752.
lerlei rang, omtrent het Lusthuis, vergaderd. De Heeren, die zyne Hoogheid, te deezer staatlyke gelegenheid, steeds opgepast hadden, traden met hem buiten, vergezeld van zyne Zuster CAROLINA. De lugt weergalmde van het vreugdegeroep der ontelbaare menigte; de jonge Ridder bedankte met buigingen, en kushanden. Elk was in zyn schik over de voegelykheid, waar mede de vierjaarige Prins zich gedraagen hadt geduurende deeze Plegtigheden, vry omslagtig voor een Kind. Op een Prinslyk Middagmaal van veertig borden onthaalde men ten Hove den Afgezant YORKE, den Wapen-koning ANSTIN, de Afgevaardigden der Algemeene Staaten en uit den Raad van Staaten, en andere Persoonen van rang, aan 't zelve bevondt zich mede de jonge Ridder, en 's avonds gaf de *Engelsche* Afgezant aan de Heeren van de Regeering, aan Heeren van 't Hof, den Buitenlandschen Gezanten, en andere aanzienlyke Persoonen van de beide Sexen, een voortreflyk Avondmaal en Bal. Eene toepasselyke Gedenkpenning vereeuwigde vervolgens deeze Gebeurtenis (*).

Toen omtrent half Wintermaand de *Fran-*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 457. van 't Jaar 1753. bl. 14.

LXXXI. BOEK. 1752.

*Fransche* Afgezant, de Marquis DE BONAC, van *Parys* in den *Haage* was aangekomen, liet hy, kort daar op, aan 't Hof van haare Koninglyke Hoogheid vraagen, wanneer het den Prins Erfstadhouder best gelegen zou komen, om, den volgenden dag, een Bezoek van hem te ontvangen. De tyd werd op drie uuren 's namiddags bepaald. De staatlykheid van dit Bezoek en van het Tegenbezoek vordert, dat een en ander, door eene eenigzins omstandige beschryvinge, bewaard blyve. Een Kamerdienaar, twee Pagies en een Stalmeester reeden te paard voor op, gevolgd van twee Loopers; een koets met zes paarden bespannen, voerde vier Edellieden van den Marquis, en een tweede met een zelfde span, den Afgezant, vergezeld van zyn Broeder den Ridder DE BONAC, den Heer MARIAN en den Heer DURAN. Aan 't Huis de *Oranjezaal* genaderd, bejegende de Wagt hem met Krygseere, en kwam zyne Hoogheid, tusschen den Opperhofmeester VAN BURMANIA en den Opperstalmeester VAN GROVESTEINS, vergezeld door een stoet Edellieden, tot aan de Koets den Afgezant tegen, en geleidde hem door verscheide vertrekken; waar in de gewapende Manschappen, Officieren, Generaals en andere Personen van aanzien zich bevonden, tot in het Kabinet: hier begroette de Afgezant den Erfstadhouder met weinig woorden, 't welk hy zelf kort beantwoordde: waar op zyne Hoogheid, op gelyke wyze als by de ontmoeting, den Marquis

De *Fransche* Afgezant DE BONAC legt een Bezoek by zyne Hoogheid af.

tot aan de Koets te rug leidde. Deeze, met zyn gevolg tot aan de Hofbrug gereeden, keerde weder, en hadt een byzonder Gehoor, onvergezeld van plegtigheden, by de Gouvernante, en Prinses CAROLINA.

LXXXI. BOEK. 1752.

Tegenbezoek des Erfstadhouders by DE SONAC.

Den volgenden dag deedt de Erfstadhouder, naa voorgaande beletvraaging, een Tegenbezoek in volle staatie. Voor af ging een Trompetter; naa deezen kwamen de Luitenant VAN SLINGELAND en vier en twintig Man, benevens een Wagtmeester van 't Regiment Gardes te paard; daar op twee koetzen met zes paarden bespannen, zittende in de eerste koets de Heeren Generaals Adjudanten CRONSTROM, CRETSMAR en D'AUBONNE, in de tweede de Adjudant en Luitenant Generaal ROUSE, met den Baron WULKNITZ; toen volgde een Officier en acht Lyfwagten; voorts de Stalmeester GROOS en vier Pagies te paard; naa dezelven twee Loopers, en vervolgens de Koets van zyne Hoogheid met acht paarden bespannen; hy zat 'er in met de bovengemelde Opperhof- en Opperstalmeester, voor op stonden twee Pagies, achter op zes Lakeien, aan de portieren gingen de Heidukken, en aan elke zyde acht van de *Cent Suisses*. Daarop vertoonden zich weder een Trompetter, een Officier en zestien Gemeenen van de Lyfwagt; en twee koetzen ieder met zes paarden bespannen, zittende in de eerste de Kamerheer Baron VAN VOIGT, de Heer LASSARA, Capitein der *Cent Suisses*, met den Graaf DE MARSIN, Ka-

LXXXI. BOEK. merheer van haare Koninglyke Hoogheid; in de tweede de Heeren Colonel RENGERS en Baron VAN HEYDEN, Edellieden; de trein werd geslooten door den Cornet LOOS, met vier en twintig Man en een Wagtmeester van het Regiment Gardes te paard. In deeze schikking ging die staatlyke stoet van de *Oranjezaal* na het Hotel des *Franschen* Afgezants, op de *Prinsesse Gragt*. Met een talryk gevolg tradt de Marquis DE BONAC, op het aannaderen, den Erfstadhouder te gemoet tot aan het portier der Koetze, geleidde hem na het Kabinet; en, naa eenige oogenblikken toevens in 't zelve, weder tot aan de koets te rug: wanneer de staatlyke te rugtocht andermaal het oog der Aanschouweren verlustigde (*).

1752.

Liefdaadige Onderstenning der *Fransche* Vlugtelingen.

Ten deezen Jaare vonden de Ingezetenen deezer Gewesten gelegenheid, om, op nieuw, blyk te geeven, dat hun Geluk niets grootscher hadt, dan dat het hun in staat stelde, om aan veelen wel te doen, en dat hun Inborst niets beter bezat, dan dat zy zulks wilden. Schoon dit betoon van Liefdaadigheid meerendeels slegts in 't voorbygaan geschiedde, mag het egter niet vergeeten worden. De Vervolging om den Godsdienst, zints omtrent een Jaar, in *Frankryk*, voornaamlyk in *Languedok* en *Dauphine*, haare voor eene verlichte Eeuw zo schandelyke rolle, met toeneemende woede, speelende, hadt een groot

(*) *Nederl. Jaarb* 1752. bl. 1296.

groot getal dier arme verdrukten in *Zwitzerland*, dat geweld ontvlugtende, lyfberging gezogt, en gevonden; doch kon dit Land, om verscheide redenen, hun tot geen bestendige schuil en verblyfplaats strekken. Zy zagen na elders uit, om deeze aan te treffen.— Eenige Bisschoppen, voornaame Heeren, en andere Liefdaadige Persoonen, in *Ierland* werden, met het afloopen des voorleden Jaars, te raade, een Fonds te verzamelen, tot onderhoud van de zodanigen dier Vlugtelingen, welken zich op hun Eiland zouden willen nederzetten. In *Engeland* bragten eenigen, met deeze menschlievenden in *Ierland* briefwisseling houdende, het hunne toe, om dat Fonds te vergrooten. Schoon de Koning van *Groot-Brittanje*, eenigen tyd geleden, aan de Regeering van *Ierland* liet weeten, dat hy vyf duizend Ponden Sterlings geschikt hadt tot ondersteuning van buitenlandsche *Protestanten*, die zich in *Ierland* zouden willen nederzetten (*), bleek het niet, dat de Hooge Regeering zich, tot hier toe, deeze zaak aantrok.

LXXXI. BOEK, —— 1752.

De Vlugtelingen in *Zwitzerland* kreegen zo ras geen kondschap, van dit treffelyk en hun heilzaam oogmerk, of een aantal van honderd en veertien beslooten, met een Predikant aan 't hoofd, zich van daar en na *Ierland* te begeeven. Omtrent het einde van Zomermaand namen zy den optocht aan. In het doortrekken van *Zwitzerland*, en op reis, had-

(*) *Tegenw. Staat van Groot-Brittanje*. II. Deel. bl. 576.

LXXXI. BOEK. 1752. hadden zy de voortduurende blyken van hulpvaardige Menschlievenheid, en mogten *Holland* zo beroemd door deeze Deugd, naderende, zich een ruim betoon daar van belooven. Te *Rotterdam* zouden zy zich ontschepen, om van daar met een Schip, door het liefdaadig Genootschap in *Ierland* uitgerust, afgehaald te worden. De Gouvernante, met het lot deezer zwervende Ballingen bewoogen, die allen in *Frankryk* een eerlyk bestaan gehadt, en zommigen zelfs zeer voordeelige Kostwinningen gedreeven hadden, maakte na *Rotterdam* eene aanzienlyke geldsomme, te hunner ondersteuninge, over. De Regeering dier Stad deedt niet alleen een fraay geschenk, ten dien zelfden einde; maar liet, in een der openbaare Gestichten, voeglyke verblyfplaatzen voor die ongelukkigen bereiden. Het milddaadig hart en de ruime hand van veele byzondere Persoonen te dier Stede, bekend van wegen hun hulpryk mededoogen aan Landgenooten en Vreemden, ontsloot zich, tegen hunne aankomst. Wanneer zy in Hooimaand aankwamen, verwekte het gezigt dier Vlugtelingen, by groot en klein, eene algemeene deernis. Alles wat mogelyk was, werd aangewend, om hun allen gerak en gemak te bezorgen; behalven Huisvesting, Spys en Drank, ontvingen zy, Kleederen, Godsdienstige Boeken, andere behoeften en verkwikkingen, geduurende een verblyf van twaalf dagen, wanneer zy dus beweldaadigd scheep gingen, om de Zee oversteekende, aan te

lan-

landen by de Beschikkers, van hunnen optocht. Vier Huisgezinnen bleeven hier, vervolgens door haare Koninglyke Hoogheid, te *Breda*, van eene behoorlyke verblyfplaats en kostwinning bezorgd.

LXXXI. BOEK.

1752.

Nauwlyks waren deezen in *Holland* gekomen, of een aantal van één en zestig verliet *Zwitzerland*, en genoot te *Rotterdam* een zelfde onthaal, waar men een Schip vervaardigde, om ze na *Ierland* over te voeren. 't Was zeer ligt te voorzien, dat de Geloofsverdrukking aanhoudende, het getal der Vlugtenden zeer zou vermenigvuldigen, en dat veelen, gelyk weleer, zich in deeze Gewesten, zouden willen nederzetten. Dit bewoog den Kerkenraad der *Fransche* Kerke in *Utrecht* tot het doen eener Inzamelinge voor de *Gereformeerde Fransche* Vlugtelingen, deeze beliep boven de twee duizend Guldens; en ging de gifte, vergezeld van de belofte eener ryke gaave, indien zy in *Utrecht* hunne wooning verkoozen. In de *Waalsche* Kerk te *Deventer*, aan de Huizen van den Predikant, Ouderlingen en Diakenen dier Gemeente, zamelde men een som van twee duizend en ruim acht honderd Guldens in, ten behoeve der *Fransche Gereformeerden*, die, ter oorzaake van hunne Godsdienstbelydenisse, op de Galeien gebannen, in de Gevangenisen geworpen, of na andere Landen gevlugt waren. — De Vervolging en het vlugten aanhoudende, liet ook de Milddaadigheid niet af de hand te openen. *Middelburg*, *Vlissingen*, *Zierikzee* en *Goes*,

Inzamelingen, ten hunnen behoeve, gedaan.

wa-

LXXXI. BOEK. waren, eenigen tyd laater, hier in voorbeeldelyk, en reikten de *Doopsgezinden* in dit Gewest, het hunne rykelyk toe (*).

1752. Schipbreukelingen van Capt. STENIS en anderen uit de *Moorsche* Slaverny verlost.

Strekte men dus hoogstloflyk de hulpbiedende hand uit aan Vreemdelingen; 'er waren Landsgenooten, die derzelver toereiking niet minder behoefden, ongelukkig zugtende, onder de harde *Slaaverny* der *Mooren*. 's Lands Capitein HENDRIK CORNELIS STENIS, 't Fregat *het Huis in 't Bosch* voerende, was in Wintermaand des voorleden Jaars, op de *Moorsche* Kust, by harden storm gestrand; van de honderd twee en dertig Zielen, waar mede het bemand was, kwamen 'er, met lyfsgevaar, honderd zeven en twintig aan land. Een *Hollandsch* Koopvaardy Fregat beliep, dien zelfden dag, 't zelfde ongeluk, negen Menschen bleeven behouden. De aanbreekende dag ontdekte deeze Schipbreukelingen, wier Schepen, korten tyd naa het verlaaten, geheel aan stukken sloegen, dat zy zich op de *Moorsche* Kust bevonden; zonder eeten en alleen voorzien van het weinige, 't geen zy, in de vlugt, hadden konnen by zich steeken. Op 't strand, en dieper landwaards in, den weg vervorderende, om *Ceuta* te bereiken, kwam een hoop *Mooren* toeschieten, die deezen geheel weerloozen gevangen nam, als beesten voortdreef, na een Kasteel, waar de Paar-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 931. 1336. 1337. van 't Jaar 1755. bl. 102.

Paardestallen hun ten verblyfplaats dienden, en een stukje zwart oneetbaar brood, met een dronk water, hun ten voedzel en drank verstrekte, en zy van alles, wat hun op weg niet reeds ontnomen was, beroofd en naakt uitgeschud werden. De Bevelhebber van *Tetuan* verscheen den volgenden dag, vergezeld van Ruitery en Voetvolk, beklaagde den Capitein over zyn ongeluk, en liet het uitgehongerd Scheepsvolk een *Broodje* geeven. Deeze voerde hun, voor den Capitein en eenige Officieren Paarden en Muilezels bezorgd hebbende, na *Tetuan*, waar zy, naa veel vermoeijenis, uitgehongerd, aankwamen. Onder een ongeloofflyk grooten toevloed van *Mooren*, de ongelukkigen met allen hoon, smaad en spot bejegenende, gingen zy in de gevangenis, in welke zy met een ladder zeer diep tot onder den grond moesten nederklimmen. Van dit akelig hol bleef de Capitein niet bevryd: toen de Officieren en Gemeenen 'er één voor één waren ingegaan, steeg hy van 't paard af, om in het zelfde lot met het Scheepsvolk te deelen. Doch 't leedt weinig tyds, of de *Engelsche Consul* vervoegde zich by den Capitein, met verlof des Bevelhebbers, dat deeze, nevens zestien Man, mogten overgaan in eene andere Gevangenis, beter dan die, waar in de Onderofficieren met de Gemeenen bleeven zitten: terwyl zy van dien zelfden Consul, en de Christen-Kooplieden, in hunnen nood, eenige verversschingen ontvingen.

LXXXI. BOEK.

1752.

Eeni-

LXXXI. BOEK. 1752. * Eenigen tyd in dien Kerker doorgebragt hebbende, vonden zy zich genoodzaakt, zeer zwaaren arbeid te doen, onder eene nu zagter dan harder behandeling, naar de gewoonte der Inwoonderen van *Barbaryen*, om, door die verdrukkingen, de Vrienden der ongelukkige Slaaven te dringen, tot het betaalen van een hoogen Losprys. Te midden van dat leed genooten zy den verzagtenden onderstand hunner Medechristenen, en mogten zich streelen met het vooruitzigt op een naderende Verlossing; dewyl alle moeite om hun de Vryheid te doen erlangen, werd aangewend, en over den Losprys gehandeld.

Met geen ydele hoop voedden zich die beklaagenswaardige voorwerpen: want in Slachtmaand gingen, ter voldoening aan dit verlangen, twee *Hollandsche* Oorlogschepen, gevoerd door de Capiteins HOOGSTRAATEN en PICHOT van *Gibraltar* na *Tetuan* onder zeil; eerstgemelde Scheepsvoogd, vergezeld van de *Consuls* der Algemeene Staaten FRANCOIS en LOUIS BUTLER, werden, by hun aan land stappen, door den Bassa der Haven van *Tetuan*, en de Afgevaardigden des Keizers van *Marocco*, met allen betoon van agtinge ontvangen, als gezonden, om de Verlossing hunner Landgenooten en het herstel des Vredes te bewerken. Behalven de Gevangenen van het Oorlogs Fregat, *het Huis in 't Bosch*, en het Koopvaardy Fregat, dien zelfden dag gestrand, bevondt zich nog een aantal ongelukkigen door de Onderdaanen van

zyne *Maroccaansche* Majesteit, by het neemen van zes Koopvaardyschepen, zints den Jaare MDCCLXXXII, tot Slaven gemaakt: van de vroegst genomenen was slegts één enkel Man, van de laatere een meerder getal, nog in leeven: dat van allen beliep één en veertig; en dewyl, door ziekte, ongeluk, mishandeling en moord, eenigen van 't gestrande Volk des Oorlogs-Fregats, middelerwyl, uit het leeven gerukt waren, bleeven 'er honderd en negen ter lossinge over.

De Losprys deezer honderd en vyftig Persoonen, en het Geld voor de Vernieuwing van den Vrede, vondt men op 318954 Guldens, behalven nog eenig Geld, ten geschenke voor de *Mooren* (*). Wanneer deeze Overeenkomst getroffen, en, daags daar aan, door de *Hollandsche* Gevolmagtigden de Heeren BUTLER, en twee Bassas van wegens den Keizer van *Marocco*, getekend was, kondigde men terstond den Gelosten, het heuglyk nieuws, hunner her-

(*) In den Brief van Dankzegging door den Keizer aan de Algemeene Staaten, den vierden van Wintermaand 1752 geschreeven, geeft hy de betaalde som in deezer voegen op. „ Wy hebben ontvangen uwen „ Brief, welken gy ons gezonden hebt, door uwe „ Staatsdienaars FRANCOIS en LOUIS BUTLER, „ en met denzelven het Geld voor uwe Onderdaa- „ nen, die in onze handen zyn: vyfhonderd harde „ *Spaansche* Daalders voor ieder Gevangenen, ge- „ lyk mede dertig duizend dergelyke Daalders, bene- „ vens een Diamant-ring en twee Metaale Stukken, „ welken het U behaagd heeft ons ten geschenk te „ zenden." *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 874.

LXXXI. BOEK. 1752. herkregene en duurgekogte Vryheid aan, en werden zy, nog dien eigensten dag, tegen de bedongene Lospenningen, op deeze behoedzaame wyze, uitgewisseld. *Zo'ras* de Vrygekogten zig in de *Moorsche* Sloepen begeeven hadden, om na 't Oorlogschip van den Capitein HOOGSTRAATEN overgevoerd te worden, zetten de Capiteins der Oorlogschepen hunne Sloepen met het Losgeld uit, een bedryf van wederzyden met twee Seinschooten aangekondigd. Vervolgens roeiden de Sloepen elkander te gemoet; te halver wege by elkanderen gekomen, gingen de gelosten in de Sloepen van de Oorlogschepen over, en werd het Losgeld in de *Maroccaansche* ontscheept. Reeds voor het einde van Slachtmaand bereikten de Verlosten de Haven van *Gibraltar*, waar zy van de geledene ongemakken een weinig uitgerust zynde, op het Oorlogschip van Capitein HOOGSTRAATEN, en dat des Capiteins VAN STOKKEN verdeeld, nog voor het einde des Jaars, na 't Vaderland stevenden, en in Sprokkelmaand des volgenden Jaars behouden *Texel* bereikten. *Amsterdam* aanschouwde het zeer aandoenelyk tooneel der ontmoetinge deezer Vrygemaakten, Inboorlingen en Buitenlanders, onder welken eenigen van vroegtydig genomene Koopvaarders, die Jaaren lang in slaafsche ketenen gezugt, en de hoope der verlossinge reeds opgegeeven hadden. Onbeschryflyk groot was de dankbaarheid voor dit geschenk der Vryheid, met geen schatten op te

wee-

weegen. Wie geene byzondere betrekking tot hun hadt, en alleen de inspraaken der gemeene Menschlykheid hoorde, voelde het welgeplaatste hart kloppen van de tederste aandoeningen; en was de vreugd van Bloedverwanten en Vrienden, deeze wedergekeerden begroetende, boven alle beschryving. — Capitein STENIS begaf zich voorts na *'s Gravenhaage* om de Hooge Regeering, en haare Koninglyke Hoogheid, dank te zeggen voor de goedheid in 't lossen van hem en de zynen beweezen. LXXXII. BOEK. 1752.

Middelerwyl waren de Heeren BUTLER te *Tetuan* gebleeven, om de Bekragtiging der geslootene Overeenkomst, en van den vernieuwden Vrede af te wagten. Dit Verdrag van Vrede en Koophandel, te *Tetuan* op den éénentwintigsten van Slachtmaand gesslooten, bevestigde de Keizer MULEY ABDALA op den vierden van Wintermaand. Van welke toestemming hy, ten dien zelfden dage, by eenen Brief, den Algemeenen Staaten berigt gaf. Grootendeels kwam het overeen met dat in den Jaare MDCLXXXIV. geslooten (*). De Vrede met de *Marokkaanen* gesslooten.

Zorgden dus 's Lands Vaders voor een aantal Persoonen in den beklaaglyksten ramp ingewikkeld, en diende het Vredeverdrag om te voorkomen, dat zulk een lot den Ingezetenen van den Staat niet weder In *Groenland* gelaatene Schepen door de Staaten in bescherming genomen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 137. Voor 't Jaar 1753. bl. 16. 170. Het geheele Verdrag wordt aldaar bl. 859. enz. opgegeeven.

LXXXI. BOEK. 1752. der zou treffen, zy leenden ook bereidwillig het oor aan Onderzaaten, wier verlaate Goederen, buiten hooge bescherming, veeg stonden voor den eersten bezitneemer. Drie Schepen ter Walvischvangst na *Groenland* uitgevaaren, waren in 't Ys zodanig bezet geraakt, dat de Commandeurs en het Scheepsvolk alle moeite, om uit de bezetting te komen, te vergeefsch aangewend hebbende, in 't einde zich genoodzaakt vonden, tot behoudenis van hun leeven, dezelve te verlaaten, en met een ander Schip na 't Vaderland te keeren. Eer zy van dezelve afgingen, hadden zy de Ankers op de Wal gebragt, en daar mede de Schepen, zo veel mogelyk, beveiligd en vastgemaakt, met oogmerk, om dezelve daar weder te vinden, en met de vangst geheel, of ten deele, na deeze Landen te brengen, door Schepen, welke zy ten dien einde stonden uit te rusten. Doch de Belanghebbers der zo verre verlaatene Schepen vreezende, dat de baatzugt zich niet zou ontzien, om, dezelve vindende, ze zonder eenigen aanschouw, als een goeden Buit en Zeevond aan te tasten, verwierven van hunne Hoog Mogenden eene Voorziening tegen dit onredelyk bedryf: dewyl die Schepen niet volstrekt verlaaten; maar, zo veel de Landsgesteltenisse, en omstandigheden eenigermaate gehengden, bezorgd waren, en der Eigenaaren oogmerk was, dezelve af te haalen. Eene Waarschouwing, ten deezen einde afgegeeven, wettigde hun tot het weder in bezit nee-

neemen der Schepen en Goederen, op dien voet, als in vroegere Jaaren omtrent het agter gelaatene in *Groenland* gebruiklyk was. — Van de *Engelschen*, in de *Groenlandsche Visschery*, onze grootste mededingers, stondt onder de Buitenlanderen meest zulk eene bezitneeming te dugten, in gevalle, geen hooger Magt dit belette. De Heer *Hop* overhandigde een Vertoog hier toe betreklyk, aan een der eerste Secretarissen van Staat, van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, 't welk in de groote Raadsvergadering ingeleverd, en overwoogen, dit bevel des Konings ten gevolge hadt: „ Dat niemand zyner Onderdaanen „ 't zou hebben te onderstaan, die *Hollandsche* Schepen te neemen, te vermeesteren, of afbreuk te doen, of de Laadingen „ van één of meer derzelven aan te tasten, „ of zich op eenigerlei wyze met dezelve te bemoeijen, buiten toestemming „ der Eigenaaren, of van de geenen, die „ gemagtigd zouden worden, om voor „ dezelve zorge te draagen, op straffe, dat „ zy anderzins daar voor verantwoordelyk „ zouden weezen." — Schoon geen dier Schepen te regt kwam, was die Voorzieninge niet geheel vrugtloos, want men borg uit alle nog eenige Goederen (*).

LXXXI. BOEK. 1752.

Oprichting der *Hollandsche* Maatschappy

Hoe zeer de Buitenlanders, op den roem onzer Landzaaten gebeeten, denzelven trag-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1292. Voor 't Jaar 1753. bl. 167. 1230.

LXXXI. BOEK. 1759. der Weetenschappen te *Haarlem.*

tragten te verdonkeren, en nimmer in dit hun haatlyk oogmerk beter schynen te slaagen, dan wanneer zy de Ingezetenen afmaalen, als geheel bestaande uit een Handeldryvend en Handwerken voortzettend Volk, zonder zugt, om Kunsten en Weetenschappen te kweeken, hebben de spreekendste bewyzen hunne smaadtaal menigmaal gelogenstraft, en getoond, dat de *Nederlanders*, schoon zich minder, dan wel andere Volken, toeleggende op Uitvindingen en Kunsten, die naauwlyks ergens toe kunnen dienen, dan om Pragt en Weelde voedzel te geeven, en de heerschende dwinglandy der weifelende Mode te ondersteunen, geenzins, de laatsten zyn in het uitdenken en toestellen van zulke zaaken, welke, naar 's Lands gesteltenisse, hun nuttig zyn en noodzaaklyk, ook ten weezenlyken dienste van andere Volken, en van geheel het Menschdom, kunnen strekken. Eene lyst van dusdanige Bedryven, moet den snaaterenden tegenspreeker doen bloozen, en de Naamen van Mannen, die de Hooge Schoolen van ons Gemeenebest tot Cieraaden dienden, terwyl zy, met onbezwalkten luister, by den onvooringenomen Vreemdeling schitteren, en van anderen, die door Kunst en Lettermin uitslaaken, zullen altoos duurende Gedenktekens blyven, dat het den Landzaat, aan Vernuft, Geest, Verstand, Oordeel, en vlytige Letteroefening niet ontbrak (*).

Tot

(*) Zie onder anderen ENGELBERTS *Verdeediging*

Tot nog toe, 't is waarheid, zag men, in de *Vereenigde Gewesten*, 't geen zeker bevreemding moet baaren, geene Geleerde Maatschappy, of Genootschap, opgericht, gelyk aan die der Buitenlanderen (*); hoewel het zints Jaaren, niet ontbrak aan Gezelschappen, die zich boven al op de Natuurkunde bevlytigden (†), en de vertaalde Werken der buitenlandsche Genootschappen, zo geheel, als by uitgekooze stukken, uitgegeeven, een welkom onthaal by den Weetgierigen aantroffen. Dan, 't verwyt van dit gemis kon ons dit Jaar niet meer gedaan worden. *Haarlem*, prat op

LXXXI. BOEK. —— 1752.

*ging van de Eer der Hollandsche Natie.* Tweede Druk, bl. 26. enz.

(*) Als, by voorbeeld, de *Florentynsche Academie del Cimento*, in den Jaare 1657, door den Hertog van *Toscaanen* opgericht; de *Keizerlyke Academie der Natuuronderzoekeren*, door Keizer LEOPOLD DEN I. in den Jaare 1687, met uitsteekende Voorregten voorzien; de *Koninglyke Societeit te Londen*, door Koning CAREL DEN II. in 't Jaar 1660 bevestigd; de *Koninglyke Academie der Weetenschappen te Parys*, in 't Jaar 1666 door LODEWYK DEN GROOTEN, vastgesteld; de *Koninglyke Academie der Weetenschappen te Berlyn*, in 't Jaar 1700, door FREDERIK DEN I. gesticht; de *Koninglyke Academie der Weetenschappen te Petersburg*, door Czaar PETER DEN I., in 't Jaar 1723 aangelegd, en *de Koninglyke Societeit der Weetenschappen te Gottingen*, in 't Jaar 1751 ingesteld; om van andere, in *Spanje*, *Frankryk*, *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Zweeden*, *Deenemarken*, of elders, niet te spreeken.

(†) P. VAN MUSSCHENBROEK *Beginzels der Natuurkunde.* Voorr. bl. 1.

LXXXI. BOEK. 1752. op de Uitvinding der Drukkunste, waar het nimmer, zints het herleeven der Geleerdheid, aan Liefhebbers en Voorstanders der Fraaije Weetenschappen ontbrak, hadt de eer, om binnen haare muuren, de *Eerste Maatschappy der Weetenschappen*, de *Hollandsche* bygenaamd, te zien gebooren worden: derzelver Oprichting verdient hier geboekstaafd.

„ De allereerste Gebeurtenissen", schryft de Secretaris deezer Maatschappye, „ die „ den eersten grond tot de *Hollandsche* „ *Maatschappy der Weetenschappen* gelegd „ hebben, zouden zich in 't oneindig klei„ ne byna geheel verliezen" (*). Wat het *oneindig kleine*, hier bedoeld, geweest hebbe, bestondt, daar in, dat twee eenvoudige Menschen in den omtrek van *Haarlem* gingen wandelen, van de Sterrekunde spraaken, hunne onervaarenheid daar in beklaagden, aan een derden, dien zy ontmoetten, onderrigting vroegen, en met hem besloten eenige vaste Byeenkomsten tot oefening te houden. Een ander Gezelschap veréénigde zich, byna ten zelfden tyde, binnen *Haarlem*, tot naspeuring van Natuurkundige Weetenschappen; een derde bepaalde zich tot Letterkundige Oefeningen; deezen voegden zich, met den tyd, zamen, en vormden al-

(*) Dit zyn de woorden van den Eerw. Heere VAN DER AA, toen hy, als Secretaris van den *Oeconomischen Tak deezer Maatschappye*, de eerste Vergadering met eene *Aanspraake* opende.

allengskens de Maatschappy (*). —— LXXXI.
Men werd, naamlyk bedagt, of men niet, BOEK.
al ware het van verre, en met ongelyke ——
schreeden, den loflyken Yver van andere 1752.
Koningryken en Gemeenebesten, in het onderſteunen en aanmoedigen van Weetenſchappen en Kunſten, in *Nederland* zou kunnen navolgen, en oordeelde, dat men, door het vergaderen van fraaije Lettervrugten, en het uitdeelen van zekere Pryzen, op wel uitgewrogte Schriften, dit oogmerk best bereiken kon. De eerſte Grondleggers der Maatſchappye, allen Leden der Regeeringe van *Haarlem*, te weeten AREND DE RAAT, PIETER VAN SCHUILENBURGH, CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN, ANTONIS SLICHER, JOOST HUIGENS, ANDRIES HESHUYZEN, en JAN THEODORUS KOEK, hielden ten dien einde, op den éénentwintigſten van Bloeimaand deezes Jaars, de eerſte opzettelyk daar toe belegde byeenkomst, en beſlooten het Beſtuur

(*) Volgens ons medegedeelte Berigten, en ook éénſtemming met het geen dien Secretaris, in de Opgave zyner *Aanſpraake* in de *N. Nederl. Jaarboeken* 1778. bl. 9. wordt in den mond gelegd. Dan deeze Heer, by het beſluit tot het drukken zyner *Aanſpraake*, de vryheid bedongen hebbende, om 'er eenige veranderingen in te mogen maaken, heeft kunnen goedvinden, die *kleine byzonderheden* agter wege te laaten, ſchoon ze, onzes inziens, der Maatſchappye geenzins tot oneere verſtrekken, en de Waarheid der Geſchiedeniſſe, met derzelver opgave gediend is.

LXXXI. BOEK. 1752. ſtuur daar van op zich, en een proef te neemen, hoe verre men het brengen kon, tot Secretaris verzoekende den Eerw. C. C. H. VAN DER AA, Leeraar der Gemeente toegedaan de *Augsburgſche Confesſie*, binnen die Stad; voorts zich bevlytigende om werkzaame en aanzienlyke Leden, aan dat Lichaam toe te voegen, waar in zy gelukkig ſlaagden.

In deezer voege hadden dan de Beſtuurders en Leden zich veréénigd, om gemeenzaamer hand te arbeiden tot welvaard en roem des Vaderlands, en tot aanmoediging van Kunſten en Weetenſchappen; ook beſlooten de Beſtuurders, 's jaarlyks eene Vraag van gewigtig nut voor *Nederland* op te geeven, en een Prys, beſtaande in een Gouden Gedenkpenning, aan dengeenen, die ze best beantwoordde, uit te deelen, om welks rand de Naam des Perſoons, die ze behaalde, en 't Jaar, wanneer hy ze wegdroeg, zou gevoegd worden, om dit Eerteken dus, in den volkomenſten zin, tot een Eerteken voor hem, die het verdiende, te maaken.

„ De Hoofdwet onzer Inſtellinge is," gelyk zy zich uitdrukken, „ ons niet bezig te houden met dingen, die geene „ opzetlyke of rechtſtreekſche nuttigheid „ hebben. Ons doel is, alles noestig op „ te zamelen, of gereedlyk, wanneer 't „ ons aangebooden wordt, aan te neemen, „ 't geen eenigzins kan dienen, tot verbetering of cieraad, van dit vrye Volk.—

„ Ons

„ Ons Werk zal zyn, om alles na te ſpoo- LXXXI.
„ ren, 't geen de Welvaard van dit Ge- BOEK.
„ meenebest, zo wel van buiten als van ——
„ binnen, zo wel in tyden van Oorlog als 1752.
„ van Vrede, betreft; zorgende zelfs, zo
„ wel voor het geene onzer Nakomelin-
„ gen, als 't geen onzen Tydgenooten,
„ dienſtig zou kunnen zyn. Eenen edelen
„ nayver voor 's Lands beste in de *Neder-*
„ *landen*, aan te kweeken; eenige Werken
„ of Kunsttuigen, minder kostlyk, en ge-
„ maklyker, te maaken; wat Kruid- Schei-
„ Ontleed- Genees- en Heelkunde belangt,
„ en van aanmerkelyken dienst is, na te
„ gaan, en aan te moedigen, dit alles zal
„ het voorwerp zyn, onzer overweegin-
„ gen. En gemerkt het tot verbeteringe
„ van een Volk, niet alleen genoeg is, voor
„ deszelfs tydlyke welvaard te zorgen,
„ zullen eenige der Leden, (hoe zeldzaam
„ en vreemd dit ook in Genootſchappen
„ der Weetenſchappen zy,) zich bevlyti-
„ gen, om, in dit ſtuk, de hand aan 't werk
„ te ſlaan, en in Godgeleerde zaaken tel-
„ kens eenige Aanmerkingen of Verhan-
„ delingen, mede te deelen; maar te gelyk
„ niet vergeeten, dat zy voor *Nederland*
„ in 't algemeen ſchryven, hunne Verhan-
„ delingen zo ſchikkende, dat ze door een
„ iegelyk *Christen*, zonder eenigen aan-
„ ſtoot, kunnen geleezen worden. — In
„ hoe verre men zich dan ook van Letter-
„ Geſchied - Natuur - Overnatuur - Zede -
„ Aardryks-kundige en Regtsgeleerde Stuk-
„ ken

LXXXI. BOEK. 1752.

„ ken zal bedienen, is uit het voorgemel-
„ de genoeg op te maaken" (*).

De Hooge School te Groningen hersteld.

De Hooge School te *Groningen* was, zedert eenigen tyd, in een deerlyk verval geraakt, en het getal der Hoogleeraaren, op zeer weinigen na, geheel uitgestorven. Hoop op herleeven schepte dezelve, toen wylen zyne Doorlugtige Hoogheid tot *Curator Primarius* en *Rector Magnificentissimus* aangesteld, nieuwe aanblyvende Curatoren benoemde, aan hun het Bestuur der Hooge Schoole, onafhangelyk van eenig ander Collegie, overleverde, en zyn voornemen te kennen gaf, om het getal der Hoogleeraaren te vermeerderen, als het regte middel, om de Hooge School te doen bloeijen, teffens beloovende, aan de Letteroeffenende Jongelingschap, te hunner aanmoediginge, verscheide Vryheden te zullen toestaan. Zyn dood scheen alle die gunstige uitzigten te zullen doen verdwynen, of althans zeer te verminderen: dan haare Koninglyke Hoogheid volvoerde een groot deel van dit heilbeloovend plan, ten deezen Jaare, met overleg van Heeren Curatoren, zeven Hoogleeraaren aanstellende (†). Van dit tydperk af mag men de herstelling dier Hooge Schoole dagtekenen.

Ont-

(*) *Verhandelingen van de Holl. Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem.* I. Deel. Voorr.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 272. enz.

Ontving *Engeland*, en voorts de geheele *Christenheid*, zints het laatste der jongst verloopen Eeuwe, een schat van Leerredenen, uitgesprooken en gedrukt, ingevolge des Uitersten Wils, van den Godvrugtigen Wysgeer ROBERT BOYLE, Ridder Baronet, die een gedeelte zyner aanzienlyke middelen, ten dienste der *Christenheid* schikte, om 'er jaarlyks zekere somme van uit te keeren aan kundige en schrandere Godgeleerden, die op hun beurt, elk Jaar, acht Leerredenen moesten doen, tot wederlegging van het Ongeloof, en ter verdeediging van den Natuurlyken en Geopenbaarden Godsdienst (*); in *Holland* drukte diens voetstappen, de Heer WALTER SENSERF, Ridder Baronet, Burgemeester van *Rotterdam*, en Bewindhebber der *Oost-Indische* Maatschappye, in Oostmaand deezes Jaars overleden; begeerende in zyn Laatsten Wil, dat, 's jaarlyks, uit zyne Nalaatenschap, vyf honderd Guldens zou worden uitgereikt, aan een der Leeraaren in Gereformeerde Kerken, binnen *Rotterdam*, ter keuze van zyne na te laatene Weduwe. 's Jaarlyks zou deeze moeten doen acht Leerredenen, zo tegen de *Atheisten*, *Naturalisten*, *Deisten* als *Heidenenen*, *Jooden* en *Mohamedaanen*, en voorts tegen alle andere openbaare Tegenspreekers van het Christlyke

LXXXI. BOEK.

1752.

Instelling van WALTER SENSERF.

(*) MOSHEIMS *Kerklyke Geschiedenis*. VIII. D. bl. 77. 78.

LXXXI. BOEK. —— 1752. lyke Geloof: de eerste, die dit Werk, volgens haare keuze, op zich nam, was de Eerw. JOAN PATYN (*); doch, voor zo verre wy weeten, is het drukken dier Leerredenen, by de Instelling, niet bepaald, 't geen de nuttigheid, zo anders die gewigtige taak wel volvoerd worde, binnen veel enger paalen omheind, dan de Wereld getrokken heeft, en noch trekt, van BOYLES Stichting, welke Leerredenen thans eene vry groote en aanzienlyke Verzameling uitmaaken, die, door geheel *Europa* bekend, de treffelykste diensten gedaan heeft, aan de zaak der Waarheid en der Deugd.

De herbouwde Kerk te *Bergen op den Zoom* ingewyd.

*Bergen op den Zoom*, in de laatste Belegering, met eene by veelen schandelyke en by allen betreurde overgaave geëindigd, deerlyk plat geschooten en verwoest, begon thans, door de welbesteedde onderstandgelden, van 's Lands wege, en de Liefdegaaven van weldaadige Ingezetenen, uit de asch der verwoestinge te herryzen, en was de volbouwing der Nieuwe Groote Kerk, ten tyde des belegs, door Bomben en vuurige Kogels in brand geschooten, zo dat ze met al wat 'er brandbaar in gevonden werd, verteerde, op den vyftienden van Wynmaand dezes Jaars, zo verre voltrokken, dat 'er de Godsdienst in kon verrigt worden, gelyk geschiedde door de Leeraaren dier Stad K. G. LEIDEKKER, en J. JANS-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1170.

JANSSEN. Beiden gedenken zy aan eene groote Kerkkroone, van den bovengemelden milddaadigen SENSERF, aan dat nieuwe Kerkgebouw toegedagt, en door diens Weduwe, Mevrouw J. F. DE GEER, aan dezelve geſchonken, om tot gebruik, en ter eeuwige gedagtenis van des Vereerders liefdaadigheid, opgehangen te worden (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Het oog veeler Liefhebberen en Oudheidkundigen, mogt zich, den zeven en twintigſten van Wynmaand, en de twee volgende dagen, verlustigen met het aanſchouwen der ſchaars geziene Overblyfzelen van het aloude *Huis te Britten* (†). Een Oosten en Zuidoosten wind, eenige dagen aanhoudende, veroorzaakte eene zeer laage Zee, en omtrent zes honderd ſchreeden van *Katwyk op Zee*, bykans tachtig ſchreeden zeewaards in, van 't gemeenlyk bloot liggende Strand, ontdekten zich de Grondſlagen, en Ruïnen van dat Gebouw. De paalen ſtonden alle, gelyk de Heer J. LE FRANC VAN BERKHEY, Ooggetuigen en Opneemer van het zich toen vertoonende, verklaart, in een vasten Kleigrond geheid, terwyl zich hier en daar ook

Het *Huis te Britten*, vertoont zich by laage Zee.

(*) Zie de Leerredenen dier Eerw. Heeren, door den druk gemeen gemaakt.

(†) De grondſlagen van dit Gebouw heeft men ontbloot gezien in de Jaaren 1520. 1552. 1582. 1694. 1701., en by die gelegenheden, voornaamlyk de vroegſte, veele Overblyfzels gevonden; door GUICCIARDIN, PARS en VAN LOON, in 't breede beſchreeven en afgebeeld.

LXXXI. BOEK. 1752. ook een zwarte, Darygrond vertoonde: de Banken daaromstreeks, waren vast en hoog, en hier en daar ongeschikt gelegen, zo dat 'er een spoor van den loop des Zeewaters scheene. De Grondslagen en verdere Ruïnen van dat Gebouw, bestonden uit een rei paalen, drie aan drie in de breedte tegen elkander aan geheid. De paalen waren rond, tusschen de drie en vier duimen dik, en omtrent een halve voet, zommige meer, boven den grond. Derzelver lengte was onmogelyk te ontdekken, van wegen de diepte in den grond. Ze waren meest weg en versleeten, zo dat men 'er veele op zich zelven zag staan. De uitgebreidheid van het geheel, of de afstand van de twee uitersten, daar paalen stonden, was, naar een goeden mans tred, zeventig treeden. In het midden zag men eene ruimte en inham, tusschen de twee grondslagen in. Aan het einde van deeze ruimte was een Rond, gelegen tegen een Zandbank, op dat Rond werd men, nevens eenige brokken Steenen, de indrukzels van gehouwen Hardsteenen gewaar: welke Steenen men waarschynlyk hadt weggenomen: eenige halve en gesleete stukken lagen 'er nog naast, als getuigen. De grootte van de rondten, die, tot het groote Fundament behoorden, was ieder over 't kruis vyf treeden; de wydte daar tusschen, tien treeden, en de afstand der gemelde rondten, van zes paaltjes, die ook nog grondslagen aanduidden, beliep wel vyftig treeden. In deezen Inham was

het zand lugtig opgespoeld, daar veele dunne Zeestroompjes over heen golpten, terwyl het overal met groote oude Steenen en Daryhoopen, als bezaaid lag. Omtrent uit het midden van de voornaamste Overblyfzels der Grondslagen liepen twee reiën Paalen, na den Duinkant, die niet ongelyk scheenen, aan dat gedeelte der Afbeeldinge van A. PARS, van het *Huis te Britten* (*). Men heeft, by die gelegenheid, ook twee of drie Gebakken Steenen, waar op blyken van Letters, als mede eenige weinige Koperen Penningen, gevonden (†).

LXXXI. BOEK. 1752.

J. VAN COLLEMA begiftigt het Burgerweeshuis te *Breda*.

Voegt het der Geschiedkunde, zonder aanzien van Persoonen, daaden van Edelmoedigheid en Dankbaarheid op te tekenen, dan mogen wy niet vergeeten, hier te vermelden, het ontdekken van eene voorlang beweezene Begiftiging, zo groot als onverwagt, onlangs, in *Breda*, voorgevallen, en waar van, ten deezen Jaare, de eerste openbaare betooning geschiedde. Zekere JOHAN VAN COLLEMA, te *Breda*, in het Burgerkinderen Weeshuis opgevoed, was, ten bekwaamen tyde, met den gewoonen uitzet, en eenige honderd Gulden, hem aanbestorven, uit dat Huis gegaan, en hadt zich vervolgens na *Lon-*

(*) J. L. F. VAN BERKHEY, *Natuurlyke Hist. van Holland.* I. D. bl. 164. 167., waar eene bygevoegde Plaat dit alles opheldert.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1211.

LXXXI. BOEK. — 1752. *Londen* begeeven, waar hy door de Draaykunst en Koophandel veel gelds overwon. In den Jaare MDCCXXXVII overleden zynde, besprak hy eene som van 5000 Ponden Sterling, of 55000 Guldens, om gesteld te worden, onder bewaaring van eenige Leden der *Duitsche* Kerk te *Londen*, met begeerte, dat de Hoofdsom altoos in haar geheel zou blyven, terwyl Mevrouw LIDIA CATHARINA, Hertogin van *Chandois*, haar leeven lang, de vrugten moest trekken; en dat, naa haar overlyden, deeze som zou uitgekeerd en besteed worden, aan zodanige Persoonen, en tot zulke gebruiken, als hy, door eenig Geschrift, onder zyn hand en zegel, zou bevelen. Dit Geschrift was den gemelden Kerkenraad ter hand gesteld, met een opschrift, dat het niet, dan naa den dood der Hertoginne, mogt geöpend worden. Zy overleed in den Jaare MDCCLI. De Kerkenraad opent het verzegeld Geschrift, en vondt een geslooten Brief, welks opschrift hieldt aan de Heeren Regenten van het Burgerweeshuis te *Breda*, met verzoek, dat dezelve hun mogt gezonden, en volgens derzelver antwoord en bevelen gehandeld worden, omtrent het verkoopen der Fondsen, door het overlyden der Hertoginne, thans vervallen. De Regenten, zagen met zo veel bevreemding als genoegen deeze Erfmaaking, en vonden een nader verzegelden Brief, behelzende de Voorwaarden, op welken dezelve, hun zou ter hand gesteld worden.

Zy

Zy moesten naamlyk, op de ontvangst, 5000 Guldens uitkeeren aan het Armen-kinderhuis, daar ter Stede, en de overige 50000 Guldens aanleggen, om uit de vrugten daar van, 's jaarlyks, op een bestemden dag, aan alle Kinderen in het Burgerkinderen-Weeshuis, zo Meisjes als Jongens, een halven Ryksdaalder te geeven, bespreekende voorts aan elk Kind, zonder onderscheid van Sexe, by het uitgaan uit het Huis, boven 't geen zy anders ontvingen, honderd Guldens: met de noodige voorzorge, tot in standhouding der Hoofdsomme, in gevalle, door de menigvuldigheid der Kinderen, de Vrugten niet mogten toereiken tot de geheele volkomene bestemde uitgave, en de handelwyze, omtrent het overschot, indien dit mogt plaats hebben. Op den dertienden van Wynmaand deezes Jaars geschiedde de eerste uitreiking; en stelden de Regenten den Doopdag des Weldoenders vast, tot een vriendlyke byeenkomst, om zyne Liefdaadigheid, op eene vrolyke wyze, zich te herinneren, laatende een Zilveren Beker, met gepaste Cieraaden, daar toe vervaardigen; gelyk ook het Wapen van COLLEMA, met voeglyke Byschriften op de Regentenkamer, ter eeuwige gedagtenisse van dit gelukkig en erkentelyke Weeskind, werd opgehangen (*).

LXXXI. BOEK. —— 1752.

Do

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 58.

LXXXI. BOEK. 1753.

Geschil tusschen de *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Admiraliteiten, over de Verlofgangers.

De strydige belangen der Veréénigde Bondgenootschaplyke Gewesten, en de byzondere Lichaamen in dezelve, gaven, van tyd tot tyd, stoffe tot veel geschils. Een oud en lang gehangen hebbend geschil tusschen de Admiraliteit van *Holland* en *Zeeland*, werd, met den Aanvang des Jaars MDCCLIII, afgedaan. Van het *Licent* of Verlofgeld, gesteld op de Uitgaande en Inkomende Goederen, die de *Zeeuwsche* Stroomen moeten doorvaaren, hadt de *Hollandsche* Admiraliteit, reeds in de voorige Eeuwe, tot den Jaare MDCLXXXVI de helft genooten, wanneer de *Zeeuwen*, ook daar en boven het andere halve Verlofgeld daadlyk afvorderden, en dus de Verlofgelden, tegen dank der overige Gewesten, met de helft verhoogden (*). Niet zonder reden stondt deeze invordering, van het geheele Verlofgeld, door *Zeeuwsche* Commiesen in *Holland*, tot het laatste des voorleden Jaars, in *Holland* ontvangen, de *Hollandsche* Admiraliteit tegen, en poogde, zich weder in 't oude bezit der Helft van 't Verlofgeld te stellen, vermids de Goederen, daar aan onderhevig, zo wel de *Hollandsche* als de *Zeeuwsche* Stroomen door moesten. Jaaren geleden, hadt de Admiraliteit van *Holland*, haaren eisch aan die van *Zeeland* voorgedraagen, die haare tegenredenen en be-

(*) P. PAULUS. *Verkl. der Unie van Utrecht.* I. D. bl. 267-270.

belangen daar tegen inbragt, hier uit reezen oneenigheden, welke tot die hoogte liepen, dat het Collegie ter Admiraliteit te *Amsterdam* de jaarlyksche 50000 Guldens aan de *Zeeuwsche* Admiraliteit verschuldigd, weigerde te betaalen.

LXXXI. BOEK.

1753.

Doorluchte Kon. Hoogheid beslist. Wat des voorviel.

Om deeze oneenigheden uit den weg te ruimen, vondt men, in den Jaare MDCCXLIX goed, de beslissing te laaten aan den Stadhouder; deeze vóór zyn dood niet gekomen zynde, nam de Gouvernante, naa vrywillige onderwerping van Partyen, dit stuk ter hand, en deedt, op den éénentwigsten van Herfstmaand des voorleden Jaars, deeze uitspraak: „ dat de Admiraliteit van „ *Holland*, met den aanvang deezes Jaars „ MDCCLIII, weder de Helft van 't Verlofgeld zou genieten, op den zelfden „ voet als in den Jaare MDCLXXXVI; „ en dat het Collegie ter Admiraliteit van „ *Amsterdam*, de geweigerde som van „ 50000 Guldens als voorheen, 's jaarlyks „ aan de Admiraliteit van *Zeeland* zou be„ taalen, 't welk met het begin diens zelf„ den Jaars een aanvang zou neemen." Van deeze beslissinge kreeg men kennis aan de Admiraliteits Collegien, en waar men verder des kundschap behoorde te hebben, om in gevolge daar van te handelen. De Admiraliteit van *Zeeland* nam hier in geen genoegen, en men volhardde, met van de *Hollandsche* Schepen, op de *Zeeuwsche* Stroomen vaarende, de andere Helft des Verlofgelds af te vorderen. Stof-

LXXXI. BOEK. 1753. se, voorwaar, van gegronde klagten door de *Hollandsche* Schippers en Kooplieden, by de Collegien der Admiraliteit van *Holland* uitgestort en aangenomen; die van daar by de Algemeene Staten overgebragt, de uitwerking baarde, dat hun Hoog Mogenden, op den twintigsten van Louwmaand, het veel beduidend besluit namen, om de Collegien der *Hollandsche* Admiraliteiten op de volstrekste wyze te magtigen, om den geenen, wien, zedert den eersten deezes Jaars, het Halve *Hollandsche* Verlofgeld, op *Zeeuwsche* Comptoiren, of door *Zeeuwsche* Officieren, zou zyn afgevergd, 't zelve, zonder eenige nieuwe kosten, weder te geeven. Overeenkomstig hier mede werd eene scherpe Waarschuwing der *Hollandsche* Admiraliteiten, weinig dagen daar naa, afgegeeven, wel sterk alle Bedienden tot het invorderen van het Verlofgeld in deeze Landen gesteld, verbiedende, ten behoeve van *Zeeland*, op eenigerlei wyze te ontvangen; en dat, in gevalle eenige Officieren op de Comptoiren deezer Resforte, wegens het Collegie in *Zeeland*, tot den ontvang van 't *Zeeuwsche* Verlofgeld aangesteld, mogten weigerig vallen, om *Expeditie* te doen, onder voorwendzel, dat aan hun het Half *Hollandsch* Verlofgeld betaald moest worden, den Kooplieden en Schippers, de Papieren en Bewyzen te verleenen en het Half *Zeeuwsche* Verlofgeld mede te ontvangen, en tot nader order te bewaaren. —— Deeze genomene Maatregels bragten te wege

ge, dat de *Zeeuwen*, in de gemaakte schikkingen, volgens de uitspraak van haare Koninglyke Hoogheid, berusteden (*).

LXXXI. BOEK.

Deedt de veelvermogende Uitspraak der Gouvernante, dit Geschil tusschen de twee Gewesten af; deeze werd in *Friesland* ingeroepen in een twist, reeds lang hangende, tusschen de Staaten van dat Gewest, en het Hof Provinciaal. Wy zyn genoodzaakt, ten rechten verstande, dit wat hooger op te haalen. — De Staaten van *Friesland*, hadden, naa den Stadhouder geraadpleegd te hebben, op diens raad, in 't laatst van Wintermaand des Jaars MDCCXLVIII, een Besluit genomen, dat voortaan alle Misdryven, door Militairen begaan, 't zy gemeene of andere, ter kennisneeminge van den Militairen Regter zouden staan, en diens volgens alle Militaire Persoonen, aan denzelven zouden moeten worden overgegeeven (†), met vernietiging van het Regt van Preventie, door het Hof Provinciaal, zedert de oprichting van het Gemeenebest, onafgebrooken, uitgeoeffend. Wanneer 't zelve, zonder des gehoord te zyn, of eenige voorkennis gekreegen te hebben, van dit Besluit berigt ontving, maakte zulks op de gemoederen der Leden, een diepen indruk: zy zagen zich beroofd van een aanmerklyken tak der Lyfstraflyke Regtsoeffening,

1753. Twist tusschen de Staaten van *Friesland* en het Hof Provinciaal, over het te Regt stellen van Misdaadige Militairen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 92. enz. en *Byvoegzel op de Nederl. Jaarb.* XX. Deel. bl. 533. enz.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1749. bl. 292.

LXXXI. BOEK. 1753. ning, zints zo lang genooten, en op de wettigste wyze verkreegen: en stonden gereed, om zich terstond by de Staaten te beklaagen. Doch oordeelden het voegelyk, met eenen Brieve, van dit hun voorneemen, aan zyne Hoogheid kennis te geeven, en te verzoeken, dat hy met zyn Gezag wilde tusschen beide treeden, om, op de voegelykste wyze, de intrekking van dit Besluit te bewerken. De Stadhouder verzogt dat hem Gelastigden mogten gezonden worden, eer hy zich verklaarde op de ingeleverde bedenkingen, om met hun te spreeken. —— Twee Gelastigden keerden weder met verslag, dat zy niets ter beoogde veranderinge, hadden kunnen te wege brengen: zyne Hoogheid hadt hun te verstaan gegeeven: „ dat hy niet „ alleen was het eerste Lid van de respec„ tive Collegien; maar ook teffens het „ Eminente Hoofd van de Militie en Ca„ pitein Generaal van de Unie, dat hier „ uit proflueerde, en dat het altoos van „ een constant gebruik geweest was, dat „ in die Provincien, waar van de Heeren „ Stadhouders te gelyk waren Capitein „ Generaal van de Unie, de Militaire Per„ soonen, omtrent allerlei soorten van De„ licten hadden gestaan, ter judicature van „ den Militairen Regter. De Provincie „ *Friesland*, nu nimmer een Stadhouder „ gehad hebbende, die te gelyk bekleed „ was geweest met het Character van Ca„ pitein Generaal der Unie, dan alleen „ tegenwoordig; het, derhalven, billyk

„ en

„ en redelyk was, dat ook nu in deeze LXXXI.
„ Provincie geobserveerd wierd het zelfde BOEK.
„ Regt, 't geen voormaals in andere Pro- ——
„ vincien hadt gevigeerd." Zy voegden 1753.
'er, als een troost by, de betuiging van zyne Hoogheid, „ dat hy op zyn uiterste „ Regt niet zou blyven staan, en genegen „ was, aan het Hof eenig genoegen te „ geeven." Doch stonden de Leden des Hofs grootlyks verwonderd, als zy vernamen, hoe zyne Hoogheid verwagt hadt, dat de Gelastigden, van wegen het Hof, nadere voorstellen zouden gedaan, en met last bekleed geweest hebben, om over die zaak te handelen, zonder 't welk hy zich in geene onderhandelinge zou inlaaten.

Wanneer de Stadhouder, middelerwyl in *Friesland* kwam, hervatten de Gelastigden de zaak in een Mondgesprek; en de Leden van het Hof, lieten in Wintermaand des Jaars MDCCXLIX een naderen Brief aan zyne Hoogheid afgaan, bevattende eenige voorslagen, welke zy meenden, dat zouden kunnen strekken, tot het maaken van verandering in 't genomene Staatsbesluit. Eer zy eenig antwoord ontvingen, verzogt het Krygsgerigt, om de overgaave van een Gevangenen, onder hevig vermoeden, van schuldig te zyn aan Huisbraak, ten minsten aan Diefstal, niet van wegen die gepleegde Misdaad; maar dewyl hy zich, zo gezegd werd, voor omtrent zeven Jaaren, aan Desertie hadt schuldig gemaakt, om dus als een Militair, ingevolge van het be-

 kende,

LXXXI. BOEK. 1753. kende, doch betwiste Staatsbesluit, gevonnist te worden. — Het Hof gaf by eenen Brieve kennis aan den Stadhouder van dit geval, zeer zonderling in de daad: dewyl deeze Persoon in *Friesland*, zo veel Jaaren, onder 't oog der geheele wereld gerust verkeerd hadt, en zyn naam reeds uit de Rolle was uitgedaan; en deeze Gemeene Misdaad door hem zou bedreeven zyn, jaaren, vóór dat het Staatsbesluit, het licht zag: zy maakten des zwaarigheid, om de gevorderde overgave te doen, en verzogten, in deezen Brief, teffens antwoord te mogen erlangen op den voorigen, aandringende op de gunstryke verklaaring van 's Vorsten genegenheid, om aan het Hof eenig genoegen te geeven; dan, tot hun leedweezen, verstonden zy, uit het gezondene antwoord, dat hy, eensdeels, geen genoegen nam, in de gedaane Voorslagen, en anderdeels, zich volstrekt aan het genomene Besluit houdende, het Hof raadde den Persoon in geschil, aan den Militairen Regter over te leveren.

Dit bragt hun in de volstrekte noodzaaklykheid, om de redenen van hun beklag, in Geschrifte te stellen, en den Staaten ter overweeginge aan te bieden; doch het tusschen komende overlyden van den Stadhouder baarde een uitstel, om dit voorneemen te volvoeren, tot den zesentwintigsten van Grasmaand des Jaars MDCCLII, wanneer zy een breedvoerig Vertoog aan Staaten van *Friesland* inleverden. Een Vertoog, in 't welke zy,

naa

naa de opgaave van het voorgevallene, hun Regt, om Gemeene Misdaaden der Militairen te beoordeelen en te vonnisſen, zo vóór, als by, en naa de Oprichting van het Gemeenebest, aandringen, en toonen, dat het een Grondwet der *Frieſche* Regeering is; bekragtigd door het Reglement van zyne Hoogheid, van den éénentwintigſten van Wintermaand des Jaars MDCCXLVIII, waar in, met zo veele woorden, te leezen ſtondt, *by het Hof van Juſtitie zal de volle zo crimineele als civile Juſtitie, als van ouds, gehadt hebben, worden geëxerceerd.* Hier op hadden niet alleen alle de Leden van hun Edel Mogenden, maar ook het Hof, den plegtigſten Eed afgelegd, en wel op den eigenſten dag, op welken het Beſluit, het Hof zo benadeelende genomen was; eene zaak, waar aan zy betuigden, niet zonder de uiterſte aandoening te kunnen gedenken. Zonder Eedſchennis konden zy van hunne verpligting, om het Regt, *zo als van ouds geſchied was*, te handhaaven, niet afzien. — Zy merken, daarenboven, op, dat het neemen van zodanig een Beſluit, buiten kennis van het Hof, ſtreedt met een Staatsbeſluit, in den Jaare éénenzestig der voorgaande Eeuwe. — Men hadt ten grondſlage van dit Beſluit gelegd, het voorkomen van alle *Verwarring*; doch zy toonden, dat 'er veel *Verwarrings* uit ſtondt gebooren te worden, ook hadt men de Hooge School te *Franeker*, in herhaalde Beſluiten, den rang voor

'tKrygs-

LXXXI. BOEK. 1753. 't Krygsgericht toegekend. —— Het Gemeen hadt, in den Jaare MDCCXLVIII, zo wel als in den Jaare MDCLXXIII, met veel aandrangs gewild, *dat het Hof van Friesland zou behouden, eene vrye Oefening van Justitie, zonder eenige belemmeringe, naar de Instructie aan den Hove gegeeven*, tot een onbetwistbaar bewys, dat men het Hof altoos hadt aangemerkt, als het steunzel van de veilige en geruste zamenleeving der goede Ingezetenen. „Zynde dit te meer opmerkenswaardig", dat men", gelyk zy zich uitdrukken, „daar nog om gedagt heeft, in den Jaare „MDCCXLVIII, wanneer de Menschen, „eer door Furien, dan door redelyke Be„grippen, scheenen bestuurd te wor„den." —— Tot wederlegging van het aangevoerde des overleden Stadhouders, in 't gesprek met de Gelastigden, hier boven vermeld (*), merken zy aan, dat het bewys, ontleend uit het geen voortyds, in andere Gewesten plaats vondt, omtrent een Stadhouder, bekleed, met het Character van Capitein Generaal der Unie, omtrent *Friesland* niet in gevolge kon getrokken worden. Naardemaal elk der Gewesten, onbetwistbaar, zyne byzondere Regeeringsvorm hadt, en de Souverainen in dezelve, de Magt, om, wegens de Bediening des Regts, zodanige Schikkingen te maaken, als zy, ten meesten nutte der In-

(*) Zie hier boven bl. 72.

Ingezetenen, oordeelen te behooren, gelyk in *Friesland* geschied was, omtrent het thans betwiste stuk. — *Zy* erkenden, zo zeer als iemand de Doorlugtige Waardigheid eens Capiteins Generaals der Unie; doch het kwam hun voor, dat de hoedanigheid van Stadhouder en Capitein Generaal van eene Provincie, binnen in dezelfde Provincie, meerder was, dan die van Capitein Generaal der Unie. Hadt nu zyne Hoogheid, in eerstgemelde hoedanigheid, nooit gevorderd, dat het Regt des Hofs, omtrent de Gemeene Misdaaden der Militairen zou ophouden, zo konden zy niet begrypen, hoe de vereeniging dier twee hooge Waardigheden zulks zou vorderen, strydig met zo veele, en zo sterke Staatsbesluiten. — Ten slot gaven zy te kennen, dat in *Friesland* gevonden wierd, een Militaire Regtbank, hoedanig in geen der andere Gewesten plaats hadt; een Regtbank niet ondergeschikt aan den hoogen Krygsraad, noch aan eenigen Militairen Regter; ook niet, zo veel zy konden zien, aan den Capitein Generaal der Unie, in die hoedanigheid; maar aan de Hooge Regeering van *Friesland*, en aan de Heeren Stadhouderen, als Stadhouderen van dat Gewest, voor zo verre de Edel Mogende Heeren Staaten, dat Regt aan hun hebben opgedraagen (*).

Ter-

(*) Zie *Deductien door het Hof van Friesland overgegeeven aan de Ed. Mog. Heeren Staaten dier Prov.* bl. 8. Te Leeuw. by P. KOUMANS, 1752.

LXXXI. BOEK. 1753. Terwyl deeze klagten, niet te onregt *wakkere klagten* geheeten (*), nog onbeantwoord voor Staaten van *Friesland* lagen, viel 'er weder een geval voor, 't geen het Hof belette het Regt, *als van ouds*, uit te oeffenen, naa het gevangen neemen van een Militair Persoon, aan Moord schuldig. Zy verzogten de Uitschryving van een buitengewoonen Landdag, tegen den vierden van Wintermaand MDCCLII, en leverden op denzelven een nader Vertoog in, over het te regt stellen van Militaire Persoonen. Zy gedroegen zich aan hun voorgaand Vertoog, wegens het Regt, 'er alleen byvoegende, dat het *tegenwoordig* gebeurde, zeer tot ondersteuning diende van het *toen* gestelde, dat de Militaire Regter, onmogelyk in staat was, om de gepleegde Misdryven behoorelyk te ontdekken, en de schuldigen te straffen: dewyl, zonder tusschenkomst van den Burgerlyken Regter, en inzonderheid van het Hof, dit Misdryf nooit aan den dag gekomen zou zyn, althans niet in dier voege, dat de vermoedelyke Bedryvers in handen des Geregts waren geraakt. Dat, gevolglyk, den Burgerlyken Regter, zich het onderzoek der Misdaaden, door Militairen gepleegd, onttrekkende, of daar op geen agt mogende geeven, een wyde deur geopend werd, voor de gruwzaamste en den Bur-

(*) Door PIETER PAULUS in de *Verklaaring der Unie van Utrecht*, II. D. bl. 128.

Burgerſtaat ontrustendſte euveldaaden. Zy verzogten daarom, andermaal, door haar Geweeten gedrongen; dat het Regtsoefening verhinderend Beſluit, mogt ingetrokken, of buiten kragt geſteld worden.



1753.

De Gouvernante onderſteunt de Staten.

Staten van *Friesland* namen het voorheen en het thans ingeleverd Stuk, terſtond in overweeginge, als mede een Brief van de Gouvernante, inhoudende, dat, het Hof Provinciaal, niet gehoorzaamd hebbende, aan de ernſtigſte beſtraffinge haars overleden Gemaals, wegens deszelfs wederhoorig gedrag, omtrent eenen door den Militairen Regter opgeëischten Gevangenen, nu, op nieuw, op het Blokhuis, een Soldaat, als medepligtig aan een begaanen moord, gebragt, en op den eisch der uitleveringe, door het Krygsgerigte, geen overgifte gedaan, of eenig antwoord gegeeven hadt. Waarom haare Koninglyke Hoogheid niet langer kon nalaaten, hun Edel Mogenden, op 't allerernſtigſte te verzoeken, om Raaden van den Hove Provinciaal te gelasten, deeze beide Perſoonen, zonder eenigen verderen uitſtel, aan het Krygsgerigte over te leveren, terwyl zy, van haaren kant, niet zou nalaaten, om, gelyk zy verpligt was, het meergemelde Staatsbeſluit te handhaven. Men verſtond, dus gerugſteund, by het Beſluit te volharden, en, naar uitſpraak der Gouvernante, de Militaire Gevangenen van het Hof op te eiſchen, gelyk terſtond geſchiedde; en werden den twaalfden van Louwmaand deezes Jaars, de beide Perſoo-

LXXXI. BOEK. 1753.

foonen, door een Luitenant, met vier en twintig Grenadiers, vergezeld van drie Stokkenknegten, of Geweldige Dienaaren, onder 't aanfchouwen eener verbaazend groote zamengevloeide menigte, van het Blokhuis, geboeid na de Provoost of Gevangenis der Militairen gebragt: en één hunner in Sprokkelmaand door het Krygsgeregt geftraft (*).

Perfoonen door haar benoemd, om dit ftuk te onderzoeken.

By het laatstgenome Befluit der Staaten, om, in deeze zaak, zich te houden aan dat van Wintermaand MDCCXLVIII, door de Gouvernante goedgekeurd, werden 'er Gelastigden benoemd, om na te fpeuren, welke ongelegenheden, uit de volvoering van dit Befluit, zouden kunnen voortkomen, die te onderzoeken, in gefchrifte te vervatten, en daar van ter Vergaderinge verflag te doen; om 't zelve met de beide Vertoogen des Hofs te zenden aan haare Koninglyke Hoogheid, met verzoek, dat het haar mogt behaagen, één Heer, uit ieder der vier Kwartieren van den Staat, te benoemen, om met haar in onderhandelinge over dit onderwerp te treeden, ten einde men vaste en bekwaame middelen mogt beraamen, om de Misdaaden, door Militaire Perfoonen gepleegd, anderen ten voorbeelde, te ftraffen. — Mevrouwe de Gouvernante benoemde de Hee-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 42-51. 588. van 't Jaar 1754. bl. 469.

Heeren HESSEL DOUWE ERNST VAN AYLVA, uit *Oostergo*; SJUK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS, uit *Westergo*; MARTINUS VAN BOURICIUS, uit de *Zevenwouden*, en EPO SJUK VAN BURMANIA, uit de Steden. Verzoekende, onderrigt te mogen worden, wegens de Misdaaden der Militairen, waar van men, in algemeene uitdrukkingen, gewaagde, als tot nog toe door den Militairen Regter, ongestraft gelaaten.

LXXXI. BOEK. 1758.

De Persoonen, door haare Koninglyke Hoogheid benoemd, kreegen van de Staaten last, tot de beraamde onderhandeling; die geen onmiddelyken voortgang hadt: dewyl het ter Staatsvergadering ingebragte, van wederzyde, omtrent den last, welken hun zou gegeeven worden, zodanig streedt, dat het niet overeengebragt kon worden, twee tegen twee, en dus in dat geval stondt, waar in, volgens een Staatsbesluit (*), de beslissing aan de Stadhouders, in den tyd, werd opgedraagen. Waarom Staaten van *Friesland* goedvonden, by eenen Brieve, Mevrouwe de Gouvernante, van het verwyl der komste dier vier Heeren, en de redenen deezes uitstels, te verwittigen; haar tevens de Papieren, tot dit onderwerp behoorende, toeschikkende, met verzoek, dat het haar behaagen mogt, in deeze strydigheid van Gevoelens, haare Uitspraak, tot afkomst van

(*) Van 19 Aug. 1748.

LXXXI. BOEK. 1753. van zaaken, te verleenen. De Heeren Raaden van het Hof Provinciaal, hadden, door hunne Gelastigden, mondeling, nadere opening doen geeven, van de Gevallen, waar in eenige Misdryven, van Militaire Persoonen, gepleegd, door den Militairen Regter, tot nog toe, ongestraft gelaaten waren. Hun Edel Mogenden, daar door in staat gesteld, om aan de uitgedrukte begeerte van haare Koninglyke Hoogheid, ten deezen opzigte, te voldoen, lieten haar berigt toekomen.

Besluit door de Gouvernante opgemaakt. Eerlang vervoegden zich de vier uitgekooze en benoemde Heeren, by de Gouvernante, en verslag van hun wedervaaren gegeeven hebbende, werd, op den vyfden van Hooimaand, dit nader Besluit, wegens de Strafoefening van Misdryven der Militairen, gebooren; dat aan den Militairen Regter, by aanhoudenheid zou worden vrygelaaten, de magt, om Militaire Overtreeders, geheel *Friesland* door, te doen in hegtenis neemen, en dat, die onverminderd, tot beter volvoering des Besluits van den achtentwintigsten van Wintermaand MDCCXLVIII, tot naauwkeuriger ontdekkinge, nazettinge, en strafoefeninge der Misdryven, door het Hof, zo wel als door de Nederregters, op het doen vatten van alle Misdaadigers, zonder onderscheid, 't zy het Burgerlyke, 't zy het Militaire Persoonen zyn, en het inneemen van berigten, dien aangaande, gelykerhand, en naar behooren, zou worden gewaakt. Zo dat de Misdaadigers, op last

van het Hof gevat, of door de Nederregters aan het Hof overgezonden, als zy bevonden werden, Militaire Persoonen te zyn, te gelyk met de ingewonnene berigten, ook ten opzigte van weggevlugte Misdaadigers, op verzoek, en schoon niet verzogt, by aankundiging tot afhaling, aan den Militairen Regter zouden worden overgegeeven, ten einde deeze verder hun geding mogt opmaaken, en naar behooren vonnisfen (*). LXXXII. BOEK. 1753.

By dit nadere Staatsbesluit, werd ook bepaald en bevolen, dat alle Burgerlyke of buiten Militairen Dienst zynde Persoonen, voor den Militairen Regter, zo wel in 't Burgerlyke als Lyfstraflyke gedaagd wordende, om getuigenisse der Waarheid te geeven, daar voor zouden hebben te verschynen, en daar toe onwillig zynde, door den Regter, waar onder zy behoorden, geregtlyk zouden genoodzaakt worden. — Haare Koninglyke Hoogheid, dit den Burger bevelende, beloofde eene gelyke voorzieninge te zullen doen, omtrent alle Militaire Persoonen. 't Welk ook in 't einde van Hooimaand geschiedde, door een Publicatie van het Krygsgeregt in *Friesland*, inhoudende, dat deezen wederkeerig, verpligt zouden weezen, voor den Burgerlyken Regter, in gelyke gevallen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 52. 54. 589. Dit kwam hoofdzaaklyk op 't zelfde uit, als de bepaaling in den Jaare 1746 in *Friesland*, omtrent de *Zwitsers*, daar Garnisoen houdende, gemaakt.

XXXXI. BOEK. — 1753. len, tot het geeven van Getuigenis der Waarheid opgeroepen, daar te komen onder het zelfde verband van Geregtlyken dwang, als onwilligheid daar tegen mogt aandruisschen (*).

De vyfde Jaardag van WILLEM DEN V. gevierd. Thans hadt Mevrouwe de Gouvernante, nevens haare geheele Hofhouding, den rouw over haaren Gemaal afgelegd, en kon de Vyfde Verjaardag van den jongen Erfstadhouder, met openbaare vreugdebedryven, voegelyk vereerd worden: zy ontving op denzelven de Gelukwenschingen der Hooge Vergaderingen, van de Gezanten der buitenlandsche Mogenheden, en andere aanzienlyke Persoonen, op het *Huis de Oranjezaal*, van waar Hoogstdezelve, met den Erfprins en Prinses CAROLINA, benevens alle de Heeren en Dames van het Hof, zich 's avonds na 't *Huis van Prins Maurits* begaven, waar alles tot een luisterryk Bal, en kostbaaren Maaltyd, vervaardigd was, gelyk 'er ook, op 't *Huis de Oranjezaal*, een Bal voor jonge Lieden gegeeven werd. Het getal der Persoonen, die dit Geboortefeest bywoonden, kan eenigzins opgemaakt worden, uit dat der Koetzen, 't welk meer dan vier honderd beliep. Geheel *'s Gravenhaage* was vol vreugdebetoonningen, met welker beschouwing het Voorwerp van deezen Dag zich verlustigde in den avond de aanzienlykste straaten doorrydende. — In andere

Ste-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 992. 752.

Steden en Plaatzen ontbrak het niet aan Lieden, die deezen dag vierden. *Leeuwaarden* stak onder deezen in *Friesland* uit; de Afgevaardigden uit de Steden, ten dien dage staatswyze vergaderd, benoemden vier Heeren uit hun midden, om de Vorstin Douariere, als Grootmoeder, over deeze Verjaaring geluk te wenschen; die deezen last verrigtende, alle tekenen van eere en vriendschap ontvingen, en den volgenden dag plegtig ten maaltyde onthaald werden (*).

LXXXI. BOEK. 1753.

Een nieuwe Stedepenning in *Friesland* vervaardigd.

De *Friesche* Steden, in verknogtheid aan het Stadhouderlyk Huis boven alle uitmuntende, hadden onlangs een nieuwen *Gouden Stedepenning* laaten vervaardigen, met het Borstbeeld van haare Koninglyke Hoogheid, de Wapens van *Oranje* en de Wapens der Elf Steden, en met een aanspraak aan de Gouvernante laaten overhandigen.

Intrede van den *Franschen* Afgezant DE BONAC.

Was de begroeting des *Franschen* Afgezants DE BONAC, by den Stadhouder, op 't einde des voorleden Jaars, afgelegd, staatlyk zyne openbaare Intrede, op den dertigsten van Grasmaand deezes Jaars, ging dezelve verre te boven, en vergezeld van Plegtigheden en Onthaalen, voegende aan den Vertegenwoordiger van een der magtigste Vorsten van *Europa*. Een kort verslag, zal een denkbeeld kunnen geeven, van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1178.

LXXXI. BOEK. — 1753. van het daarby in agt genomene. De Hofmeester hunner Hoog Mogenden vertrok 's morgens, vergezeld van twee Staaten Booden, in het Jagt des Raads van Staaten, gevolgd door dat der Staaten van *Holland*, na *Delft*, boven de andere Steden bevoorregt, om de Gezanten van Gekroonde Hoofden, by derzelver openbaare Intrede, te ontvangen. De Afgezant reedt eenige uuren laater, met vier Koetzen van *'s Haage* na *Delft*, werd in de Stads Doele geleid, en door de Regeering, by monde van den Pensionaris PIETER VAN BLEISWYK verwelkomt, en voorts op een zeer kostbaar Middagmaal onthaald. Wanneer een Renboode, van den *Haage* afgezonden, te *Delft*, de tyding bragt, dat de Heeren Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, de Baron PIEK, Heer van *Brakel* en *Zoelen*, en de Heer REEPMAAKER Heer van *Strevelshoek*, afgereeden waren, om den Afgezant, aan de *Hoornbrugge* te ontvangen, stondt het Gezelschap van tafel op, en begaf zich na de Jagten, met welken zy, om vier uuren, aan de *Hoornbrugge* kwamen; op 't eigen oogenblik, toen de Afgezant, op een byzonder daar toe gemaakten Steiger, met een Tapeit gespreid, voet aan land zette, was 'er de Koets van Staat, met de gemelde Heeren Afgevaardigden, en het verdere Gevolg. Na het afleggen der Pligtpleegingen, geleidden zy den Afgezant na de Staatenkoets, en plaatsten zich tegen over hem. De trein, in de hier onder opgenoemde

orde

orde gefchikt (*), aan het *Sicken* in den LXXXI.
*Haage* genaderd, ftelde zich de Luitenant BOEK.
Co- ———
1753.

(*) De Trein beftondt. 1. Twee Staaten Poftillons. 2. Vier Staaten Booden. 3. De Heer OCKERSE, Hofmeester van Staat, pragtig gekleed en gezeeten in een fraaije Koets, met vier paarden befpannen, gaande nevens dezelve twee van deszelfs Livery Bedienden, in groote Monteeringe. 4. De *Zwitzer* zyner Excellentie te Paard, zynde de Zadel en Chabrak van rood Fluweel, ryklyk met Goude pasfementen en Franje bezet, en deszelfs Kleed en Bandedelier, van eene groene kleur, zodanig met Zilveren Kanten belegd, dat men naauwlyks de ftof kon onderkennen. 5. Twee Loopers in groen Damast, rykelyk met Zilver geftoffeerd, gekleed, met geborduurde Mutzen op 't Hoofd. 6. Twaalf Livery Bedienden, allen in 't groen, kostlyk met Zilver omboord. 7. De Hofmeester van den Ambasfadeur, in een met Gouden kanten bezet fcharlaken Kleed, te Paard, zynde het Chabrak en Zadel van rood Fluweel met Goud. 8. Veertien, zo Officieren, als Kamerdienaars, allen te Paard, en gekleed in Carmofyn Laken met Zilver, en zeer kostbaare Vesten; zynde de Chabrakken groen met Zilver, hebbende twee van de Kamerdienaeren de Mantelrokken van zyne Excellentie, die met Zilveren Pasfementen belegd waren, voor op hunne Paarden. 9. Vier Handpaarden met ryke Dekkleeden, waar op de Wapens van Zyne Excellentie in 't Goud geborduurd ftonden, wordende door een gelyk getal Stalknegten, in de groote Monteeringen gekleed, geleid. 10. De Stalmeester te Paard, omtrent op dezelfde wyze als de Hofmeester. 11. Twee Pagies te Paard, in groen Fluweel, met Zilver belegd, draagende Nestelingen van Carmozynen kleur, met Zilver geborduurd. 12. De Koets van Staat met zes Paarden, waar in zyn Excellentie, met de gemelde Heeren zat. 13. De Lyfkoets zyner Excellentie, met zes Paarden, ledig. 14. De tweede Koets van zyne Excellentie, mede met zes Paarden, waar in gezeten waren de Ridder DE BONAC, de Secretaris van zyne Excellentie, en twee Edellieden.

LXXXI. BOEK. 1753. Colonel NÜTSLER, als Groot Major dier Plaatze, aan 't hoofd, voorgegaan, door twee Sergeanten, den tocht door de voornaamste straaten na het *Huis van Prins Maurits* richtende. De Staaten Trompetters, Paukers, op dat Huis geplaatst, lieten zich, by het aannaderen van den Stoet, lustig hooren. De twee Heeren Afgevaardigden geleidden den Afgezant binnen, en reeden, naa eene korte wyl toevens, in de Staaten Koets, met Staaten Boodens omringd, na het Hof, om van hun afgelegden last, en de aankomst des Afgezants, kennis te geeven. Acht Afgevaardigden uit hunne Hoog Mogenden, in vier Koetzen gezeten, van Staaten Boodens vergezeld, begaven zich na het *Huis van Prins Maurits*, waar zy door den Afgezant ontvangen, en in een ter ontvanginge geschikte Kamer geleid werden. De Baron VAN HEECKEREN, Heere van *Brantzenburg*, wegens *Gelderland*, aan 't hoofd deezer Bezendinge, voerde het woord van Pligtpleeginge, door den Afgezant beäntwoord. Naa het verrigten deezer Plegtigheid, keerden zy weder, en verscheenen dien avond

den. 15. De derde Koets van den Ambassadeur, met zes Paarden, waar in een Secretaris, en een Edelman. 16. De vierde Koets van zyne Excellentie, met zes Paarden, waar in diens twee Zoonen en twee Edellieden geplaatst waren. Hier agter volgden nog twee Koetzen, allen met zes; vyf en dertig met vier, en negen en dertig met twee Paarden bespannen, *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 369.

avond op nieuws in 't zelfde Huis, om deel te neemen aan een Maaltyd, op kosten van den Staat bereid, waar men de Hooge Gezondheden, onder Trompetten en Pauken geschal, dronk.

LXXXI. BOEK. 1753.

Geen wonder, dat deeze Inhaaling, zo grootsch en pragtig, en te *Delft*, en aan de *Hoornbrugge*, en langs den geheelen weg, en in den *Haage*, een zo groot getal Aanschouwers lokte als niemand geheugde ooit by den anderen gezien te hebben. De goede schikkingen voorkwamen alle verwarring, allen ongeluk. De Feestlykheden namen hier mede nog geen einde; want 's anderen daags op den middag begaf zich de Afgezant, benevens eenige Heeren van zyn Gevolg, na 't *Huis van Prins Maurits*, en werd, kort daar naa, door de meeste Heeren der Regeeringe en andere Persoonen van aanzien, verwelkomt; en voorts, gelyk ook des avonds, en op den volgenden dag, op een kostbaaren Maaltyd, onthaald.

Met een bykans even staatlyken Optocht, doch met verwisseling van eenige omstandigheden, naar de gelegenheid en eisch der zaake, hadt, op den derden van Bloeimaand, de Afgezant DE BONAC het eerste openbaar Gehoor ter Vergadering van hunne Hoog Mogenden. Zo ras hy ter Vergaderkamer intradt, gaande tusschen de Afgevaardigden hunner Hoog Mogenden den Baron VAN BORSSELEN, eerste Edele van *Zeeland*, en de Baron D'ABLAING, Vryheer van *Giessenburg*, zonden

Heeft het eerste openbaar Gehoor by hun Hoog Mogenden.

 alle

LXXXI. BOEK. 1753. alle de Leden der Vergaderinge op, terwyl de Afgezant geleid werd naa 't eene einde van de Tafel, waar een met Fluweel bekleede Armstoel voor hem gereed stondt, recht tegen over den Voorzitter der Vergaderinge, den Graaf van BENTINK Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*. Voor zyne plaats gekomen, maakte hy eene buiging recht voorwaards, vervolgens eene na de rechter en eene na de slinker zyde; waarop hy, als mede alle de Leden, zich nederzetten en dekten. Aan den Voorzitter handigde hy zyne Geloofsbrieven over, welke de Griffier FAGEL overluid las. Eene korte Aanspraak des Afgezants, in 't *Fransch*, werd door den Voorzitter, in die zelfde taal, beantwoord. Zo menigmaal, by het doen dier Aanspraaken, de naam hunner Hoog Mogenden en die des Konings van *Frankryk* genoemd werd ontdekten de Afgezant en alle de Leden der Vergaderinge hunne hoofden.

's Anderen daags lag de Marquis DE BONAC de pligtpleeging van dankzegging af by de Leden van den Staat, voor de eere hem, geduurende drie agtereenvolgende dagen, in zo hoogstaatlyk en kostbaar een onthaal aangedaan. De voornaamste Heeren der Regeeringe, hadden de eer om den volgenden dag, in 't Hotel des Afgezants, aan een pragtigen Maaltyd aantezitten, welke eer veele Heeren van de Regeering, uitheemsche Gezanten, en andere Persoonen van rang, den volgenden dag, genooten. Dit laatste middagmaal

werd

werd 's avonds gevolgd van een luisterryk Bal, 't welk men den naasten avond hervatte, en waar mede alle die Plegtigheden, welke eene meer dan ter loopsche melding verdienden, eindigden (*).

LXXXI. BOEK. 1753.

De Heer DURAND, *Fransche* Staatsdienaar, die de zaaken des Hofs van *Versailles*, zints het vertrek van den Marquis DE ST. CONTEST, door den Koning in zynen Raad opontboden, by deezen Staat waarnam, hadt, op de aankomst deezes nieuwen Afgezants, Brieven van terugroepinge ontvangen hebbende, een treffend Afscheid van hun Hoog Mogenden genomen (†).

De jonge Erfstadhouder vervoegt zich aan 't hoofd der *Haagsche* Schutterye.

De jaarlyksche Trekking der *Haagsche* Schutterye geschiedde in Bloeimaand deezes Jaars, welke Maand der Staatlykheden scheen toegewyd, op eene meer dan gewoone omslagtige wyze, en ging vergezeld van twee omstandigheden, die dezelve gedenkwaardig maakten. Het geheele Stadhouderlyke Gezin, vergezeld door een aanzienlyk getal Generaals Persoonen, Edelen, en andere Lieden van rang, behalven het gewoon gevolg, kwam de Schuttery bezigtigen. In de Staaten tent was een Ontbyt voor dit aanzienlyke gezelschap in gereedheid gebragt. De jonge Prins, begeerig om de Wapenoefening der Schutterye

rye

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 365. 373.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1781. bl. 13.

LXXXI. BOEK. 1753.

rye van naby te zien, werd door den Burgemeester en Colonel DIERQUENS, nevens den Opperstalmeester Baron VAN GROVENSTINS, en eenige andere Edellieden, na het Front, en, naa het eindigen der Wapenoefeninge, weder in de Staaten Tent geleid. Zo ras de marsch der Burgery optrok stelde de vyfjaarige Prins, daartoe zeker verzogt en opgewekt, zich aan derzelver hoofd, met de halve Piek in de hand, en groette, in 't voorbytrekken van de Staaten Tent, Mevrouw zyne Moeder en Zuster, by welke hy dit verrigt hebbende, zich weder vervoegde.

Gouden Beker van wylen WILLEM DEN IV, aan de Schuttery geschonken.

Wanneer de Heer DIERQUENS, zyne Pligtpleeging in de Staaten Tent by de Vorstlyke Familie kwam afleggen, stelde haare Koninglyke Hoogheid hem een zeer kostbaar en konstig gewerkten, met Zinnebeelden en Opschriften vercierden Gouden Beker ter hand, dien wylen Zyne Doorlugtige Hoogheid, ter eeuwige gedagtenisse van zyne genegenheid tot de *Haagsche* Schuttery, ten geschenke hadt doen vervaardigen. —— De Officieren der Schutterye, korte dagen daarnaa, belet gevraagd hebbende, om haare Koninglyke Hoogheid dank te betuigen voor dit fraaije Geschenk, vervoegden zich, in hunne Monteerings-Kleederen, Sjerp en Ringkraag uitgezonderd, in twintig Koetzen gezeten, na het *Huis de Oranje-Zaal*, en deedt de Heer DIERQUENS de Dankzegging aan de Vorstinne die hun staande

de tusschen de Vorstelyke Spruiten opwagtte (*).

Des overleden Stadhouders Voorslag, tot herstel der binnenlandsche Fabrieken, in den Jaare MDCCXLIX, gedaan (†), was van zo weinig vrugts geweest, dat haare Koninglyke Hoogheid, op daar over ingeleverde Klagten, Staaten van *Holland* liet weeten, hoe zy, overtuigd van de noodzaaklykheid der instandhouding van de Inlandsche Fabrieken, en om een goed voorbeeld te geeven, voor haar Persoon, Huis, en allen die tot derzelver Hof en Dienst behoorden, by het besluit bleef, om aanhoudend zich van Inlandsche Stoffen te bedienen, in verwagtinge, dat, ter naavolginge van haar voorbeeld, ook nadere schikking zou kunnen worden gemaakt ter bevorderinge dier Fabrieken. —— Staaten van *Holland*, genegen om alles aan te wenden, wat tot opbeuring van een zo aangelegen Tak strekken kon, dit stuk in overweeging genomen en des met Mevrouwe de Gouvernante geraadpleegd hebbende, besloten, dat de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Burgemeesters en Regeerders der Steden, Leden hunner Vergaderinge, gelyk ook Burgemeesters en Regeerders der verdere Steden, en voorts alle Beampten en Officianten binnen dit Gewest, uitgenomen die Be-

LXXXI. BOEK.

1753. Vrugtlooze pooging om de Inlandsche Fabrieken te begunstigen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 382.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 410. *Nederl. Jaarb.* 1749. bl. 706.

LXXXI. BOEK. — 1753. Bedieningen hadden, welker Bezitters of Waarneemers niet hooger dan Arbeiders of Dagglooners waren aan te merken, by het maaken van Kleederen van Lakenen, Wollen of Zyden Stoffen, zo voor zich zelven als voor hunne Vrouwen en Kinderen, in hunne Huizen woonende, als mede voor hunne Liverybedienden, geene andere dan Inlandsche zouden gebruiken. — By de Publicatie deezer Inrigtinge, die met Bloeimaand des volgenden Jaars een aanvang zou neemen, de Winkeliers onder bepaalde boetens, gelastende by het aanbieden en verkoopen hunner Waaren den Kooperen te verklaaren of het Inlandsch dan Buitenlandsch was, 't geen zy met hun verhandelden, en dit op de Rekeningen uitdruklyk, onderscheiden, te stellen. Ten slot het voorbeeld der Gouvernante, en hun eigen, alle Ingezetenen aanpryzende (*). —— Naardemaal, dit voorbeeld, niet volkomen werkte, en men het tegenwoordig, even min als voorheen, geraaden vondt den Invoer van vreemde Stoffen, waarby ook uitheemsche Mogenheden, met welken de Staat in Verbond stondt, belang hadden, en die voor veelen in den Lande geen onaanzienlyken Handel-Tak uitleverden, te verbieden, of verder te bepaalen, en die Stoffen, of in deugd, of in fraayheid voor het oog, of in prys, veelen beter dan de Inlandsche be-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 791.

behaagden, terwyl anderen enkel hunne zindelykheid volgden, bleef de Kleederdragt, ondanks deeze schikkingen, veel al op den ouden voet, en bragten ze niets toe tot opbeuring der vervallene en zugtende Inlandsche Fabrieken.

Handel-verdrag met den Koning der beide *Sicilien*.

's Lands Koophandel, een hoofdvoorwerp van de zorg der Vaderen des Vaderlands, zag zich in gevolge van een Staatsbesluit hunner Hoog Mogenden, op den dertigsten van Lentemaand genomen, gestut door een Handel-Verdrag met den Koning van beide de *Sicilien*: by 't welke de wederzydsche Onderdaanen, ten opzigte van de Zeevaard en Handel eene volle vryheid verkreegen, door alle de Koningryken, Staaten en Gewesten in *Europa* gelegen, en aan beide de Hooge Magten toebehoorende. De Onderzaaten van den Staat zouden volle vryheid van Geweeten en Godsdienst in de Landen van Zyne Majesteit genieten, niet onderworpen zyn aan eenig Geestlyk Gerechtshof, in welk een geval het ook zou mogen weezen, zullende zy in alles wat den Godsdienst aanging, op dezelfde wyze als in *Spanje* en *Frankryk* gehandeld worden: terwyl de Onderdaanen van zyne *Siciliaansche* Majesteit, ten deezen opzigte, dezelfde vryheden en voordeelen zouden genieten, als die van hunne Catholyke en Allerchristlykste Majesteiten. Dit Handel-Verdrag, in Oogstmaand gesslooten, werd, voor het einde deezes Jaars, door den Koning bekragtigd, die zynen buitengewoonen Gezant

LXXXI. BOEK. zant FAULON FINOCHETTI, by deezen Staat, dit werk volbragt hebbende, terug ontboodt (*).

1753. De Prins Bisschop van *Luik* krygt den Tytel van *Doorlugtige Hoogheid*.

De Bisschop en Prins van *Luik*, by de andere Hoven van *Europa*, den Tytel van *Doorlugtige Hoogheid* voerende, liet door den Heer HULST, zyne belangen by deezen Staat waarneemende, verzoeken, dat de Algemeene Staaten, hem het zelfde Ceremonieel en dien zelfden Tytel gelieffden te verleenen; een verzoek van eene onmiddelyke toestemming gevolgd (†).

Het Dok te *Vlissingen* hersteld.

Het Dok te *Vlissingen*, waar in een Vloot van tachtig Oorlogschepen geheel kan worden opgelegd, by 't welk een *Droog-Dok* is, geschikt om de grootste Schepen, met den Vloed daar in gebragt, en wederzyds onderstut, op de gemaklykste wyze, tot op den kiel toe te bezien, schoon te maaken en te herstellen; 't welk daarenboven, door 't met geweld by Ebbe geloosde Water de slikken met den Vloed in de Haven gespoeld, na buiten voert en de Haven van eene genoegzaame diepte houdt; dit voor den Zeedienst van den Lande onschatbaar Werk, in den Jaare MDCLXXX aangelegd, en met de daar toe benoodigde Sassen of Sluisdeuren voorzien, was vervallen, ingestort, en onbruikbaar geworden. Met alle rede besloot men tot herstel en maakte daar mede eenen aanvang in

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 796. 1169.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 875, II. Deel.

in den Jaare MDCCL, en zag het thans bykans tot stand gebragt (*).

LXXXI. BOEK.

1753.

Te *Middelburg*, waar men een dergelyk, doch zo uitgestrekt een Dok niet heeft (†), was 't zelve in goeden staat; maar men bevondt dat de doortocht voor de Zeeschepen, na de Stad loopende, van tyd tot tyd, bezwaarlyker wierd, door het opslikken der Haven, weshalven de raadslag viel, om een gedeelte van den Dyk op te neemen, en denzelven eenige roeden agterwaards te leggen; het geen niet alleen de Haven aan den mond wyder zou maaken; maar ook te wege brengen, dat het Water uit het Stads Dok komende, de Haven kragtiger zou schuuren en de verdroogende slikken mede sleepen. Dit werk dagt men voor den Winter af te maaken, en men beloofde zich van deeze verandering nog een voordeel, naamlyk om eene hinderlyke Plaat, tusschen *Middelburg* en *Vlissingen* gelegen, den Zeelieden onder den naam van den *Klodt* bekend, die sterk aangroeide, door stroomafschuuring te verminderen (§). Dit laatste schynt het gevolg niet geweest te hebben.

De Haven te *Middelburg* verbeterd.

Be-

(*) *Tegenw. Staat van Zeeland* bl. 116.

(†) *Tegenw. Staat van Zeeland.* bl. 215.

(§) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 326.

LXXXI. BOEK. 1753. Oogmerk om de Speelkaarten en Dobbelsteenen te belasten, niet volvoerd.

Belastingen te stellen op zaaken niet tot de Noodwendigheden des Levens behoorende, en alleen tot Weelde en Vermaak dienende, werd, ten allen tyde, als het minst drukkende aangemerkt, en ontbrak het aan de zodanige hier te Lande niet: dan meende men tegenwoordig, in navolging der *Engelschen*, geen ongepast voorwerp hier toe gevonden te hebben in de tot nog onbelaste Speelkaarten en Dobbelsteenen. Staaten van *Holland* gaven, in Slachtmaand, eene breede Ordonnantie uit, wegens een Regt, 't welk, met den ingang des toekomenden Jaars, zou geheeven worden van deeze veel gebruikte en dikwyls zo zeer misbruikte werktuigen van Vermaak, Uitspanning en Winzugt. Doch, eer de vastgestelde tyd daar was, bevonden de Staaten, dat, tot het rigtig uitvoeren van het beraamde plan der invorderinge, nog eenige schikkingen moesten gemaakt worden, waar om zy, in Wintermaand, de volvoering, tot nader Aankondiging, opschortten (*).

De Heer CHARDON opent, in den *Haage*, een Militair Kweekschool.

Met goedvinden van wylen zyne Doorlugtige Hoogheid hadt de Heer W. ERSKINE, in den Jaare MDCCXLVIII, een Wiskundig en Militair Kweekschool, in *'s Gravenhaage* opgericht; de Heer CHARDON, gewoon Ingenieur in dienst van den Staat, zou hem, wat het Militaire betrof,

de

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 1013. 1166.

de hand bieden; doch, by mangel van een genoegzaam aantal Leerlingen, werd deeze Leerschool, korten tyd naa het openen, weder geslooten. De laatstgemelde Heer, door deeze eerste mislukking niet afgeschrikt, waagde het thans anderwerf, met goedkeuring van hunne Hoog Mogenden, en onder bescherming van haare Koninglyke Hoogheid, dit Onderwys, met behulp van zyn Zoon, te hervatten; ten welken einde hy die Leerschool, in Grasmaand, in 't *Huis van Prins Mauritz*, op nieuw met eene Redenvoering opende, zich een gelukkiger gevolg van het mededeelen zyner kundigheden, in een reeks van meer dan veertig Jaaren verzameld, en van zynen yver ten dienste van den Staat belooven de (*).

LXXXI. BOEK. 1753.

Het zogenaamde Beroeringswerk, 't welk in den Jaare MDCCXLIX, te *Nieuwkerk op de Veluwe* eenen aanvang nam, en voorts, met de kragt aan de besmettende Dweeperye eigen, als een loopend vuur, de daar omstreeks liggende Dorpen, het *Sticht* en *Gooiland* aanstak, in *Groningen* en het Landschap *Drenthe* de vreemdste verscheinzels baarde, en in *Zuid-holland* overfloeg; waar over zo veel ter verdediging en wederlegging geschreeven werd (†), bleef, ondanks verscheidene ge-

Het Beroeringswerk in de Kerken door een Besluit der Classis van *Schieland* tegengegaan en gestuit.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 301.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 371. Men vind des, als mede van de Schriften daar over uit-

LXXXI. BOEK. genomene voorzorgen van de Overheden, die op de meeste plaatzen, eene gewenschte uitwerking hadden, hier en daar dezelfde den openbaaren Godsdienst ſtoorende, en ſchandvolle rolle, ſpeelen. — De Claſſis van *Schieland* in Zomermaand te *Schiedam* vergaderde, nam, tot ſtuiting des gevaarlyken voortgangs van zo ſchadelyke Opſchuddingen, en Ongeregeldheden in de Kerk, een verſtandig, voorzigtig en kragtdaadig Beſluit: gebiedende de Leeraars en Kerkenraaden tegen alle zodanige Godsdienstſtoorende Beroeringen te waaken; zorgvuldig agt te geeven op de Oefeninghouders, die dit vreemde werk onderſchraagden, en daar tegen te voorzien, de Beroerden uit de Kerk te brengen, de zich daar tegen verzettende, als zy Ledemaaten waren, naar de Kerkelyke Tugt te behandelen; die niet onder de Ledemaaten behoorden, of de Kerkentugt veragtten, als Verſtoorders van den openbaaren Godsdienst aan te klaagen, en geenzins te dulden, dat zodanige hoogſchadelyke Opſchuddingen, en Ongeregeldheden, onder voorwendzel van het Werk des Heiligen Geests, in de Gemeente langer aanhielden. Begeerende dat dit Beſluit, op alle plaatzen, in gemelde Claſſis, waar deeze Beroertens nog niet geheel waren opgehouden,

1753.

uitgekomen, en eene beoordeeling van de oorzaaken, waar aan men 't zelve toeſchreef, een opzettelyk breedvoerig en zeer leezenswaardig verſlag in de *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 621-905.

den, of waar die, naa deezen, mogten ontstaan, woordlyk des Rustdags van den Predikstoel der Gemeente zou worden voorgeleezen; 't geen ook zou kunnen geschieden in die Gemeentens, welker Leeraars zulks tot waarschouwing noodig oordeelden (*). Een Besluit zeer geschikt, om, gepaard met ernstige maatregelen der Overheden, een einde te maaken aan eene Verwarring, die zo lang, zo veele Onnozelen misleid, zo veele Bedriegers gelegenheid tot het pleegen van Godsdienstig bedrog verschaft, zo veele Verstandigen grootlyks geërgerd, en allen Beminnaaren van redelyken Godsdienst, de grievendste smerte veroorzaakt hadt; en mogen wy het ophouden deezes wydklinkenden Beroeringswerks, een stof van de vinnigste spottery, die, by wederomstuiting, ook den waaren Godsdienst by de niet onderscheidenden, trof, van deezen tyd af aan, bykans dagtekenen, waar om wy 'er ter loops van gewaagden.

'T Geval van de Broeders MERKES, die men om Vrymetzelaary, tot geen Ledemaaten der Kerke wilde aanneemen.

Schoon de Genootschappen der *Vry Metzelaaren*, in den Jaare MDCCXXXV, door Staaten van *Holland*, verboden waren, met bevel om ze terstond, waar ze ingevoerd mogten weezen, te doen ophouden, en de Wethouders der Steden, aanschryvings gekreegen hebbende om ze te stuiten, het met de daad deeden, ontbrak het in deeze Landen niet aan Lieden

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 582.

LXXXI. BOEK. — 1753. den, die geene zwaarigheid maakten, om te erkennen, dat zy, tot dit oude, en in de meeste Staaten van *Europa*, stand hebbende Genootschap, behoorden. Naa het uitkomen deezer Waarschuwinge, vernam men, in eenen geruimen tyd, niets van deeze Byeenkomsten in *Holland*. Naderhand, kwamen zy 'er weder ter baane, en meer aangemerkt wordende als vrolyke Gezelschappen, welker voorheen zo gedugt geheim, slegts in eenige ydele plegtigheden bestondt, dan, dat 'er eenig byzonder nadeel voor Kerk of Staat van zou te dugten zyn, terwyl men teffens verzekerde, dat Persoonen van den hoogsten Rang, beide in den Burgerstaat en Kerke, onder die Broederschap waren aangeschreeven, weerde men ze in *Holland*, zo min als in andere Gewesten. (*) Ten aanziene van de Broederschappe der *Vry - Metzelaaren* ontstondt, in den voorleeden Jaare, te *Nymegen* een zeer veel gerugts wekkend geval. Twee Broeders LEONARD, ARENT MERKES, en FRANS CHRISTIAAN MERKES, Zoonen van een oud Rentmeester dier Stad, hadden, zich by eenen Catechiseermeester geoefend hebbende, by hunnen Wyk - Predikant, M. J. BROEN, aangegeeven met verzoek om tot Ledemaaten der Hervormde Kerk te worden

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 179. *Beschryv. van Amst.* VI. Stuk. bl. 298, 299.

den aangenomen: dit werd den eerstgemelden geweigerd, alleen om dat hy tot het Genootschap der *Vry-Metzelaaren* behoorde, en den laatstgenoemden om dat hy niet wilde belooven, zich nooit in dat Genootschap te willen begeeven. *Zy* leverden beiden een beklag in, by Staaten van *Gelderland*, over die weigering des Kerkenraads te *Nymegen*, die aldaar mede een Bericht zondt: deezen begreepen dat de Predikant en de Kerkenraad te verre gegaan waren, en geen voldoende reden van hun gedrag gegeeven hadden, gebiedende dat deeze Persoonen niet langer, om die reden, van het Lidmaatschap der Kerke, zouden geweerd worden. (*) LXXXI. BOEK. 1753.

Door een vriendlyken brief, verzogten de Broeders MERKES den Leeraar, om, vervordering van hunne zaake, overeenkomstig met dit Staatsbesluit. Dan deeze vondt goed, dien minnelyken weg niet te bewandelen, hun geen bescheid altoos te geeven; maar Kerkenraad te beleggen, in welken men besloot zich by de Magistraat der

(†) Dit Bericht des Kerkenraads is te *Nymegen*, by A. VAN GOOR, uitgegeeven, met eene menigte van Aantekeningen, waar in de Heeren MERKES tragten aan te toonen, dat de Kerkenraad in 't zelve den staat des Geschils met hun verdraayt, en zich, ten hunnen bezwaare, behelpt met naamlooze Schriften, vol onwaarheden, en ongetrouw opgegeevene getuigenissen. —— Men vindt het Bericht en het Præadvies van den Hove, waar op dit Staatsbesluit steunde, in de *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 214-290.

LXXXI. BOEK. 1753. der Stad te vervoegen, met verzoek om handhaaving en bescherming. Dit bewoog de Heeren MERKES, om zyn Eerwaarden, en den Voorzitter des Kerkenraads, geregtlyk te dagvaarden: deeze Dagvaardingen kwamen, met een tweede Verzoekschrift des Kerkenraads, voor de Magistraat te *Nymegen*. Tot bescheid gekreegen hebbende, „om in deeze zaak „ naar raade te doen," deeden zy des verslag aan de Broeders, met betuiging van zich te zullen vervoegen, waar het behoorde. Naa eenigen tyd beidens vonden de Broeders zich gedrongen, den weg van Regten in te slaan, en ten Hove een Verzoekschrift aan te bieden, om, ingevolge van het voorheen gegeeven gunstig Staatsbesluit, waar aan men zich onttrok, behandeld te worden. De Staaten gaven andermaal Bevel, om de Broeders MERKES niet langer te weeren, en dat, indien zy mogten goedvinden, zich elders te laaten aanneemen, de Predikant, die dit Staatsbesluit werd vertoond, zulks zou hebben te doen, en daar van een behoorelyk Getuigschrift te geeven, welk Getuigschrift de Kerkenraad van *Nymegen* gehouden zou weezen te aanvaarden. Zy gaven deswegen verslag, aan den Leeraar BROEN, met nevensgaande betuiging, dat zy, den zagtsten weg, hun aangeweezen, om zich buiten de Stad te doen aanneemen, zouden inslaan, hem verzoekende om geene nieuwe zwaarigheden te maaken, of te helpen maaken, wanneer zy

zich

zich met een Getuigschrift by den *Nymeegschen* Kerkenraad vervoegden. Geen zeer minzaam antwoord van zyn Eerwaarde ontvangen hebbende, zetten zy hunne zaak voort by den Predikant te *Beuningen* en *Ewyk*, die een Getuigschrift gaf overeenkomstig met het vertoonde Staatsbesluit. Zy leverden 't zelve ten Kerkenraade in 't Voorjaar deezes Jaars over; doch 't leedt een geruimen tyd, dat zy des niets vernamen. Deezes verwyls moede verzogten zy een Afschrift van 't Besluit des Kerkenraads, 't geen eindelyk in Herfstmaand kwam, behelzende „dat de Naa„men der Heeren, L. A. en C. F. C. „MERKES in 't Ledemaaten Boek der „Kerke aangetekend, en voor de Gemeen„te, naar gewoon gebruik, afgeleezen „waren." Hier mede nam dit zo veel gerugts gemaakt hebbend geval, waar in de Geestlykheid, door alle bedaarden en bedagtzaamen geoordeeld werd, zich te veel aanmaatigend en te wederstreevend gedraagen te hebben, een einde. (*)

LXXXI. BOEK. 1753.

Ongeregeldheden by het Inwyen van een *Roomsch Kerkhuis* in de *Ommelanden* gepleegd.

Hoe zeer het regt van vrye Godsdienstoefening, den Ingezeten deezer Landen wettig toekome, vonden zich de *Roomschgezinden* meermaalen, in dat voorregt, deerlyk belemmerd. Zedert de tyden der Hervorminge, hadden de Landlieden van die

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 412. 1198. 1268. *voor 't Jaar* 1753. 213. 267. 361. 363. 851.

LXXXI. BOEK. 1753. die Godsdienstbelydenisse in de *Oldampten* en *Westwoldingerland*, geene Kerk gehad, en moesten, ter verrigtinge van hunnen Godsdienst, na *Sapmeer* gaan, 't welk zommigen op zeven of acht uuren reizens te staan kwam en veelen ondoenlyk was. Niet vreemd dat zy eene gereeder gelegenheid wenschten: deeze meenden zy verkreegen te hebben, door 't verlof om eene Kerk te mogen bouwen: dan zy vergenoegden zich met een Huis by *Winschoterzyl*, op den kant van het Riviertje de *Aa*, dat het *Oldampt* en *Westwoldingerland* van elkander scheidt, van binnen tot hunnen Kerkdienst te laaten bekwaam maaken. De eerste van Grasmaand was ter Inwyinge bepaald. 't Gerugt hier van verspreid, lokte eene menigte van *Protestantsche* Landlieden derwaards, niet om de nieuwsgierigheid te boeten; maar stoorenis te verwekken. In 't Kerkhuis gekomen, rukten zy den Preekheer, naa dat hy den dienst geëindigt hadt, het Choorkleed af, scheurden het in stukken, en wierpen hetzelve, 'er steenen in geworden hebbende, in 't Rivertje, de Beelden, Kerkcieraaden, haalden zy van boven neder en aan brokken, smeeten ze, nevens de Boeken, en alles wat zy vinden konden, dat tot de Kerk behoorde, by het Choorkleed. De Kerkgangers, die met zo veel blydschaps deezen dag begonnen, moesten die mishandelingen met leede oogen aanzien, en hun yver met een dragt slagen boeten. De Procureur-Generaal

raal van *Stad en Lande* trok zich die feitlykheden, deeze Eeuw, dit Land, ter schandvlekke strekkende, aan. (*)

LXXXI. BOEK. 1753.

Smert het de Vaderlandsche Geschiedkunde, als haar blad, waarheid boekende, niet kan nalaaten Dwaaling, bekrompenheid van Geest en blinden Godsdienst yver te vermelden, gelyk hier toe de twee laatste byzonderheden aanleiding gaven, zy verheugt zich, wanneer zy, by afwisseling, van een uitgebreid Hart en een welverlicht Verstand, in den Landzaat mag reppen.

Instelling van den Heere JAN STOLP.

En wie zal deeze treffelyke hoedanigheden ontzeggen, aan den Heere JAN STOLP, den dertienden van Wynmaand, te *Leyden*, in hoogen ouderdom, overleeden. Een Man, die zyn geheele leeven, der Weetenschappen hadt toegewyd, meer door zyne wyduitgestrekte Geleerdheid, groote Zielsvermogens, zonderlinge Zedigheid, manlyke Godsdienstigheid, dan door Eertytelen by de Beminnaars van nuttige Weetenschappen, en Voorstanders van een redelyk *Christendom* bekend. Niet genoeg oordeelde hy het, door zyne gesprekken en voorbeeld, Waarheid, Deugd en Godsdienst voorgestaan, en, zo veel in hem was, gehandhaafd te hebben: naa zyn dood wenschte hy daar aan nut, bestendig nut, te doen; en heeft van zyne opregte zugt, om de zo noodige kennis van het aanbiddelyk OPPERWEEZEN

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 545.

LXXXI. BOEK. —— 1753.

ZEN in hooger top te heffen, den Godsdienst, en alle *Christlyke Deugden* byzonder naamlyk onder onze Landsgenooten, aan te kweeken, een schitterendst blyk gegeven. Hy besprak naamlyk uit zyne naa te laatene goederen, aan de Hoogeschool te *Leyden*, eene somme van [illegible] duizend Guldens, uit welker Renten, alle twee Jaaren, een Eerprys, bestaande in een Gouden Penning, ter waarde van twee honderd en vyftig Guldens zou megereikt worden, aan den Schryver van het beste Antwoord op eene voorgestelde Vraage, Onderwerpen betreffende, waar in hy by zyn leeven het grootste belang gesteld hadt. —— De verstandige en Godvrugtige Stichter, wilde, dat de nyvere Voorstanders van Godsdienst en Christlyke Deugden, welken het gevallen mogt, na de opgehangen Eerbelonig te dingen, hunne schranderheid en vlyt aan zodanige onderwerpen zouden besteeden, die of den Grondslag van allen Godsdienst, het Bestaan en de Volmaaktheden van het Oneindig, Almagtig, Alwys, en Algoede OPPERWEEZEN, uit de Beschouwinge van het Heelal ten kragtigste bevestigden; of de Zedelessen van het *Euangelie*, niet alleen in haare Redelykheid en Overeenkomste met, maar inzonderheid in haare Voortreflykheid boven de Wetten en Pligten, die, zonder het behulp der Openbaaringe, uit het Licht der Rede gekend worden, in helder daglicht plaatsten; ten einde derzel-




A. Delfos delin. Rein^r Vinkeles, sculp. 1788.

zelver betrekking tot, en invloed op de bevordering van de Gelukzaligheid der Menschlyke Zamenleevinge, als mede van de heerlyke Hoope op een toekomend beter Leeven, daar uit opgemaakt, en de Godlyke Oorſprong van den *Christlyken Godsdienst*, dus tevens, by wettigen gevolge, ten duidlykſte beweezen wierde.

De Heer STOLP was wel overtuigd, dat, over deeze Onderwerpen, zich in twee hoofdverdeelingen onderſcheidende, zedert eenigen tyd, zo in ons Vaderland, als elders voortreflyke Schriften waren in 't licht gebragt; doch meende, egter, dat die Onderwerpen overvloedige ſtoffe zouden opleveren tot menigvuldige Verhandelingen, indien dezelve niet alleen in 't algemeen; maar ook in de byzondere deelen beſchouwd wierden, om de gemelde waarheden, daar uit te bevestigen en in een klaarder licht te ſtellen, en om aan alle goede verſtanden, voornaamlyk aan die geenen, die geſchikt zyn om deeze hoogwigtige Leerſtukken aan anderen te onderwyzen, aanleiding te verſchaffen, om dezelve wat ernſtiger te behartigen, dan by veelen wel geſchiedt. En vermids de bovengemelde waarheden, van alle *Christenen* worden erkend, begeerde de Inſteller van dit Eeregoud, wiens Verdraagzaamheid in den Godsdienst, hem by alle regtſchaape *Christenen* in zyn leeven bemind maakte, dat elk *Christen*, van welk een Volk, of van welk eene byzonde-

de-

LXXXI. BOEK. 1753. dere Gezindheid, zou worden toegelaaten na den Eerprys te dingen, mits niets daar onder mengende, 't geen de byzondere gevoelens van zyn Gezindheid betrof, en van andere betwist werd.

Tot uitvoerders van dit loflyk en Godvrugtig oogmerk benoemde de Heer STOLP acht Heeren, uit den Academischen Senaat, zyne byzondere Vrienden, met magt om Opvolgers aan te stellen. Deeze Hoogleeraaren, gemagtigd om over de inkomende Verhandelingen het vonnis te stryken, waren alleen uitgesloten van Mededingers te mogen weezen. De aart der Onderwerpen, over welke zy Prysvraagen uitschreeven, was meest altoos van dien aart, dat de behandeling niet bepaald kon blyven, binnen den engen kring van eene byzondere Gezindheid; maar zich tot alle *Christenen*, in de grootste ruimte, uitstrekte. Zy begreepen daarom te regt, die Algemeenheid in 't oog te moeten houden, en geene Schryvers te mogen uitsluiten, welker begrippen niet in allen deele met die der Hervormde Kerke scheenen over een te stemmen, voor al wanneer zy zich onthielden, van eene stellige voordragt der byzondere, en door anderen betwist wordende, gevoelens hunner eigene Gezindheid: hier in handelende naar het voorschrift des agtenswaardigen Instellers van hun Genoodschap, meermaals uitdruklyk verklaarende, dat zy geenzins wilden gerekend worden, alle gezegden, en alle redeneeringen goed te

keu-

keuren van elken Schryver, wiens Verhandeling zy bekroond, of, indien dezelve den Eerprys niet behaalen kon, nochthans het licht waardig geoordeeld hadden. Zy lieten verscheide zaaken, waar over zy voor zichzelven anders dagten, voor rekening der Schryveren; doch vonden, in dit verschil hunner gedagten, geene genoegzaame reden om de Verhandelingen zelve geheel af te keuren, in zo verre het voorstel dier zaaken, eene bekwaame aanleiding gaf om verder te denken, en de waarheid vlytiger uit te vorschen. In deezer voege volkomen in den smaak des Instellers werkende, kon het niet missen of zy haalden zich, door hunne Beoordeelingen, het ongenoegen op den halze van kwaalyk te vredene en bedilzieke Menschen, die hun haatlyk aanvielen; doch aan welker gebas zy zich niet stoorden. (*)

Behalven de Tien Duizend Guldens, bestemde de overleedene nog Duizend Gul-

(*) Wy oordeelden het niet ongepast, voor de Eer der Bezorgeren van deeze Instelling, aan welker oordeelkundige keuze van Vraagstukken, en wel gewikte beoordeeling, het Vaderland reeds een schat van Verhandelingen heeft dank te weeten, die voor geen Bundel van dien aart in de geheele geleerde Wereld behoeft te wyken, deeze handelwyze te vermelden, volgens hunne Opgave, in de *Voorrede* van IV. Deel der *Verhandelingen over eenige voornaame Stukken van de Christlyke Zedekunde.*

LXXXI. BOEK. 1753. Guldens, tot het maaken van den Stempel des Gouden Eerpennings, die keurlyk getekend en door den Heer STOLP zelve met zeer gepaste randschriften voorzien is. Hy besprak, daarenboven, dat het overschot der bovengemelde Renten zou besteed worden, tot de inkoop van goede Schryveren, die tot verdeediging van den *Christlyken Godsdienst* in 't algemeen de pen hadden opgevat, over de Zedekunde, de Natuurlyke Historie en de Natuurkunde handelden, en wier Werken op de Boekery van *Leydens* Hoogeschool nog ontbraaken, om daar op geplaatst te worden (*).

GEERTSEMA te *Groningen* hersteld in zyne eere.

In het ongestuimig Jaar MDCCXLVIII, wanneer de Onweersbui der Plunderzugt in *Groningerland*, met eene byzondere zwaarte nederstortte op den Burgemeester JOHAN GEERTSEMA, zo dat niet alleen zyn Huis, en Buitenplaats en Egtgenoote der woede des Graauws ten doele stondt; maar ook Burgemeesters en Raad der Stad, hem lieten aanzeggen, dat hy, by voorraad, uit alle Raadsvergaderingen en Magistraatsgestoelten in de Kerken zou hebben te blyven; en drie Heeren aanstelden, om wegens zyn gedrag, van rondsomme van Knevelaary beschul-

(*) Medegedeelde Berichten van Tydgenooten en Bekenden des Overledenen. *Voorrede* van het I. Deel der *Verhandelingen over eenige Stukken der Natuurlyke Godgeleerdheid. Handvesten der Stad Leyden* bl. 584—589.

ſchuldigd, nader onderzoek te doen. Ingevolge hier van werd hem eerst Civiel Arrest in zyn Huis aangezegd, en vervolgens een Dag bepaald, om zich in Perſoon binnen *Groningen*, buiten welke Stad hy zich toen bevondt, ter verantwoordinge te moeten ſtellen. (*) Wegens deeze handelwyze beklaagde zich de Heer GEERTSEMA by eenen Brieve, en zyne Huisvrouwe door een Verzoekſchrift, by Burgemeeſteren en Raaden dier Stad, verzoekende te weeten, wie zyne Beſchuldigers waren, en welke Beſchuldigingen men tegen hem inbragt, teffens om Tydsbepaaling, om daar op te kunnen antwoorden. Hy ontving des geen beſcheid. Waar op hy beſloot zich met een Verzoekſchrift te vervoegen by den Stadhouder, ten einde deeze zich zyner zaake geliefde aan te trekken, en hem gelegenheid te verleenen, om, wegens de beſchuldigingen ten zynen laſte, zich voor zyne Hoogheid te verantwoorden en te regtvaardigen. Van dit Verzoekſchrift gaf hy kennis aan Burgemeeſteren en Raaden der Stad. Hun Edel Mogenden vonden, vervolgens ook goed, de zaak des Burgemeeſters aan de volſtrekte beſliſſing van zyne Hoogheid te laaten; die den Prins andermaal met een Verzoekſchrift aanging.

LXXXI. BOEK. 1753.

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX. bl. 203. *Nederl. Jaarb.* 1748. bl. 498. 286. 646. 752.

LXXXI. BOEK. 1753. ging; (*) om afdoening zyner zaake, of zo Hoogstdeszelfs gewigtige bezigheden hem zulks mogten beletten, dezelve aan te bevelen aan een Onzydig Gerigtshof in eene der *Vereenigde Gewesten*. Tot dit laatste helde zyne Hoogheid over, en verzondt, in den Jaare MDCCL de zaak aan het *Hof Provinciaal* in *Stad en Lande*, 't welk eerst in Bloeimaand deezes Jaars, uitspraak deedt, ten voordeele des Oud-Burgemeesters, verklaarende een lange lyst van Beschuldigingen onvoldoende, en hem ontslaagen van alle Crimineele Regtsvordering, van het Civiel Arrest, als mede van de byzondere Bevelen, door den Stads Secretaris hier boven gemeld; naa het verloop van zo langen tyd, ontheeven (†).

't Voorgevallene met J. J. MAURICIUS in *Surinaame* en hier te Lande. Dit Jaar maakte desgelyks een einde, aan een lang gehangen hebbend, en zeer hoogloopend, geschil in *Surinaame*. Derwaards was als Landvoogd, in den Jaare MDCCXLII heen getoogen, de onder *Neerlandsch* Dichteren beroemde, JOAN JACOB MAURICIUS, voorheen Pensionaris der Stad *Purmerende*, en toen Minister van hunne Hoog Mogenden by den *Ne-*

(*) Deeze Requesten, en andere Stukken, vindt men byeen, in de *Stukken en Bescheiden, raakende de Proceduren tegen den Heere en Mr.* JOHAN GEERTSEMA, by den Boekverkooper *J. Bolt* uitgegeeven.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 603—654.

*Nedersaxischen Kreits.* Niet lang hadt hy deeze Landvoogdye bekleed, of zyn gezagbetoon deedt eenigen het hoofd opsteeken; zy gaven zich den naam van *Republicainschen*, en beweerden, dat het Octroi, gemaakt onder eene Stadhouderlyke Regeeringe, thans, te weeten in den Jaare MDCCXLVI, voor zo veel 't zelve het *Eminent* Gezag des Gouverneurs raakte, niet meer gelden moest; zy zogten de Burgers tegen hem op te zetten, en den Landvoogd in 't Vaderland zwart te maaken. De verheffing van zyne Hoogheid tot Stadhouder, wierp hun eerste stelzel tegen Landvoogds Gezag ter neder, en vierde hy deeze voor hem gewenschte gebeurtenis vol vreugde, het gelukkig uur gebooren agtende, om het vuur van twist te smooren. Eensgezind met den Raad en Burgery, dagt hy toen het oude Landkrakeel vezoend te hebben; doch hy vondt zich in zyne verwagting bedroogen. De aankomende Schepen bragten uit het Vaderland, om zo te spreeken, laadingen van klagten mede, waar onder de Landvoogd bykans bezwyken moest. Wat hy deedt 't was vergeefsch. Een gesllooten verdrag, met goedkeuring van den Staat bestempeld, werd niet gehouden, men bondt hem de handen in 't volvoeren zyner plans tot beveiliging der Volkplantinge, duidde zyne poogingen in het vervolgen der oproerige Negerslaaven ten kwaade, als mede een' vrede met hun geslooten. „ De roep zyner partyen

LXXXI. BOEK.

1753.

LXXXI. BOEK. 1753. „ was, de Gouveneur moet weg!" In den Jaare MDCCL, tekenden zy een Verzoekschrift om MAURICIUS van de Landvoogdy te ontzetten.

Hy verzogt verlof, om, zo tot zyne verdeediging, als tot herstel van zyne door veele wederwaardigheden gekrenkte gezondheid, voor een Jaar, in 't Vaderland te mogen komen; de Vergadering der Societeit en zyne Hoogheid stonden dit toe; doch eer het verlof op *Surinaame* kwam, was MAURICIUS reeds na 't Vaderland vertrokken: de Heeren C. BOSSCHAART en J. DE SWART STENIS, door den Stadhouder, die MAURICIUS zeer begunstigde, na de Volkplanting gezonden, tot onderzoek, en, zo veel mogelyk, tot herstel der zaaken, hadden goedgevonden dat hy, behoudens zyne Eer en Wedde, na 't Vaderland zou gaan: waar hy in Hooimaand des Jaars MDCCLI, aankwam. Niet alleen deedt hy de Staaten een voldoend verslag, wegens den toestand der zaaken op *Surinaame*; maar wist zich van de Beschuldigingen, tegen hem ingebragt, dermaate te zuiveren, dat hunne Hoog Mogenden, ingevolge van het Advys des Hoogen Raads van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*, in Bloeimaand deezes Jaars, een voor hem allergunstigst vonnis streeken. Een Vonnis, 't welk het verzoek van SALOMON DU PLESSIS, en diens Aanhangers, welken op de Afzetting des Landvoogds gedrongen hadden, afsloeg, in de kosten te deezer gelegenheid gemaakt

maakt verwees, den beledigden Gouverneur het Regt laatende, om, wegens de Beledigingen hem aangedaan, verhaal te doen: en zouden de stukken van dit Geding, met het geen daar toe behoorde, den Fiscaal ter hand worden gesteld, om het Regt van den Souverain te handhaaven. (*) LXXXI. BOEK. 1753.

Dus geregtvaardigd lag hy, met eene zeer aandoenlyke Aanspraake, zyn Ampt als Gouverneur Generaal van *Surinaame*, in de Vergadering der Societeit, in Oogstmaand, neder; en bekwam van den Voorzitter, Burgemeester HOP, uit naam der Societeit, dit getuigenisse, dat zy wel gewenscht hadden, langer van zyn dienst genot te trekken, als ten uiterste voldaan over zyn gedrag, beleid, en wys bestuur, geduurende zyn Gouvernement gehouden en betoond; dat de Societeit gevoelig was aangedaan, en de uiterste smart gevoelde, over zyn vraage om Ontslag; doch dat dezelve, hoe zeer ook genegen om hem in zyn Ampt te bewaaren, en het te doen volduuren, het verzogte Ontslag niet kon noch behoorde te weigeren. Zy bedankten hem voor de beweezene diensten, trouwen yver in het onderstutten en voorstaan der Regten en Geregtigheden van de Societeit, uit welker Eed en Dienst zy hem ont-

(*) *Receuil der Surinaamsche Stukken in de zaak van du Plessis*, en *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 454.

LXXXI. BOEK. — 1753. ontsloegen. (*) Hadt zyne Aankomst in 't Vaderland, om zich te verdeedigen, veele Dichters bewoogen om hem, by voorraad, als de gelasterde Onschuld met verzen te begroeten, zy spanden, naa dat dezelve gebleeken was, hunne snaaren op hooger toon. (†)

Verandering der Regeering op *Surinaame*.

Inmiddels waren op *Surinaame*, in den Jaare MDCCLII, naar luid eens Briefs van haare Koninglyke Hoogheid, aan den Heere WIGBOLD CROMMELIN, in dien tusschentyd de Landvoogdyschap bekleedende, in gevolge van een Besluit van hunne Hoog Mogenden, alle de toen in dienst zynde Raaden bedankt, van hun Eed en Dienst ontslaagen, en door anderen, in hunne plaats benoemd, vervangen; ook werd den Ingezetenen, door trommelslag zamengeroepen, ter voldoeninge der Bevelen van hunne Hoog Mogenden, en het oogmerk der Gouvernante, eene *Generaale Amnestie* voorgeleezen. (§)

De zaaken gaan in de *Oost-Indien* voorspoedig.

Voorspoediger loop hadden de zaaken in 't *Oosten*. By de *Oost-Indische Maatschappy* beantwoordde het Bewind des Gou-

(*) Men vindt deeze Aanspraak en het Antwoord, in de *Byvoegzelen op 't Besluit der Dichtlievende Uitspanningen van* J. J. MAURICIUS b. 216

(†) De eerste komen ons voor in de *Dichtlievende Uitspanningen*, door J. J. MAURICIUS *bl.* 189. enz. de laatste in 't vervolg *zyner Dichtlievende Uitspanningen*, bl. 361. *enz.*

(§) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 254. *enz.*

Gouverneurs Generaals J. MOSSEL (*) aan de opgevatte verwagting. De goede tydingen, uit deeze wydafgelegene Volkplanting ontvangen, de gelukkige aankomst der Schepen, zo te *Batavia* als in 't Vaderland, deeden de Actien der Maatschappye, voorheen zeer gedaald, ter oude hoogte ryzen. — Hadden twee Schepen en één Bark, onder het groot getal 't geen toen de *Indische Zee* behouden doorkruiste, en de plaats hunner bestemminge bereikte, het ongeluk om eene geheele Vloot, van de berugte Zeeroovers, die naar zekeren ANGRIA, den naam voeren van *Angriaanen*, en zints langen tyd de *Indische Zeeën* onveilig maakten, te ontmoeten, en om te komen, by welke gelegenheid een der Capiteinen, JAN LOUIS PHILIPPI, ten einde raad en geen kans ter langer verdeediging ziende, zyn Schip met de reeds geëntende Zeeroovers, ten getale van eenige honderden, in de lugt liet springen: dit nadeel werd ruim en ryklyk vergoed. (†)

LXXXI. BOEK. 1753.

De Heer KNIPHAUZEN, verwierf, op zyn Krygstocht eerlang na *Bassora* in de Golf van *Perse*, ondernomen, voor zich zelven Krygsroem door zyn kloekmoedig gedrag, en bewerkte het voordeel der Maatschappye. De kwaade trouw en de schelmeryen van den *Turkschen* Bassa deezer Plaatze, en zyne herhaalde weigering

(*) Zie boven bl. 16.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1754. 139. voor 't Jaar 1755. bl. 1095.

LXXXI. BOEK. ring om eene groote fomme aan de Maatfchappy verfchuldigd te betaalen, bewoogen dien Vlootvoogd tot een welgelukt 1752. beftaan. Twee ryk gelaade *Moorfche* Schepen bemagtigd hebbende, vermeefterde hy een Fort, 't welk de Engte van *Basfora* beftreek, zo dat geen fchip, zonder zyne toelaating, in of uit kon loopen: hy voegde 'er een fchrikbaarenden inval by op een Landgoed eens voornaamen Heers. De Basfa, in 't nauw gebragt, tradt in onderhandeling, op den voorflag, dat zyne weigering van volkomene voldoening ten gevolge zou hebben, dat de Heer KNIPHAUZEN, terftond na *Bagdad* zou zenden, om aan den Basfa aldaar, van welken die van *Basfora* geheel afhing, klagten te doen. Zulks fpelde hem niet alleen het verlies van Ampt; maar ook van Leeven. De vermogende Ingezetenen, de laading der twee genomene Schepen, en 's Basfas eige kas leverden, binnen den tyd van drie dagen, vergoeding van de geledene fchade der Maatfchappye. Meer nog betekende het dat de Heer KNIPHAUZEN, de vryheid verkreeg, om de Factory der *Hollanderen*, en alle hunne overige Vastigheden te *Basfora* te verkoopen, 't geen, in vroegeren tyd, altoos was belet, op dat zy hun Kantoor niet na het Eiland *Careek* zouden verplaatzen, gelyk thans gebeurde. Alles derwaards overgevoerd hebbende, bouwde hy daar eene Vesting, wel voorzien van Gefchut en Manfchap, om zich vervolgens

gens tegen de *Moorsche* Inhaaligheid te beveiligen. Zelfs lag hy de grondslagen eener nieuwe Stad, ten dienste der nabuurige Kooplieden, die zich onder de Regeeringe en bescherming der *Oost-Indische Maatschappye* wilden nederzetten, welken in groote menigte, boven al van *Benderik*, toevloeiden, zo om de geweldenaaryen des Bevelhebbers van die plaats te ontvlieden, als om de Handelvoordeelen deezer nieuwgebouwde Koopstad te genieten. De gemelde Bevelhebber, vondt zich niet alleen genoodzaakt om den Eigendom van *Careek*, door zyn Vader aan de Maatschappye afgestaan, te bevestigen; maar ook het geheele Oppergebied des Eilands, door zyn Voorzaat nog behouden, over te geeven. De Cheik van *Bonchera*, die alles wat in zyn vermogen was aanwendde, om deeze nieuwe Bezitting der *Hollanderen* te dwarsboomen, werd ras te raade hunne Bescherming te verzoeken door een Gezantschap, met aanzienlyke geschenken. (*)



1753.

(*) *Leevensbeschryvingen van voornaame Mannen en Vrouwen.* VIII. D. bl. 236—240.

# VADERLANDSCHE

# HISTORIE.

## TWEE EN TACHTIGSTE BOEK.

### INHOUD.

LXXXII. BOEK. *Overstroomingen in Gelderland. Dykbreuken in Overysfel. Redding der Mastenbroekeren. De Koning van Pruissen verkoopt eenige Heerlykheden in Holland, uit de Naalaatenschap van* WILLEM DEN III. *hem aangekomen, aan* WILLEM DEN V. *Bezitneeming derzelven.* WILLEM DE V. *tot Ridder van St. Joris verheeven. Reis van de Gouvernante met het Vorstlyk Gezin na Friesland. Te Haarlem begroet. Onder den weg op de Dorpen vereerd. Toeft te Alkmaar. 't Voorgevallene te Schermerhorn, wegens een Eereboog in de Beemster. Eerbetooningen te Hoorn, in de Streek, en te Enkhuizen. Steekt na Friesland over. Onthaal te Leeuwaarden. De Gouvernante neemt, by haare te rugreize, te Hoorn Zitting by Gecommitteerde Raaden van het Noorderkwartier, en by de Admiraliteit. Komt in den Haag te rug.*

*rug. Beziet de Kabinetten van de Heeren* BISSCHOP *te Rotterdam, onder veel Eerbetoons dier Stad. Gelderland maakt schikking op de Voogdy enz., ingevalle van het overlyden der Gouvernante. Utrecht doet zulks desgelyks. Een en ander Oproerig Geschrift te Amsterdam verbrand en verboden. Plakaat tegen de Paskwillen, door Staaten van Holland. De vrye Vaard op Africa verlengd. De zaaken in de Oost-Indien gaan min voorspoedig dan voorheen. Pragt bepaalende Wetten aldaar gegeeven. Stichting der Vrouwe* VAN RENSWOUDE. *Sphera Perfecta door* JAN VAN DEN DAM *vervaardigd. De Fransche Schouwburg, buiten Amsterdam brandt af. Het Landschaps Tugt en Werkhuis te Leeuwaarden in de asche gelegd. Gedraagene voorzorgen van den Staat om den Vrede met de Algerynen te bewaaren. Gerugten en Tydingen der Vredebreuke met Algiers. De Oorlog door den Dei verklaard. Hoop dat de Porte de Algerynen tot den Vrede zou beweegen. Oorlogstoerustingen hier te Lande, en bestemmingen van Convoyen. Het Hof van Madrid verleent, op eene verpligtende wyze, Convoy aan onze Schepen in de Middellandsche Zee. Ontmoeting van Capitein* ADRIAAN VAN DER KAM *met de Algerynen, door de Spanjaarden gered. Frieslands Voorziening op de Voogdyschap enz. Overysfel aangezogt om ook op de Voorziening bedagt te weezen. Dit werk haapert te Zwolle, waar de Meente in het Ontwerp geen genoegen nam.*

LXXXII. BOEK.

LXXXII. BOEK.

*nam. Rustige taal der Meente te dier stede. Te Kampen verzet de Meente 'er zich ook tegen. De Meente te Zwolle neemt geen genoegen in het antwoord der Gouvernante. Te Hasselt en Steenwyk is de Meente mede niet te vrede. De Ridderschap van Overyssel hadt ook eenige Bedenklykheden. De Gouvernante geeft eenige verzagtingen op de Bedenklykheden der Ridderen. De Voorziening vastgesteld. Een der Ridderen levert eene Tegenaantekening in. Volkomen Besluit daarop genomen. By Stad en Lande, dit stuk bepaald. Zeeland maakt desgelyks beschikking op de Voogdyschap. De Haagsche Schuttery wordt den Eed aan den Stadhouder afgevorderd. Kerkgeschillen met Ds.* A. V. D. OS. *Kerktwist met Ds.* P. L. S. MULLER *te Leeuwaarden. In Friesland wordt* TAYLOR'S *Werk over de Verzoening verboden. Oude Munten by Kuilenburg ontdekt. Weersgesteldheid deezes Jaars. Aardbeeving te Helmond gevoeld. Aardbeeving en Waterberoering op den eersten van Slachtmaand in deeze Gewesten, een gevolg van de Aardbeeving, die Lissabon verwoestte. Stremming des Handels daar door veroorzaakt.*

Over-stroomingen in *Gelderland.*

Het Jaar MDCCLIII, welks Lotgevallen wy overwoogen hebben, schakelde zich aan 't volgende, 't geen ons thans staat te beschryven, vast met een droeve scha-

ſchakel, welke meermaalen hier te Lande 't eene Jaar aan 't ander hegtte. *Gelderland* en *Overysſel* hadden hier van de treurigſte ondervinding. Het Riviertje de *Berkel*, uit *Munſterland* vloeyende, en zich in den *Yſel*, binnen *Zutphen*, ontlastende, door het zo genaamde Broekwater, ter ongemeene hoogte gezwollen, overſtroomde niet alleen; maar zette alle de omliggende Landen onder water, zodanig dat, by menſchen geheugen, 't zelve nooit tot die hoogte ſteeg. In de Heerlykheid *Borkelo* moeſten Menſchen, wier huizen voorheen altoos voor waternood beveiligd waren, dezelve ontvlugten. Hadt dit Rivertje de gewoone ontlasting in den *Yſel* kunnen bekomen, welhaast was dan dit water geweeken; doch het *Yſelwater* was zeer hoog en wiesch van tyd tot tyd, aan; zo dat die Rivier, in ſtede van het overtollige uit de *Berkel* te ontvangen, het te rug dreef en zyn eigen water daar in ontlastte, 't geen de Overſtrooming aan den *Berkelkant* vergrootte, en het Graafſchap *Zutphen* heind en veer onderzette. De geſtaadig aanwasſende *Yſel*, en de Doorbraaken by *Emmerik* en *Zevenaar*, vermeerderden dit ſchielyk en onverwagte Waterwee, 't geen, behalven de ſchrik en verbyſtering, met groote ſchade aan Vee en Gewasſen, van onderſcheide ſoort, vergezeld ging. De Menſchen, met hunne tilbaare have vlugtende, genooten de hulpbiedende hand der *Zutphenſche* Regeering, die alle ſchuiten, wel-

LXXXII. BOEK.

1754.

LXXXII. BOEK. welke eenigzins konden dienen, afzondt, met allerlei voorraad aan de noodlyden-

1754. den; gereed om by verder aangroeyen van den nood Menschen en Vee te redden: gelyk geschiedde, toen het water op sommige plaatzen de huizen tot de daken onder zette. Men borg de Ongelukkigen in de Gilden, en andere openbaare Huizen, waar zy, door bestel der Regeeringe en de liefdaadigheid van byzondere Ingezetenen, huisvesting, kost, drank vuur en licht genooten. — Droeg de Regeering dus zorge voor de Ongelukkigen, buiten het Regtsgebied der Stad, zy waakte ook tegen de Inhaaligheid, die zich meermaalen van 't naasten nood bedient tot voldoening haarer schraapzugt, binnen haare muuren, verbiedende Koornkoopers, Grutters, en andere dergelyke Winkeliers, hunne Koopwaren hooger dan naar gewoonte uit te veilen: en daar de behoeftige Ingezetenen der Stad, geene gemeenschap met de Buitenlieden hebbende, verstooken waren om driemaal ter week ter markt te kunnen gaan, om Turf en andere Behoeften te koopen, besloten zy aan alle Burgers en Inwoonders, die niet van den Armen onderhouden werden, van Stadswege, zeker hoeveelheid Turf te laaten uitdeelen, op dat niemand zich, in den Winter, verlegen mogt vinden. — Hoe veel zorgs men droeg om Doorbraaken te voorkomen, 't welk soms gelukte, kwamen 'er twee in den *Berkeldyk*, waar door de toegang tot alle de Stadspoorten, één uit-

uitgenomen, werd afgesneeden, en het water in de Stad zodanig zwol, dat het niet alleen in alle kelders stondt, maar over de laage plaatzen en straaten heenen stroomde, in één der Kerken kon men tot diep in Louwmaand geheel niet, in de groote slegts één maal prediken. De Postwagen, van *Arnhem* op *Zutphen* moest het, toen het water de grootste hoogte bereikt hadt, ter halven wege laaten steeken.

1754.

Dykbreuken in *Overysel.*

Te *Arnhem* geraakte men, wegens de ongewoone, schielyke en bykans nimmer gehoorde wyze, waarop het *Rhynwater*, in Wintermaand, opklom, in groote verlegenheid, niet zo zeer voor de Stad zelve als uit bekommerdheid voor de *Overbetuwe*; doch kreeg deeze ontzet, toen by *Emmerik* en *Zevenaar* twee geweldige Doorbraken kwamen; deeze vergrootten het Waterleed des Graafschaps *Zutphen*, en deedt *Overyssel* in het noodlot der Overstrominge deelen. Het hooggezwolle *Ysselwater* zette aldaar eerst een Poldertje, by *Kampen*, gelegen onder; en stroomde vervolgens, met veel aandrangs, tot aan de kruin van den *Kamperveenschen Ysseldyk*, voorts daar overheen, en veroorzaakte eerlang een Doorbraak: de Dorpen *Kamperveen*, *Oosterwolde* en een gedeelte van de vryheid der Stad *Kampen* werden overstroomd. De gedreigde zeer groote schade der Inwoonderen dier Dorpen, werd afgeweerd door een geweldige breuk in den Dyk aan de overzyde van den *Yssel*, die de Polder van *Mastenbroek* in een baare Zee veranderde. Het geperste

LXXXII. BOEK. ſte Rivierwater zette die vrugtbaare landsdouwe te dieper onder, daar zy laag ligt. Van de Stadswallen te *Zwolle*, gaf men

1754. door Kanonſchooten kennis dier Doorbraake aan de Ingelanden van *Maſtenbroek*. De moeilykheid om het Vee over de nauw toegevroore flooten, niet ſterk genoeg om 't zelve te draagen, heen te brengen, en de langzaamheid, waar mede het water in 't eerst aanwiesch, deedt de gewaarſchuwden niet veel haast ter ontvlugtinge maaken; doch de aanwasch verdubbelende namen zy, in groote menigte, met hun Vee, de wyk na *Zwolle*, waar zy op dezelfde wyze als hunne Lotgenooten te *Zutphen* huisvesting vonden. Ook ſtelde de Regeering orde, om met ſchuiten, de noodlydenden, die anders met hun Vee zouden hebben moeten omkomen, aftehaalen: 't welk door veelen ſchoon niet zonder leevensgevaar, van wegen den zwaaren ysgang, met allen yver en hulpvaardigheid, geſchiedde. Zeventien Menſchen met een Schuitje van *Hasſelt* het *Zwarte Water* willende overvaaren, dreeven door den ſtroom tegen het touw der Veerponte aan, een Ysſcholle deedt het omſlaan, en tien hunner verlooren het leeven. —— By *Deventer* veroorzaakte het *Ysſelwater*, desgelyks eene Doorbraak in de *Snippelings-dyk*, waar van het geloste Kanon de Huislieden kennis gaf. Op 't eigen oogenblik deezer Doorbraake, bevonden zich vier Mannen in een ſchuit voor den Dyk, ter plaatze

waar

waar dezelve van voor 't geweld des waters week; de sterke stroom voerde hun, met een onwederstaanbaare kragt, gezwind door het gat heenen, tot de schuit stuitende aan stukken brak, en die 'er in waren in 't water geraakten; drie hunner wisten zich te redden, waar de vierde gebleeven en de in stukken geslaagen schuit beland is, weet men niet. De Magistraat en Burgery van *Deventer* volgden, in 't redden en hulp toebrengen aan de verlegenen, het voorbeeld van *Zutphen* en *Zwolle*; terwyl die van *Arnhem* en *Kampen* niet in gebreken bleeven, om het hunne tot verligting van de noodlydenden te verleenen.

Redding der *Mastenbrokeren.*

Om het ondergezette *Mastenbroek* eene ontlasting van water, zo spoedig mogelyk, te bezorgen, maakte men Hulpgaten en Doorsnydingen op drie plaatzen, welke eene zo gezegende uitwerking baarden, dat reeds in Louwmaand veele Huislieden na hunne verlaate wooningen wederkeerden; doch zy bevonden zich in een zeer benarden toestand, zo door rechtmaatige bekommering voor nieuwe Overstroomingen, welke uit het smelten der Sneeuw in de Bovengewesten, en den zwaaren Regen in den Voortyd, zouden kunnen geboren worden: dewyl de Doorbraken in de Dyken nog geheel openlagen, en des geen kragtdaadige voorzieningen konden geschieden, dan naa den *Overysselschen* Voorjaars Landdag in Lentemaand; als mede door den reeds drukkenden nood, die eerlang nog feller stondt te prangen,

LXXXII. BOEK. zo dra de geringe voorraad van Hooi, by veelen reeds weg, zou verteerd zyn. Van het overgehouden Hooi, dat tot den Voor-
1754. zomer moest ſtrekken, om het talryk Vee dier ſtreeke te voeden, ſtondt een goed deel in 't water, verbroeid, kragtloos en onbruikbaar; de Landen bleeven, ondanks de gunſtige ontlasting, blank van water, en zouden, opdroogende, zeer laat Gras geeven, en niet door de Beeſten kunnen betreeden worden, zonder den grond door te trappen, kruid en wortel te bederven. Geen benoodiger zaak, derhalven, dan Hooi; en hier van bleeven de zugtende Ingezetenen niet verſtooken. Eenige *Haarlemmers*, die altoos, in het hulpbieden aan noodlydenen onder de milddaadige *Hollanders* uitſtaaken, ſchikten twee Laadingen uitmuntend Hooi na *Kampen* en twee dergelyke na *Zwolle*, 't welk aan de des benoodigde Huislieden, naar gelange van ieders aantal Vee, werd uitgedeeld. Een Onderſtand van meer vrugts, dan het overmaaken van Geld, 't welk, niet in Waaren, doch in klinkende Munt, uitgedeeld, der inhaaligheid gelegenheid verſchaft, om haare ſchandrolle te ſpeelen, en de waakendſte voorzigtigheid der Uitdeeleren te misleiden. Leevensnooddruft voor het hongerend Vee te ontvangen, was het gepaste redmiddel deezer Lieden, die, naa 't herſtellen der Dyken, zich in ſtaat zouden bevinden, om hun eerlyk brood te winnen; de kosten van 't herbouwen en weder bewoonbaar maaken,

der

der Huizen en Boerenwooningen, zou grootendeels voor de Eigenaaren der Landeryen komen. (*) LXXXII. BOEK.

Strydige Erfmaakingen hadden, zints lang, een geschil verwekt over het Regt tot de Naalaatenschap van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Brittanje*, laatste lynrechte Afstammeling van WILLEM DEN I, tusschen den Koning van *Pruissen* en den Prins van *Oranje* en *Nassau*. (†) Naa den dood van JAN WILLEM FRISO, werd het slegts, by voorraad, bemiddeld. (§) By de meerderjaarigheid van diens Zoon, WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, hervatte men de meermaals afgebrookene Onderhandelingen, en sloot, omtrent het nog onvereffende, in den Jaare MDCCXXXII een Verdrag van Verdeelinge. (‡) Ingevolge van 't zelve behieldt de Koning van *Pruissen*, verscheide Heerlykheden in *Holland* gelegen, als de *Hooge* en *Laage Zwaluwe*, *Klein Waspik*, *Twintighoeven*, *Naaldwyk*, *Hoenderland*, *Wateringen*, *Oranje-Polder*, *'s Gravezande*, en *Zandam*.

1754. Verkoop eeniger Heerlykheden hier te Lande door den Koning van *Pruissen* aan WILLEM DEN V.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1. 33. 188.

(†) WAGENAAR geeft ons den grond van dit geschil, in zyne *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 131.

(§) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 406.

(‡) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 94 enz.

LXXXII. BOEK. —— 1754. *dambagt*, het Huis in den *Haage* het *Oude Hof* genaamd, met deszelfs Tuinen, Gebouwen en andere Toebehooren, als mede het Huis van *Hondsholredyk*, met de Landeryen, Wooningen en verdere Aanhoorigheden.

Voorloopige Gerugten fpraken, zedert eenigen tyd, van eene Onderhandelinge tusfchen zyne *Prusfifche* Majefteit en Mevrouwe Gouvernante, wegens de Aankoop deezer Heerlykheden en Goederen, voor haaren Zoon. De gegrondheid dier gerugten bleek in Louwmaand deezes Jaars, door het fluiten van de Koop, by welke de Koning van *Pruisfen*, ten behoeve van WILLEM DEN V, den volledigften Afftand deedt, van deeze hem by verdrag aangekome Heerlykheden en Bezittingen, de Meubelen der Huizen daar onder begreepen, volgens eene lyst in den Jaare MDCCXLIX, deswegen gemaakt. Van deeze Koop waren nogthans uitgezonderd de Renten vastgefteld op de inkomende en uitgaande Regten op de *Maaze*. (*) De Prys der Heerlykheden was bepaald, op Ze-

(*) Ten deezen opzigte luidt, „ het XII Artykel „ van het *Verdeelings* Verdrag Aangaande de twee „ Renten van Tachtigduizend en van Twintigdui„ zend Guldens, op de inkomende en uitgaande „ Regten langs de *Maaze* geaffecteerd, is geftipu„ leerd en verdraagen, dat de Heer KONING voor „ zich zal behouden, die van Tachtigduizend Gul„ dens, en dat de Heer PRINS voor zyn aandeel „ zal hebben, die van Twintigduizend Guldens." *Europ Merc. July Dec.* 1732. bl. 48.

Zevenmaal Honderd Duizend Guldens, en die der Meubelen op Vyf Duizend Guldens, terwyl alle noodige beschikkingen omtrent de Kooppenningen, de Bezwaaren, de Bedieningen, de Agterstallen en de Inkomsten, zeer uitvoerig werden te neder gesteld, door de Onderhandelaars van wederzyden getekend, en door den Koning, als mede door haare Koninglyke Hoogheid, bekragtigd. (*) LXXXII. BOEK ——— 1754.

Toen in Sprokkelmaand de Uitwisseling der Bekragtiginge van die Koop geschied was, volgde de Bezitneeming der Goederen, vergezeld van de daar byvoegende staatlykheden, Feesten Vreugdebedryven. De Gevolmagtigden van Konings wege, LODEWYK PHILIP VAN HAGEN en BRUNO VAN HELLEN, en de Gevolgmagtigden haarer Koninglyke Hoogheid, PIETER BENJAMIN DE BEAUFORT en FRANÇOIS BÖHMER, begaven zich, met andere Heeren van aanzien, in twee Jachten, uit *'s Haage* na *Hondsholredyk* om dit Lusthuis, met de Heerlykheden en Goederen in *Delfland*, of het *Westland*, gelegen, als *Naaldwyk*, *Hoenderland*, *Oranje-Polder*, *Wateringen*, *'s Gravezande* en *Zandambagt*, in bezit te neemen. — Op 't gemelde Lusthuis, vonden

(*) *Traité d'Achat* &c *du* 11 *Janv.* 1754. en *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 137—153.

LXXXII. BOEK. 1754. den zy die van den Geregte der opgenoemde Heerlykheden, met alle de hooge en laage Amptenaaren vergaderd. By de Overdragt werden zy van den Eed den Koning van *Pruissen* gedaan ontslagen, en in dien van haare Koninglyke Hoogheid aangenomen. Het aanzienlyk Gezelschap hieldt voorts een heerlyken Maaltyd, en zaten die van den Geregte en andere Amptenaaren der Heerlykheden aan eene byzondere tafel; onder het lossen van Kanon, derwaards aangevoerd, en het geschal der Trompetten, dronk men de Gezondheden der Hooge Persoonadien, tusschen welken de Koop geslooten was, en der Souverainen van den Lande. —— De Overdragt van het *Oude Hof* in *'s Graavenhaage* werd in stilte, door de wederzydsche Gevolmagtigden verrigt. Doch zy begaven zich met het Binnenjacht, van haare Koninglyke Hoogheid na *Rotterdam*, en met het Buitenjacht na de *Zwaluwe*, om in de *Hooge Zwaluwe* de Overdragt te doen, van de Heerlykheden in *Zuid-Holland*, de beide *Zwaluwen*, *Klein Waspik* en *Twintighoeven*, 't geen met meer omslags dan in *Delfland* toeging. De gezamenlyke Burgery en Ingezetenen verscheenen, op den dag tot deeze verrigting bestemd, 's morgens in 't Geweer, met nieuwe Vaandels en Oranje-Cocarden op den hoed, zich in twee ryen schaarende van de plaats, waar het Jacht aankwam tot het Regthuis. De Baljuw en de Magistraat verwelkomden de Gemagtigden, die

zich

zich na het Regthuis begaven, waar de LXXXII. BOEK. 1754.
Overgeeving en Overneeming der Heerlykheden, met alle staatlykheid volbragt zynde, zulks aan 't Gemeen werd bekend gemaakt, onder het steeken der Trompetten, het losbranden van 't Kanon, en verscheide salvos der Burgerye, vergezeld van het luiden der Klokken, en het uitsteeken van Vlaggen en Wimpels. Een pragtige Maaltyd voor de Gemagtigden aangericht, en verscheide tafels, waar aan die van den Geregte, de Amptenaaren en de voornaamste Burgers zich vervoegden, vervrolykten voorts dien dag, op welken het 's avonds aan geen vreugdbetoon der Ingezetenen ontbrak; de Klokken werden andermaal geluid, de Tooren en alle de Huizen waren geillumineerd, en onder het afsteeken van Vuurwerken, hoorde men het onophoudelyk geroep, *Vivat Oranje! Lang leeve zyne Hoogheid! Hoezee!*

Haare Koninglyke Hoogheid, beschonk den Heere VAN KLINGRAF, die van wege den Koning van *Pruissen*, ter bevordering van deeze Koop, met den Heere CHARON ST. GERMAIN, Raadsheer van zyne Hoogheid, Briefwisseling gehouden hadt, met eene somme van Achttienhonderd Ryksdaalders, tot erkentenis van de genomene moeite, en bewees de Koning aan den gemelden Raadsheer eene gelyke erkentenis. Ook deedt hy aan de Heeren DE BEAUFORT en BÖHMER, een geschenk van een zeer fraaye Gouden Snuiftabakdoos, met zyn Afbeeldzel met

LXXXII. BOEK. 1754. Diamanten bezet, ter hand stellen. 't Welk de Gouvernante beantwoordde, door de Heeren VAN HAGEN en VAN HELLEN, eene dergelyke Gedagtenis van haar genoegen over dit volbragte werk eigenhandig over te leveren. (*)

Baarde deeze Aankoop vreugde, op de Plaatzen daar in betrokken, de vermeerdering van luister, den Huize van *Oranje*, daar door toegebragt, als hersteld in een oud bezit, van Goederen in den Lande gelegen, was den Landzaat, over 't algemeen, welgevallig. De korts daar op volgende Zesde Jaardag des Erfstadhouders, werd ten Hove, onder uitneemende vreugdebewyzen, en geen minder pragts, dan in den voorleden Jaare, gevierd. (†) Deeze, als mede de Verjaardags-blydschap in den *Haage*, en andere Steden en Plaatzen te beschryven, zou op een verveelend herhaalen uitloopen.

WILLEM DE V. wordt *Ridder van St. Joris*. Van eenen anderen aart, en daarom eener byzonderder melding waardig, is het, dat zyne Hoogheid, wiens Inhulding tot Ridder van de *Kousseband*, wy hier boven gedagten (§), weinig dagen, naa dat hy in zyn Zevende Jaar tradt, tot Ridder van *St. Joris* verheeven werd. Van de Instelling der Broederschap van *St.*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 153.—156. 319. 783.

(†) Zie hier boven bl. 36.

(§) Zie hier boven bl. 27.

*St. Joris* in den *Haage*, welker Leden zich *Ridders* noemen, heeft men geen zeker bescheid, dezelver oudheid lydt geen twyfel, en vast gaat het, dat zy in vroeger tyde, by groote Hoogagting aanzienlyke Voorregten bezaten. Veel Heeren van hoogen Rang, vindt men onder deeze Ridders, die in de Doele, naar het Hoofd der Orde, de *St. Joris Doele* geheeten, een Gebouw hun toebehoorende, om de twee of meer Jaaren een plegtigen Maaltyd houden, en nieuwe Ridders inhuldigen. (*) —— Aanzienlyker en talryker Inhuldiging dan 'er nu, op den één en twintigsten van Lentemaand, geschiedde beleefde geen der Broederen. Voor niet minder dan honderd en zeventien Persoonen was tegen den Middagmaaltyd, in de onlangs volbouwde Vorstlyke zaal, gedekt. De Ridders begaven zich derwaards, en hadden tot Gasten de voornaamste Heeren van het gevolg der Gouvernante: die van tafel opstonden vóór het aandienen van het keurlyk Naageregt, om den aanstaanden Ridder aftehaalen: die met een Draagkoets, onder een staatlyk geleide, voor de Doele genaderd, aan dezelve ontvangen werd door de Heeren Graaven van WELDEREN, BENTINK, Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*, HENDRIK VAN NASSAU LA LECK, en VAN HOMPESCH

LXXXII. BOEK.
——
1754.

(*) *Tegenw. Staat van Holland.* VI. D. bl. 72.

LXXXII. BOEK. PESCH Heer van *Genderen*, als Hoofdmannen der Broederschappe. *Zy* geleidden hem na de groote *Zaal*, met eenige honderden van lampen fraay verlicht; aan de Deur ontving de Baron VAN WASSENAAR, Heer van beide de *Katwyken*, als Deken, met de Heeren FRANK VAN DER GOES, den Baron van HEKEREN TOT BRANTZENBURG en de Heer Griffier J. DE BACK, als Raaden der Broederschappe, den Jongen Vorst. In een stoel gezeten, hoorde hy Mr. WILLEM VAN DER ESCH, als Pensionaris, uit naam van 't geheele Genootschap, eene korte en welgepaste aanspraak doen, welke hy, op eene wyze voor een Kind zeer voldoende, beantwoordde. Hier op volgde de Inhuldiging zelve, de Deken omhing hem met het Ordeteken, bestaande in een Gouden Keten en Penning, terwyl de Heer VAN DEN BOETZELAAR, als Vaandrig, hem het Vaandel over 't hoofd zwaayde. De Prins zag hetzelfde verrigten aan den Jongen Hertog van RICHMOND en verscheide anderen, waarop hy vertrok, en de Broederschap voortvoer met andere Heeren, meest van den eersten Rang, tot Ridders te verheffen; het getal beliep omtrent vyftig. In den avond stak de Broederschap een zeer kunstig Vuurwerk af, waar in de werking van *St. Joris* en *de Draak* boven al opmerking verdienden. Haare Koninglyke Hoogheid vergezelde den nieuwlings aangestelden Ridder,

1754.

der, na een Huis naast de *Doele*, om van daar dit Vuurwerk te beschouwen. (*)

LXXXII. BOEK.

1754.

Reis van de Gouvernante met haar Gezin na *Friesland*

Niets dan eene zeer aanneemelyke en voor allen geloofbaare waarheid zouden wy te nederstellen, indien wy, met een enkelen regel, schreeven, dat de zugt om het Huis van *Oranje*, alle mogelyke Eere aan te doen, de heerschende neiging was der Landzaaten; doch het zal, ter volle-diger begrip hier van, dienstig weezen op byzonderheden stil te staan, die tot doorslaande bewyzen van deeze waarheid strekken, en die Volksneiging ten klaarste aan den dag leggen. Allergeschikst hier toe is de heen en weder reize, van het Stadhouderlyk Gezin na *Friesland*, in Zomermaand deezes Jaars aangevangen. —— Haare Koninglyke Hoogheid hadt zich bepaald, om met de Vorstlyke Spruiten, vergezeld van den Opperhofmeester Baron van BURMANIA, en den Opperstalmeester Baron van GROVENSTINS, benevens eenige andere Heeren en Dames van de Stadhouderlyke Hofhouding, 't Vorstlyk Lusthuis 't *Oranjewoud* in *Friesland*, voor eene wyl te betrekken, en dit Gewest, wel eer haar verblyf, en nog de woonplaats van de Prinses Weduwe, te bezoeken. Zy begaf zich, naa, benevens haare Kinderen, de afscheidgroete en behouden reis wenschingen, van meest alle Buitenlandsche Gezanten, Heeren van Re-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 157.

LXXXII. BOEK. —— 1754. Regeering en Adel in den *Haage*, ontvangen te hebben, in vier koetzen, met zes paarden bespannen, met haar gezelschap, op reis. Het Adelyk Lusthuis *Berkenroode*, toebehoorende aan den Heer MATTHEUS LESTEVENON, Afgezant van deezen Staat aan 't *Fransche* Hof, doch thans op zyne Heerlykheid zich bevindende, was ter ontvangst, onthaal, en nagtverblyf voor 't hooge Gezelschap geschikt. Alles beantwoordde aan 't aanzien van de Gasten en de ryklykheid van den Gastheer; de pragtig voorziene Tafel en het fraaye Vuurwerk staaken boven alles uit.

Te *Haarlem* begroet. *Haarlem*, de eerste Stad, door welke dit hooge reizend Gezelschap heen trok hadt zich tot begroeting van 't zelve gereed gemaakt. Reeds vroeg in den morgen waren de Burgers en Schutters op hunne loop plaatzen, en schaarden zich vervolgens in die straaten, waar het Vorstlyk Gezin zou doorryden. Op het oogenblik der intreede loste men 't geschut van de bolwerken; de Stads Adjudant geleidde den trein door de geschaarde Burgers, vergezeld van twee en dertig Sergeanten. Ten huize van den Voorzittenden Burgemeester PIETER SAMUEL CROMMELIN, waar de Hoofdofficier, de regeerende Burgemeesters, Schepenen en twee Secretarissen zich bevonden, werden de Vorstlyke Persoonaadien binnen geleid en door den Hoofdofficier, JAN VAN STYRUM, met eene op de Reize toepasselyke

aan-

aanspraak begroet; de Colonellen, ten gehoor toegelaaten, ontvingen de betuigingen der Gouvernante van haar genoegen over de *Haarlemsche* Schuttery. Naa het gebruiken van eenige ververschingen, ryklyk opgedischt, weder in de koetzen getreeden, verlieten zy *Haarlem* onder het andermaal losbranden des geschuts.

Onder den weg op de Dorpen vereerd.

Onder den weg liet Mevrouw de Weduwe CORNELIS TRIP, van haare aanzienlyke Buitenplaats *Meervliet*, aan het Stadhouderlyk Gezin een ruim geschenk aanbieden, van de schoonste in de kas getrokken Perzikken en een keurlyken Kanteloep Meloen. In de *Beverwyk* pronkte het Raadhuis der Stede en de Kerktooren met vlaggen, het ongelyk aankomen der koetzen, en het veranderen van voorspan, gaf den *Beverwykeren* en de ongelooflyk groote menigte aanschouweren, van wyd en zyd, derwaards gevloeid, gelegenheid, om naar genoegen, het Vorstlyk Gezin te zien. De Dorpen *Kastrikum* en *Limmen*, lieten het by de Vlaggen op de Kerktoorens berusten; doch de Inwoonders van *Heilo* hadden, daar en boven, by de inkomst van het Dorp eene Eerepoort opgericht, en stonden de Landlieden, met den Schout aan 't hoofd, in de wapenen, doende, terwyl de koetzen stapvoets doorreden, met een houding beter dan men van die Landlieden zou hebben durven wagten, de gewoone wapengroete, en by het vertrek een algemeen salvo.

*Alk-*

LXXXII. BOEK. — 1754. Te Alkmaar ontvangen.

*Alkmaar* volgde *Haarlems* voetstappen in het eerbewys, en reeden de Vorstlyke Persoonen, by 't inkomen, met Kanonschoten begroet, door de geschaarde Burgers na de Groote Kerk, schoon het voorneemen niet was, hier langer te vertoeven, dan het verwisselen van paarden vorderde, traden zy egter af om de Groote Kerk te bezigtigen; de Voorzittende Burgemeester ontving ze op het plein, en de overige Heeren der Regeeringe met hunne Vrouwen, wagtten ze op in de Kerk, waar veelerlei Ververschingen, kostbaar opgeschoteld, gereed stonden. Een weinig hier van genuttigd hebbende, verlieten zy de Kerk en de Stad, onder 't lossen des Geschuts.

't Voorgevallene te SCHERMERHORN wegens een Eereboog in de Beemster.

Te *Schermerhorn*, hadden de Landlieden een Eereboog vervaardigd. Een fraayer stondt voor de *Burg* van dit Dorp op den *Beemsterdyk*, door Schout en Schepenen, der laage Regtbank van de *Beemster* 's avonds te vooren, eigenhandig opgericht. In den nagt was deeze niet alleen van de voornaamste cieraaden beroofd, maar ook van schooren ontbloot; dan, door de wakkerheid des Bailjuws van de *Beemster*, W. BLYDENBERG, zo verre hersteld, dat men 'er veilig onder door kon ryden. Deeze Heer vervoegde zich te paard, zo ras de Koetzen onder het Regtgebied van de *Beemster* gekomen waren, naast dezelve, begroetende het Vorstlyk Gezin, naast de koets der Gouvernante rydende, bleef hy niet in gebreke, om de schennis der Eere-

poor-

poorte, en het gevaar, waar in het Stad- LXXXII.
houderlyke Gezin zou hebben kunnen ge- BOEK.
raaken, te vermelden: zy gaf haare ver- ——
ontwaardiging te kennen, zich verzekerd 1754.
houdende, dat Bailjuw en Hoogheemraaden van de *Beemster*, dit bedryf met geen onverschillige oogen zouden aanzien. (*) Gelyk de Vrouw en Zuster des Bailjuws, benevens andere Heeren en Dames, by het inryden van de *Beemster*, van een Buitenplaats op den Dyk getreeden, in 't voorbygaan, het hooge Gezelschap gegroet hadden, zo begaf zich de Heer CORMANS, Dykgraaf van de *Beemster*, met het Jacht dier weelderige streeke, tusschen *Scher-*

(*) Op een den volgenden dag belegde Vergadering der Hoogheemraaden, beloofde men honderd Gouden Ducaaten, aan den geenen, die den Daader of Daaders wist aantewyzen, welhaast werden 'er drie Persoonen van de armste soort te *Schermerhorn* geligt en in hegtenis genomen. Zy bekenden eenpaarig het gedaan te hebben, op aanraaden des Schouts van *Schermerhorn*; die ook naderhand beleedt, deeze Lieden daar toe te hebben aangezet, niet om haare Koninglyke Hoogheid, of het Vorstlyk Huis, eenig leed, aan te doen, of kleinagting te betoonen; maar enkel uit jalousy om dat de *Beemster* Eereboog de zyne scheen te overtreffen. Op een ingeleverd Verzoekschrift werden de gevangenen ontslagen; de Schout van *Schermerhorn*, gaf 'er desgelyks een over; doch moest, op byzonderen last van Mevrouwe de Gouvernante, by 't verkrygen van Strafbevryding, voor den Hove van *Holland* verschynen, om bestraft te worden over zyn gedrag, en werd hy, door Burgemeesteren van *Alkmaar*, als Ambagtsheeren, in zyn Schout en Secretarisschap eerlang hersteld. *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 635. 815. 1210.

LXXXII. BOEK. 1754. *Schermerhorn* en *Avenhorn* liggende, benevens eenige Heeren en Dames op den Dyk om dezelfde pligtpleeging af te leggen. Haare Hoogheid bedankte den *Baljuw*, wanneer hy aan 't einde van de *Beemster* afscheid nam voor de oplettenheid der Heeren en Dames aan 't Vorstlyk Huis beweezen.

Eerbetooningen te *Hoorn*. Te *Hoorn* waaiden de Prinsevlaggen van Stadhuis, Groote Kerk Tooren, en de Vergaderplaatzen der Collegien in die Stad. De Burgery, uit het Tuighuis van de Heeren Gecommitteerde Raaden van het *Noorderkwartier*, met gelyke geweeren voorzien, stondt geschaard; en voor het Huis van den Oud-Voorzittenden Burgemeester JOAN ABBEKERK CRAP, waar het doorlugtig Gezelschap den Maaltyd zou houden, was, door de Gebuuren, eene Eerepoort toegesteld. Een der Toorenwagteren gaf, door 't blaazen van 't bekende Airtje, *Wilhelmus van Nassouwen*, kennis van de aannadering; en by 't binnenryden, hoorde men zeven Kanonschoten van ieder der vier Stadsbolwerken, één en twintig van het Admiraliteits Magazyn, en elf van de Timmerwerf der *Oost-Indische* Compagnie; het steeken van de Trompet op den Tooren, en het Klokkespel ving daar op weder aan, en duurde zo lang het hooge Gezelschap zich in de Stad onthieldt; 't welk ten huize van gemelden Oud-voorzittenden Burgemeester, de Begroetingen van de Magistraat der Stad, van de Leden der beide Collegien van Ge-

com-

Committeerde Raaden, van de Bewindhebbers der *Oost en West-Indische Compagnien*, Gelastigden uit den Gereformeerden Kerken Raad, en veele andere Persoonen van beiderlei Sexen, ontving. By het uitryden werden de Eereschooten herhaald.

*In de Streek en te Enkhuizen.*

In de *Streek*, een reeks van Dorpen aan een straatweg, die van *Hoorn* tot *Enkbuizen* loopt, waren alle de Toorens der Dorpen met Vlaggen vercierd; de Dorpklok luidde by het doorryden in elk Dorp; *Lutjebroek* en *Bovenkarspel* onderscheidden zich van de overige door Eerepoorten. — *Enkbuizen*, betoonde zyne vreugd door 't afschieten des Geschuts, by de aankomst des Vorstlyken Gezins, de Burgery stondt in de wapenen geschaard, zo dat zy den weg afgebaakend hadden tot aan de Haven, waar het Jacht op de komst des Doorlugtigen Gezelschaps wagtte, in 't welk de Heeren van de Magistraat en Gecommitteerde Raaden van de Admiraliteit hunne Hoogheden verwelkomden.

Steekt na *Friesland* over.

Een gunstige wind voerde het Vorstlyk Gezin na de *Lemmer* over; van waar de gereedstaande Koetzen, 't zelve na 't *Oranjewoud* bragten. De Prinses Grootmoeder, van *Leeuwaarden* op 't *Oranjewoud* gekomen, reedt haare Dogter en Kleinkinderen te gemoete; dezelve, by de ontmoeting, met de hartlykste genegenheid omarmende.

Onthaal te *Leeuwaarden.*

*Frieslands* Hof en Hoofdstad *Leeuwaarden*, stak boven alle uit in betooningen van

LXXXII. BOEK. 1754. Eerbewys. De Magistraat, verzekerd van den dag op welken de Gouvernante, nevens de Vorstlyke Spruiten, die Stad met een bezoek zou vereeren, deedt zes koetzen, voor het Raadhuis komen, ieder met twee paarden bespannen: deeze zo wel als de Bedienden waren ryklyk met Oranjelinten, Cocarden, en andere cieraaden, opgepronkt. Voor de koetzen reedt de Ceremoniemeester te paard, ter zyde der koetzen, waar in Burgemeesters zaten, gingen de Livereidraagende Bedienden der Stad, de Wagtmeester kwam te voet agter alle de koetzen, en gevolgd door de vier Stadsbodens, wier Staven met Oranjelinten omvlogten waren. In deeze orde reedt de trein tot het uiterste van *Leeuwaardens* grondgebied. Toen het Vorstlyk Gezin, met eenigen der Hofhoudinge, daar kwam, in vier koetzen ieder met zes paarden, traden de Heeren der Magistraat uit de koetzen, en verwelkomden de hooge Persoonadien by monde van den Burgemeester GUBERTUS KNOCK. Weder in de Koetzen getreeden, reeden zy voor die hunner Hoogheden, om dezelve dus ter Stad in te geleiden. De tien Burger Compagnien, op 't cierlykst uitgestreeken, schaarden zich in twee ryen van de Poort na het Hof van de Prinsesse Douariere, zo verre dezelve kon strekken; de Krygsbezetting vulde het overschietende aan. De Grootmoeder der Vorstlyke Telgen ontving op het Hof haar doorlugtig Geslacht op het teederst; en werd daar

an-

anderwerf door den Burgemeester KNOOK LXXXII. BOEK.
begroet. By het speelen der Klokken, en het blaazen op Walthoorens en Trompetten, paarde zich 't gebulder van 't Geschut en het gekletter der Snaphaanen der afvuurende Burgeren; die, dit verrigt hebbende, binnen de barriere van het Hof trokken, waar de Officiers, met Sponton en Vaandel, het Vorstlyk Gezelschap groetten. — De Schippers, op eene wyze hun eigen, hunne genegenheid en yver, voor 't Stadhouderlyk Gezin willende aan den dag leggen, plaatsten een Schip aan den eenen kant van de *Wirdummer* Brugge, een ander aan den overkant by het Bolwerk, en voorwaards lag het Prinsenjacht. Van deeze Vaartuigen zwierden een groot getal Vlaggen en Wimpels, alle naar de kunst geschilderd; op ieder lagen negen stukken Kanon, en elk hadt een Trompetter, die, op gepaste tyden, het meergemelde *Wilhelmus van Nassouwen* blies. By het doorryden van den Vorstlyken Stoet streek men de Vlaggen, ter begroetinge, met eene verwonderenswaardige vaardigheid. Het losbranden van het Kanon op de Vaartuigen beantwoordde dat van het Stads Geschut. De Capiteins voerden het bevel met uitgetooge Sabels. Buiten de Stad alles verrigt hebbende, trokken de Schippers, als een afgezonderd Burgerlichaam, zeer cierlyk met Goud, Zilver en Oranje opgepronkt, met Vlaggen, Wimpels, en vergulde Twigjes boven op

1734.

LXXXII. BOEK. —— 1754. dezelve, in eene welgeregelde orde, stedewaards. De Capiteins traaden voor uit, die van het Prinsen Jacht in 't midden, agter deezen de Constapels, toen de Vlaglieden, verder een groot lichaam van Schipperen, met de blaazende Trompetters voor op. Voor het Hof der Vorstinne Douariere gekomen, begroetten zy de Vorstlyke Persoonaadien, met de uitgetooge Sabels en Vlaggen, en kwamen, het Prinsen Hof, en de Magistraat voorby getrokken zynde, in hunne Schepen te rug, waar zy den avond, onder het betoon van veele vreugdetekenen, sleeten. —— 's Avonds keerde het hooge Gezelschap, een teder afscheid van de oude Vorstinne genomen hebbende, weder na 't *Oranjewoud*; waar zy tot den zestienden van Hooimaand zich onthielden, en de Vorstin Grootmoeder, die wederom derwaards gegaan was, vaarwel gezegd hebbende, na de *Lemmer* vertrokken, om naa *Hoorn* over te steeken.

De Gouvernante neemt op haare terugreis zitting by Gecommitteerde Raaden van 't *Noorder-Kwartier*. Hadt Mevrouw de Gouvernante, in den Jaare MDCCLII, in de Hooge Vergaderingen in *'s Graavenhaage*, Zittinge genomen (*), Gecommitteerde Raaden van het *Noorder-Kwartier* verlangden, die zelfde eere te mogen genieten, en gaven haar, by eenen Brieve hier van kennis, terwyl zy zich in *Friesland* bevondt. Een gunstig antwoord was een voldoende wenk voor

(*) Zie hier boven bl. 17.

voor den Heer WILLEM BLYDENBERG, dien wy, als Baljuw van de *Beemster*, zo vol blaakenden yver zagen in het Stadhouderlyk Gezin, met alle tekenen van hoogagting te ontvangen, om, als Oud Burgemeester van *Purmerende*, in de Vergadering van Gecommitteerde Raaden te *Hoorn* zitting hebbende, zich na 't *Oranjewoud* te begeeven, en, naa 't afleggen der pligtpleegingen, uit naam hunner Edel Mogenden, met de Gouvernante de wyze van opwagting te beraamen. — De *Hoornsche* Magistraat, de Leden der aanzienlyke Vergaderingen binnen die Stad, en de Burgerye, waren allen, op de wederkomst diens Heers, den vastgestelden dag, tot het volvoeren dier pleggtigheden beraamd zynde, onvermoeid bezig om alles tot eene Opwagting gereed te maaken, veel luisterryker dan de voorgaande. Drie Eerepoorten; een van meer aan negentig, een van dertig, en een van omtrent twee honderd dertig voeten, in een en dezelfde straat opgericht, van boven en aan de zyden met eene menigte van Bloemen en groenende Palm kunstig digtgemaakt, vormden in 't verschiet een overdekte laan van aan elkander gegroeid jeugdig geboomte. De laatstgemelde zeer groote Eerepoort, door de Scheepstimmerlieden vervaardigd, pronkte aan het boveneinde, tegen over het Collegie van Gecommitteerde Raaden, met een groote Oranjevlag, het Scheepstimmermans Gilde toebehoorende. De Voorzittende Bur-

LXXXII. BOEK.

1754.

LXXXII. gemeeſter L. MERENS hadt voor zyn huis, BOEK. in eene andere ſtraat, een niet min fraaye Eerepoort, ter langte van bykans negentig voeten laaten oprichten. 1754. Ontelbaar waren de Eeretekens, die de Huizen van byzondere Perſoonen vercierden, alle beſtemd om de hartlyke genegenheid der Bewoonderen voor het Stadhouderlyk Gezin uit te drukken. Voor de Raadkamer der Gecommitteerde Raaden, hadt men het Basſecour, om den regen, overdekt, en op den grond tapyten geſpreid. In 't vervaardigen van al deezen toeſtel, ſtak de Heer HLYDENBERG uit in yver en zorgvuldigheid, op dat alles, by tyds, in orde mogt zyn, en de Hooge Perſoonadien, 't zy in het uittreeden van de Koetze, of in het doorryden, geen de minſte belemmering ontmoetten. De Burgery was weder met gelyke ſnaphaanen uit het Arſenaal voorzien.

De zeventienden van Hooimaand, was de bepaalde en gewenschte dag: 's avonds te vooren betrok een der Burger Capiteinen de Nagtwagt, om, onmiddelyk op de komst van haare Koninglyke Hoogheid, gereed te zyn. Toen de Poortklok, in den vroegen morgenſtond, op den gewoonen tyd, luidde, zeilde het Prinslyk Jacht voor de Stad, en ankerde agter den Wierdyk. Een afgevaardigde Sloep, verwittigde de Magiſtraat van de aankomst, met verzoek dat 'er in de Stad geene beweeging mogt gemaakt worden, eer de Gouvernante eenige rust hadt genooten, als

als mede dat 'er geen Gehoor voor negen uuren zyn zou. De begroeting werd uitgesteld, en de Burger Capitein, die de Nagtwagt gehouden hadt, trok met stille trom na 't Hoofd. De zugt ter vreugdbetooning kon zich, egter, nauwlyks een uur bedwingen, althans, toen dit verstreeken was, begon het Klokkenspel en 't blaazen van den Tooren, op last van den Voorzittenden Burgemeester. Dit voorspel van blydschap, bestaanbaar met het verzoek der Gouvernante, werd twee uuren laater, toen het Jacht het anker ligtte, het Zeehoofd der Stad naderde, en na binnen schoot, gevolgd van het roeren der Trom door alle de wyken, en alle de gewapende Burgers begaven zich op de posten in ryen langs de gragt en straaten, door welke de Hooge Persoonadien na 't Collegie der Gecommitteerde Raaden van het *Noorder-Kwartier* zouden ryden. LXXXII. BOEK. 1754.

Twee Bezendingen, een uit het gemelde Collegie, en een, uit dat der Admiraliteit, waar in haare Koninglyke Hoogheid desgelyks Zittinge zou neemen, vervoegden zich door deeze geschaarde Burgers na het Jacht, om haar, en de Vorstlyke Kinderen, te verwelkomen. Een staatlyke trein van Koetzen geleidde en bragt het hooge Gezelschap na 't Collegie van Edel Mogenden; het Geschut, zo op de Bolwerken als het Admiraliteits Magazyn, en de Timmerwerf der *Oost-Indische* Compagnie, werd gelost even als

LXXXII. BOEK. 1754. by de eerste Intrede (*): het geschal van Pauken en Trompetten, beurtlings afgewisseld door het slaan der Trom, uit de vensters van een der bovenvertrekken des Raadkamers, vervulde de lugt, al den tyd dien haare Hoogheden by Gecommitteerde Raaden verbleeven. Voor derzelver Collegie stondt een gedeelte van het Regiment Gardes Dragonders te *Hoorn* in bezetting liggende, in de wapenen. Haare Koninglyke en Doorlugtige Hoogheden werden, by het uittreeden uit de koets, door vier Leden van den Raad ontvangen, en langs den met tapyten beleggden weg na binnen geleid. Andere Leden bragten de Gouvernante in de Raadkamer, waar zy door den Voorzitter ontmoet, zitting nam. Intusschen vermaakte zich de Erfstadhouder en de Prinses CAROLINA, in een der vertrekken met de aanweezende Heeren en Dames. Naa het eindigen der Vergaderinge verzogt men de Vorstlyke Kinderen in de Raadkamer; zy vertoonden zich eenigen tyd, voor de opengeschoove raamen aan de zamengevloeide menigte, terwyl zy zich vermaakten met het gezigt op de fraaye Eerepoorten; de Jonge Prins bedankte, op last zyner Moeder, met eene vriendlyke handkus, de Burgers van *Hoorn* voor de beweezene eere. Een fraay ontbyt en eenige Frui-

(*) Zie hier boven bl. 60.

Spruiten boodt men in een ander vertrek het hooge Gezelſchap aan. LXXXII. BOEK.

De gewapende Burgery hadt middelerwyl zich in orde geſchaard, langs den weg van het Collegie der Gecommitteerde Raaden, tot voor de Vergaderplaats der Heeren van de Admiraliteit of het *Prinſenhof*. De Gouvernante tradt 'er binnen onder 't blaazen der Trompetten, en nam, ſtaatlyk ingeleid en opgewagt, Zitting in de Raadkamer, waar de Secretaris haar uit naam, des Zeeraads van het *Noorder-Kwartier* begroette. — 't Viel juist in dat, ten deezen tyde, in de Groote Kerk het Clasſis van *Hoorn* vergaderd was; de Leden van 't zelve hadden verzogt, dat het Stadhouderlyke Gezin, zich in hunne Vergadering mogt laaten vinden; de Erfſtadhouder en CAROLINA, op die hoogte gekomen, terwyl zy met de Vorſtin Moeder in eene koets gezeten, den weg na 't *Prinſenhof* namen, ſtapten, ter voldoening van dat verzoek, uit dezelve en traden de Kerk in, aan de deur opgewagt door twee Gelastigden, die den Erfſtadhouder op den ſtoel des Voorzitters bragten, en CAROLINA nevens hem plaatſten. De Voorzitter verwelkomde, met eene Aanſpraak, de Vorstlyke Spruiten, boven al deeze rigtende aan CAROLINA, haar ſmeekende een voorſpraak deezer Vergaderinge by haaren Broeder te willen zyn, als zyne Hoogheid het Stadhouderlyk Bewind zou aanvaard hebben. Voorts bezigtigden zy het merkwaardige dier Kerke,

1754.

Als mede by de Admiraliteit.

LXXXII. BOEK. 1754.

ke, en reeden na het *Prinsenhof*, waar zy, even als hunne Vrouw Moeder ontvangen, en in 't gezelschap van aanzienlyke Dames in de Prinsekamer opgewagt werden, tot de Raad scheidde, en het hooge Gezelschap, in dat vertrek eenige verversschingen nam. —— Hier mede was deeze lang by veelen gewenschte Zittingneeming voltrokken. Mevrouw de Gouvernante, de Erfstadhouder en CAROLINA plaatsten zich elk in een byzondere koets, en verlieten *Hoorn*, onder het lossen van 't kanon op dezelfde wyze als by het inkomen geschied was.

Komt in den *Haag* te rug.

Haare Koninglyke Hoogheid hadt besloten, op haare terugreize, geene Stad door te trekken, dan *Hoorn* alleen, ter voldoeninge van 't verzoek der beide Hooge Vergaderingen. Zy nam haaren weg buiten *Alkmaar* om; doch kon zulks niet beletten, dat zy in den *Hout* gekomen, de begroeting uit het geschut van Stadswallen, ontving, en aan den Lusthof van een der regeerende Burgemeesteren JACOB JOSIAS VRYBURG, door Burgemeesters vergezeld van derzelver Egtgenooten, ontmoet, en onder het verspannen der koetzen in dezelve gezeten, op eene smaaklyke verversching van Fruiten getoefd wierd. — Onder het gejuich van Stedelingen en Landlieden, zetten zy de reis, over de *Beuerwyk*, voort na *Haarlem*; driemaal brandde hier 't Geschut los, terwyl het Vorstlyk Gezelschap buiten omtrok, om op de Lustplaats *Berkenrode* den avondmaal-

LXXXII. BOEK.

1754.

maaltyd en de nagtrust te neemen. De Heer LESTEVENON, was intusschen na *Frankryk* verreisd, en wagtte de Baron PIEK, Heer van *Zoelen* en *Brakel*, met Mevrouwe zyne Gemalinne, het Vorstlyk Gezin aldaar op, 't geen 's anderendaags, naa een afweezen van vyf weeken, op het Huis de *Oranjezaal* terug kwam, hoogstvoldaan over de eere in *Hollands Noorderdeel* en in *Friesland* genooten. (*)

Beziet de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP te *Rotterdam*.

Het Stadhouderlievend *Rotterdam*, wilde voor de *Noordhollandsche* Steden in Eerbetoon niet onderdoen, wanneer, in deezen Zomer zich de gelegenheid aanboodt, om het Vorstlyk Gezin binnen zyne muuren te ontvangen. De kostbaare Verzamelingen van Zeldzaamheden zo in Natuur als Kunst, door de rykbemiddelde Broeders JAN en PIETER BISSCHOP, zints lang aangelegd en tot eene aller aandagt trekkende grootheid aangegroeid, werden door aanzienlyke Vreemdelingen en Vorstlyke Persoonen, zich te *Rotterdam* eenigen tyd onthoudende, met de bezigtiging vereerd. Haare Koninglyke Hoogheid hadt te verstaan gegeeven, dat zy, met de Vorstlyke Kinderen, zich in de beschouwing van die Kunst en Natuur Kabinetten gaarne zou verlustigen. De Regeering, van dit oogmerk en den dag verwittigd, nam alle maatregelen tot weering van wanorde in die volkryke Stad,

waar-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 434. 548. 554. 568.

LXXXII. BOEK. 1754. waar het onbezuisd vreugdebetoon veelligt droeve gevolgen naa zich zou sleepen, deedt de Burgery in de wapenen komen, om den weg van de Poort tot het Huis des Voorzittenden Burgemeesters MEINERS in ryen geschaard te bezetten. De tyding, dat de Vorstlyke Stoet de Stad begon te naderen, kwam niet of het geschut der beide Bolwerken werd gelost, terwyl de Schepen en Jachten, op Stroom liggende, dit gebalder beantwoordden. —— Onder den weg hadt Mevrouw de Gouvernante, de Prins, en CAROLINA, ieder in eene byzondere koets gezeten; doch na by de Stad gekomen, traden de Prins en Prinses in de koets van haare Koninglyke Hoogheid, en reeden stapvoets, om aan den verbaazenden toevloed van Menschen het genoegen te geeven, dat zy met gemak, in éénen opslag, de hooge Personadien konden aanschouwen. De Major der Stede geleidde in de Stad den trein na 't Huis des gemelden Burgemeesters, waar zich de Hoofd-Officier, zyne drie Medeburgemeesters, met den Pensionaris en Secretaris, benevens nog eenige andere Heeren, bevonden, om het Stadhouderlyk Gezin te verwelkomen. Terwyl de Prinsessen hier vertoefden en iets van het kostlyk toebereide Ontbyt gebruikten, reedt de Jonge Vorst, vergezeld van de Hoofd-Officier, de Stad door, en tradt, het voornaamste bezienswaardige, in 't voorby gaan, hem aangeweezen zynde, voor de Beurs uit de koets, en bezag dat

Koop-

Koopgebouw, onder een uitbundig vreugde geroep der zamengeschoolde menigte. Vervolgens voldeedt het Vorstlyk Gezin, aan 't bekende oogmerk der reize, na de Kabinetten der Heeren BISSCHOP in twee onderscheide Huizen gaande. In 't eerste, op de Oostzyde van de *Leuvenhaven*, booden de Broeders by 't kunstkeurig gezigt, eenige ververschingen, in het laatste in het *Hag* by de *Vischmarkt*, ieder der Vorstlyke Persoonadien, iets uit den overvloed hunner Verzamelinge aan, en hadden het genoegen dat dit blyk van hoogagting gunstig werd aanvaard. Een Jacht aan de *Delftsche* Poort gereed liggende, wagtte het hooge Gezelschap op, dat, zeer vergenoegd over het gezigt der Kabinetten, en het Onthaal der Broederen, als mede over de Eerbetooningen der Magistraat, *Rotterdam* verliet, met uitdruklyk verzoek, om de Hoofden der Burgerye te bedanken, voor derzelver verschyning in de wapenen: deeze was den geheelen tyd in 't geweer gebleeven, naar den weg, dien het Vorstlyk Gezin stondt te neemen, steeds van standplaats veranderende. (*)

LXXXII. BOEK.

1754.

*Gelderland* maakt schikking op de Voogdy enz. in ge-

Ernstiger zaaken, het Stadhouderlyk Huis betreffende, kwamen in dit Jaar ter baane. Staaten van *Gelderland* hadden, reeds in 't voorjaar van MDCCLII, in overweeginge genomen, of het niet raadzaam

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 630.

LXXXII. BOEK. — 1754. valle van 't overlyden der Gouvernante.

zaam ware, eenige schikkingen te ontwerpen, omtrent de Voogdyschap, voor zo verre het het Stadhouderlyke van dat Gewest betrof, over den Jongen Erfstadhouder, of, by zyn vooroverlyden, over de Prinsesse CAROLINA, in gevalle Mevrouwe de Gouvernante, vóór de Meerderjaarigheid haarer Vorstlyke Kinderen, iets menschlyks mogt overkomen. Zy gaven toen by eenen Brieve hier van kennis aan haare Koninglyke Hoogheid, verzoekende haare hoogwyze bedenkingen over dit onderwerp. 't Leedt tot Lentemaand deezes Jaars eer zy antwoord kreegen, hier op uitkomende, dat haare Koninglyke Hoogheid zich het voorneemen der Staaten liet welgevallen, en meende op de gevoeglykste wyze haare bedenkingen te zullen kunnen geeven, indien zy de ontworpe schikkingen van hun Edel Mogenden, eerst mogt ontvangen, wanneer zy zich niet wilde onttrekken van haare gedagten des betreffende mede te deelen. Men draalde niet eenige Heeren te gelasten, tot het vormen van het begeerde Ontwerp, dat in gereedheid gebragt, en des verslag gedaan zynde, der Vorstinne werd toegezonden, die 't zelve, met weinige veranderingen, goedgekeurd, in Bloeimaand den Staaten van *Gelderland* weder toeschikte. Het Hof Provinciaal schreef, in Zomermaand, eene buitengewoone Staatsvergadering uit tegen den vyftienden dier Maand, om dit Ontwerp in een Staatsbesluit te veranderen. 't Zelve, was

zeer

zeer uitgestrekt, handelende over *'t geen betrekking hadt tot de Opvoeding van haare Hoogheden, bestemd tot het Erfstadhouder, Capitein en Admiraal Generaalschap* —— *over 't geen de Zeven Vereenigde Gewesten in 't gemeen raakte* — *en over 't geen het Huishoudelyke van Gelderland byzonder betrof*; hoofdzaaklyk kwam deeze Vastftelling hier op neder.

„ Zonder over de Opvoeding iets by„ zonders te bepaalen, werd de zorg daar„ over aanbevolen aan de schikking van „ haare Koninglyke Hoogheid, zo als zy „ tot welzyn van den Staat, tot behoud „ der tegenwoordige Regeeringsvorm, en „ tot het beste der Vorstlyke Kinderen „ zou oordeelen te behooren. Nogthans „ in dat vertrouwen, dat de Gouvernante, „ uit alle de Gewesten, de Unie uitmaa„ kende, eenige verkiezende om 't opzigt „ te hebben over de Opvoeding, *Gelder„ land* niet zou voorbygaan: dewyl ieder „ Gewest een byzonder Regeeringsbe„ stuur, en op zich zelven staande Belan„ gen hadt, waar omtrent haare Hooghe„ den, door Lieden des kundig, behoor„ den onderrigt te worden.

„ Omtrent 't geen de Zeven Vereenigde „ Gewesten in 't gemeen raakte, zouden de „ Afgevaardigden ter Algemeene Staats„ vergaderinge, een Voorstel doen of het „ niet raadzaam ware te overleggen, wat „ van wegen de gezamenlyke Gewesten „ behoorde vastgesteld te worden, inge„ valle van de afslyvigheid der Gouver-

„ nan-

LXXXII. BOEK. 1754. „ nante, eer de Kinderen de Meerderjaa- „ righeid bereikt hadden, om des Staa- „ ten van *Gelderland* verslag te doen. — „ Dat zy, dien onverminderd, hunne „ Gelastigden, thans voorschreeven, hier „ op te letten, dat de Meerderjaarigheid „ van zyne of haare Hoogheid werd vast- „ gesteld op den vervulden ouderdom van „ *achttien Jaaren*, wanneer de Opvolger „ of Opvolgster, zonder eenige verdere „ Staatsoverleggingen, de Waardigheden „ en Ampten van het Erfstadhouder Ca- „ pitein en Admiraal Generaalschap zou „ aanvaarden, op gelyke Commissie en „ Eed als wylen zyn Doorlugtige Hoog- „ heid; met alle de Voorregten aan den- „ zelven opgedraagen, onder in agtnee- „ minge van het bygevoegde op den ze- „ ven en twintigsten July MDCCXLVIII, „ ten aanzien van Prinses CAROLINA. „ Dan ten einde de Jonge Vorst of Prin- „ ses, op dien vastgestelden ouderdom, „ te meer kennis van Staatszaaken mogten „ hebben, zou, met den vervulden Ou- „ derdom van vyftien Jaaren, aan dezel- „ ve, naa afgelegden Eed van Geheimhou- „ ding, Zitting worden verleend in de „ Vergadering van hunne *Hoog Mogenden*, „ en in den *Raad van Staaten*. —— „ Voorts moesten zy Afgevaardigden, zo „ veel mogelyk de zaak, derwaards hee- „ nen wenden, dat de Heer Veldmar- „ schalk, Hertog LODEWYK VAN „ BRUNSWYK, voor Representant van „ den *Capitein Generaal* verklaard, en

„ hem,

„ hem, by Lastbrieve, zodanig eene Magt LXXXII.
„ en Gezag gegeeven wierd, als men, met BOEK.
„ goedvinden van haare Koninglyke Hoog-
„ heid, geschikst oordeelde. Wat het 1754.
„ geeven der Patenten voor het Krygsvolk
„ betrof, dit zouden zy wel mogen laa-
„ ten berusten op dien voet, als gedaan
„ was, zedert den dood van WILLEM
„ DEN III. tot de verheffing van WIL-
„ LEM DEN IV; doch eenige Punten,
„ zeer tot vermeerdering van den invloed
„ des Representants, omtrent de Paten-
„ ten, de Besluiten in den Raad van
„ Staaten, en het Wagtwoord, moesten
„ zy tragten smaaklyk te maaken. ——.
„ Het Admiraal Generaalschap, in tyden
„ van Vrede, van gering belang zynde,
„ kon onbepaald, en zo verre het Bedryf
„ des Admiraals Generaals ter Admirali-
„ teit betrof, gelaaten worden op dien
„ voet als voor de Verheffing van wylen
„ zyne Hoogheid. ——. Omtrent het Erf-
„ stadhouder en Capitein Generaalschap
„ over de Generaliteits Landen, zou in
„ het onverhoopte geval van Minderjaa-
„ righeid, het Bestuur, huns oordeels
„ moeten gelaaten worden, aan hunne
„ Hoog Mogenden, als Voogden, uitge-
„ zonderd in zo verre het Bevel over het
„ Krygsvolk aan den Hertog Veldmar-
„ schalk zou worden opgedraagen.

„ Wat het Huishoudelyke van *Gel-*
„ *derland* byzonder betrof, stelden zy
„ vast, dat alles, wat de laast overle-
„ den Erfstadhouder, of Mevrouw de Gou-

LXXXII. BOEK. 1754. „ vernante, met opzigt tot de Regeering „ hadt verrigt, en wat nog ten uitvoer „ gebragt moest worden, zonder eenige „ verandering stand zou grypen. Het af- „ sterven der Vorstinne zou daar in geene „ verandering te wege brengen, ja zelfs „ zou men ten dien einde geen voorslag „ mogen doen. — Dat de Staaten van „ *Gelderland*, in alles, waar zulks voeg- „ lyk geschieden kon, in het waarneemen „ der zaaken des Erfstadhouders, de „ Voogdy zouden aanvaarden, en ook „ deeze Magt oefenen ten aanziene van „ de Magistraats bestellingen, de Kwartiers „ en Landschaps Ampten, daar over in „ de onderscheide Kwartieren zodanig „ handelende, als by denzelver begeevin- „ ge vóór den Jaare MDCCXLVIII was „ geschied. — Dat, ten opzigte van „ de Provinciaale Ampten, te weeten de „ Raaden in den Hove, en Rekenmeesters „ in de kamer van Rekeninge, op de ge- „ negenheid der drie byzondere Kwartie- „ ren zou worden gelet; en ten aanziene „ van andere Provinciaale Posten, gehan- „ deld volgens de neiging van dat Kwar- „ tier, aan welke de beurt van begeevin- „ ge vóór den Jaare MDCCXLVIII was „ gekomen, en voorts mogt volgen, zon- „ der agt te geeven op de tusschen inge- „ vallene verandering, met betrekkinge „ hier toe, door wylen den Erfstadhou- „ der of de Gouvernante gemaakt. — „ Omtrent het voorslaan van Persoonen, „ tot het bekleeden van Binnen- en Bui-

„ ten-

„ tenlandsche Commissien, zouden de „ Staaten de Voogdy oefenen, nogthans „ met dien verstande, dat men, omtrent „ de Benoemingen van dezelve te werke „ ging, als naar de ordre van Regeering „ behoort gehandeld te worden. — Het „ Regt om Verschillen tusschen de Leden „ en de Kwartieren, te bepaalen en te „ beslissen, geene waarneeming lydende, „ zou, geduurende de Minderjaarigheid „ des Erfstadhouders, opgeschort bly„ ven; doch verder alles, schoon niet „ woordlyk, in dit Reglement uitgedrukt, „ wat door hun, als Voogden, kon wor„ den verrigt, aan hun staan.

„ Aan den Hertog VAN BRUNSWYK, „ zou het Capitein Generaalschap en het „ Militaire, van wegen *Gelderland*, ge„ duurende de Minderjaarigheid, worden „ opgedraagen, met de magt, om, vol„ gens eenen hem gegeevenen Lastbrief, „ van welken de Staaten aan zich behiel„ den de uitlegging van alle duisterhe„ den, benevens het maaken der noodige „ vermeerderingen en veranderingen, over „ het Kryksvolk, tot *Gelderland* behoo„ rende, bevel te voeren: met uitdruk„ lyke uitzondering egter van het geeven „ der Patenten, welke verleend en afge„ geeven zouden worden, zo als een na„ der Besluit der Algemeene Staaten zou „ bepaalen. Aan den Hertog zou, tot we„ derzeggens toe, de begeeving staan, van „ alle Krygswaardigheden van Collonel „ tot Vaandrig toe, zo veel mogelyk, eg-

LXXXII. „ ter, den rang en ouderdom der Officie-
BOEK. „ ren in 't oog houdende."

1751. Deeze Vastftelling bepaald en de Inftructie voor den Hertog opgefteld zynde, benoemden Staaten van *Gelderland* eenige Perfoonen uit hun midden, om by haare Koninglyke Hoogheid een byzonder Gehoor te vraagen, naa vereischte pligtpleeging, het Befluit bekend te maaken, en een Affchrift van 't zelve over te leveren. Ook zouden die zelfde Gelastigden aan den Hertog VAN BRUNSWYK, een Affchrift van dit Staatsbefluit, voor zo verre 't zelve het Capitein Generaalfchap betrof, als mede van de ontworpe Inftructie ter hand doen ftellen, op zulk eene wyze, als met overleg, van haare Koninglyke Hoogheid, voeglykst geoordeeld werd. Hem, uit naame van dit Landfchap, verzoekende om aan het vertrouwen, 't geen hun Edel Mogenden in zyn Perfoon ftelden, te willen beantwoorden, en, als het onverhoopte geval daar was, deezen Last, ten Dienfte van den Lande, en tot Bevordering der Belangen van den Minderjaarigen Stadhouder, of Stadhouderesse, op zich te neemen. — In Oogstmaand vertrokken de benoemde Heeren na den *Haage*, en kreegen den negentienden van dezelve Gehoor by de Gouvernante op het Huis de *Oranjezaal*, onder ftaande Trom en vliegende Vaandels ingehaald en uitgeleid wordende. — De Hertog ontving, eenige dagen laater, dit Gezantfchap, met het uiterfte genoegen, en onthaalde 't zelve

ve op een prägtig Middagmaal. De goedkeuring der Staaten van *Gelderland* over het verrigte, gaf het volle beslag aan deeze schikkingen, die door den Hove Provinciaal ter Drukpersse en aan alle Ampten en Steden toegezonden werden. (*)

LXXIII. BOEK. 1754.

In Lentemaand hadt de Gouvernante aan Staaten van *Utrecht* een Brief afgevaardigd, betreffende de Schikkingen, die zy oordeelde, dat, in 't geval van Minderjaarigheid, moesten beraamd worden, en werd daar op in Grasmaand reeds een Besluit ter Staatsvergaderinge genomen, overeenkomstig met de gesteltenisse van dat Gewest, in 't hoofdzaaklyke met dat van *Gelderland* zamenstemmende. (†)

*Utrecht* desgelyks.

Hoe zeer alles in rust scheen, en zich vereenigde om de thans standhebbende Regeeringsbeschikking deezer Landen te onderschraagen, ontbrak het niet aan Lieden, boven al te *Amsterdam*, die hun ongenoegen deswegen te kennen gaaven, eene menigte van Schriften en Aanmerkingen verspreidden, die men elkander onder de hand in stilte mededeelde, waar in de Hooge Regeering werd aangetast, met het schadelyk uitzigt om verregaande Oneenigheid-

Oproerige Schriften te *Amsterdam* verboden en verbrand; en een Plakaat daar tegen van Staaten van *Holland*.

(*) Men vindt de Oorspronglyke Stukken in de *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1148—1177.

(†) Dit Staatsbesluit, eerst in den Jaare 1759. openbaar geworden, is geheel te vinden in de *Nederl. Jaarb.* van dat Jaar bl. 321. enz.

LXXXII. BOEK. — 1754. heden en Beweegingen onder de Ingezetenen te verwekken. Dit bewoog de Regeering van *Amſterdam*, in Louwmaand, eene Publicatie daar tegen af te kondigen, waar in zy niet alleen, op nieuws, verboden het maaken, drukken en verſpreiden van Paskwillen, overeenkomſtig met de Plakaaten van den Lande en de Keuren der Stad; maar ook Duizend Guldens beloofden aan den geenen, die eenige Maakers, Drukkers en Verſpreiders dier Oproerige Geſchriften wist aan te wyzen. Twee deezer liepen boven al in 't oog, (*) en werden in Bloeimaand op 't kleine Schavot, voor 't Stadhuis, door Beuls-

(*) Het eerſte voerde ten Tytel. *Het Gedrag der Stadhoudersgezinden verdeedigd door Mr* A. V. K. *Regtsgeleerde*; het tweede hadt ten Opſchrift. *Het Stadhouderſchap wettiger gehandhaafd, en de Doelistery gezinden kragtiger verdeedigd, als door den Regtsgeleerden Adv. V. Kwaaznaken, zamengeſteld door Eſopus den Beſchermer, gedrukt in 's Gravenge, by Jan Spekhals* Ao. 1754. In het Vonnis wordt het eerſte beſchreeven, als bevattende verſcheide ſtellingen, ſtrekkende tot geheele Omkeering van alle Regeeringe, aanhitzingen tot Oproer, en vol ſmaadredenen tegen de Overheden van *Amſterdam*; het tweede, als ſchendende de nagedagtenis van wylen den Stadhouder en het verſchuldigd ontzag aan haare Koninglyke Hoogheid, vergezeld van verſcheide beledigende Aanmerkingen over Beampte en Amptlooze Perſoonen. Alles ingerigt om zo de hooge als mindere Regeering, te gelyk met de veiligheid en gerustheid der goede Burgeren en Ingezeetenen, over te leveren aan de Muitzugt, en te ſtellen in eene volſtrekte afhanglykheid van woelzieke Geeſten.

Beulshanden verbrand: eene herhaalde openbaare Afkondiging, verklaarde deeze Boekjes voor oproerig, lasterlyk en verderflyk voor 't gemeene welzyn, en ſtelde drie Duizend Guldens op het aanwyzen van de Schryvers, Drukkers of Uitgeevers. —— Staaten van *Holland* lieten desgelyks het drukken en verſpreiden, van beledigende en ergerlyke Geſchriften en Prenten, waar in de hooge Regeering en Regeeringsvorm, en hooge Perſoonadien by hun ten hoogſten agtbaar, ſchandelyk werden gelasterd, en doorgeſtreeken, en de Gemeente tot oproerige beweegingen aangezet, niet ongemerkt doorgaan: doch voorzagen daar tegen, in Lentemaand door een ſtreng Plakaat. (*)



De vrye vaard op *Africa* verlengd.

Liep ten deezen Jaare de Vergunning der Vrye Vaard op de Kusten van *Africa*, in den Jaare MDCCXXXIV, voor de twintig eerst volgende verleend, ten einde, de Belanghebbenden in deeze Vaard vervoegden zich by de Algemeene Staaten om des verlenging tot den Jaare MDCCLX de verzoeken; zy verwierven deeze met de voorheen daar aangehegte voordeelen, zo ten aanziene van de Belastingen als van den Slaavenhandel. (†)

Groot

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 69. 175. 333.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 160.

LXXXII. BOEK. 1754. De zaaken in de Oost-Indiën, gaan min voorspoedig, dan voorheen

Groot nadeel leedt de *Oost-Indische Maatschappye* by de inkruipende misbruiken van de geoorlofde en opengestelde Vaard en Handel voor byzondere Persoonen. De Gouverneur Generaal MOSSEL nam zulks met de Raaden in *Neerlandsch Indie* in ernstige overweeginge, 't geen ten gevolge hadt eenige veranderingen, nadere schikkingen en bepaalingen, om allen verboden Handel en Sluikeryen, door baatzugtigen, van tyd tot tyd, ondernomen en gepleegd, te weeren, en het ontvreemden en verduisteren van de Goederen der Maatschappye voor te komen. (*) De voordeelige Staat der zaaken in dat Werelddeel, onder het Bewind van deezen oplettenden Algemeenen Bestuurder, kreeg dit Jaar een krak, door een zamenloop van Onheilen van onderscheiden aart. — Eene schriklyke Vuurspuwing van den brandenden Berg op *Ternate*, vergezeld van een geweldig onderaardsch gedruisch, ging eene allerverschriklykste Aardbeeving voor, die het Eiland *Amboina*, en de daaromstreeks liggende Eilanden, by herhaalde schokken, met eene volslaagene verwoesting dreigde; de openbaare Marktplaats het onderstboven keerde, de Kerken ten onbruik maakte, het Kasteel van zyne sterkte beroofde, de Huizen tegen den grond wierp, veele Inwoonders onder 't puin bedolf, en een on-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 802—814.

onnoemelyke ſchade toebragt, aan de kostbaare Goederen, zo der Maatſchappye als van byzondere Perſoonen. (*) LXXXII. BOEK. 1754.

Een vreeslyke Orkaan en Watervloed, deedt op de kust van *Bengale*, de zee verre buiten haare oevers treeden, zette het land onder water en wierp, tot onbeſchryflyk nadeel, veele Pakhuizen der Compagnie om verre. De kust van *Coromandel* trof hetzelfde lot, en het aanzienlyk Kantoor van *Negapatnam* liep groot gevaar, om voor het hooggezwollen water en den ſlag der baaren te bezwyken; terwyl de Plundering des Kantoors van *Bilimipatnam*, door de *Maratten*, de Maatſchappye op verſcheide tonnen ſchats te ſtaan kwam. (†)

Pragt bepaalende Wetten aldaar gegeeven.

Konden de Onheilen der Verwoestingen uit Aardbeeving en Watersnood herkomſtig, door menschlyk beleid niet geweerd worden, in de *Oost-Indiën*, en boven al in *Batavia*, was een bron van ramp, die lang gevloeid en thans eene alle verbeelding te boven gaande, overvloeying gekreegen hadt, ondanks de pooginge van voorgaande Gouverneurs om dezelve te ſtuiten; de Pragt, naamlyk, uit eene zotte Hovaardy herkomſtig. De Gouverneur MOSSEL, geſterkt door een uitdruklyken last der Heeren Zeventienen, nam de noodige maatregelen tot beteu-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 814.

(†) *Leevens van Voornaame Mannen en Vrouwen*, VIII. D. bl. 240.

LXXII. BOEK. 1754. teugeling van dit verdervend kwaad, en gaf een Plakaat met het afloopen deezes Jaars in 't licht, om met het volgend Jaar eenen aanvang te neemen, uit niet minder dan een honderd vier en twintig Artykelen bestaande, strekkende tot bepaaling van veel Pragtvertoons, en tot besnoeijng van veelerhande openbaare geldkwistingen, onder de Bedienden der Maatschappye, de Burgeren van *Batavia*, en de verdere Ingezetenen, die elkander, door overdaadige weelde, bedierven. (*) Niet nieuw in soort waren deeze Bepaalingen, in het één en dertigste Jaar der voorige Eeuw reeds en in deeze Eeuwe by herhaalinge, en laatst in het drie en dertigste Jaar voorgesteld. Onder 't oog eens nauwlettenden Gouverneurs, en in den beginne, mogt men zich van deeze maatregelen eenige gunstige uitwerking belooven; doch met den tyd, even zeker als voorheen, eene verslapping voorzien.

Stichting der Vrouwe van *Renswoude*. Heeft ons Geschiedblad den naam van COLLEMA, den Begiftiger van het Burger Weeshuis te *Breda*, met dubbelverdienden lof gedagt, (†) 't zelve mag dien niet ver-

(*) Dit Reglement, volledig te vinden in de *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 947—979. en verkort in de *Leevens der Mannen en Vrouwen* bl. 242. verschaft ons in de bepaalingen, een denkbeeld van de bykans alle verbeelding te boven gaande Pragt der *Nederlanderen* in 't *Oosten*.

(†) Zie hier boven bl. 65.

verzwygen, van eene Edele Mevrouwe, in Grasmaand deezes Jaars, in eenen meer dan negentig Jaarigen ouderdom te *Utrecht* overleden. MARIA DUIST VAN VOORHOUT, Baronesse van *Rhede*, Vryvrouwe van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, Vrouwe van *Mynsheerenland*, *Moerkerke* en *Middelbarnas*, Douariere van den Heere FREDRIK ADRIAAN, Baron van *Rhede*, Vryheer van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, in leeven Voorzitter des Ridderschap 's Lands van *Utrecht*, was de laatste van haaren Stam, en stelde, by Uitersten wille, in den Jaare MDCCXLIX gemaakt, en thans door haar' dood bekragtigd, om van aanzienlyke uitkeeringen, in eenige haarer Heerlykheden, en andere, niet te spreeken, het Ambagtskinderhuis te *Utrecht*, de Weeshuizen te *Delft* en in den *Haage*, ieder voor een derde, tot haare eenige en algemeene Erfgenaamen aan, beloopende ieder derde gedeelte ruim vyfmaal Honderd Duizend Guldens. Zo groot en aanzienlyk deeze Erfmaaking is, zo nuttig moeten de byzondere eindens geoordeeld worden, waar toe zy begeerde, dat dezelve zou worden aangelegd. 't Gebeurt vaak, dat in dergelyke Gestichten zich Jongens opdoen, wier ontluikende bekwaamheden, hunne verordening tot een hooger beroep dan dat eens gemeenen Ambagtsmans en Dagglooners aanduidden; doch de bekrompenheid der Middelen, of de vastgestelde Regelen dier Stichtingen, laaten veel al

LXXXII. BOEK

1754.

LXXXII. BOEK. — 1754. niet toe, die geestneiging, hoe duidelyk ook tekenende, door het noodig onderwys op te kweeken, waar door zy, indien geen eigen kragt hun uit de laagte verheffe, of byzondere Persoonen zich huns aantrekken, onder den gemeenen hoop, nutloozer voor den Burgerstaat, dan zy anders zouden hebben kunnen worden, doorgaan. —— Ter voorkominge hier van wilde gemelde Vrouwe, dat elk deezer tot Erfgenaamen gestelde Huizen, de Inkomsten van zyn aandeel in de Erfenisse, bepaald zou aanleggen, om eenigen der bekwaamste Jongens, niet jonger dan vyftien Jaaren, af te zonderen, in de Wiskunde, Teken- Schilderkunst, Beeldhouwery, en andere Vrye Kunsten, te doen onderwyzen. Deeze Kweekelingen moesten, door eene onderscheidene Kleeding, van de andere Kinderen afgezonderd, uit deeze Erfenisse, opgebragt en onderweezen worden. —— In *Utrecht* zag men eerlang, nevens het Ambagtskinderhuis, een deftig Gebouw uit de inkomsten dier aanzienlyke Hoofdsomme opgehaald, tot Huisvesting deezer veelbeloovende Jongelingen. Gelyk dit ten altoosduurenden Gedenkteken strekt van deeze welgeplaatste Milddaadigheid, heeft men allen grond van hoope, dat eene Stichting, op welk *Nederland*, als een Kweekschool van de nuttigste Zamenleevings-Kunsten, roem mag draagen, veel nuts aan den Burgerstaat zal toebrengen en Mannen uitleveren, die aan de Burgerlievende oog-

oogmerken der Stichteresse beantwoorden. (*)

LXXXII. BOEK.

1754.

*Sphera Perfecta* door JAN VAN DEN DAM vervaardigd.

Strekte opgemelde Stichting, om anders dikwyls in 't duister verhoolen blyvende bekwaamheden, te voorschyn te brengen, althans de gunstigste gelegenheid tot derzelver ontwikkeling aan te bieden, dezelve brengt ons in gedagten, de Uitvinding van een Kunststuk, thans vervaardigd, door een Man, wiens opleg tot een der gemeenste Handwerken, niets van dien aart beloofde; doch, door overheerschende zugt, tot Wis en Werktuigkunde gedreeven, daar in zo goede vorderingen maakte, dat hy te *Amsterdam* openbaare Lessen in de Natuur en Starrekunde gaf, naamlyk JAN VAN DEN DAM. Een Kunststuk, door hem, met den naam van *Sphera Perfecta* betyteld, bestondt uit een Spheer, op een voetstuk, waar in een uurwerk was, geplaatst, dit bragt alle de Hemelsche Lichaamen, als ook onze Aarde,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 357. *Tegenw. Staat van Utrecht*, bl. 403. Later heeft men vastgesteld, dat, onder de *Vrye Konsten*, zouden begreepen worden, het Steenhouwen, het Scheepstimmeren, het Molenmaaken, de Bouwkunde, zo in 't Burgerlyke als in den Kryg, de Zeevaardkunde, de Stuurmanskunst, de Heelkunst, het maaken van Mechanische en Astronomische Werktuigen en Horlogien, zelfs het Timmeren en Metzelen en dergelyke Handwerken, zo verre dezelve tot de Bouwkunde, of eenige andere der gemelde Vrye Kunsten, volstrekt vereischt worden. *Tegenw. Staat als boven*, bl. 404.

LXXXII. BOEK. 1754. de, in beweeging, zo dat men daar, met éénen oogslag, alles kon waarneemen wat aan het uitspanzel voorviel; ook kon het uurwerk afgezet, en alles met de hand in beweeging gebragt worden. Het stelde iemand in staat, om, binnen ééne Maand, van de Starrekunde een uitgestrekter en duidelyker begrip te krygen, dan naar de gewoone wyze, door veel tyds daar aan te besteeden. Beknoptheid, fraayheid en maakzel gaven aan dit Werktuig, den voorrang boven alle Planetariums tot nog uitgevonden, en konden de Liefhebbers het zelve by den Uitvinder en Maaker bekomen, van onderscheide grootte, en met meer of minder byzonderheden, naar ieders verkiezing. Zyn werktuigkundig vernuft vervaardigde, veele andere Kunststukken, die de bewonderende goedkeuring der Liefhebberen wegdroegen. (*)

*De Fransche Schouwburg buiten Amsterdam verbrant.*

Een *Fransche Schouwburg*, buiten *Amsterdam*, in den Jaare MDCCLII, aan den *Overtoomschen Weg*, gebouwd, en, schoon van hout, pragtig opgehaald, en van binnen met de noodige gemakken en Tooneelcieraaden wel voorzien, speelde, naa het ondergaan van veele onvoordeelige lotwisselingen, deezen Zomer, met redelyken toeloop, tot op den twaalfden van Oogstmaand, in den voornagt, een felle brand,

(*) Medegedeelde Berigten, en *Korte Verklaaring van een nieuw geinventeerd en gemaakt Planetarium, genaamd Sphæra Perfecta vertoond in een Kunstplaat*, door JAN VAN DEN DAM.

brand, dezelve geheel verteerde. Het ingeworteld Vooroordeel tegen alle Tooneelvertooningen beklaagde deezen ramp niet; maar juichte veel eer over dit ongeluk, zodanig een Leerſchool van Zedeloosheid, gelyk men 't noemde, overgekomen; greetig ſloeg het geloof aan een uitgeſtrooid gerugt, dat het vertoonen van de Hel, aanleiding tot deezen brand gegeeven hadt, en dezelve, als een wraak des Hemels, over zulk een boos beſtaan, moest aangemerkt worden. Doch het vondt zich beſchaamd, over alle de gemaakte aanmerkingen, althans gelochenſtraft, toen 't bleek, dat het Spel, 's avonds vóór den brand vertoond, de *Miſanthroope* van den beroemde MOLIERE geweest was, gevolgd door eene Opera *Les Sœurs Rivales* of *de Zusters Medevryſters;* Stukken, waar in niets naar de Hel gelykende te paſſe kwam. Een verzuimde Kaars, werd, met grond, voor de oorzaak gehouden. — Even verkeerd als men over den oorſprong van dien brand ſprak, ſchreeven zommigen het geheel verteeren toe, aan onmedoogenheid of kwaadaartigen yver tegen de *Franſche* Schouwburg, welke te wege gebragt zou hebben, dat de aangevoerde ſpuiten van rondſom *Amſterdam*, zich met de behoudenis van het brandend Gebouw weinig bekreunden: de waare reden was, dat, by het uitbarſten der vlamme, het vuur zo hevig woedde, dat 'er geen bykomen veel min redden aan was, waarom men de zorg

ge-

LXXXII. BOEK. —— 1754. geheel aanwendde tot het bewaaren der Huizen, die te weder zyden van het brandend Gebouw, en zeer veeg, ſtonden. Gelukkig was het voor vyf en twintig duizend Guldens verzekerd. —— Van dit Gebouw, 't welk een vry grootſche vertooning maakte, ongelukkig beroofd, lieten de *Franſche* Schouwburgſpeelers den moed niet zakken, om het *Fransch Tooneel*, buiten *Amſterdam*, weder op te richten. Toen het hun mislukte, dit te doen in een Tent aan den *Amſtel*, buiten de *Utrechtſche* Poort, keerden zy na den *Overtoomſchen Weg* weder, en ſloegen naast de Puinhoopen van hun afgebrand Tooneel, een Tent of Loots op, waar zy, in de volgende Maand ten Tooneele traden, en een der Tooneelſpeelderen, by het ophaalen des Gordyns, het gezelſchap der Aanſchouweren, met eene welgepaste aanſpraak, over 't geleden ongeluk begroette, en zich met de zynen hunner, goedgunſtigheid aanbeval. (*)

't Landſchaps Tugt en Werkhuis te *Leeuwaarden* verbrandt. Van meer leeds vergezeld, van grooter ſchade, en ernſtiger gevolgen, was het afbranden van het Landſchaps Tugt en Werkhuis, te *Leeuwaarden*, tusſchen den twaalfden en dertienden van Slachtmaand. Een Brand, die, door de ligt aan te ſteeken Brandſtoffen van Wol en Brazilienhout, welhaast zich onredbaar vertoonde. Vyf Mansperſoonen zaten op een plaats waar

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 626. 810.

Waar toe men, te hunner reddinge, niet kon geraaken, den smertlykſten dood voor oogen ziende, ſtaaken zy de handen door de tralien, ſmeekende zo lang om hulpe tot dat zy, door den rook verſtikt, geen geluid meer konden geeven, en in de vlam omkwamen; ook het deerlyk lot eener gevangene Vrouwe, aan de Vallendeziekte onderheevig, die zich gelyk de andere Vrouwen, niet wist te redden; met van eene verdieping na beneden te ſpringen. Andere gevangen Mansperſoonen, waar onder eenigen zich reeds, uit benauwdheid en wanhoop, by elkander op ſtroo nedergelegd hadden, in geene andere verwagting dan door de vlamme verteerd te zullen worden, kreegen met geweld van binnen te maaken en hulpe van buiten toegebragt, uitkomst, en zagen meest allen na een goed heen komen, gelyk ook één der Vrouwen de Gevangenis ontvlugtte. Met allen mogelyken ſpoed, bragt men de aangevoerde Brandſpuiten aan den gang; doch met weinig baat, terwyl de Brand vast aanwakkerende hooger rees, langs de geſpanten van het dak opklom, de zolderingen aantastte, te regter en ſlinker hand, door de vleugels van 't Gebouw vloog, den voorraad van Hout en Turf aanſtak, waar door de Vlam torenshoogte in de lugt opſteeg, en, by een ſterken wind, de gloeiende vonken, als een vuurigen regen, over de Stad dreef. Welhaast ſtondt het geheele Gebouw in vollen brand; geen moeite, geen wakkerheid kon tot red-

LXXXIII. BOEK.

1754.

LXXXII. BOEK. 1754. reddinge baaten; weshalven men deeze met vrugt aanwendde, tot behoud van het nabyſtaand Blokhuis, of de Gevangenis van het Hof Provinciaal, 't welk reeds aangeſtooken, de elende ſcheen te zullen vermeerderen. By 't vlytbetoon ter behoudenisſe, kwam het omloopen van den wind, waar door het gevaar van het Blokhuis verminderde, Stads Turfhuis en Ammunitiehuis behouden bleef, en de zorg der Brandblusſeren zich alleen behoefde te bepaalen, aan het Timmerhuis, en een groote ſchuur met Hooi, reeds met Brandzeilen bedekt. Met het aanbreeken van den dag lag dit Gebouw, voor omtrent honderd Jaaren geſticht, geheel in puinhoopen, asch en koolen. De nieuwsgierigheid heeft geene voldoening bekomen, wegens de oorzaak van dit Ongeval, 't welk hoe erg, nog erger dreigde af te loopen.

Op een buiten gewoon beſchreeven Landdag, in de volgende maand gehouden, beſloot men tot den weder opbouw van het Tugt en Werkhuis, en volmagtigden de Staaten de Raaden in den Hove Provinciaal, om de Gevangenis der behoudene Tugtelingen thans op het Blokhuis, zittende, in een Uitbanning te veranderen, voor zo langen tyd als zy anders, naar geſtreeken vonnis, zouden hebben moeten gevangen blyven. Dit was het lot van één en twintig Tugtelingen, waar onder vier Mansperſoonen, die volgens gewoon gebruik omtrent de Bannelingen,

naa

naa het voorleezen van dit nieuwe Vonnis LXXXII.
één Gulden reisgeld kreegen, om daar me- BOEK.
de, binnen daags Zonneschyn van dien ——
dag, *Leeuwaarden*, en binnen drie da- 1754.
gen, *Friesland* te ruimen. Veelen beviel
deeze vryheid, waar in zy nu konden dee-
len, met twaalf die by den brand zich weg-
gemaakt hadden. Onder de Vrouwen
stortten eenige traanen over haar lot, be-
kommerd hoe zy, gebannen buiten *Fries-
land*, in 't holst van den Winter, aan de
kost zouden geraaken. —— Voorts be-
slooten de Staaten, om zodanige Overtree-
ders van 's Lands Wetten, en andere Mis-
daadigers, als men, zints eenige Jaaren,
gewoon geweest was, tot den arbeid in
het Landschaps Tugt en Werkhuis te ver-
wyzen, met het Banvonnis buiten *Fries-
land* te straffen, tot dat het Huis weder
in staat zou weezen, dit slag van Boos-
doenders en Kwaadwilligen te bevatten en
te bewaaren. (*) — Binnen twee Jaaren
herrees dit Huis, volheerlyk uit zyne
assche, en mag *Friesland* thans op een
Tugt en Werkhuis boogen, dat voor geen
Gesticht van dien aart in een der andere
Gewesten behoeft te wyken. (†)

Ondanks de herhaalde Waarschuwingen 1755.
door de Collegien ter Admiraliteit, inge-
vol-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1316. voor 't Jaar 1755. bl. 57. enz.

(†) *Tegenw. Staat van Friesland, II. D. I. Stuk* bl. 126.

LXXXII. BOEK. 1755. Gedraagene voorzorgen om den Vrede met de *Algerynen* te bewaaren

volge van een Besluit der Algemeene Staaten van den Jaare MDCCXLVII, waren verscheide Schippers en Stuurlieden deezer Landen in gebreke gebleeven, om de Vaartuigen van *Algiers* of andere *Fransche* en *Moorsche* Volken, zodanig te bejegenen, als de Verbintenissen der Staaten met die Volken vorderden; ter voorkoming dier moeilykheden, gaven 's Landsvaders, in den Jaare MDCCLIII, een Voorschrift uit, hoe de *Nederlandsche* Schippers zich omtrent de *Turksche* en *Moorsche* Vaartuigen, met welke het Gemeenebest in vrede was, moesten gedraagen, alle vyandlykheid streng verbiedende, en gelastende hunne Vlaggen en Passen op de bepaalde wyze te vertoonen. (*) Schikkingen omtrent Passen van de oude en nieuwe Prent en Snede, dienden tot meerder beveiliging, der Zeevaarenden, tegen allen overlast der Roveren. De *Hollandsche* Consful PARAVICINI hadt, in Grasmaand des Jaars MDCCLIV, de bovenstukken der nieuwe Paspoorten aan den Dei van *Algiers* overgeleverd, die, te deezer gelegenheid, zyne voldoening betuigde, over de Schikkingen van hunne Hoog Mogenden, en onder andere verklaarde; „ Dit is alles zeer wel! De *Hol-*
„ *landsche* Schippers moeten zich slegts
„ wagten, van op onze Kaapers te schie-
„ ten, indien de *Franschen* niet op dezel-

„ ve-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. 790.

„ ve geschooten hadden, zy zouden in de „ laatste ongelegenheid niet geraakt zyn, „ en ik heb gemeend te moeten doen, 't „ geen ik gedaan heb, ten einde zy zich „ voortaan omzigtiger jegens ons gedraa- „ gen!" Hier op verzekerde de Heer PARAVICINI den Dei; „Dat hun Hoog „ Mogenden, altoos gewoon eene behoor- „ lyke agting te vertoonen, voor de Mo- „ genheden, met welke zy in Vrindschap „ leeven, reeds, op de zwaarste straffen, „ aan hunne Schippers verboden hadden, „ op de *Algiersche* Vaartuigen, die zy „ mogten ontmoeten, te schieten." De Dei toonde zich zeer geneegen, om alles van zynen kant, toetebrengen, wat het veroorzaaken van moeilykheden kon voorkomen; en in 't Vrede-verdrag werd een Artykel ingelascht, wegens de nieuwe Paspoorten, tot genoegen van den *Hollandschen* Consul; en werd des aangaande den Reederen en Schipperen, hier te Lande, de noodige bekendmaaking gedaan. (*)

LXXXII. BOEK — 1755.

Moord aan den Dei gepleegd.

Deeze verrigtingen scheenen den Vrede met *Algiers*, die reeds meer dan acht en twintig Jaaren stand gehouden hadt, en door 's Lands hooge Magten zo zorgvuldig was aangekweekt, te zullen doen volduuren; en zou dit, zonder den moord aan den toenmaaligen Dei gepleegd, waarschynlyk het gevolg geweest hebben. Dan deeze werd, in Wintermaand des Jaars MDCCLIV,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 422—425.

LXXXII. BOEK. —— 1755. kerste voordeel beloofde, zou het Volk aangenaamst weezen. De raadslag luidde „ dat, naardien de *Hollanders* veele „ en rykgelaadene Schepen op Zee hadden, en 't getal hunner Oorlogschepen, „ om dezelve te dekken, niet zo groot „ was, als dat der *Franschen* en *Engelschen*, het breeken met de *Hollanders* „ veiligst en voordeeligst zou weezen." De Dei, in de maatregelen zyns Voorzaats treedende, mogt veele redenen, ten voordeele der *Hollanderen*, bybrengen, en, onder andere, verklaaren, „ dat zy de „ Verbintenisfen altoos stipt naakwamen, „ ryke Geschenken overzonden, en geen „ de minste reden van klaagen opleverden," hy yverde, met gevaar, te vergeefsch. De Divan zou wel gehoor geleend hebben aan zyne bedenkingen, ons Land zo zeer tot eere strekkende, als het tot schande diende, dat eene verzwakte Zeemagt, 't zelve boven alle andere *Christen-Volkeren* ten doel des Oorlogs stelde; maar de vrees voor een Opstand, en een Bloedbad, hadt de overhand; het Gemeen moest te vrede gesteld, en de raadslag van den Divan werd een volledig Besluit. De bekendmaaking hier van stilde het morrend ongenoegen, en de Weerspannelingen, die reeds het moordgeweer tegen den Dei gewet hadden, lagen 't zelve wel voldaan neder.

Een Amptenaar van den Dei, vervoegde zich, 's volgenden daags, by den *Nederlandschen* Consul PARAVICINI, met

dee-

doeze onaangenaame boodſchap. „ Myn „ Heer, Conſul! de voortreflykſte Dei „ zendt my tot u, om u te verklaaren, „ dat 'er een Beſluit genomen is, om den „ *Hollanderen* den Oorlog aan te doen, „ en dat het, derhalven, gevoeglyk is, „ dat gy van hier vertrekt; maar dat hy „ u, uit eene byzondere gunst, den tyd „ van twee maanden toeſtaat om u naar „ dit bevel te ſchikken. Gy moet wel „ zorg draagen, van met geen *Turk*, „ *Moor*, of *Christen*, te ſpreeken, om den „ voortreflykſten Dei van gevoelen te doen „ veranderen; dat doende, zoudt gy uw „ Hoofd in gevaar ſtellen." PARAVICINI antwoordde, „ dat het oogmerk „ van den Dei zou worden nagekomen." — 's Anderen daags verſcheen die Amptenaar weder, met eene nadere verklaaring van 's Deis welbehaagen, op den toon der volſtrekſte eigendunklykheid, betuigende; „ De tegenwoordige wil van „ den voortreflykſten Dei is, dat gy, in „ ſtede van twee maanden met uw vertrek „ te wagten, de eerſte gelegenheid daar „ toe, zo ras mogelyk, zult waarneemen. „ Weet ook, dat zo dra de Xebecqen in „ Zee zullen geloopen zyn, alle *Hollandſche* Schepen, welke zy op Zee ont„ moeten, voor goeden prys zullen ver„ klaaren, en Schip, en Laading, en Man„ ſchap." —— Een Bevel van dien dringenden aart bewoog den Conſul, om, met allen ſpoed, alles tot zyn vertrek gereed te maaken. De beſchikking van het

 nood-

LXXXII. BOEK. 1755. noodwendige deedt hem nog veertien dagen te *Algiers* vertoeven, in geduurige vrees van, op nieuw, onaangenaame boodschappen te zullen ontvangen, tot dat hy zich eenigzins gerust gesteld vondt, door eene weete van wegen den Dei, „dat het „ Tydsbestek van twee maanden zou stand „ grypen, ten aanziene der *Hollandsche* „ Schepen, en dat de Xebecqen, voor den „ twintigsten van Grasmaand, geene vy„ andlykheden tegen dezelve zouden plee„ gen." — De algemeene kennis, die PARAVICINI van den onbestendigen aart der *Algerynen*, en de nog versche proeve, welke hy van de veranderlykheid des Deis hadt, deeds hem op die belofte niet veel vertrouwen, en bediende zich van het eerste Schip, 't welk na *Gibraltar* vertrok, om de Heeren BUTLER, Consuls van den Staat, aldaar te onderrigten van het gevaar, 't welk de *Hollandsche* Schepen liepen van de *Algerynen*. Zelve ging hy met zyn Huisgezin en Goederen aan boord naa een *Engelsch* Schip, om na de eerste Haven in *Provence* over te steeken.

Schoon de Oorlogsverklaaring tegen de *Hollanders* genoeg was, om het misnoegen der *Algerynen* te doen bedaaren, wilde de Divan, den Oorlog verklaard zynde, het Volk een volkomen genoegen schenken, door hun Rooflust meerder ruimte te geeven, en de Kaapvaard open te stellen tegen alle Mogenheden, wier Zeemagt geen gedugt vertoon maakte;

maakte; van hier de voorslag om met alle Volken, *Frankryk* en *Engeland* uitgezonderd, te breeken. De Consuls van *Zweeden* en *Deenemarken* wisten, zo men wil, door Geschenken, en door den AGA der *Moorsche* Ruiterye, wiens gezag en invloed te *Algiers* veel vermag, in hunne belangen te trekken, deezen slag af te keeren. 's Keizers Consul gelukte dit niet, waar om hy het gevaar, waar aan hy zich vondt bloot gesteld, ziende, nog voor het einde van Lentemaand, vertrok en te *Livorno* aanlandde. LXXXII. BOEK. 1755.

Onmiddelyk naa de Oorlogsverklaaring, repte alles te *Algiers* de handen, om Vaartuigen ter Roof- en Kaapvaard uit te rusten. Reeds met den aanvang van Lentemaand, lagen 'er eenige Xebecqen gereed, en men sprak van een nog grooter aantal toe te rusten; doch gebrek aan bekwaame Stuurlieden, en bevaare Manschap, vertraagde dit werk, waar om de Dei na alle plaatzen langs de *Algiersche* kust zondt, om zo veel Zeelieden, als men bekomen kon, te werven.

Hoop dat de Porte de *Algarynen* tot den Vrede zou beweegen.

MAHOMETH DE V, in Wintermaand des afgeloopen Jaars te *Constantinopole* overleden zynde, werd onmiddelyk door zyn Broeder OSMAN DEN III opgevolgd, en deeze voor Keizer uitgeroepen. De Baron de HOCHEPIED, Afgezant van hunne Hoog Mogenden by de *Ottomannische Porte* hadt, in 't begin van Louwmaand gehoor, by den eersten Vizier, om zyne Gelukwenschingen af te leggen, die

twee

LXXXII. BOEK. 1755. twee dagen laater den gemelden Baron weder ten Gehoor noodigde, te welker gelegenheid hem een Brief van den Grooten Heer werd overgeleverd, aan hunne Hoog Mogenden, tot Bekendmaaking van zyn komst tot den Throon, vergezeld van eene gunstige aanspraak des Groot-Viziers, met verzekering, dat de nieuwe Keizer geneigd was alle de Verdragen, die ten tyde zyner Voorzaaten stand gegreepen hadden, onschendbaar in agt te neemen. —— Eenigen gisten, dat de dood van den vreedzaamen Sultan MAHOMETH DEN V, de *Algerynen* tot het vorderen van den Oorlog hadt aangezet, in hoope dat zy steun zouden vinden, in diens Opvolger OSMAN DEN III, verwagtende, dat deeze, door Krygszugtiger geest gedreeven, dien stap zou goedkeuren; doch niets scheen grond te geeven, om zulks te wagten. Hier te Lande vleide men zich met het denkbeeld, dat de *Ottomannische Porte*, die met geweld doorgedronge Vredebreuk, hoogst zou mishaagen: naardemaal het rooven der *Algerynen* den *Levantschen* Handel, voor de *Turken* zelve zeer veel naadeels toebrengt, en was men niet zonder hoope, dat de altoos veelvermogende Vertogen der Porte de *Algerynen*, hoe zeer ook op roof verhit, tot bedaarder gedagten zouden beweegen, althans de spraak ging, dat de Afgezant van deezen Staat ten Hove des Sultans, last ontvangen hadt, om ten dien einde de ernstigste verzoeken te doen.

Hier

LXXXIII. BOEK.

1755.

Oorlogstoerustingen hier te Lande.

Hier op, nogthans, liet men het in de *Vereenigde Gewesten* niet aankomen: een kragtdaadiger en zekerder middel, tot bedwang der Zeerooveren, bestondt in Oorlogschepen na de *Middelandsche Zee* te zenden, tot dekking der Zeevaard, en afbreuk van den Vyand. Terwyl de *Oost-Indische* Maatschappy een Berkantyn toerustte, om op de t'huiskomende *Oost-Indische* Schepen te kruissen, en dezelve van de Vredebreuk te verwittigen, bragt men verscheide Oorlogschepen in gereedheid, om na de *Middelandsche Zee* te stevenen. Herhaalde Waarschuwingen van de Admiraliteit te *Amsterdam*, maanden het Volk, onder bedreiging der straffe, op de nalaatigen gesteld, aan, om zich, zonder uitstel, binnen een' bepaalden tyd, aan boord te begeeven, van de schepen der Zeevoogden onder welken zy dienst genomen hadden. — Ook maakte die Zeeraad bekend, dat, met den eersten goeden wind, naa den eersten van Bloeimaand, Convoy zou verleend worden, na *Lissabon* en *Cadix*, en dat de Capiteins gelast waren, alle zodanige Schepen der Ingezetenen van deezen Staat, als van hun geleide zich zouden willen bedienen, tot zo verre te vergezellen, als deeze hunne bestemming eenigzins zou toelaaten. — Vervolgens verleende men dit Jaar, van tyd tot tyd, Convoy, zo na *Cadix*, als de *Middelandsche Zee*, tot *Livorno* toe, en na *Smirna*. Twee Oorlogschepen door de Admiraliteit van *Amster-*

LXXXII. BOEK. —— 1755. *sterdam* uitgerust, gingen kruisſen op de t'huiskomende *Oost-Indiſche* en andere Koopvaardyſchepen. —— Wyders liet de Zeeraad aankondigen, dat, aangezien het Vredeverdrag met den Keizer van *Marocco* geſlooten, en de vriendlyke Schikkingen, zedert eenigen tyd met die van *Tunis* en *Tripoli* gemaakt, vorderden, dat de Ingezetenen van den Staat, niettegenſtaande den verklaarden Oorlog met die van *Algiers*, nog moeſten blyven vaaren, met *Turkſche* Paspoorten, de Regten daar op, geduurende den Oorlog met de *Algerynen*, zouden worden verminderd. —— De Algemeene Staaten moedigden, by de openbaare bekendmaaking van den Oorlog, het Volk in den Zeedienst van den Lande aan, tot het doen van allen mogelyken afbreuk, door niet alleen, aan de Schepen van Oorlog, die een *Algerynsch* Schip mogten veroveren, tot belooning te laaten, het ganſche aandeel, 't welk het Gemeene Land in den Prys toekwam; doch daarenboven een geſchenk van vyftig Guldens toe te zeggen, voor ieder man, die zich, by 't aanvangen van 't Gevegt, of op het bemagtigde of vernielde Schip had bevonden; voorts de noodige beſchikkingen aankondigende, wegens het opbrengen der Pryzen, en het heroveren van reeds door de Roovers genomene Schepen.

*Spaansch* Convoy op eene verpligtende Allerbelemmerendst en gevaarlykst was de onverwagt ontſtaane Vredebreuk, met die van *Algiers*, voor de Schepen, die zich in de Havens der *Middelandſche Zee* bevon-

vonden, en van Vaderlandsch Convoy verstooken, ten gereeden prooy zouden strekken, van de greetige Roofzugt, indien zy het waagden, onbeschermd, die Havens te verlaaten, om hunne reizen te vervorderen. De Baron VAN WASSENAAR, Afgezant van deezen Staat aan 't Hof van *Madrid*, met hun lot begaan, vervoegde zich, van de Oorlogsverklaaring onderrigt, terstond by RICARDO WALL, Secretaris van Staat, om *Spaansche* Bescchutting voor de *Nederlandsche* Schepen te verzoeken: deeze ging onmiddelyk den Minister van Zeezaaken den Heer ARRIAGA spreeken, en kwam, binnen een vierendeel uurs, vol blydschap, te rug, verzekerende dat alles naar 's Afgezants wensch bezorgd was, en de daar toe noodige bevelen, nog dien zelfden avond zouden worden afgevaardigd. — Dit bestondt in het verleenen van twee Oorlogschepen, één van zeventig en één van zestig Stukken, om de Koopvaarders tot buiten het Nauw van de Straat van *Gibraltar* te geleiden. De vaardigheid en beleefdheid gaf aan dit hulpbetoon eene dubbele waarde. De Baron VAN WASSENAAR betuigde 's anderen daags, by den Heer WALL zynen dank, en deedt van deeze heuchlyke schikking kennis geeven aan de Koopvaarders; die zich in de *Spaansche* Havens aan de *Middellandsche Zee* bevonden, ten einde zy na *Alikanten* zouden zeilen, van waar dit Geleide zou vertrekken. Men wilde ook, dat 'er in den Raad des Konings van *Spanje*

Wyze aan onze Schepen in de *Middelandsche Zee* verleend.

LXXXII. BOEK. 1755.

Ontmoeting van den Capitein ADRIAAN VAN DER KAM met de *Algerynen*.

*je* ſtondt beraadſlaagd te worden, om den *Algerynen* verderen afbreuk te doen. (*)

Dat men hier toe beſloot, is af te neemen, uit het eerſte geval in deezen Oorlog, zonderling genoeg om onderſcheiden vermeld te worden, als een tafereel van uiterſte benauwdheid, en vreemdſten lotwisſel opleverende. ADRIAAN VAN DER KAM, voorheen Commandeur onder de Admiraliteit van *Zeeland*, was toen de Vrede hem geen vooruitzigt van beſtaan of bevordering, in 's Lands Zeedienst beloofde, te raade geworden, als Capitein ter Koopvaardy te vaaren. Reeds in den Jaare MDCCLII, zeilde hy van *Middelburg* na de *Middellandſche Zee*, van de eene Haven op de andere vaarende, zonder in 't Vaderland weder te keeren. Met het begin deezes Jaars, bevondt hy zich te *Venetien*, van waar hy in Sprokkelmaand onder zeil ging, om na *Vigos* in *Spanje* te ſtevenen. Het Fregat, door hem gevoerd, was wel geboord voor zes en twintig Stukken Geſchuts; doch hadt niet meer dan veertien kleine Stukjes op, en even zo veel Manſchap aan boord, eene geringe verdeediging en zwakke bemanning, doch ter Handelvaard genoeg, en geſchikt naar de weinige waarſchynlykheid van gevaar: by zyn vertrek van *Venetie*, wist men daar nog niets van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 154. 163. 206. 213. 220. voor 't Jaar 1756. bl. 441.

van de Vredebreuk. Door Storm en Onweer op zyne reis vertraagd, was hy, op den veertienden van Grasmaand, tot het Eilend *Yvica* gevorderd. Hier ontdekte hy drie *Turksche* Xebecqen, die blykbaar hun best deeden, om by hem te komen, gelyk gelukte. VAN DER KAM, van alles kwaads onkundig, en niets van dien aart vermoedende, deedt alles wat de Bevelen van den Staat, by het ontmoeten van *Turksche* Vaartuigen, vorderen. Doch, in stede dat de Stuurman, dien hy met zyn Pas aan 't boord van een der Xebecqen zondt, met de manschap te rug kwam, bevonden zich in de sloep twaalf *Turken*, met het geweer onder de lange kleederen verborgen. De Capitein ontving de Officiers met alle beleefdheid, die de *Hollandsche* netheid preezen en verzogten de Kajuit te zien. Het uitzetten der Barkasſen van de Xebecqen, waar in men Beddegoed, Kaarten en Boeken pakte, baarde niet weinig agterdenken, by den Stuurman van VAN DER KAM, zyne blykbaare ongerustheid tragtte men te verdryven, door te zeggen dat zyn Pas goed was, en men slegts voor hadt eenig water van zyn Capitein te verzoeken.

LXXXII. BOEK.

1755.

Op die verraaderlyke wyze met de Barkasſen aan boord van 't Fregat genaderd, sprongen 'er tusschen de veertig en vyftig *Turken* over, die het Volk met het platte hunner Sabels sloegen, tot op 't hembd uitkleedden, en onder den Scheldnaam van *Honden* na de Sloep dreeven, welk lot ook den Capitein te

LXXXII. BOEK. —— 1755. beurt viel, in weerwil zyner bedreiging van na *Algiers* te zullen zeilen, om over hun te klaagen. Indien hy niet zweeg, bedreigden zy hem met een oogenbliklyken dood, en hy werd met zyn Volk na de Xebecq gevoerd. Hy kon niet te weeten komen wie de Capitein was; doch vernam de Vredebreuk, als mede dat zyn Schip prys was, en hy benevens zyn Volk Slaaven. Geen donderslag kon schriklyker klinken dan die tyding, verbaasdheid en wanhoop stondt op aller weezens, vergeefsche traanen vloeyden uit de oogen, en vrugtloose jammerklagten vervulden de lugt. Het Fregat werd na *Algiers* opgezonden en het Volk op de drie Xebecqen verdeeld: waar zy alle mishandeling moesten verduuren. Tegen den avond zag men land, de Stuurman der *Algerynen* begeerde uit VAN DER KAM te weeten, waar hy het voorhieldt: deeze antwoordde *St. Martyn*, een uithoek aan de *Spaansche* Wal. De *Turksche* Stuurman beweerde dat het *Yvica* was; waar uit VAN DER KAM opmaakte, dat deeze zich twintig mylen vergiste, en, gelyk hy zyn Stuurman te kennen gaf, hoope op verlossing uit de Slaaverny schiep. De *Algerynen* zetten hun kours voort, en den volgenden dag ontdekte hy nog duidelyker hunnen misslag, alle verkenningen weezen uit, dat zy de Baai van *Alikanten* naderden. VAN DER KAM zag vyf *Spaansche* Xebecqen onder den wal, van dit bemoedigend gezigt, gaf hy kennis aan zyne lotgenooten, die zich met hem op dezelfde Xebecq bevon-

vonden. De Xebecqen ontgingen het oog der *Algerynsche* Stuurmans niet; doch hy hieldt ze voor *Catelaansche* Barken. Schoon de Commandeur, naar zyn gevoelen gevraagd, onbewimpeld zyne meening verklaarde vondt dezelve geen ingang by de *Algerynen*, die geen vermoeden hadden, dat 'er *Spaansche Xebecqen* in Zee zouden weezen, en zich in hun begrip versterkten, om dat de *Spanjaarden* gewoon waren hunne Xebecqen, op de *Turken* afgezonden, altoos door één of twee kloeke Oorlogschepen te laaten dekken.

LXXXII. BOEK. 1755.

Het meer opkomen van den dag bevestigde de gissing des Commandeurs. De *Turksche* Stuurman wendde na de *Algerynsche Xebecq*, die 't Opperbevel voerde, hy kreeg last meer van den *Spaanschen* wal af te houden, na de *Moorsche* kust koers te stellen, en, daar de *Spanjaards* op hun afkwamen, alles tot een gevegt gereed te maaken, en dezelve dan in te wagten. Alle poogingen om de *Spanjaarden* in zulk een stand te brengen, dat zy dezelve konden enteren mislukten. De *Spaansche* Bevelhebber toonde, dat hy een wakker Krygsman en een goed Zeeman was. Toen deeze met de vier onder hem staande Xebecqen, onder 't bereik van 't Geschut der *Algerynen* gekomen was, heeschen deezen de vlag op, en deeden ieder een schoot, onder een schriklyk getier, met de uiterste veragting, de vyf *Spaansche* Xebecqen niet meer tellende, dan vyf Waterhoenders. Deeze naderden,

LXXXII. BOEK. 1755. den, ondertusſchen, in een welgeregelde ſlagorde geſchaard, zeilden de vyanden een en andermaal, onder 't geeven van de laag, voorby. t' Gevegt duurde van half zeven in den morgenſtond tot 's nagts ten elf uuren.

Het zonderling beloop en de gelukkige uitſlag kwam hier op neder. By den aanvang des Gevegts werd VAN DER KAM, met zyne Officieren, in een hoek van een zeilkooi geſlooten, en door vier gewapende *Turken* bewaard. Akelige toeſtand in het tegenwoordig tydſtip, en vermeerderd door het vooruitzigt op zeer mogelyke elenden! Slaaf, beroofd van alle middelen om zich te redden, blootgeſteld aan 't vernielend kanon. Welk een keer de zaak nam, zy konden zich niets dan het ergſte voorſtellen, en althans niet hoopen op een zo gunſtigen lotwisſel, als, naa 't uitſtaan van duizend doodsangſten, hun, te beurt viel. Schooten de *Turken* tegen de *Spanjaarden* te kort, het was niet vreemd dat zy beſlooten, den brand in 't buskruid te ſteeken, en het Vaartuig met alles in de lugt te laaten ſpringen; beſlooten zy tot de overgave, zy konden hun eigen Slaaven de vryheid misgunnen, en het leeven beneemen. Het Schip, reeds een menigte van grondſchooten bekomen hebbende, kon zinken, en zy in 't water een gewisſen dood vinden. Zelfs de *Spanjaarden* meeſter wordende konden, in dolle woede, zonder Vriend of Vyand te onderkennen, alles wat hun voorkwam, nederſa-

be-

belen. — VAN DER KAM bevondt zich op de buitenste der *Algerynsche* Xebecqen, die aan 't heevigst vuur blootgesteld, zo zwaare grondschooten bekomen hadt, dat dezelve dreigde te zinken. Dit ongeluk was zyne en der zynen behoudenis. Zy werden boven geroepen, en hoorden de onverwagte betuiging des *Turkschen* Capiteins, dat zy *Vry* en de *Algerynen* thans *Slaaven* waren; hem verzoekende voor hun by de *Spanjaarden* te spreeken. VAN DER KAM belooft het, doch gaf tevens te verstaan, dat geen voorspraak baaten zou, zo lang de vlag bleef waaijen en alle de zeilen bystonden. Hier op kreegen de Commandeur en zyn Stuurman ieder een Sabel in de vuist, om, naar welgevallen te gebieden; onmiddelyk beval hy de Vlag te stryken en de Fok te laaten vallen. Het vuur der *Spanjaarden* hieldt, egter, aan; hy zondt Volk na beneden, om het groote lek te stoppen, en de *Turken*, in alles zeer gewillig gehoorzaamende, hielpen hem het geschut over boord werpen. Het dek lag vol dooden en gekwetsten, anderen smoorden om laag in 't water; de tyd liet niet toe de dooden in Zee te werpen. VAN DER KAM riep de naaste *Spaansche* Xebecq toe, dat men met schieten zou ophouden; dewyl de *Turken* zich wilden overgeeven: naa nog eene laag doorgestaan te hebben, zonden de *Spanjaarden* Barkassen na de *Turksche* Xebecq, waar op hy zich bevondt; doch geen *Spanjaarden* wilden aan boord komen:

LXXXII. BOEK.

1755.

LXXXII. BOEK. 1755. men: in deezen nood moest ieder, volgens 't bevel van VAN DER KAM, die het gestopte lek weder hadt doen openen, waar door de Xebecq ten naasten by vol water liep, en op zyde sloeg, om een goed heen komen zien. Eene deerlyke vertooning, gezonde, gekwetste, en doode *Turken*, 't Volk van den Commandeur, dreeven, met alles wat uit de Xebecq spoelde, door elkander. De eenige kans ter lyfberbing was in Zee te springen, en na de digtst byliggende *Spaansche* Barkas te zwemmen. VAN DER KAM met de zynen deedt dit, biddende *Christenslaaven* te willen bergen: gelyk onverwyld geschiedde. Veertig *Turken*, de eenigen, die van twee honderd vyftig Man op dat Vaartuig, welke niet in 't gevegt of door 't water sneuvelden, werden opgevischt.

Allervriendlykst was 't onthaal aan 't boord des *Spaanschen* Bevelhebbers van dit Smaldeel Xebecqen, die, verstaan hebbende wie de Commandeur en zyn geval was, als mede hoe nog verscheide van diens Volk op de andere *Algerynsche* Xebecqen zich bevonden, wel gaarne van den aangebooden dienst ter hulpe, om die mede te bemagtigen, gebruik maakte. De doorschoote Zeilen beletten den *Algerynen* het vlugten. In 't hervatte gevegt, schoot eerst een der *Algerynen* te kort, en begon de Vlag gestreeken hebbende, te zinken. VAN DER KAMS Volk op dit Vaartuig was in leeven, en werd met eenige *Turken* gered. De ander 's nagts ten elf uuren

bui-

buiten ſtaat van verdeedigiṅge gebragt zynde, wilde de Capitein der *Turken* het vuur in eigen kruid ſteeken: doch daar in door de *Mooren* verhinderd, gaven zy hunne gereedheid ter overgaave te kennen, 't Volk werd afgehaald uit het Schip 't geen, gelyk de twee andere, in de diepte verzonk. Zy bragten vierhonderd zes en negentig Gevangenen te *Cartagena* op, omtrent zes honderd waren 'er geſneuveld; toen VAN DER KAM ze in ketenen zag ſlaan, en hun over hun lot troostte, kreeg hy ten antwoord, *Geduld: Capitein! 't is de Fortuin der Zee!* Met die zelfde koelheid, hadt de Capitein van de tweede vermeeſterde *Algerynſche* Xebecq, aan 't boord der *Spaanſche* gebragt, binnen treedende, als of 'er niets gebeurd was, in 't *Spaansch* gezegd *Goeden avond Heeren.* (*)

LXXXII. BOEK.

1755.

*Frieslands* voorziening op de Voogdyſchap.

Was de Beſtelling op de Voogdyſchap, en 't aankleevende van dezelve, over de Vorstlyke Kinderen, in gevalle de Gouvernante, geduurende derzelver Minderjaarigheid mogt overlyden, in *Gelderland* als uit den boezem der Beſtuurderen van dat

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 1161. VAN DER KAM, naa zo veel rampſpoeds gelukkig doorgeworſteld te hebben, kwam in 't Vaderland en ſtak, als eerſte Luitenant, onder Cap J. STAVORINUS in Hooimaand des Jaars 1756. in Zee, om een Convoy na de Straat te geleiden, en aanvaardde, dien Capitein in de *Middelandſche Zee* overleden zynde, het Scheepsbevel. *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 216.

LXXXII. BOEK. 1755. dat Gewest, in 't verloopen Jaar, voortgekomen. (*) Haare Koninglyke Hoogheid begeerde dat andere Gewesten hier op desgelyks bedagt waren, en schreef, met het einde van Lentemaand deezes Jaars, Staaten van *Friesland*, verzoekende dat zy vier Heeren, benevens de Lands-Secretaris, zouden benoemen en gelasten om, wegens, dat gewigtig stuk, met haar een Plan te vormen. Men marde niet om aan dit verzoek te voldoen, en reeds, eer Grasmaand ten einde liep, hadden vier Heeren, uit de vier Kwartieren benoemd, benevens den Secretaris, over dit stuk gehoor by de Gouvernante: en werd den twaalfden van Zomermaand ten opzigte van *Friesland*, met goedkeuringe dier Vorstinne, een Reglement vastgesteld, 't geen in de groote hoofdzaaken wel zamenstemde met de Bepaalingen in *Gelderland* gemaakt; doch eenige wyzingen kreeg, geschikt naar het Landsbestuur in dat Gewest, en daarom eenige nadere melding verdient.

„ De Meerderjaarigheid werd op de „ vervulde Achttien Jaaren bepaald. — „ Betreffende de Opvoeding, zou haare „ Koninglyke Hoogheid verzogt worden „ eenige Persoonen, en onder deezen ten „ minsten één van de Leden der Regee- „ ringe van *Friesland*, of meer, naar „ evenredigheid dezelve uit andere Ge-

„ wes-

(*) Zie hier boven bl. 157.

„ westen zouden worden genomen, voor
„ te draagen, in welke voordragt men zou
„ berusten.

„ Omtrent de Waarneeminge van het
„ Erfstadhouderschap, zouden te Staaten,
„ uitspraak doen over de Geschillen en
„ Oneenigheden, welke tusschen het Hof
„ van Justitie, de Magistraaten der Ste-
„ den, en Landschappen mogten ont-
„ staan. —— De openvallende Land-
„ schaps Ampten, zouden te hunner be-
„ schikkinge weezen; zy een Grietman
„ van het *Bild* aanstellen, en by openval-
„ linge der Grietenyen, de verkiezing
„ doen van eenen Grietman, uit de benoe-
„ ming van drie wettig gestemde en ver-
„ kiesbaare Persoonen. —— Zy zou-
„ den het regt van Pardon geeven uitoefe-
„ nen, doch niet anders dan met toestem-
„ ming der vier Kwartieren; en de aan-
„ stelling hebben van den Luitenant Hout-
„ vester en Secretaris van het Jagtgerig-
„ te; doch de vier Meesterknaapen zou-
„ den verkoozen worden van ieder Kwar-
„ tier, waar in het Ampt openviel. ——
„ Dit zou ook stand grypen, omtrent de
„ de opengevalle Raadsheersplaatzen en
„ Curatorschappen van de Academie, waar
„ omtrent het bedryf van Erfstadhonder,
„ geduurende de Minderjaarigheid, zou
„ slaapen; dit zou ook 't geval zyn, by
„ het ontstaan van oneenigheid over de
„ Belastingen, die met éénpaarigheid moe-
„ ten worden vastgesteld, of men moest
„ met vier Kwartieren daar in overeenko-

 men,

LXXXII. BOEK. 1755.

„ men, om aan een Collegie of één Emi-
„ nent Persoon of meer Persoonen van Re-
„ geeringe binnen het Gewest de beslissing
„ op te draagen. Insgelyks zou de *Cura*
„ *Magnificentissima* van den Erfstadhou-
„ der slaapen, en de zorg van de Acade-
„ mie weder gebragt worden op dien voet
„ als dezelve vóór den Jaare MDCCXLVIII
„ geweest was. —— De zitting van den
„ Erfstadhouder op het Collegie in het
„ Hof Provinciaal en 's Landsrekenkamer,
„ kon, geduurende dien tyd, van geene be-
„ tekenis weezen. —— Over de Amp-
„ ten tot het Krygsgerigte behoorende,
„ zouden de Staaten, als dezelve open-
„ vielen, beschikken; doch de Goed-
„ keuring der Vonnissen van het Krygs-
„ gerigte zou aan den Hertog VAN BRUNS-
„ WYK worden opgedraagen. —— Wan-
„ neer twee Kwartieren tegen twee ston-
„ den, of twee Kwartieren weigerden of
„ marden met hunne Kameradvisen uit te
„ brengen, zou de Beslissing staan aan het
„ Collegie, mits alle Leden voor af, by
„ plegtigen Eede, beloofden omtrent de
„ uitspraak, geen de minste agt te zullen
„ slaan op het Kwartier, waar uit zy wa-
„ ren afgevaardigd; maar alleen het *Alge-*
„ *meen Welzyn* in 't oog houden.

„ De Raadsbestellingen in de Steden,
„ met den aankleeve van dien, de Beslis-
„ singen der Geschillen daar uit en daar
„ over ontstaande zouden uitgeoefend en
„ door de Steden opgedraagen worden,
„ aan haare Doorlugtige Hoogheid Me-

„ VROU-

„ vrouwe de Prinsesse, eerste Douariere
„ van *Oranje* en *Nassau*, Grootmoeder,
„ en, by onverhoopte aflyvigheid van de-
„ zelve, eer de Prins Erfstadhouder Meer-
„ derjaarig was geworden, aan de Prin-
„ sesse CAROLINA, de achttien Jaaren be-
„ reikt hebbende; doch indien dit geval
„ mogt plaats grypen, terwyl CAROLINA
„ nog verre van de vereischte Jaaren was,
„ zou door de Steden, met kennisse en
„ goedkeuring van de Prinsesse Grootmoe-
„ der, eene *Interims Voorzieninge* wor-
„ den gedaan, gelyk ook Prinsesse CARO-
„ LINA, in diergelyk een geval zou doen
„ om te dienen tot voorzorge, zo iets
„ menschlyks gebeurde, eer de Erfstad-
„ houder Meerderjaarig was.

„ De Hertog VAN BRUNSWYK, zou, op
„ Instructie, het Capitein Generaalschap
„ van *Friesland* bekleeden. Het stuk der
„ Patenten, by alle de Bondgenooten te
„ beschikken, bleef volstrekt uitgezon-
„ derd; doch kreeg hy, tot wederzeg-
„ gens toe, als dan de Begeeving van de
„ openvallende Krygsampten van Collo-
„ nel tot Vaandrig ingeslooten; alles on-
„ der de noodige bepaalingen van de
„ Goedkeuring der Staaten en 't verleenen
„ der Commissien. Wat de Vestingen,
„ Magazynen, en voorraad van Oorlog
„ betrof, zou zulks in *Friesland*, omtrent
„ gevallen van aangelegenheid, niet mo-
„ gen geschieden dan met overleg van
„ gemelden Prins.

„ Ook werden de Afgevaardigden ter

„ Al-

LXXXII. BOEK. 1755. „ Algemeene Staatsvergaderinge gelast, „ om het *Representatief van het Capiteinschap Generaal van de Unie*, den Hertog VAN BRUNSWYK te helpen opdraagen, op zodanig een Lastbrief, als de „ gezamenlyke Bondgenooten, met overleg van haare Koninglyke Hoogheid, „ zouden verstaan te behooren.

„ Op het Bevel over het Krygsvolk „ te water, zou men, by voorraad, nog „ geene schikking maaken."

By dit Reglement kwam een breedvoerige Lastbrief voor den Hertog, zo verre *Friesland* betrof. (*)

*Overysfel aangezogt om ook op de Voorziening bedagt te weezen.* Ten dien zelfden tyde, als haare Koninglyke Hoogheid met de Staaten van *Friesland* over de Voogdyschap, met een zo gewenschten uitslag, geschreeven en gehandeld hadt, was zy die van *Overysfel* met eenen Brieve aan om desgelyks hier in zodanige Voorzieninge te doen, als zy vertrouwde van hunne gewoone voorzigtigheid en yver voor het Huis van *Oranje*, en het handhaaven der tegenwoordige Regeeringsgesteltenisse, en hier in door verwyl geene gelegenheid te geeven, tot misverstanden, en voor den Staat verderflyke oneenigheden. Het goedvinden der Staaten hier op te gemoet ziende, boodt zy aan, tot meerder spoeds hunner Raadpleegingen, zich niet te willen ontrekken om haare Bedenkingen, indien zy dezelve

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 258. 754.

ve mogten verlangen, te laaten toekomen. De *Overysselsche* Staaten, op den gewoonen Landdag in Lentemaand te *Zwolle*, deezen Brief ontvangende, namen denzelven danklyk aan, en verzogten om de mededeeling der aangebodene Bedenkingen van de Vrouwe Gouvernante. Welhaast ontvingen zy èen Ontwerp, 't welk door de Afgevaardigden der drie Hoofd Steeden werd overgenomen. *Deventer* verklaarde, zonder eenig uitstel, 't zelve aan te neemen, zo verre die Stad aanging; Burgemeesters van *Kampen* en *Zwol* deeden desgelyks.

Dit werk haapert te *Zwolle*, waar de Meente geen genoegen nam.

Doch dit werk, 't geen, in 't eerst, zo vlug scheen te vlotten, haperde in beide de laastgemelde Steden, waar de *Gezwoore Gemeente*, of, gelyk men ze by verkorting doorgaans noemt, *Meente*, geen genoegen nam in eene en andere byzonderheid tot het Stede-regt behoorende. Te *Zwolle* deeden Burgemeesters de Gezwoore Gemeente buiten gewoon byeenvergaderen, en aan dezelve de Brieven der Gouvernante, met het Ontwerp, voorleezen; byzonder voorhoudende de punten tot de Stad betreklyk, verklaarende dat zy, daar in daadlyk hunne toestemming gegeeven hadden, verzoekende de Vrienden van de Meente hier in hun voetspoor te volgen. De Meente hieldt het Voorstel in beraad, en verzogt, dat het geheele Plan, één dag of meer, mogt leggen in de kamer van 't Stadhuis, waar de verkiezingen van Burgemeesters en Gemeens-

meensmannen 's Jaarlyks geschieden, om 't zelve aldaar te kunnen nagaan en overweegen. Dit werd geweigerd, zy drongen deezen billyken eisch niet verder aan; doch de verlangde toestemming nog uitstellende, kreegen zy een nader aanzoek van de Magistraat, om zulks te doen, en deeze zaak voort te zetten: op eene derde en dringender aanmaaning, gesterkt door het voorbeeld van *Deventer*, leverde de Meente, wel verre van toestemming te draagen, een beredeneerd weigerend Besluit in, 't welk te meer onze opmerking verdient: dewyl zodanig een verschynzel van wederspraak en het voorstaan van Regten, 'er veel opziens baarde. Wy zullen 'er een en andere trek uit overneemen, en teffens aantoonen, wat hier 't verschil was.

Rustige taal der Meente aldaar.

Naa eene hartlyke betuiging van allezins te willen medewerken tot heil der Stede, en van gereedheid om in alles toe te stemmen, wat haare Koninglyke Hoogheid, mogt voordraagen, in zo verre de Privilegien en Wetten der Stad, welker heilige Bewaaring de groote Burgery van alouden tyde aan de Gezwoore Gemeente, onder dierbaaren Eede, vertrouwd hadt, eenigzins zouden kunnen toelaaten, merken zy op: dat zy, het tegenwoordig Voorstel met de Stads oude Wetten en Privilegien vergeleeken hebbende, moesten vaststellen en vertrouwen, dat haare Koninglyke Hoogheid, van welke men by mogelykheid geene volkomene

Ken

Kennisse van alle de veelvuldige byzondere Stad en Land-regten vergen kon, in gevalle zy van de waare gesteldheid, en van de zonderlinge voorregten der drie Hoofdsteden van *Overyssel*, en byzonder van *Zwolle*, grondig berigt bekomen hadt, zeker zou onderrigt geweest zyn, „ dat de Stad *Zwolle* eene Vrye en van „ niemand afhangende Stad was, wier „ Regeering bestondt in Zestien Burge- „ meesters, verdeeld in acht Schepenen, „ en acht Raaden, mitsgaders in acht en „ veertig Gemeensluiden. —— Dat de „ Regeering van Burgemeesteren *alleen* „ *voor één Jaar* was. —— Dat de keur „ der Burgemeesteren volkomen aan de „ *Gezwoore Gemeente* stondt, om die *al-* „ *le Jaar*, op den gezetten Dag, te „ doen. —— En dat het den Keurnoo- „ ten vrystond, tot Schepenen en Raa- „ den te kiezen, alle de geenen, die „ 's Jaars te vooren, en voormaals, Sche- „ penen en Raaden geweest waren, of wel „ dezelven voorby te gaan."

LXXXII. BOEK.

1755.

Deeze *Onafhanglykheid* en dit Oppergezag der Stad, hadden zy altoos gehandhaafd, en geen de minste inbreuk daar op geduld. De Voorvaders de oefening van die groote magt gevaarlyk oordeelende, wanneer ze *langen tyd* aan Lieden betrouwd werd, hadden die, by Stads willekeuren, wyslyk binnen den Omtrek *van één Jaar* beperkt; op die wyze alleen was der Gezwoore Gemeente de Aanstelling van Burgemeesteren overgegeeven, voor

*één*

LXXXII. BOEK. 1755. *één enkel Jaar*, moesten zy volgens de Wet, die aanstellen; andere schikkingen mogten zy daar in noch maaken, noch gedoogen. Ondoenlyk kwam het hun, derhalven, voor, zich *by eenen anderen Eed* te verbinden, om regeerende Burgemeesters voor een *langer* tyd dan *één Jaar*, en wel *zo lang* te zullen doen aanblyven, tot aan de Meerderjaarigheid van den tydlyken Erfstadhouder of Erfstadhouderesse.

Tot zulk eene verandering in de Stadsregten konden zy niet verstaan, noch ook aan Ridderschap en Steden, onder eenigen *Titel*, 't zy van *Voogdye*, of eenigen anderen naam, den minsten indragt op Stads keuren toelaaten. Zulks zou voet kunnen geeven, om daar uit te besluiten tot zekere *Afhangelykheid*, welke de Eer van het *Onafhangelyk Zwol* op geenerlei wyze lyden kon: te meer nog, doordien, in voorige dagen, de Heeren van de Ridderschap geene geringe pogingen op dit stuk gedaan hadden, waar uit een bekende Tweespalt onder de Leden van den Staat ontstondt, pogingen, door hunne Voorzaaten, in tyds, en zodanig verydeld, dat thans, zedert eene lengte van Jaaren, niemand aan de bestendigheid van der Drie Steden volstrekte Onafhangelykheid meer getornd hadt.

Wel te regt oordeelden zy, dat haare Koninglyke Hoogheid behoorde te begrypen, dat de Regeeringsvorm der andere Gewesten, als mede de geringere Previlegi-

en van de Steden in dezelve, byzonder LXXXII.
van het nabuurig *Gelderland*, daar zy al- BOEK
le aan de Provinciaale Staaten, en aan een —
Hof onderworpen lagen, van *Overysfel* en 1755.
de uitfteekende voorregten der Drie Hoofdfteden in dezelve oneindig verfchilden, zo dat het geen elders, agtervolgens den gedaanen Voorflag, zonder eenige zwaarigheid, hadt te werk gefteld kunnen worden, in *Overysfel*, en wel bepaald in *Zwolle*, niet kon gefchieden zonder de gronden der Regeeringe, door alle Regenten bezwooren, te beweegen.

Zy wenschten, dat de Gouvernante de Stad by haare aloude en altoos welbewaarde *jaarlykfche* en *onafhangelyke* Keuren zou befchermen, en, by nader overleg, wel willen bepaalen, dat, in het ongelukkige geval van Minderjaarigheid, dezelve Keuren, zo van Raad als Meente, *ondertusfchen* en tot de Meerderjaarigheid toe, alle jaaren zouden moeten gedaan worden op dezelfde wyze en met dezelfde uitwerking als voor den Jaare MDCCXLVII.

Hier in konden zy niet zien, dat eenige zwaarigheid ftak, of voor de Stadhouderlyke Waardigheid, of voor de tegenwoordige Regeringsvorm; dewyl de Meerderjaarigheid daar zynde het Regeeringsbeftel, agtervolgens het Regeeringsreglement van den Jaare MDCLXXV, den Heere Erfftadhouder zou worden ingeruimd, zonder eenig nader Befluit of Schikking. Op dit Reglement hadden zy hun Eed afgelegd, en konden zy niet wel verftaan,

LXXXII. BOEK. — 1755. tot het doen van een *nieuwen Eed*, op de thans gemaakte Schikkingen. Zy wenschten dat deeze bezwaaren, by eenen Brieve, ter kennisse van haare Koninglyke Hoogheid mogten gebragt worden.

Alle Leden der *Zwolsche* Meente, ondertusschen, waren niet van dit begrip der Meerderheid, eenigen leverden, ten bewyze hier van, eene Tegenverklaaring in, dezelve daar op grondende, „dat de „ Voorregten en Privilegien en de bygebragte Artykelen van het Stadsregt, „ alleen geschikt naar eene Regeeringsgesteltenisse van een Stadhouder ontbloot, „ niet toepasselyk waren, op de tegenwoordige gelukkige Regeeringsgesteltenisse, by welke de bestelling der Leden „ van de Magistraat volkomen stondt, en „ af hing van het welbehaagen van den „ Heere Erfstadhouder, of die geenen, „ die den Stadhouder vertegenwoordigt." Geen wonder dat Lieden, die dus dochten en redenkavelden, het vaardig toetreeden der Stad *Deventer*, schoon vonden, en als voorbeeldlyk aanpreezen. — De Magistraat, met boven opgegeeven Besluit der Meerderheid verlegen, deedt haar best om 'er verandering in te bewerken; doch deeze bleef volharden by het ingeleverde Besluit.

Te *Kampen* verzet de Meente 'er zich ook tegen. Te *Kampen* was de Gezwoore Gemeente, althans eene Meerderheid van Negen en twintig tegen Zeven, op den zelfden grond als de *Zwolsche*, tegen de Bepaaling, dat, geduurende de veronderstelde

Min-

1755.

Minderjaarigheid, de Regeering in de Steden zou aanblyven, en dat, by openvalling, de vervulling zou moeten geschieden onder goedkeuring der Ridderschappe; verscheide zamenroepingen baarden geene verandering. De Magistraat verzogt die groot Meerderheid om haare redenen in geschrifte te stellen, ten einde ze aan de Gouvernante mogten gezonden worden; doch zulks werd van de hand geweezen, onder aanbod van dit wel te willen doen, indien haare Koninglyke Hoogheid zulks zou eischen.

De Meente te *Zwolle* neemt geen genoegen in het antwoord der Gouvernante.

De zwaarigheden te *Zwolle* door de Meente ingebragt, hadt men aan de Gouvernante overgeschreeven. Zy gaf eerlang ten antwoord, dat zy wel afzag van de *Pœnale Clausule* raakende den Eed, die alle Regenten, mitsgaders de Gemeenslieden, zouden moeten doen op de gemaakte schikking wegens de Voogdyschap; doch dat zy bleef aandringen, op de twee andere tegengesprooke punten, te weeten de Jaarlyksche Volduuring der Leden van de Magistraat, die staande de onderstelde Voogdyschap in Regeering zouden zyn, en de Goedkeuring der verkiezing van Regenten, door Ridderschap en Steden, als oefenende de Voogdyschap, geduurende de onderstelde Minderjaarigheid. — Schepenen en Raaden te *Zwolle*, de Gezwoore Gemeente by een geroepen hebbende, lazen het schryven der Prinsesse voor, en leverden het over ter nadere overweeginge, met allen aandrang om 'er in toe

LXXXII. BOEK. — 1755. te ſtemmen, ten einde de Magiſtraat in ſtaat zou geſteld worden, om van wegen de Stad, in dit gewigtig en geen uitſtel lydend werk, ter Vergaderinge van Ridderſchap en Steden, nevens de andere Leden, die meerendeels gereed waren, te helpen beſluiten. —— Na gehoudene overweeging bleek, dat eene kleine Meerderheid thans het Voorſtel met de gemaakte veranderingen, omhelsde; de Minderheid hieldt het daar voor, dat, in eene zaak van die natuur, geene Overſtemming kon plaats hebben. De Magiſtraat kon, egter, goedvinden, die Meerderheid volwigtig te keuren; en de Meente te doen ſcheiden met de gewoone bewoording, *de Vrienden van de Meente worden bedankt!* Dan 't was hier mede niet afgedaan; op de gewoone Vergadering van Raad en Meente in Zomermaand, leverden dertien Leden een breedvoerig Voorſtel in, ſtrekkende om de gehoudene handelwyze der Regeeringe ten opzigte van Meerderheid, in eene zaak die met Eenpaarigheid moest geſchieden, te wraaken, en aan te toonen, dat die Meerderheid, eens geſteld zynde dat ze mogt gelden, hier op geene voeglyke wyze plaats hadt, wel ſterk zich verklaarende tegen de ongeregelde ſtappen in deezen gedaan.

Te *Hasſelt* en *Steenwyk* is de Meente niet te 't Was *Zwolle* en *Kampen* alleen niet, waar de Meente zwaarigheden opperde; te *Hasſelt* en *Steenwyk* was het even zo geſteld. In het ontworpen Plan, hadden ook eenige Heeren uit de *Overysſelſche*

Rid-

Ridderschap Bedenklykheden gevonden, betreffende „de Begeeving der Ampten „by Tourbeurten van de Leden hunner „Edel Mogenden" welke deeze Heeren oordeelden, dat „aan de Staaten moest „worden gelaaten", en dat de Staaten van de Persoonen, daar toe voorgeslaagen, „geene Afkeuring zouden kunnen „doen, of daar in eenige verandering „maaken" —— ten anderen „het doen „van den Eed, op het in den Jaare „M D C L X X V vastgestelde en in „MDCCXLVIII herdrukte Reglement, „gelyk ook op de Schikkinge wegens de „Voogdye" tot welken Eed deeze Heeren oordeelden, dat de Leden niet behoorden verpligt te worden; en „dat ook „de Penaliteit, gesteld op het onverhoeds „doen van eenigen Voorslag, tegen het „vastgestelde Reglement," geene plaats behoorde te hebben. — Wyders wilden zy dat „de wyze van de Staaten te beschryven, by de Meerderjaarigheid van „den Erfstadhouder of Erfstadhouderesse, by het oude gebruik, behoorde gelaaten te worden, overeenkomstig met „de order van den Lande" —— en eindelyk, „dat de Troepen in *Overyssel* „in Garnisoen komende, of daar door „trekkende, den Eed aan de Staaten zouden moeten doen, als vóór den Jaare „MDCCXLVII geschiedde."

LXXXII. BOEK.
——
1755.
vrede. De Ridderschap heeft ook eenige bedenkelykheeden.

Meer ingangs dan de Bezwaaren der Meente, vonden deeze Bedenklykheden der Ridderen by haare Koninglyke Hoogheid

De Gouvernante geeft eenige

LXXXII. BOEK. 1754. heid, omtrent de eerste gaf zy eenige verzagtingen daar mede overeenkomstig; doch ten opzigte van de laatste, den Eed der Troepen, oordeelde Mevrouwe de Gouvernante, „dat zulks eene overtollige Bedenking was, dat dit stuk diende gelaaten te worden aan de schikkingen, die in 't algemeen door de Unie, met haar overleg, zouden worden beraamd." — Hier op besslooten de Staaten van *Overyssel*, in Herfstmaand het Reglement wegens de Voogdye, overeenkomstig met de verzagtingen van haare Koninglyke Hoogheid, vast te stellen, „in vertrouwen, egter, dat haare Koninglyke Hoogheid, het stuk van den Eed der Militie, by het inkomen en in het doortrekken, zou schikken op een gelyken voet met de overige Bondgenooten." Twee Heeren uit de Ridderschap verklaarden zich hier tegen, behoudens het inleveren van eene nadere Aantekening, welke een der Heeren 's anderen daags indiende, en hier op nederkwam.

Verzagting op de Bedenklykheden der Ridderen, Voorziening vastgesteld.

„Dat, zo noodig als men oordeelde een Reglement op het stuk der Voogdyschap te weezen, het, volgens zyne gedagten, niet minder, ja ten hoogsten noodzaaklyk was, dat zulk Reglement op die wyze wierd beraamd, dat het aan de order van de Regeeringe kon voldoen, en dus vereischtens hebben, die tot de bestendigheid eens Staatsbesluits, van natuure als het tegenwoordige, volstrekt noodig waren; op dat

Een der Ridderen doet een Tegenaantekening.

„daar

„ daar door het oogmerk, bestaande in de
„ zekerheid van de Erfstadhouderlyke
„ Regeeringe mogt kunnen worden be-
„ reikt. Dat, derhalven, zo lange 'er
„ geen volledige Toestemmingen van alle
„ de Leden der Regeeringe voor handen
„ waren, waar voor hy het gebeurde te
„ *Zwolle*, *Kampen*, *Hasselt* en *Steenwyk*
„ geenzins kon aanzien, (behalven dat
„ hy wel zeer twyfelde of de Leden van
„ de Gemeente de magt wel eens hadden
„ om eene zo aanmerkelyke verandering
„ in de Keuren te mogen maaken als in 't
„ Ontwerp werd voorgesteld,) hy van oor-
„ deel was, dat in deeze zaake, voor als
„ nog, en zo lang de Toestemmingen van
„ alle de Leden niet éénpaarig daar wa-
„ ren, niets bepaalds kon noch behoorde
„ beraamd te worden; dat men in tegen-
„ deel, hier mede moest wagten, en intus-
„ schen alle voeglyke middelen in 't werk
„ stellen, om gezamenlyker hand 'er op
„ uit te weezen, dat het stuk der Voog-
„ dyschappe eenpaarig werd gebragt tot
„ zodanig een bestand, dat daar mede de
„ Erfstadhouderlyke Instelling, met be-
„ houd van elks Regten en Previlegien,
„ tot welzyn van den Lande, voor al-
„ toos, te meer werd verzekerd. Waar
„ toe hy betuigde van zyne zyde vaardig
„ te staan; agtende het, daarenboven,
„ voor al noodig, die voorziening ge-
„ schiedende, dat de Troepen in *Overyssel*
„ komende, den Eed aan de Staaten moe-
„ sten doen, op dezelfde wyze als aan

LXXXII. BOEK. — 1755.

„ de Magistraaten van de Drie Hoofdste-
„ den, en als voor den Jaare MDCCXLVII.
„ Oordeelende, onder verbeteringe, dat
„ dit stuk by de Staaten zelve moest wor-
„ den beraamd en vastgesteld, zonder de
„ beschikking daar van aan de Afgevaar-
„ digden, ter Algemeene Staatsverga-
„ dering over te geeven, die hy, egter,
„ wel lyden mogt, dat gelast wierden,
„ om, met vaststellinge van dit punt, ver-
„ der met de overige Bondgenooten, en
„ medewerking van haare Koninglyke
„ Hoogheid, in onderhandeling te tre-
„ den, ten einde eenpaarig te kunnen be-
„ sluiten."

Volkomen Besluit daar op genomen.

Het Besluit in Herfstmaand was genomen, door de Staaten, zo verre die bestonden uit de Leden der Ridderschappe, en Afgevaardigden van *Deventer* en *Zwolle*, te welker laastgemelde Stede, men het bezwaar der Meente in den wind sloeg. *Kampen* verklaarde toen niet gereed te weezen; doch tradt die Stad in Slachtmaand toe om het Reglement, overeenkomstig met het Plan der Gouvernante vast te stellen. Vier Heeren uit de Ridderschap verklaarden 'er zich tegen. Thans namen de Handelingen over dit stuk in *Overysſel* een einde en de Schikkingen daar gemaakt, hadden, in 't geen de Opvoeding, den tyd der Meerderjaarigheid, de zeven Gewesten in 't algemeen, als mede het Krygsbewind des Hertogs van BRUNSWYK betrof, eene volkomene gelykheid, met het in *Gelder-*

*derland* beraamde. (*) Wat het Huishoudelyke van dit Gewest aanbelangt, kan de schikking, by lange na niet tot elks genoegen, genoegzaam opgemaakt worden, uit 't geen wy noodig vonden opteteekenen, wegens de Bezwaaren der Meente, en de Bedenklykheden der Ridderen, 't geen teffens de verbaazend groote en bykans ontegenzeggelyken invloed der Gouvernante uitwyst. (†)

LXXXII. BOEK. 1755.

By *Stad en Lande* waren, over dit eigenste Stuk der Voogdye, reeds in den Jaare MDCCLIII, eenige Gelastigden benoemd; de handeling deswegen naderhand, en met meer nadruks, in dit Voorjaar, aangedrongen zynde, bragten zy, in Grasmaand, een Raadslag uit, die voorgedraagen, zonder tegenstand, in een Staatsbesluit veranderde, en hoofdzaaklyk zamenstemde met dat van *Friesland*. (§) — Geduurende de Minderjaarigheid zouden Hun Hoog Mogenden en de Raad van Staaten aan zich neemen, en uitoefenen al die Magt en Gezag, welke zy bezeten en uitgeoefend hadden, van den Jaare MDCCII tot MDCCXLVII. Met uitzonderinge, dat het Bevel over het Krygsvolk van den Staat, onder zekere bepaalingen, in

By *Stad en Lande* stelt men de Voorziening vast.

(* Zie hier boven bl. 157.

(†) *Nieuwe Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 293. 683. voor 't Jaar 1756. 458. 478.

(§) Zie hier boven bl. 83.

LXXXII. BOEK. 1755. in een Lastbrieve vervat, zou opgedragen worden, aan den Hertog VAN BRUNSWYK. —— Wat het Gewest zelve betrof, zou het Reglement, door wylen zyne Hoogheid, in den Jaare MDCCXLIX, op de Regeeringe gemaakt, als een onverbreeklyke Grondwet, in zyn geheel blyven bestaan, en, by aanhoudenheid, vermeerderd met een Eed op deeze Voorzieninge, moeten bezwooren en nagekomen worden, door alle de Leden der Regeeringe, en allen die eenige Post zouden bekleeden. Ook zou een ieder daar in gesteld, 't zy door wylen zyne Hoogheid, of door haare Koninglyke Hoogheid, of daar in door hoogstderzelver goedkeuring bevestigd, in dezelve blyven geduurende den tyd, voor welken hy was aangesteld. Zeer nauwkeurig was de Voorziening, omtrent de Amptsbegeevingen, die, dewyl het Erfstadhouderschap, voor dien tyd ophieldt, aan de Staaten van dit Gewest stonden. —— De Heeren van de Stad *Groningen*, en die der *Ommelanden* maakten ieder de noodige bepaalingen, ten opzigte van 't geen de *Stad* en de *Ommelanden*, in derzelver byzondere Huishoudingen, raakte. — Waar op die beide Leden der Staatsvergaderinge verklaarden, dat zy deeze Voorzieningen op den Eed, in den Raadslag begreepen, in stede van lyflyken gestaafden Eede aannamen, en ieder in de hunne zouden zorgen, dat die Eed afgelegd wierd, door allen, die 't zelve zou mogen aangaan, inge-

gevolge van het Reglement des Jaars MDCCXLIX en de thans gemaakte Voorzieninge. Hier mede hadt dit werk by *Stad* en *Lande* zyn vollen beslag. (*)

LXXXII. BOEK.

1755.

Alsmede in *Zeeland.*

Dit zelfde Onderwerp was in *Zeeland*, door den Heer VAN BORSSELE, reeds voor lang ter tafel gebragt, en in handen gesteld van Gelastigden, die, ten deezen Jaare, een Verslag uitbragten, grootendeels eenstemmig met de andere vermelde Voorzieningen: alleen byzonderheden behelzende ten opzigte van de Magistraatsbestellingen, te *Vlissingen* en *Veere*, en de Plaatsbekleeding van Eersten Edelen, by welke schikkingen, de Heer VAN BORSSELE, toen Representant, by voorkeuze tot het een en ander werd aangepreezen. (†)

De Eed der Haagsche Schutterye vermeerderd met dien aan den Stadhouder.

's Jongen Erfstadhouders genegenheid, voor de *Haagsche* Schuttery, als mede die zyner Vrouwe Moeder, door ons voorheen gedagt (§), bleef niet onbeantwoord. Schout, Burgemeesters en Schepenen dier Hofplaatze vonden goed vast te stellen, dat de nieuw aankomende Schutters voortaan, benevens den gewoonen Schutterlyken Eed van Onderdaanigheid aan de Staaten

(*) *Nederl: Jaarb.* 1755. bl. 771. enz.

(†) Het geheele Reglement den 29 van April 1756. vastgesteld, is te vinden in de *Neder!. Jaarb.* 1759. bl. 752.

(§) Hier boven, bl. 91.

LXXXII. BOEK. —— 1755.

ten van *Holland* en *Westfriesland*, hun wettige Hooge Overheid, „ ook den Eed „ zouden doen aan zyne Doorlugtige „ Hoogheid den Heere Prinſe van *Oranje* „ en *Nasſau*, als Erfſtadhouder, en me- „ de geduurende de Minderjaarigheid van „ zyne Hoogheid aan haare Koninglyke „ Hoogheid, Mevrouwe de Prinſesſe Dou- „ ariere van *Oranje* en *Nasſau*, als Vrou- „ we Gouvernante deezer Landen." Doch werd van de toen reeds beëedigde Schutters, naardemaal Hun Edelen Agtbaaren, menigvuldige redenen hadden om overtuigd te zyn, van de opregte trouwe, gehoorzaamheid en yver der tegenwoordige *Haagſche* Schutterye voor 't Doorlugtige Huis van *Oranje*, dien Eed niet afgevorderd, en konden zy volſtaan, met op den Eed, by hunne aanſtelling tot Schutters gedaan, Trouwe en Gehoorzaamheid, aan die Vorstlyke Perſoonen te belooven. (*)

't Kerk-geſchil met A. v. D. OS te *Zwolle*.

Ons Geſchiedblad met Kerklyke Geſchillen op te vullen zou, aangemerkt dezelve zo veelvuldig, dikwyls zo lang gerekt, zo weinig beduidend, en enkel Perſoonlyk zyn, ſlegts aan weinigen behaagen. Veel gerugts maakende, nogthans, mogen wy niet geheel ſtilzwygende voorbyſtappen: en moeten kortlyk ſtaanblyven by 't geen een ſchrander, geleerd en welſpreekend Leeraar der Hervormde Kerke te

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 732.

te *Zwolle*, den Eerw. ANTONIUS VAN DER OS, overkwam. Reeds voorlange zouden wy hier van hebben moeten ſpreeken, hadt het ons gelust den loop deezes Kerkgeſchils te volgen: dewyl het, in 't laatst des Jaars MDCCXLVIII, kort naa zyne aankomst daar ter Stede, eenen aanvang nam, vervolgens allenskens toenam, en, van dien tyd af, tot dit Jaar toe, zich in allerlei gedaantens vertoonde. —— Ligte verdenkingen van Onregtzinnigheid, gaven wel ras aanleiding, om, met meer dan gewoone oplettenheid, toe te luisteren, en 't ontbrak niet aan de zodanigen, onder zyne Amptgenooten, en de Leden der Gemeente, die welhaast grond waanden te vinden, om hem te beſchuldigen, en zulks met de daad deeden. Eene groote maate van Verdraagzaamheid hem eigen, wederhieldt hem van ſterke uitdrukkingen, en boven al van uitvaaren tegen anders gevoelende *Christenen*, waar door hy, binnen kort, de gewoone haatlyke Godgeleerde Scheldnaamen van *Arminiaan*, en *Sociniaan* moest hooren, en zich in onaangenaamheden, met de meeſten zyner Amptgenooten en veele Leden vondt ingewikkeld, die ſtapels getuigenisſen inleverden, wegens zyne Afwykingen van de Leer der Kerke in veele Geloofsſtukken.

LXXXII. BOEK.

——

1755.

Hy bleef, te midden van die onlusten, op den zelfden trant leeraaren, en verſchafte zyne Partyen ſtoffe van beklag, in Kerkenraad, op Clasſis, op Synode, en by bui-

LXXXII. BOEK. 1755. buiten Gemeentens; aan tegen- en verdeedigschriften was geen einde; de Staaten van *Overysfel*, en zyne Hoogheid werden 'er mede gemoeid. De omstandigheden waar in hy zich bevondt, zette hem te meermaalen aan tot de keuze van stoffen, waar in hy voor 't vry Onderzoek in den Godsdienst pleitte; genoeg voor zyne Vyanden, om hem niet alleen als een *Verbreeker van alle Kerklyke Banden*, ten toon te stellen; maar ook dat nadeelige vermoeden van hem in te boezemen, als of hy, ten eenigen tyde, zulks omtrent de *Polietieke Wetten* zou bestaan, ten minsten in bedenkinge te geeven of hy, die het eerste deedt, wel te goed was tot het laatste. In zulk een licht poogde men hem te doen voorkomen, by haare Koninglyke Hoogheid; die blaam weerde hy af, en wist tegen de gedaane beschuldigingen van Kettery uit zyne Leere getrokken, zich dermaate te zuiveren, dat niet slegts eenigen zyner Amptsbroeders, maar de Hoogleeraars JOH. VAN DEN HONERT en JOH. JAC. SCHULTENS hem van de aangetygde beschuldigingen vryspraken. —— Wel verre van hier in te berusten, voer men voort met Bezwaaren in te brengen, en de Kerklyke Handelingen liepen, in dit Jaar, af met een Synodaal Besluit, 't welk hem voor afgezet en ontzet van alle deelen van den Heiligen Dienst, en zyne Standplaats opengevallen verklaarde, verzoekende de Regeering van *Zwolle*, dit gesteeken Vonnis der Synode te ondersteunen

nen en te bekragtigen, „ten einde 't zel- LXXXII. BOEK. 1755.
„ ve, gelyk het in de Handelingen der
„ Synode ſtaat uitgedrukt, in weerwil van
„ alle listige en gewelddaadige poogingen
„ van den Vorst der Duiſterniſſe, en Va-
„ der der Leugenen, en tot voorkoming
„ van alle Confuſien, die door het uit-
„ voeren van de bedreigingen van Do.
„ VAN DER OS, *om, niet tegenſtaande het*
„ *onregtvaardig Oordeel van de Synode*
„ *van Overyſſel, evenwel onder* GODS *hul-*
„ *pe te zullen voortvaaren, om zyne dier-*
„ *baare Gemeente van Zwolle, met Leer*
„ *en Leeven te ſtichten,* zouden kunnen
„ ontſtaan, zyne uitwerking mogt doen."
Zyn Verzoekſchrift by de Magiſtraat baatte niet. Het eerſte Beſluit was, een Bevel tot ſtilſtand van zyn dienst tot nader order; en weinig dagen daar naa gevolgd, door een gebod om zich van alle deelen des Heiligen Dienſts te onthouden.

VAN DER OS, hadt zich op een *Synode Nationaal* beroepen, en de Synode van *Overyſſel* dit beroepen aangenoomen; hier op grondde hy by de Magiſtraat te *Zwolle* een verzoek om beſcherming en handhaaving tegen alle kwelling en verongelyking, en het behouden zyner Jaarwedde, tot den tyd, dat de Uitſpraak van het *Synode Nationaal*, de zaak geheel zou hebben afgedaan, zich zo lang als wettig Predikant te *Zwolle* aanmerkende, ſchoon hy, alleen uit gehoorzaamheid aan 't Beſluit der Regeeringe, den dienst niet waarnam. Doch men begreep in dit Verzoek,

zo

LXXXII. BOEK. 1755. zo als het lag, niet te kunnen treeden: men hieldt hem voor geen Predikant meer; maar zou hy, ingevalle een *Synode Nationaal* ten zynen behoeve werd uitgeschreeven, en hy daar zegepraalde, terstond als wettig Predikant in de *Zwolsche* Gemeente hersteld worden, als of hy onafgebrooken daar gestaan hadt, de gewoone Jaarlyksche Wedde genieten, en ook, 't geen hy in dien tusschen tyd hadt moeten missen, wederkrygen. Eerlang werd hem het Avondmaal en de Zitting in der Predikanten bank ontzegd. Hier mede liep eene zaak, die zo veele Jaaren hing, ten einde. 's Mans Partyen zegevierden; doch veelen oordeelden, dat de Christlyke Liefde en Zagtmoedigheid in deeze Handelingen uit het ooge verlooren waren. (*)

Met

(*) In de *Jaarboeken* van die Jaaren op 't *Art. Zwolle*, zyn in 't breede alle die Gebeurtenisfen en Kerklyke handelingen te vinden. Men heeft ze ook Afzonderlyk uitgegeeven. De Bundels Voor en Tegenschriften maaken Boekdeelen uit, by de Verzamelaars der Kerklyke Verschillen. Van het *Synode Nationaal* is, gelyk te denken was, niet gekomen. Wat VAN DER OS zelve betreft, vinden wy aangetekend „ dat hy, eenigen tyd Amptloos geleefd, „ doch zyne Godgeleerde Studien voorgezet „ hebbende, deels tot die Gevoelens verviel van „ welke men hem voorheen, als strydig met de Leer „ der Kerke, beschuldigde. Zyn lust tot het Pre„ dikampt, en 't begrip dat hy zyne *Medechriste„ nen*, zo veel mogelyk, ten nutte moest weezen, „ deedt hem besluiten, by eene kleine Gemeente der „ *Doopsgezinden* in de *Beverwyk*, het Leeraarampt „ te aanvaarden; doch tot hetzelve kon hy niet worden

„ toe-

Met gunstiger uitslag voor den van Onregtzinnigheid beschuldigden PHILIPPUS LODOVICUS STATIUS MULLER, Leeraar by de Gemeente der *Augsburgsche* Belydenisse toegedaan te *Leeuwaarden*, liep, ten deezen Jaare, een Kerktwist ten einde, reeds vyf Jaaren, met groote hevigheid gedreeven. Men hadt, naa veel omhaals, om dien Leeraar, verdagt te maaken en te doen veroordeelen, als Gevoelens predikende onbestaanbaar met GODS Woord en de Belydenisse der *Luthersche* Kerke, het zo verre gebragt dat hy de zaak scheen verlooren te hebben. Schoon de Classicale Gecommitteerden uit de Kerkenraaden der *Luthersche* Gemeentens te *Amsterdam*, *Groningen*, *Deventer* en *Zwolle*, in den voorleden Jaare, dien Predikant nevens de Leden van den Kerkenraad, die hem aanhingen, in den dienst geschorst hadden, sloeg men dit in den wind, en las van

LXXXII. BOEK.

1755.

Kerktwist met P. L. S. MULLER te *Leeuwaarden*.

„ toegelaaten zonder den Doop der Bejaarden te on-
„ dergaan, die aan hem werd toegediend. 't Geen
„ der *Heerschende Kerke* geen geringen aanstoot en
„ gelegenheid gaf tot veele Geschriften, waar op hy
„ niet goedgevonden heeft te antwoordden: 't welk
„ zommigen hem, ten kwaade geduid, en anderen
„ hoogstpryslyk gekeurd hebben; dan 'er waren on-
„ der de *Doopsgezinden* dit met de penne zyn ge-
„ drag in deezen verdeedigden." Vervolgens werd hy in eene veel talryker Gemeente dier Gezindheid, te *Oostzaandam* beroepen, waar hy nog (1787) staat. CERISIER *Tafereel der Nederl. Gesch.* X D bl. 632. Zie ook VAN EINEM *Kerkl. Geschied.* III. D. bl. 594.

LXXXII. BOEK. 1755. van den Predik-stoel af, zulks van geener waarde te rekenen; daar in gerugsteund door Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, die de Handelingen der Classicaalen van onwaarde verklaarden, den Predikant en den Kerkenraad verbooden aan de door hun gestelde opschorting te gehoorzaamen, 't welk den Eerw. MULLER bemoedigde, om terwyl deeze Classicale Heeren het werk niet lieten berusten, eene verklaaring tegen alle verdere Classicale Onderneemingen in te leveren, die des niet tegenstaande voort- en tot zyne Afzetting overgingen. Zyn Eerw. beweerde de nietsbeduidenheid dier Afzettinge, en wilde dezelve met zyn Kerkenraad vernietigd hebben, intusschen voortvaarende met het waarneemen hunner Kerkbedieningen.

Een Brief van den Voorzitter des Kerkenraads te *Amsterdam*, en een Verzoekschrift der misnoegde Leden der *Leeuwaardsche* Gemeente, om de gedaane Afzetting van kragt te doen zyn, vonden zo veel ingangs by de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, dat zy, ondanks een Tegenverzoekschrift van den Eerw. MULLER nevens zynen Kerkenraad, een Besluit ten hunnen nadeele namen, hun gelastende zich aan de uitspraak der Classicaalen te onderwerpen; de Kerk werd, in gevolge hier van, gesloten. De thans in 't ongelyk gestelden verzogten zich van dit vonnis op de Staaten van *Friesland* te mogen beroepen; doch zonder vrugt. De Kerk bleef geslooten. De misnoegden

eisch-

eischten de Sleutels, en Rekening van den toenmaaligen Kerkenraad; dit, eerst geweigerd, moest, op last der Gedeputeerde Staaten, volvoerd worden. In deezen schynbaar hooploozen toedragt van zaaken, scheenen alle gewoone redmiddelen vrugteloos; en geene ingeleverde Verzoekschriften ten voordeele van den Eerw. MULLER iets te zullen betekenen. Dan 't gelukte hem, met de zynen, eindelyk by de Staaten van *Friesland* op den Landdag gehoor en teffens een gunstig antwoord te krygen: de zaaken werden gesteld in dien stand, als zy vóór het laatstgenomen Besluit der Gedeputeerde Staaten geweest waren, en de Leeraar MULLER, van hoogerhand vryheid verworven hebbende, om den Godsdienst te handhaaven, verrigtte dien den volgenden dag, voor eene groote Schaare van allerlei Gezindheden, tot zigtbaar genoegen van verre het grootste gedeelte zyner Gemeente, die, ten teken van vreugde over dit besluit van 's Landsvaderen, het *Luthersche* Kerkgezang, van *Te Deum Laudamus*, aanhieven. (*) LXXXII. BOEK. 1755.

Dit

(*) *Antwoord van* P. L. S. MULLER *op de Bezwaaren van Lentz en Meyer.* —— *Missive des Lutherschen Kerkenraads te Leeuwaarden aan de Eerw. Kerkenraaden der Luthersche Gemeentens in Nederland.* —— *Nulliteit der Classicale Resolutie van Deportement, ten aanzien van den Predikant en Kerkenraad der Luthersche Gemeente te Leeuwaarden &c.* door P. L. S. MULLER. Voorts vin-

LXXXII. BOEK. 1755. Dit Vonnis van den Souverain scheen aan die netelige twistzaake perk te stellen; doch, daar het aanliep tegen het Besluit door Gedeputeerde Staaten genomen, reezen 'er moeilykheden uit tusschen die twee Vergaderingen, welke egter door de beslissing van haare Koninglyke Hoogheid weggenomen. En bleef 'er nog misnoegen in de *Leeuwaardsche Lutersche* Gemeente, ten zynen opzigte, over, dit week eerlang door het Beroep van den Eerw. MULLER na *Erlangen* in *Frankenland*, om op die Hoogeschool in de Wysbegeerte de post van Hoogleeraar te bekleeden. Eene verwisseling van stand, die hem tot eere strekte, ook verliet hy zyne *Leeuwaardsche* Gemeente, met een allervolledigst Getuigenisse, en *Friesland* met de hartlykste dankbetuigingen aan de Staaten van dat Gewest, wier gunstige bescherming hem, in zo veel ongenoegens, opgebeurd en staande gehouden hadt. (*)

In *Friesland* betoonden zich de Leeraars der Hervormde Kerke waakzaam om geene Leerbegrippen, van de hunne verschillende, onder de Gemeente ingang te doen krygen, zo anders het doen verbieden

vinden wy de voornaamste stukken tot dit Kerkgeschil betrekkelyk in de *Nederl. Jaarb.* van 1753-1755. *Art.* *Leeuwaarden*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 898. voor 't Jaar 1757. bl. 798.

den van een Geschrift die uitwerking te wege brengt, waar van dikwyl het tegendeel gebeurt. Een Werkje in 't *Engelsch* door den Eerw. JOHN TAYLOR geschreeven, en, in den voorleden Jaare, onder den Tytel van *Verhandeling van het Leerstuk der Verzoeninge, volgens den Inboud der Heilige Schrift* vertaald, te *Harlingen* uitgegeeven, maakte hun misnoegen gaande. Zommigen waarschuwden hunne Gemeentens van den Predikstoel voor dit zuurdeessem der Ketterye; en de waakzaamheid tegen *Sociniaansche Stoutigheden*, het kragtdaadigst en gereedste middel om het geweerd te krygen, bragt het ten onderzoek van een der Classen in *Friesland*, 't welk vervolgens, by alle rondging, die by Gedeputeerde Staaten hunne gevoelens over dit Werkje inbragten. Alle stemden zy 'er niet geheel in overeen, om 't zelve voor *Sociniaansch* te verklaaren; doch waren het hier in ééns, „dat het „zelve volkomen naar den smaak van *So-* „*cyns Gemeente* zynde, en daar in spreek- „wyzen gevonden wordende, die van *dat* „*Volk* niet erger konden worden uitge- „slaagen, en dit Boek, te dier oorzaake, „wel verdiende verweezen te worden tot „eene eeuwigduurende duisternisse; nog- „thans zou men, om den zagtsten en ge- „maatigsten weg in te slaan, 's Lands „Fiscaal belasten, onder zekere bepaal- „de boete, het verder verspreiden en „verkoopen van dat Werkje te verbieden

LXXXII. BOEK. 1755.

LXXXII. BOEK. — 1755. „ gelyk met de daad geschiedde. (*) Doch het eerste Vertier over en de Verzending gedaan zynde, kon dit Verbod niet veel betekenen, en hadt te minder te beduiden, daar, zo veel wy weeten, het Werkje elders in deeze Gewesten, een vryen loop hadt, althans niet gestremd werd op eene wyze als in *Friesland*. De Vertaaler in zyne Voorreden van de toeneemende Verdraagzaamheid der *Bisschoplyke Kerke* in *Engeland* ten opzigte van de *Dissenters*, onder welken TAYLOR behoorde, spreekende, hadt gewenscht, „ dat men 't zelfde Getuigenis van de *Ne-* „ *derlandsche Kerke* kon geeven; wan- „ neer men nooit meer zou hooren van „ zulke ergerlyke *Proceduuren*, als thans „ op zommige plaatzen gepleegd wier- „ den," (†) en moest, in zyn eigen Gewest, het onaangenaame daar van, ten opzigte van dit Stukje, ondervinden.

Oude Munten by *Kuilenburg* ontdekt. Niet vreemd was het, op een kleinen afstand van de Stad *Kuilenburg*, op zekeren beneden weg, onder den naam van den *Groenen Weg* bekend, voornaamlyk kort naa het vallen van zwaare plasregens, eenige Gouden en Zilveren Penningen, aan te treffen, die in vroegeren eeuwen gangbaare Munt waren. Wanneer het in Hooi-

(*) *Resol. van Gedep. Staaten van Friesl.* 27 *Feb.* 1755.

(†) *Voorrede des Vert.* bl. 12.

Hooimaand deezes Jaars sterk geregend hadt, vonden de betreeders van dien weg eenige dier oude Munten. Nieuwsgierigheid en hoop op voordeel, dreef, toen dit meer en meer bekend werd, veelen derwaards, onder welken niet weinigen hun oogmerk bereikten, die de gevondene Penningen aan anderen verkogten. Dezelve waren van verschillende soort, en op verscheide tyden geslaagen. De Gouden Penningen verschilden meer in grootte dan in gewigt; en konden meest de zwaarte van een Ducaat haalen. Eenige waren van Bisschoppen van *Utrecht*, en vertoonden op de voorzyde de Wapens met den Naam van den regeerenden Bisschop, en op de keerzyde de beeldtenis van *Joannes den Dooper*; andere van de Graaven van *Holland*, uit den Huize van *Bourgonje*: ook vondt men 'er *Vlaamsche* en *Fransche* Stukjes onder, naar oude halve Pistoolen gelykende. De Zilveren Munten hadden desgelyks onderscheide zwaarte en grootte, en op de voorzyde het *Bourgondische Kruis* met het Opschrift *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat*, dit trof men ook op veele der Gouden stukken aan. —— Zeldzaam was het dat men dit Geld niet op eene enkele plaats, maar verspreid over den gantschen weg, die zich meer dan twee honderd roeden uitstrekte, zo wel in 't midden als aan de kanten, ja zelfs in de slooten langs den weg, en nergens dieper dan omtrent zes duimen beneden de oppervlakte, aantrof. Wie deeze

LXXXII. BOEK. 1755.

ſchat daar gebragt of verborgen had, en wanneer dit gebeurd was, bleef een raadzel. De ontknooping daar in te zoeken, dat dit Geld, met de Aarde, van tyd tot tyd gebruikt om den grond op te hoogen, daar zou gebragt weezen, ging met eene onoplosbaare zwaarigheid vergezeld; dewyl de Arbeiders, die van 's Lands wege daar aan gewerkt hadden, getuigden nooit eenig geld in die aarde gevonden te hebben. (*)

Proeve der Inentinge van het Rundvee, genomen.

Van den Jaare MDCCXLIV af, tot deezen tyd toe, was de Landman, in de onderſcheide Gewesten der *Nederlanden*, met de Sterfte onder het Rundvee bezogt geweest; eene menigte van behoed en hulpmiddelen uitgedagt, voorgeſchreeven en beproefd, ſlaagden op verre na niet naar wensch. Vooroordeel en klein verſtandigheid verzette zich menigwerf, om iets van dien aart te beſtaan; zy hielden de Sterfte van het Vee voor eene Bezoeking en Straf des Almagtigen, en rekenden het daarom Godloos, de hand te ſlaan aan eenige Proefneeminge of men de doodlyke Uitwerking dier Bezoekinge kon voorkomen; zy oordeelden dit niets anders, niets minder, dan de nietige hand uit te ſteeken tegen den Allerhoogſten. Redenkavelde men dus over gewoone middelen; meer opziens en tegenſpraaks mogt men met grond verwagten wegens buitengewoone, en boven

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755 bl. 714. waar men eenige dier Munten vindt afgebeeld.

ven al van een Middel in de Kinderziekten, met zo veel tegenkantings van het vooroordeel gebezigd. Dan in 't afloopen des voorgaanden Jaars, hadt men, in *Engeland*, de Proeve der Inentinge met een gelukkigen uitslag genomen. (*) De, by gerugte uit *Engeland*, vernomene goede uitwerkingen der Inentinge maakten hier eenigen niet ongenegen om dezelve ook aan hun Vee te beproeven; doch zy onttrokken zich, toen het op de zaak aankwam, dit gaf aanleiding aan den Eerw. CORNELIUS NOZEMAN, Leeraar der *Remonstranten* te *Haarlem*, AGGE ROSKAMKOOL Koopman in de *Beverwyk* en JAN TAK, Doctor in de Medicynen te *Leyden*, een plan te beraamen om die Proefneeming in 't groot te werk te stellen op eene wyze, welke hun onafhangelyk maakte van anderer ongezindheid, en ook, viel het ten ergsten uit, geene schade van merkelyk aanbelang aan iemand in 't byzonder zou toebrengen. Zy vervoegden zich by Mensch en Vederlandlievende Heeren, wier hartlyke genegenheid zy kenden, tot het doen van alle nuttige Onderneemingen, en troffen welhaast meer dan vyftig Deelgenooten aan, die de benoodigde Penningen tot de aankoop van Beesten, en het doen der Proeve, zamenbragten: van de Zeventien bleeven 'er niet meer dan drie in 't Leeven.

LXXXII. BOEK.

1755.

(*) *Gentelm. Magaz.* 1754. *For. Dec.*

LXXXII. BOEK. 1755. ven. (*) Veel verschilde dit van 't geen de Heer DOBSON in *Engeland* wedervoer, die van de tien Ingeënte Beesten 'er negen behieldt. —— De Heer PIETER BINKHORST, Burgemeester te *Hoorn*, hadt in de *Heeren-Huigenwaard* de Proef met één Hokkeling genomen, welke herstelde, en bleek tegen de besmetting vervolgens bestand te zyn. De Heer A. VAN DER GRONDEN te *Hoorn*, behieldt vyf van zes ingeënte Kalveren; doch van geen beter uitslag dan de *Beverwyksche* Proeven, waren eenige door den Hoogleeraar THOMAS SCHWENKE in den *Haage*. (†)

Weersgesteltenisse deezes Jaars. De vry strenge en bovenal langduurige Winter deezes Jaars, (§) deedt voor Ysdammen en Ysgangen in de Rivieren, zo vaak van Dykbreuken en Watervloeden gevolgd, met reden vreezen. By *Schenkenschans* hadt zich een Ysdam gezet, die het water geheel opstopte, en eèn klein gedeelte des Kwartiers van *Nyme-*

(*) Zie *Eerste Proefneeming over de uitwerkingen van de Inentinge der Besmettende ziekte in het Rundvee, gedaan in de Beverwyk.*

(†) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 137. 197. 331. 338.

(§) Meer dan zestig dagen lagen de Trekschuiten van *Haarlem* en *Amsterdam* stil. Op 't *Pampus* lag het Ys zo vast, dat de *Friesche* en *Overysselsche* Veerschepen eerst den drie en twintigsten van Lentemaand te *Amsterdam* aankwamen. Veertig Vaartuigen met volk uit *Jutland*, en elders, komende om onze *Groenlandsche* en *Straatdavidsche Schepen* te bemannen, noch over 't *Pampus* kunnende komen, noch te *Edam* binnen loopen, moesten na *Hoorn* vaaren.

*wegen* onder deezt loopen. Was deeze Ysdam langer blyven zitten, dan zou de *Arnhemsche* Postweg waarschynlyk geheel vernield geworden zyn, en de Rivier den ouden loop langs de zuidzyde van *Schenkenschans* genomen hebben: door dit wyken der Ysdam, en het maaken van hulpgaten kreegen de ondergezette Polders omlasting, de Weidlanden waren door het Rivierwater verbeterd, en de Koornlanden hadden niets geleden. In *Holland* en in 't *Sticht* kwam men met de vrees, door het tydig los raaken der Rivieren, en het afdryven der Ysdammen vry. In de *Betuwe* hadt men eene Dykbreuke en Overstrooming; doch het water viel, in 't kort, zo sterk als het was aangewassen.



Niettegenstaande het langduurig Winterweer, verscheen de Lente met het aanbreeken van Grasmaand, met een Donderbui van een malschen Regen vergezeld, en herschiep, in korten tyd, 't geheele gelaat der Natuure. Den Beesten, vroeg in de weide gebragt, wies het gras als in den mond. Het groeiend Ryk, door dien heilzaamen Voorjaars, invloed gekoesterd, vertoonde zich, in Grasmaand, zo voordeelig als of deeze met Bloeimaand gewisseld hadt. Van allerwegen hoorde men de gunstigste tydingen, wegens den toestand der Veldgewassen. —— Een heevig en Langduurig Onweer van Donder en Blixem, op zommige plaatzen met Rukwinden, Hagel en

LXXXII. BOEK. 1755.

Ysstukken gepaard, woedde op den derstienden van Hooimaand door meest alle *Nederlandsche* Gewesten, baarde schrik, schade, brand en doodde verscheide Menschen en Beesten. (*)

Aardbeeving te *Helmont* gevoeld.

Wy hebben dit weinige van de Weersgesteltenisse deezes Jaars opgetekend, om te komen tot het verslag van een verschynzel van vreemder aart in deeze Streeken. Van *Helmont*, in de Meyery van *'s Hertogenbosch*, hadt men berigt gekreegen, dat 'er 's avonds den zes en twintigsten van Sprokkelmaand, en den daar op volgenden morgen, eene Aardbeeving gevoeld was; vergrootend bleeken de eerste tydingen, en de zeldzaamheid eener Aardbeevinge in deeze Gewesten, deedt sommigen vaststellen, dat 'er geene Aardbeeving in 't geheel geweest was, dat het waargenomen kraaken der Deuren en het trillen van het Porcelein, moest toegeschreeven worden aan het lossen van eenig Geschut, in eene naastgelegene Vesting; een denkbeeld, 't welk te gereeder ingang vondt; dewyl in of by de Stad *Grave* ten dien tyde sterk zou geschooten weezen, om een *Ysdam* te doen breeken. Eenige hielden het begrip der Aardbeevinge staande, en versterkten het met berigten van gewaarwordingen dier Schuddingen op plaatzen buiten die Stad. (†)

Aan

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 134. 179. 193. 328. 701.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 456.

Aan geen twyfel altoos was onderheeving eene Aardbeeving, op den eersten van Slachtmaand, door geheel *Nederland* waargenomen, en van wegen derzelver meerdere en algemeenere zigtbaarheid in 't Water, met den naam van *Waterberoeringe* bestempeld. De weeklyksche, maandlyksche en andere Berigten van dien tyd tekenen, veele zonderlinge en merkwaardige omstandigheden op (*) te omslagtig voor ons Geschiedblad, 't welk zich tot eene algemeener opgave moet bepaalen. en zullen wy ons voornaamlyk, wat het verschynzel zelve betreft, bedienen van 't wel opgesteld berigt des kundigen Heeren J. F. DRYFHOUT.

LXXXII. BOEK.

1755.

Aardbeeving met eene zwaare Waterberoering den 1. Nov.

Het was op Saturdag, den eersten van Slachtmaand, deezes Jaars, dat men, 's morgens omtrent Elf Uuren, een vierendeel uurs voor of naa onbegreepen, (dewyl het verschil der Klokken als mede de meerder of minder oplettenheid der Waarneemeren, het nette tydstip eens zo onverwagten en ontzettenden Verschynsels, te eene maale onzeker maakt,) met zeer stil en mooi Weer, de Wind alhier (†) Noord-

(*) Genoeg is het hier de Leezers te wyzen na de *Nederl Jaarb*. 1755. bl. 989. enz. en den *Nederlandschen Postryder* voor *November* diens Jaars. bl. 503.

(†) In *'s Haage* naamlyk: deeze windstreek stemt overeen met genoegzaam die van andere Plaatzen, in welker berigten eene Windwaarneeming voorkomt.

Al-

LXXXIII. BOEK. 1755. Noord-Oost, de Barometer ruim dertig Engelsche Duimen en de Thermometer van FAHRENHEID omtrent zes en veertig Graden hoog zynde, in de Wateren der Rivieren, Meiren, Vaarten, Gragten, Vyvers en Slooten, gansch schielyk en onverwagt, eene sterke schommelende Beweeging bespeurde.

Deeze Waterberoering heeft zich niet overal in dezelfde maate vertoond, op sommige rees het water twee, drie ja vier voeten rechtstandig op; daar het op andere zes, acht of tien duimen klom. Klaar genoeg was dezelve allerwegen te onderscheiden van de Golvinge door den wind op de oppervlakte veroorzaakt, en andere gewoone Waterklimmingen, het bleek ten vollen dat ze tot den grond of bodem toe werkte; de opborrelende waterbellen en blaazen, de opschietende Modder en Slyk, weezen zulks uit: ja de kragt der werkinge van deeze diepgaande Waterberoeringe, deedt Balken, Schuiten, Ankers, en andere zwaare Lichaamen, langen tyd te vooren gezonken, en onder 't water bedolven, boven komen. Zy oefende haar haar geweld op eenige plaatzen zo sterk, dat niet alleen veeler Vaartuigen touwen aan stukken rukten, en de deeze aan den overkant vervielen, en op 't land geraakten; maar ook groote Schepen, slingerden als door

Alleen uit *Friesland* en *Overyssel*, meldt men dat de Wind West ten Zuiden was.

door een Stormwind geschokt; een Schipper op de *Haarlemmer Meir* vaarende, werd op dien tyd gewaar, dat zyn Vaartuig niet na 't roer luisterde, en hem iets wedervoer, waar van hy geen denkbeeld kon maaken. LXXXII. BOEK. 1755.

Wat de nette Kompas streek deezer Beweeginge betreft, dezelve is niet volkomen zeker. Volgens sommige en wel de meeste Berigten zou dezelve aangekomen zyn uit den Zuid-Westen, volgens anderen uit den Zuid-Oosten. Dan, zonder zulks te bepaalen, of ook vast te stellen, dat ze overal dezelfde geweest zy, 't geen niet waarschynlyk is: dewyl de ongelykaartigheid en verscheide strekkingen der Onderaardsche Stoffen en Beddingen, hier en daar eenige afwendingen en veranderingen aan den oorspronglyken loop der Beweeginge hebben kunnen, en waarschynlyk moeten, toe brengen, mogen wy, uit alle Berigten en Omstandigheden besluiten, dat deeze Waterbeweeging van tusschen het Zuid-Westen en Zuid-Oosten, herwaards is aangekomen.

Schoon deeze Beweeging zich veel al dermaate tot het Water bepaalde, dat de meesten, op den Grond buiten 't gezigt des Waters, 'er niets van bemerkten, en vreemd ophoorden, wanneer zy het gebeurde vernamen, bleek het nogthans ten vollen, dat 'er eene Schudding der Aarde mede vergezeld ging. Het *Allerheiligen* Feest op dien dag invallende gaf gelegenheid, dat men, in veele *Roomsche Kerken,*

LXXXII. BOEK. 1755. *ken*, Lampen en Kaarskroonen zag ſlingeren: welke ſlingering men op veele plaatzen in andere Kerken van een twee tot drie voeten heen en weder waarnam. De klepels in de klokken te *Gouda* bewoogen zigtbaar. Zommigen hebben ook eene daadlyke gronddeininge op het Land, boven al op Hoogtens, en Toorens, gevoeld, en een geloofwaardig Man, getuigt meer of min dezelve aan een groote ſtreek Lands, omtrent *Rotterdam*, gezien te hebben, ſchoon hy geene beweeging in 't Water was gewaar geworden. (*) Men beſpeurde dezelve in allerlei ſoorten van vogten als in het Bier, in de Ketels en Koelbakken der Brouweryen, in de Aardwasſcheryen te *Delft*, ook in een Ketel met geſmolten Lood op de Abdy-tooren te *Middelburg* in *Zeeland*. (†)

Wel-

(*) De Heer DRYFHOUT zelve meent zich wel te kunnen herinneren, dat hy op dat pas ſtaande te ſchryven, eene ligte duizeling in 't hoofd voelde; eene aandoening, gelyk bekend is, zeer algemeen by eene Aardbeeving.

(†) Zie de *Nadere Aanmerkingen over de Oorzaak en Werkingen der Waterberoeringe* van den 1 Nov. 1755. door J. F. DRYFHOUT, in de *Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy te Haarlem.* VII. D. bl. 136. *enz.* Die Heer hadt, twaalf dagen naa de Gebeurtenis eene kleine Verhandeling in 't licht gegeeven, behelzende *Natuurkundige Aanmerkingen en Onderſtellingen om de wyze op te losſen, hoe die zeldzaame Waterberoering hadt kunnen geſchieden*; waar van deeze *Nadere Aanmerkingen* ter ſtaaving dienen, en, op eene alleszins leezenswaardige wyze, dit Onderwerp behandelen.

Welhaast liepen 'er Tydingen uit ande re Landen in, die de wyduitgestrektheid van deezen Aardschok te verstaan gaven; men vernam dat dezelve ten Noord-Oosten van onze Gewesten zich uitstrekte tot aan de *Oostzee* voorts dat dezelve in deeze tot diep in *Zweeden* waargenomen was. Ten Westen hadt men ze te *Portsmouth* in *Engeland* en te *Kork* in *Jerland* bespeurd. Ten Zuid-Westen bepaalden zich eerst de berigten tot *Frankryk*; doch eerlang vermeldden Brieven, dat men in *Spanje* en de Hoofdstad van *Castilie*, op dien eigen dag, eene aanmerkelyke Aardbeeving gevoeld, en niet weinig schade geleden hadt; maar wat deeze Stad en andere Zuidelyke gelegene Gewesten des ondergingen, kwam in geene vergelyking by het lot der vernielinge 't welk veele plaatzen in *Portugal*; doch boven al de Hoofdstad *Lissabon*, trof, welke bykans in een puinhoop veranderde, en, schoon menigmaal door Aardbeevingen geschokt, nooit in die maate verdelgd. (*)



Veele gissingen, redeneeringen, by monde, en geschrifte, volgden terstond over den Oorsprong der Waterberoeringe in ons Vaderland; doch *Lissabons* ondergang, door een allerverschriklykste Aardbeeving, ontdekt

(*) In de boven aangeweezene *Nadere Aanmerkingen van den Heere* DRYFHOUT vindt men deswegen zeer keurige Berigten. bl. 161. 183. enz. Zie ook 't *Schouwtooneel der Verwoestinge*. Gedr. 1756.

LXXXII. BOEK. dekt zynde, hielden, alle gissingen op, en niemand twyfelde om die Aardbeeving voor de Oorzaak, en de Waterberoering in deeze Gewesten voor een Uitwerkzel, te houden. —— De Heer DRYFHOUT, die zich omtrent dit Verschynzel zeer veel moeite gegeeven heeft, besluit te regt, dat 'er te *Lissabon*, en in deeze Gewesten, ten zelfden dage, eene *Aard* en *Waterbeweging* geweest zynde, welker verschil alleen in de hoegrootheid der uitwerkinge bestondt, geen bedenklykheid kon overblyven, wegens de Overeenkomst en Gemeenschap dier twee Verschynzelen. Hy hadt nagegaan of alles op een en het zelfde oogenblik, dan wel met eenig tyds verloop, gebeurd was, en ten allerklaarste bevonden, dat deeze algemeene Waterbeweeging niet op den zelfden tyd als de Aardbeeving te *Lissabon*, voorviel; maar alomme laater, en meest met eenige evenredigheid, naar de meerdere of mindere afgelegenheid van die verwoeste Hoofdstad des *Portugalschen* Ryks; als mede dat dezelve zich doorgaans op de plaatzen, het verste van *Lissabon* afgelegen, het laatst vertoond hadt, en voorts ongevoelig te niet geloopen was. Volgens zyne Berekening heeft de schok der Aardbeeving te *Lissabon*, in den tyd van veertig Minuten, op een afstand van twee honderd zeven en veertig Mylen, die *Holland* van deeze Stad afligt, gewerkt. —— Tot eene verbaazende diepte moet, naar 't oordeel deezes kundigen Schryvers, die werking ge-

1755.

gaan-

gaan hebben, dezelve is niet net te bepaa- LXXXII.
len, maar moet veel dieper geweest zyn, BOEK.
dan de bodem van de *Middellandsche* en
*Oostzee*, ja zelfs van de *Atlantische Zee* 1755.
of *Grooten Oceaan*: dewyl niet alleen op de Kusten van *Barbaryen*, en dus aan de overzyde van de *Middellandsche Zee*, ten zelfden tyde eene zwaare Aardbeeving geweest is; maar ook de Waterbeweeging, door de Aardbeeving te *Lissabon* veroorzaakt, in *Zweeden* en *Engeland*, als mede op de Eilanden *Barbados* en *Antigoa*, alle ten opzigte van die Stad, aan de overzyden der gemelde Zeeën gelegen, onder derzelver bodems heen gewerkt heeft, en wel zo diep dat ze daar door niet heeft kunnen uitbreeken: vermids anders aan de overzyden dier Zeeën geene beweeging zou gespeurd geweest zyn. (*)

Zo veel oordeelden wy te moeten zeggen, van dit in deeze Gewesten vreemde Verschynzel, 't geen op zichzelven geene noemenswaardige nadeelen aldaar toebragt. Doch de tyding der verwoestende Aardbeeving, die *Portugal* en *Spanje*, in zo veel leeds dompelde, kon niet dan onheil spellen aan het Handeldryvend deel der Ingezetenen van dit Land, en baarde grooten kommer by de Handelaars op die Ryken. Zo veele vermogende Koopsteden als *Lissabon*, *St. Ubes* en *Sevilie*, om geene

(*) Zie de boven aangehaalde *Nadere Aanm. van den Heere* DRYFHOUT, bl. 166. 190.

LXXXII. BOEK. 1755. ne andere te noemen, in puinhoopen gestort, hadden zeker schatten, de zenuwen van den Handel, verlooren. Omtrent den toestand der Huizen van Koophandel was men in onzekerheid, de beste konden buiten staat weezen, om aan hunne verbintenissen te voldoen; dit deedt den Geld en Wisselhandel, voor geen gering gedeelte, stilstaan; en veele Zeehandelaars beslooten, de Goederen, bestemd om na thans zo deerlyke verdelgde Gewesten af te zenden, of ten dien einde reeds ingescheept, op te houden; 't welk eene groote stremming, in een aanmerkelyken Handeltak, ten gevolge hadt. De *Hollandsche* Kaas, in *Portugal* sterk getrokken, daalde, op 't inkomen der tydinge van *Lissabons* verwoesting, te *Hoorn*, twee Guldens by den prys der voorige maand ten honderd Pond. (*)

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 1118. 1196.

# VADERLANDSCHE

# HISTORIE.

## DRIE EN TACHTIGSTE BOEK.

## INHOUD.

*'t Beginzel des Oorlogs tusschen Frankryk en Engeland. Vyandlykheden in America. De Franschen en Engelschen geven elkander de schuld van de aanleiding tot de Vreedebreuke. Deeze vyandlykheden hadden invloed op onzen Staat. De Fransche Afgezant* D'AFFRY *vraagt de Staaten, welk een gedrag zy voor hadden in deezen te houden. Deeze vraag beantwoord. De Engelsche Afgezant* YORKE *verzoekt Hulpbenden. De Fransche Afgezant poogt zulks te stuiten, en vordert een nader Antwoord. In 't zelve belooven de Staaten Onzydigheid.* YORKE *dringt niet meer op de Hulpbenden aan. Engeland en Frankryk verklaaren elkander den Oorlog. In de Engelsche Oorlogsverklaaring, en verdere Staatsbesluiten, de Zeevaard van onzen Staat op een voet strydig met de Tractaaten behandeld. Zeerooveryen der Engelschen. Moedig gedrag* LXXXIII BOEK.

LXXXIII BOEK. *van de Oost-Indischen Schipper* SCHRYVER, *tegen een Engelsch Oorlogschip. Frankryk neemt genoegen in de betuigde Onzydigheid der Staaten. Een Fransche Kaaper neemt in Texel een Engelsch Schip. 't Zelve door 't Fransche Hof, wedergegeeven. Kaapergevallen te Vlissingen en te Veere. Reglement der Staaten op de Kaapers en Commissie Vaarders der Oorlogende Mogenheden. Veelen willen de Zeevaard kragtdaadiger beschermd hebben.* YORKS *verzoek om Oorlogschepen afgeslaagen. De Convoyen traaglyk verleend. Eenige Zeehandelaars vervoegen zich deswegen met klagten by 's Landsvaderen, en verwerven Convoy. De Vreede met Marocco bevestigd. Aardbeeving op den Dank-Vast- en Bededag, den achtienden van Sprokkelmaand. Onweeren en zwaare Storm in dit Jaar. De Optiepartyen in den Graanhandel, door de Algemeene Staaten, verboden. Staaten van Utrecht verbieden het vooropkoopen van Aardappelen. De Voorregten aan de Groote Visschery geschonken verlengd. Octroi verleend aan een nieuw verbeterde Vyzel of Tonnemolen. De Fabryken te Haarlem aangemoedigd. Een Yzerhutte in Gelderland aangelegd. Eene oude Grafstede in Drente gevonden. Zwaare Ysgang. Schriklyke Doorbraaken in de Rivierdyken. Onheilen de Bommelerwaard overgekomen. Beraamd Plakaat den Uitvoer van Graanen verbiedende. De Koornkoopers te Amsterdam leveren tegenbedenkingen in. Het Plakaat gaat egter door.*

*De Vrugtbaarheid deezes Jaars doet het Plakaat intrekken. Het Plakaat, wegens de Optiepartyen, opgehelderd. De Oorlog in het Duitsche Ryk wekt nieuwe Staatsbekommernissen. De Fransche Afgezant stelt de Staaten gerust, wegens het byeentrekken eens Legers aan den Neder-Rhyn. Verzoekt doortocht voor Krygstuig door Namen en Maastricht. Dezelve wordt toegestaan. Klagten, over het schenden des Grondgebieds door Fransch Krygsvolk, krygen gehoor.* YORKE *klaagt over het leggen van Fransche Bezetting in Oostende en Nieuwpoort. Verklaaringen van het Weener en Fransche Hof over dit stuk. De Zeerooveryen der Engelschen gaan den ouden gang. Verbeurdverklaaringen der opgebragte Schepen. Vertoogen en Klagten deswegen ten Engelschen Hove gedaan. Derzelver vrugtloosheid, Fransche Kaaperyen. Vrede met de Algerynen geslooten. Een Gezant van Tripoli komt met geschenken in den Haage. Zyne Hoogheid woont de Schuttersmaaltyd in den Haage by, en ontvangt het Stadhouderlyk Gezin, op eene en andere Reis, Eerbetooningen. Geschil over het aanstellen van Burgemeesteren te Haarlem. Gelastigden tot het onderzoek deezer zaake, door de Gouvernante, benoemd. De Meerderheid besluit dezelve voor de Staaten van Holland te brengen. De Meerderheid doet twee voorstellen ter Staatsvergaderinge. Antwoord der Gouvernante. De Meerderheid handhaaft haar Regt. Wat deswegen ter Staatsvergade-*

LXXXIII BOEK.

LXXXIII BOEK.

*ringe voorviel. Haarlem wordt, wegens den Eisch eener Buitengewoone Vergaderinge, in 't gelyk gesteld. De Meerderheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante. Steden, die met Haarlem, 'er van verschilden. Aantekening van Amsterdam en Rotterdam. Afloop deezer zaake. Doopplegtigheden in Zeeland en Utrecht, tot eere van het Stadhouderlyk Huis ingerigt. Pragtig Huwelyks Feest der Dogter van den Gouverneur Generaal van Neerlands Indie. Schouwburg op Batavia aangelegd. Het Honderdjaarig Feest van het Diakonie-Weeshuis te Amsterdam gevierd.*

't Beginzel des Oorlogs tusschen *Frankryk* en *Engeland*.

Kunnen de bepaaldste en afgemeetenste bewoordingen, in Verdragen tusschen de Mogenheden geslooten, wanneer de Staatkunde haare dikwyls zo veel verderfs berokkenende rolle speelt, in eenen zin geduid worden, rechtsstreeks overgesteld tegen het bedoelde, of zodanig gewrongen en verdraayd, dat Onpartydigheid desweegen blooze; wat hebbe men dan niet te wagten, wanneer, in dezelve, onbepaalder uitdrukkingen voorkomen, in gevolge van welke de Vorsten zich daaden veroorloven, van een wederzydsch beledigenden en op nieuw Oorlogs onsteekenden aart? Van laatstgemelde soort was het bepaalde tusschen de Hoven van *Versailles* en *Londen* omtrent *America*, op de Vredehande-

ling

ling te *Aken*, in den Jaare MDCCXLVIII. „ Alle dingen in *America* zouden gebragt „ worden, op dien voet op welken zy wa- „ ren, of behoorden te weezen, vóór den „ tegenwoordigen Oorlog." (*) Hoogst onvoorzigtig was het gehandeld een Volk, 't welk ten Staatsregel hadt, *om door meerderheid van Rykdom tot meerderheid van Magt te geraaken*, zo veel aanleidings te geeven tot het daadlyk volvoeren dier grondstellinge.

LXXXIII BOEK. —— 1756.

Vyandlykheden in *America*.

Nauwlyks bescheen de Vredezon het gelaat van *Europa* of de stoffe tot nieuwe Oorlogswolken, verzamelde zich in *America*, om eerlang, uit dat Werelddeel, in het onze over te dryven. De *Engelschen* begonnen gewapenderhand de zaaken in *America* „ te brengen op dien voet als zy „ oordeelden dat ze behoorden te wee- „ zen." Zo veelvuldig als vergeefsch waren de klagten, van het *Fransche* Hof over dit bestaan, hoe meer LODEWYK DE XV. den Vrede zogt te bewaaren; dewyl een uitgeputte Schatkist, met een zeer groote schuld belaaden, en een bykans geheel vernielde Zeemagt, zulks vorderden, hoe meer men in *Engeland* naar den Oorlog haakte. In veele openbaare geschriften van deezen tyd, stelde men voor, dat het vermeesteren der *Fransche* Volkplan-

(*) ROUSSET *Recueil, Tom*. XX. 189. WAGENAAR *Vaderl. Hist*. XX. bl. 248.

LXXXIII BOEK — 1756. plantingen in *America* ten middel zou kunnen dienen, tot aflossing der Staatsschulden des *Engelsche* Ryks, in den jongst gevoerden Oorlog, veel meer dan de helft vermeerderd. — Een rechtstreeks Krygsbedryf zou een te haatlyk vertoon gemaakt hebben, naa eenen kortlings geslooten Vrede. De *Engelschen* zonden deswegen, onder voorwendzel van den Koophandel te begunstigen, eene sterke Vloot van Oorlogschepen naar *America*; het waare doelwit was, om den slinkeroever van de Rivier *St. Laurens* in te neemen: hun waggen en zoeken was naar eene gelegenheid, om op de *Fransche* Volkplantingen te kunnen aanvallen. Hier door zou de Koophandel van dat Ryk op dit Wereld deel vernietigd, en 't zelve buiten staat gesteld worden, om eene Zeemagt in Zee te houden, bekwaam om de gezogte Opperheerschappye ter Zee te betwisten. Ter gewisser volvoeringe van dit plan, stelde de *Engelsche* Afgezant ten Hove van *Madrid* alles in 't werk, om dat Ryk tot Onzydigheid te beweegen; de voordeelen, die *Spanje*, door een meerderen bloei van den Koophandel, zou behaalen, ten breedste uitmeetende. De meer Min- dan Oorlogzugtige geestgesteltenisse van LODEWYK DEN XV, op wiens Ryksbestuur zyne Matresssen maar al te veel invloeds hadden; de verzwaktheid des Ryks, door kleinagting van het Staatsbestuur, door Verdeeldheden, tusschen allerlei Rangen, door de Oneenigheid der Staatsdienaaren, gepaard met

met de uitgeputte Geldmiddelen, en een vervalle Zeemagt (*), dit alles deedt voor *Engeland* een gunstig tydstip gebooren worden, ter bereiking van deszelfs doelwit. Het Hof wilde, en het Volk schreeuwde om, den Oorlog.

De Engelschen verwyten *Frankryk* de schuld der Vredebreuke.

't Ontbrak in *Engeland* niet aan Schryvers, die de schuld van hun Landgenooten poogden af te neemen, en op de *Franschen* te leggen. Zy beweerden, dat *Frankryk* in *America* zyne Bezittingen zogt uit te breiden, ten koste der *Engelsche* Volkplantingen; dat het deezen enkel tot de Zeekusten wilden bepaalen, en versteeken van allen Handel met de zogenaamde Wilden; dat men, ten dien einde, een aantal van Sterktens hadt gebouwd, van de Rivier *Missisippi* tot aan *Canada*, meest op *Engelschen* bodem, (†)

Deeze Vyandlykheden hadden invloed op onzen Staat.

't Loopt buiten ons bestek in een onderzoek te treeden wie der klaageren, wegens overlast en krysgeweld, gelyk hebbe; wanneer men enkel in 't ooge houdt, de volkomen erkende slegte gesteltenisse van het *Fransche* Staatsbestuur (§), en de onmagt om iets van gewigt, ten dien

(*) Zie *Gedenkschriften, dienende tot de Geschiedenis van* LODEWYK *den XIV. en XV. door* MILLOT VI. D. bl. 263. enz.

(†) TINDAL *Vol.* IX.

(§) *Gedenkschriften* door MILLOT, als boven bl. 280.

LXXXIII BOEK. 1756.

dien tyde, uit te voeren; en daar mede vergelykt het in magt en aanzien toegenomen *Engeland*, dat den voorgemelden Staatsregel, Hof en Volk zo welgevallig, aankleefde, zal het niet bezwaarlyk vallen, te oordeelen wie der Partyen de meeste schuld hadt. —— Wy moesten dit weinige vermelden, om de aanleidende oorzaak op te geeven, van eene andere gedaante der dingen ook in ons Vaderland. De rustige dagen voor de Gouvernante namen een einde, en werden, van tyd tot tyd, de Landszaaken, tot het einde haars leevens, met meer en meer aangroeiende onaangenaamheden, ten haaren opzigte, vervuld. Het verslag derzelven, met de andere Lotgevallen des Vaderlands, moet dit Boek behelzen.

*Frankryk* vraagt wat de Staat in dit geval zal doen.

De Geschillen tusschen *Frankryk* en *Engeland* waren, tot zulk eene hoogte opgeklommen, dat ze, met den aanvang des Jaars MDCCLVI, tot een openbaaren Oorlog dreigden uit te barsten. Geen der ten kryg gereede Mogenheden, kon het onverschillig weezen, hoe deeze Staat zich in denzelven zou gedraagen. Des Konings van *Frankryks* buiten gewoone Afgezant, de Graaf D'AFFRY, als mede de gewoone, de Marquis DE BONAC, hadden, over dit onderwerp, met hunne Hoog Mogenden verscheide onderhandelingen gehouden; en de eerstgemelden, op den negenden van Sprokkelmaand, uit naam zyns Meesters, verzogt te mogen weeten, welk eene Party hunne Hoog Mogenden zouden kiezen, in

in gevalle de twist, tusſchen *Frankryk* en *Engeland*, tot een wederzyds verklaarden Oorlog mogt komen?

1756.

Die Vraag beantwoord.

Der Staaten Antwoord liep op deezen zin, „dat zy, met veel ſmerten de Oneenigheden tusſchen *Frankryk* en *Engeland* ontſtaan bemerkten, en wenschten „dat dezelve in der minne mogten bygelegd worden. Zeer verre was het van „hun zich in den Oorlog te willen ſteeken, wegens eene zaake, die hun in 't „minst niet aanging, en tot welke zy „gansch geene verbintenis hadden. De „waarde der Vriendſchap en Genegenheid van zyne Allerchristlykſte Majeſteit kennende wenschten zy, met de „uiterſte poogingen, op allerlei wyzen, „denzelver aanhouding te zoeken, in zo „verre de Onafhangelykheid en de Eer „van het Gemeenebest zulks maar eenigzins kon toelaaten. Zy vleiden zich, „ingevolge van deeze Verklaaringe, dat „het Gebied, zo wel der *Vereenigde* als „der *Oostenrykſche Nederlanden*, welke „laatstgemelden hun tot een Barriere „dienden, van alle Dreigingen en Aanvallen bevryd mogten blyven. Zy hoopten, verder, dat zyne Majeſteit hun „daar van verzekering zou geeven, en „den Oorlog niet in *Groot-Brittanje* „overbrengen; dit zou eene omſtandigheid opleveren, die het Gemeenebest, „in verſcheide opzigten, raakte."

YORKE verzoekt om Hulpbenden.

't Leedt maar weinig dagen, of de *Engelſche* Afgezant YORKE, jalours, over de veel-

LXXXIII BOEK. 1756.

veelvuldige Onderhandelingen met *Frankryk*, vervoegde zich by hunne Hoog Mogenden met een Vertoog, het dus lang gehouden gedrag met *Frankryk* afmaalende als eene kenbaare schennis der Verdragen, en een openbaaren Aanval, teffens gewaagende van de gedugtste Krygstoerustingen, geschikt om Landingen in *Groot-Brittanje* en *Ierland* te doen; welk voorneemen de *Fransche* Staatsdienaars, aan de Hoven van *Europa* opentlyk zouden te kennen gegeeven hebben. —— Ten slot den Staat verzoekende om Zesduizend Man Hulpbenden, die der *Vereenigde Gewesten* verpligt waren den Koning van *Engeland* te leveren. —— Verzekerende, dat zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, in 't vol vertrouwen, dat die Hulpbenden ter Inscheepinge gereed zouden gehouden worden, zonder vertoeven, de Schepen, tot het overvoeren noodig, stondt te zenden.

D'AFFRY zoekt zulks te stuiten, en vordert een nader Antwoord.

De Graaf D'AFFRY nam den tyd, hier te Lande noodig, om de Raadsbesluiten der Staaten, op den Eisch des Konings van *Engeland*, ter overweeginge rond gezonden, in te winnen, waar, om het verleenen van dien Bystand hun Hoog Mogenden te ontraaden. In zyn Vertoog schetste hy *Engeland* af als den blykbaaren Aanvaller, en grondde daar op 's Konings verwagting, dat de Staaten der *Vereenigde Gewesten*, met *Engeland* geene andere dan Verdeedigende Verdragen hebende, wel verre van op eenige wyze hulp te verschaffen aan het Hof van *Londen*, in tegen-

gendeel, zo zulks van hun gevorderd mogt worden, hunne evengelyke Verdedigende Verbintenisſen, met den Koning zynen Meeſter, aangegaan, vervullen zouden. — Zyne Allerchristlykſte Majeſteit was genegen, in alle maatregelen te treeden, die de Zekerheid, de Rust, en den Voorſpoed van 't Gemeenebest konden bevorderen, als mede deszelfs Eer en Onafhangelykheid handhaaven. —— Doch dewyl de Omſtandigheden dezelfde niet waren, als in den Jaare MDCCXXXIII, toen de Koning een Verdrag van Onzydigheid met de Staaten ſloot, ten opzigte van de *Ooſtenrykſche Nederlanden*, was alle voorzorg, ten dien aanziene, overtollig. — Niet zonder verwondering hadt zyne Majeſteit in het Antwoord geleezen, het bygevoegde betreffende het Vaste land van *Groot-Brittanje* en *Ierland*. „Daar „was," ſprak dit Vertoog, in beantwoording hier van „geene Mogenheid op den „Aardbodem, welke regt hadt om de „Krygsverrigtingen te Lande te bepaa„len, die de Koning voor hadt te werk „te ſtellen, om wettige wraak te oefe„nen over eenen Vyand, die hem ge„hoond en aangetast hadt tegen de Trouw „der Verbintenisſen. En oordeelde zy„ne Majeſteit het ondienſtig zich te ver„klaaren over de toebereidzelen, die zy„ne billyke gevoeligheid aankondigden."

LXXXIII BOEK.

1756.

By dit Vertoog las de Graaf D'AFFRY, uit een byzonder Papier voor, hoe de Koning verwagtte, dat de Staaten zich nauw-

keu-

LXXXIII BOEK. 1756.

keuriger zouden verklaaren over de Partty, welke zy, in den tegenwoordigen toedragt van zaaken, zouden volgen, besluitende met deeze sterke betuiging, „dat zyne Majesteit onder het getal zyner „Vrienden niet zou kunnen rekenen, „zulke Mogenheden, die, wel verre „van, ten zynen opzigte, de Verdedigende Verbintenissen met hem aangegaan, te vervullen, eene lyn zouden „trekken met zynen Vyand, en dien Onderstand bewyzen."

De Staaten verklaaren Onzydig te zullen blyven.

De met zo veel aandrangs verzogte nadere bepaaling begreepen hunne Hoog Mogenden, in deeze bewoordingen „dat, „dewyl zy, in de Onlusten of Verschillen over de Bezittingen in *America*, „noch in derzelver gevolgen, tot hier „toe, geen deel genomen, noch rechtstreeks, noch van ter zyde, zich daar „mede bemoeid hadden, zy ook geenszins gezind waren 'er zich mede te bemoeien, noch met de gevolgen, welke „'er, in 't toekomende, uit konden ontstaan; maar, in tegendeel, voorneemens waren, ten dien opzigte, eene „stipte Onzydigheid in agt te neemen: „alles nogthans onbenadeeld de Alliantien, welke de Republiek hadt, en die „zy op geenerlei wyze meende te breeken." (*) Zy twyfelden niet of deeze na-

(*) Wat hunne Hoog Mogenden verstonden, door de uitdrukking, *onbenadeeld* of *onverminderd de Al-*

„ nadere en stelliger Verklaaring zou ten ge- „ volge hebben, de verzogte zekerheid, zo „ ten aanzien van het eigen Grondgebied „ van den Staat als van hunne Barriere."

LXXXIII BOEK. — 1756.

De Schepen te *Hellevoetsluis* gekomen, om, overeenkomstig met het gestelde in 't Vertoog des *Engelschen* Afgezants, de Hulpbenden af te haalen, maakten een vertoon, als of 'er geen ontzeggen was aan den eisch van *Groot-Brittanje*, en deeze zo ras volbragt stondt te worden als dezelve gedaan was. Dan men herinnerde zich nog de nadeelen in voorgaande Oorlogen door de *Engelschen* geleden: wanneer men, dien nydigen Nabuur zelfs ten wille was. Het bleek dat onder de Regenten en het Volk zich min lust opdeedt, om deel te neemen in den Oorlog, dan

Yorke dringt niet meer op de Hulpbenden aan.

*Alliantien* enz. is eenigzins duister. Het wordt toegelicht door den Geschiedschryver WAGENAAR, als hy, in zyn Brief, getyteld *Het Gedrag der Engelschen*, verklaart „ de Rede leert dat zy, door dee- „ ze *Alliantien*, geene *Alliantien* met *Engeland* „ verstaan, *die tegenwoordig konden gereclameerd* „ *worden:* anders zouden zy in eenen adem zich- „ zelven tegenspreeken. Zy verstaan 'er ongetwy- „ feld *Alliantien* door, 't zy met *Engeland*, of met „ andere Mogenheden, die verbinden zouden, in „ zekere evenementen, die uit den tegenwoordigen „ Oorlog zouden kunnen provenieeren, en welken „ zy dan ook zouden willen nakomen. 't Is my on- „ der anderen niet onwaarschynlyk, dat zy byzonder „ zien op die *Alliantien*, waar by de *Hanoversche* „ *Successie* gegurandeerd is." *Verzameling van Hist. en Pol. Tractaaten*. I. Deel. bl. 223.

LXXXIII BOEK. 1756. dan men in en naa den Jaare MCCCXL bespeurde, en den Ingezetenen op zo veel schats en bloeds te staan kwam: de voornaamste Gewesten wilden den Staat buiten onverpligte Verbintenissen houden. De Afgezant YORKE, deeze veel geringer maate van *Engelschgezindheid* dan hy verwagt hadt, bemerkende, vervoegde zich, in Lentemaand, by haare Koninglyke Hoogheid, met kennisgeeving van den last zyns Konings, om, voor het tegenwoordige, geen naderen Eisch tot het leveren van de Zesduizend man, by den Staat te doen: waar op de Schepen, ter overvoering bestemd, de Reede van *Hellevoetsluis* verlieten.

Dit nadere berigt door de Gouvernante by de Algemeene Staaten bekend gemaakt, gaf lugt aan de beklemdheid, om zich van het leveren des verzogten Bystands, te verschoonen; of, door het houden van een strydig gedrag, in de allerongunstigste omstandigheden, den Staat aan de gevoeligheid van den Allerchristlyksten Koning, en aan het uiterste gevaar en eenen onherstelbaaren ondergang bloot te stellen. Zy betuigden die nadere Verklaaring aan te zien, als een nieuw blyk en bewys, der toegenegenheid zyner *Britsche* Majesteit voor de Republiek, en waar door zy zich uit eene netelige omstandigheid gered zagen: vuuriglyk wenschende, dat de gedugte Inval niet mogt geschieden, en dat de daadlyk plaats hebbende geschillen, tot genoegen van zyne Majesteit, door een spoe-

dig

dig vergelyk, konden geslegt worden. (*) LXXXIII BOEK. 1756.
Ook deelden zy hem, in vertrouwen, mede het Antwoord, 't geen de Staaten beslooten hadden, op de laatste vertoogen van den Graaf D'AFFRY te geeven. (†)

Wel verre was het gewenschte spoedige Vergelyk van de hand. *Groot-Brittanje* verklaarde, met de gewoone Plegtigheden, den zeventienden van Bloeimaand, den Oorlog aan *Frankryk*, waar op den zestienden van Zomermaand de Tegenverklaaring van *Frankryk* volgde. — Kortstondig was het betuigd genoegen over het nieuwe blyk van Vriendschap der *Britsche* Kroone jegens deezen Staat: dewyl men in de Oorlogsverklaaring van dat Ryk, „ *alle Schepen*, die Contrabande Goede- „ deren naar *Fransche* Plaatzen voerden, „ voor goeden Prys verklaarde." De oude rol der Zeerooverye, met schennis der Tractaaten, stondt eerlang weder gespeeld te worden. Want deeze bepaaling liep aan, tegen het Verdrag des Jaars MDCLXXIV, waar by beraamd was, dat wel de *Contrabande Goederen* in Vrienden of Neutrale Schepen gevonden aangeslaagen; doch dat de *Schepen*, en de *overige Laading* zouden vry gegeeven worden. Daarenboven werden de onvrye Persoonen en Goederen, in de thans uitgegeevene Oorlogsver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 658 —660.

(†) Zie hier boven bl. 256.

verklaaring met deeze woorden beschreeven, *Soldaaten*, *Wapenen*, *Buspoeder*, *Ammunitie* of *eenige andere Contrabande Goederen*. Deeze onbepaaldheid moest reeds het ergste doen vreezen van een Ryk, welks schennissen op Zee, in de Jaarboeken des Lands afzigtige vlekken maaken. Wie kon zich verzekeren, dat de *Engelschen*, onder *Contrabande Goederen*, de zulke niet zouden betrekken, die by de Verdragen vry gesteld waren? Een Parlements Acte, eenige dagen na de Oorlogsverklaaring uitgegeeven, dienende tot *Aanmoediging der Matroozen*, wees het genoegzaam uit. *Scheepsbehoeftens* werden daar in als eene soort van Contrabande aangemerkt, in zo verre dat 's Konings Onderdaanen regt verkreegen om Onzydige Schepen, die dezelve naar *Frankryk* of *Fransche* Plaatzen voerden, op te brengen; en den Officieren der Marine vryheid gegeeven werd, om die Scheepsbehoeften, voor 's Konings Rekening, te koopen. Eene schikking desgelyks aanloopende tegen het meergemelde Tractaat, waar by het voeren van *Hout*, *Hennip*, *Zeilen*, *Ankers*, en andere Scheepsbehoeftens, met ronde woorden, vrygesteld wordt. Het inkoopen, of overneemen, deezer Scheepsbehoeftens, voor 's Konings Rekening, verminderde wel de zwaarigheid van de Inbreuk op de Tractaaten; doch nam dezelve niet weg. Het voeren van Scheepsbehoeftens naar zulke Havens als de Eigenaars goedvonden,

den, mits dezelve niet ingeslooten waren, stondt, volgens de Verdragen vry, en was het eene blykbaare krenking dier Vryheid de Schippers te brengen, waar zy niet wilden weezen, en te dwingen de Waaren te verkoopen, daar zy niet voorhadden dezelve te veilen.

Zeeroveryen der *Engelschen.*

Krenkte het *Engelsche* Hof, in deeze twee Staatsgeschriften, de Verbintenissen tusschen 't zelve en onzen Staat in weezen; men kon geenzins vermoeden, dat 's Konings Oorlogschepen, en vooral de *Engelsche* Kaapers, een ras van de slegtste Zeerooveren, voor de Tractaaten eenigen eerbied zouden betoonen. Dit bleek onmiddelyk, de Oorlogsverklaaring was 'er niet, of eene menigte van Koopvaarders, die naar *Frankryk* stevenden, of van daar kwamen, en *Fransche* Goederen of Scheepsbouwstoffeen aan boord hadden, werden genomen en opgebragt, tot merkelyke schade van Reeders en Inlaaders. De Schippers deeden hun regtmaatig beklag by onzen buitengewoonen Afgezant HOP te *Londen:* eenigen, die vóór de Oorlogsverklaaring gelaaden geweest waren, en geene Scheepsbehoeftens in hadden, werden, op het sterk aanstaan van gemelden Heere, ontslaagen. YORKE hadt eerst verklaard, „dat al de Schepen zouden vry-„ gegeeven worden: en dat de Koning „ zyn Meester, op het strengste verbo-„ den hadt eenige Schepen meer te nee-„ men, onder wat voorwendzel het ook

LXXXIII BOEK. 1756. „ zyn mogt;" (*) doch, hoe zeer woorden en daaden ſtreeden, leerde de uitkomst; men eischte naderhand de Scheepsbehoeften, voor 's Konings Rekening, over te neemen. Eenige Eigenaars, grooter ſchade dugtende, bewilligden hier in; doch anderen weigerden, vorderende, daar zy volgens de Tractaaten gehandeld hadden, ook overeenkomſtig met dezelve behandeld te worden; deeze toch ſtonden hun toe van de eene *Franſche* Haven op de andere te vaaren; *Franſche* Goederen in te laaden en te vervoeren. Masten, Hennip, Lood en dergelyke, uitdruklyk onder de geoorlofde gerekend, in te neemen, en over te brengen. Ja zelfs, hadden 'er eenigen beſtaan, gelyk hier van veel ophefs gemaakt, doch geen voldingend bewys bygebragt werd, om eigenlyke Contrabande Goederen naar *Frankryk* over te voeren, dan nogh zouden die Goederen alleen Prys geweest zyn, en het Schip, nevens de overige Laading, hebben moeten vrygegeeven worden.

Doch op zulk eene gansch onbehoorelyke wyze begonnen de *Engelſchen*, by den aanvang des Oorlogs, hunne Bondgenooten te behandelen. 't Neemen, 't opbrengen, 't ophouden, 't ontlaaden van de Schepen, ging alles ſtrydig met de Verbintenisſen toe, en liep het onderzoeken der

(*) *Reſol. van Hoog Mogenden* 13 July 1756, bl. 294.

der Schepen niet minder tegen dezelve aan: dit geschiedde zelfs door 's Konings Oorlogschepen, op een ongeoorlofden voet.

Moedig gedrag van den O. I. Schipper SCHRYVER.

Tot een staal hier van diene, het wedervaaren van Schipper JAN FREDERIK SCHRYVER, het uitgaand *Oost-Indisch* Schip *Ruiskestein* voerende; van de andere Schepen, met welken hy uit *Texel* vertrok, afgeraakt, vernam hy een Tweedekker, die, zonder vlag te vertoonen, op hem aanzette. Hy stelde zich in staat van tegenweer. Het naderend Schip gepreid hebbende om te weeten van waar het kwam, en waar het heen moest, kreeg hy alleen ten antwoord *van Londen*, en kort daar op de volle laag uit het grof geschut. De stoutmoedige *Oost-Indische* Schipper, hees den Wimpel op, en beantwoordde zulks met een volle laag, en door het vuur uit het handgeweer. Zy bleeven tusschen de vier en vyf glazen slaags, wanneer men op het *Oost-Indisch Schip*, uit het bevel aan 's Vyands boord gegeeven, met zekerheid vernam, dat zy met een *Engelschman* te doen hadden: want geen Vlag was 'er nog vertoond. De *Engelsche* Bevelhebber riep, dat de *Oost-Indische* Schipper by hem aan boord moest komen; doch deeze zondt een Officier met de Zeebrieven; wanneer dezelve met eenige Sloepsgasten volgens bevel op 't Oorlogschip gestapt was, werd de Sloep met *Engelschen* en twee Officieren bemand, die na het Schip *Ruiskestein* voeren, en het Geld der

LXXXIII BOEK. 1756. Maatschappye, 't welk zy veronderstelden aan boord te weezen, onder de sterkste bedreigingen afvorderden: dewyl de Schipper een onvergeeflyke stoutheid bedreeven hadt, om op een *Engelsch* Oorlogschip te vuuren, waar door vier Mannen gesneuveld en anderen gekwetst waren. Schipper SCHRYVER antwoordde, dat het *Engelsch* Schip, geene Vlag vertoond hebbende, onmogelyk hadt kunnen gekend worden, dat hy, in volle Zee vyandlyk aangetast, genoodzaakt geweest was zich te verdeedigen, en desgelyks vier gekwetsten bekomen hadt, en 'er geen gereed Geld van de *Oost-Indische* Maatschappye aan boord was. Zy, niets kunende opdoen, zonden, 's anderen daags, den dus lang aan boord gehouden Officier te rugge, en hielden af. (*)

De Kaapers maakten het nog groover, en beroofden bykans alle Schepen, welke zy aantroffen, zelfs de zulken, die noch naar *Frankryk*, noch van daar naar elders bestemd waren. Met één woord dit gansche bedryf toonde, dat *Engeland* voor hadt onzen Handel geheel te stremmen; de jaloezy, door de *Engelschen*, reeds voor omtrent twee Eeuwen, wegens de *Nederlandsche* Scheepvaard opgevat, duldde niet dat zy de onzen vry lieten vaaren, op een tyd dat hun Vaart de belemmeringen van den

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 766.

den opkoomenden Oorlog gevoelde. (*) Men vondt 'er in *Engeland*, en geen wonder, dit dit gedrag der *Engelschen* zogten te bewimpelen, en met schynreden te verschoonen. Deeze redenen vielen in den smaak der *Engelschgezinden* in *Holland*, die zich niet schaamden op den zelfden toon te spreeken, *Engeland* in 't gelyk, en hunne Landgenooten in 't ongelyk te stellen. (†)

LXXXIII BOEK. 1756.

*Frankryk* neemt genoegen in de verklaring van der Staaten Onzydigheid.

De betuiging der Algemeene Staaten van hunne gezindheid, om een stipte Onzydigheid in agt te neemen (§), gaf den Koning van *Frankryk* het uiterste genoegen, gelyk hy zulks, by monde van zynen buitengewoonen Afgezant D'AFFRY, liet weeten, met de plegtigste verklaring, „dat „het Gebied van de Republiek volko„men van de Legers zyner Allerchriste„lykste Majesteit bevryd zou zyn. En, „wat de *Oostenrykschc Nederlanden* be„trof, vernieuwde de Koning zeer gaar„ne de voorheen gedaane toezeggingen, „geschikt om de *Vereenigde Gewesten*, „die veiligheid te bezorgen, welke zy „we-

(*) WAGENAAR *Verz. van Hist. en Pol. Tractaaten*. I. D. bl. 233.

(†) Het zou te lang vallen ons tot eene opgave en wederlegging derzelven in te laaten, meesterlyk heeft de Heer WAGENAAR zulks gedaan in 't gemelde Werk bl. 237. *enz.*

(§) Zie hier boven bl. 256.

LXXXIII BOEK. 1756. „ wegens hunne Landen en Nabuurschap „ met regt verlangden." —— By een Staatsbesluit bedankten hunne Hoog Mogenden den Koning van *Frankryk* voor de verzekeringen van zyne Vriendschap en Genegenheid voor 't Gemeenebest, ten eenemaal voldaan over de toezeggingen; desgelyks bedankten zy den Graaf D'AFFRY voor zyne goede diensten, te deezer gelegenheid, aangewend. Die, by 't overleveren van dit alles afdoend Vertoog, te verstaan gaf, dat hy, zyn last nu gelukkig geeïndigd zynde, de te rug reis na zyn Hof dagt aan te neemen, gelyk hy korten tyd daar op deedt. (*)

In deezer voegen vondt zich het Gemeenebest gered uit den verlegen toestand, toen *Engeland* Hulpbenden vorderde, en *Frankryk* dreigde, wanneer men dezelve verleende. Te regt mogt de Afgezant DE BONAC, toen hy van den Koning zyn Meester verlof bekomen hadt, om zyn Gezantschap by den Staat te eindigen, in Wynmaand Afscheid van hunne Hoogmogenden neemende, onder andere, hier op oogende, zich laaten hooren. „ Gelukkige Onzydigheid! Gedenkstuk der Wysheid, die uwe beraadslaagingen bezielt, 't welk nayverende Volken te vergeefsch „ zullen tragten om verre te werpen: dewyl, by het overleveren van de Brieven „ des Konings, door welken 't my wordt „ ge-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 738.

„ geoorlofd Affcheid te mogen neemen van uw Hoog Mogenden, zyne Majefteit my tevens gebiedt, uitdruklyk te verklaaren, dat zyne Majefteit bereid en volvaardig is, om *de concert* met de Republiek zulke maatregels te neemen, die geoordeeld zullen worden, de gevoeglykfte te zyn tot handhaaving der Vryheid, en behoud van de Ruste van deezen Staat, en te gelyk de bekwaamfte om uit te werken Veiligheid en Zekerheid voor den Handel uwer Onderdaanen." (*)

Een *Franfche* Kaaper neemt een *Engelsch* Schip in *Texel.*

By aanhoudenheid ftoorden de *Engelfche* Zeegewelddaadigheden die Rust en Handel: en vondt zich de Staat, door het bedryf eens *Franfchen* Kaapers, in een netelig geval ingewikkeld. Een *Duinkerkfche Kaaper*, in gedaante een Poon of *Goereefche* Vifcherfchuit, kwam van onder den *Texelfchen* wal, en ging leggen niet verre van een reeds geklaard *Engelsch* Scheepje van *Nieuw-York* naar *Amfterdam* beftemd, 't geen tusfchen de hoogte van de *Helder*, en het *Nieuwe-Diep* voor anker lag. Men hadt geen vermoeden van Kaapery, dan welhaast kwamen de *Franfchen*, met het gewaande Visfchersvaartuig nader, enterden het bygelegen Schip, en zetten alle de *Engelfchen*, die een vreeslyk getier maakten, in de Poon over, den Capitein alleen aan boord laatende; twee ston-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 949.

LXXXIII BOEK. —— 1756. ſtonden met uitgetoogen houwers in het overompeld Schip op ſchildwagt. De Poon zeilde met den Prys naar Zee; wilde den Loots, die nog aan boord was, niet laaten vertrekken, den Prayſchipper toe roepende; *Ik weet wel dat Holland en Frankryk het eens zyn!* —— De Afgezant YORKE vervoegde zich by Hunne Hoog Mogenden, met klagten over dit Bedryf, zeggende dat de Onzydigheid hunner Haven, op de ſtoutſte en gewelddaadigſte wyze, geſchonden was, door het neemen van een *Engelsch* Schip, op de *Texelſche* Reede, door een' *Franſchen* Kaper; en verzogt dat zy de ſpoedigſte en kragtdaadigſte maatregelen zouden neemen, om des voldoening te verzorgen, en, onverwyld, het Schip in 't geheel, met Volk, Laading en Papieren, zonder onderſcheid, te rug te doen geeven, en in het toekomende te beletten, dat de Vyand van den Koning meer Vyandlykheden bedreef tegen de Onderdaanen van zyne Majeſteit, onder de beſcherming van de Onzydigheid, welke de Havens van deezen Staat moeſten genieten.

De Staaten voldeeden aan dien eisch, en lieten door hunnen Afgezant aan 't *Franſche Hof*, den Heere LESTEVENON VAN BERKENRODE, dit Schip, reeds aan de Reeders van het Kaperſchip, als een wettige Prys, toegeweezen, te rug eiſchen, als genomen op eene plaats, waar het zich onder de beſcherming van de Staaten bevondt; deeze gaf zich des veel moeite, en bragt

bragt het eindelyk zo verre, dat zyne Majesteit, schoon de schennis van de Haven regten niet zeker bleek, om blyk te geeven van zyne vriendschap en van de meeninge waar in hy was, dat door de Kaapers zyner Onderdaanen niets tegen de Regten van Hunne Hoog Mogenden ondernomen wierd, de wedergave van dien Prys, Schip en Laading, beval. (*)



1756.

Geval met een Kaaper te *Vlissingen*.

De Kaapvaart der *Franschen* tegen de *Engelschen* op onze Kusten veroorzaakte meer onaangenaamheden; doch van minder nasleeps, daar ze ter plaatze zelve werden afgedaan. In 't gezigt van *Vlissingen*, viel een gevegt voor tusschen een kleinen *Franschen* Kaaper en een *Engelsch* Scheepje, welk hy binnen joeg: de stilte belette den Kaaper weder buiten te komen. Om de gewapende *Engelsche* Smokkelbooten en een *Engelsch* Oorlogschip voor de Stad liggende, die den *Franschman* welhaast in 't oog kreegen, en zich gereed maakten, tot het nazetten van deezen nu voor overmagt dugtenden vervolger, te ontwyken, zette hy zyn Vaartuig op den *Vlaamschen* Wal by *Brestkens*, laatende, met al zyn Volk aan land vlugtende, 't zelve ten prooy der *Engelschen*, die 't in de haven sleepten. De *Engelschen* stapten mede aan wal. De Heer LOKE, Zoon des Baljuws van *Brestkens*, oordeelde als Strand-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 678. 740. voor 't Jaar 1757. bl. 450.

LXXXIII BOEK. Strandvoogd, dat het gestrandde Schip hem toekwam, en hadt 'er zich, in die hoedanigheid by vervoegd; de *Engelschen* hielden hem voor den Kaaper-Capitein, en bragten dien Heer, aan boord van 't *Engelsch* Oorlogschip; men ontdekte ras den misslag, en ontsloeg den gevangenen.

1756.

Een ander te *Veere*. Een andere *Fransche* Kaaper een *Schotsch* Scheepje, van *Veere* uitgevaaren, genomen en bemand hebbende om het in eene *Fransche* Haven op te brengen, verviel weder op de Reede van *Veere*. De *Fransche* Luitenant op 't zelve gesteld, ging, ten anker gekomen, aan wal om een *Schotschen* Jongen, by den *Engelschen* Consul uit te wisselen, onder verband, dat een *Fransche* Gevangenen in *Engeland* hier door ook zyne vryheid zou bekomen. Van de *Schotsche* Schepen in de Haven van *Veere* liggende, vervoegde zich een half woedende hoop matroozen by den *Britschen* Consul, hem verzoekende vryheid te mogen hebben, om het Scheepje te herneemen. De sterkste bedreigingen konden hen nauwlyks van dit voorneemen afbrengen, en niet beletten dat anderen, middelerwyl den *Schotschen* Jongen, met geweld, van boord haalden. De Consul en de Luitenant, intusschen, wegens de uitwisseling, overeengekomen, verzogten bystand van de Stadsregeering, die denzelven aan den Luitenant verleende, en raadde zyn Schip in de Haven te haalen, waar hy beter, dan op Stroom, zou kunnen beschermd worden. Een Schildwagt

van

van de Bezetting, beſchutte hem voor verder geweld en overlast. Het voorzigtig en bezadigd gedrag van den *Britſchen* Conſul voorkwam veel wanorde, die anders, uit dit geval, veelligt hadden kunnen ontſtaan. De woede van den eerſten dag bedaard, en de gemelde voorzorgen gedraagen zynde, liep het hier mede ten einde. LXXXIII BOEK. 1756.

Deeze voorvallen, zo aanleidelyk om Onlusten tusſchen den Staat en derzelver oorlogende Nabuuren te veroorzaaken, bewoogen Hunne Hoog Mogenden, om in Slachtmaand een Reglement op te ſtellen en uit te vaardigen, voor de vreemde Vaartuigen van Oorlog en Commisſievaarders, ten einde allen misbruik van de vryheid, om in de Haven deezer Landen in te loopen, geweerd mogt worden. Beveelende, dat zy, dezelve aandoende, by hunne aankomst, de Vlag zouden hebben te hysſen, en, zonder byzonder verlof, niet verder op te zeilen, dan waar zy zich tegen Onweer of ander Ongeval, konden bergen. —— Dat zy zich zouden moeten onthouden van alle daadlykheden, waar door iemand der Ingezetenen deezer Landen, leed of ſchade kon lyden; anderzins zouden zy geen byſtand te wagten hebben; maar met geweld verdreeven, of, als Zeeroovers, geſtraft worden. —— Met hunne Schepen en Pryzen, of met de Pryzen alleen, in de Zeegaten invallende zouden zy zich hebben te wagten van die Pryzen eenigzins te verreppen, derzelver last te breeken, dien in 't geheel of

Reglement der Staaten wegens de vreemde Kaapers en Commisſievaarders.

ten

LXXXIII BOEK. 1756. ten deele, te lossen, te vervoeren, te verkoopen, of, op eenigerlei wyze, te vervreemden: in gevalle zy dit bestonden, zouden de Pryzen, door 's Lands Officieren, hun afgenomen, aanvaard en in verzekeringe gebragt worden; tot dat de Admiraliteits Collegien, daar omtrent de noodige schikkingen maakten. —— Zy moesten, by het inkomen, van zich en van de Pryzen, de vereischte onderrigtingen geeven. —— Dit zelfde Reglement verboodt, onder zwaare Geldboete, van die Kaaperschepen of Opgebragte Pryzen, iets te koopen, of de behulpzaame hand te leenen, tot het vervoeren en vervreemden, der dus ingebragte goederen. (*)

Veelen willen de Zeevaard kragtdaadiger beschermd hebben. Doorzigtigen in den Lande oordeelden, dat, indien de *Engelschen* voortvoeren met hunne Zeerooveryen; indien, gelyk het zich liet aanzien, het klaagen van onzen Staatsdienaar ten *Londenschen* Hove niet mogt baaten, het best ware het voorbeeld der *Zweeden* en *Deenen* te volgen, sterker te convoyeeren, zich te voegen met de andere Handeldryvende Volken, en de *Vrye Scheepvaard*, de Ziel en Zenuw van 't Gemeenebest, als eene zaak waar by zy een algemeen belang hadden, overeenkomstig met de Tractaaten, te handhaaven, tegen elk die dezelve, op eene onbehoorelyke wyze, zogt te belemmeren. —— Op de zwaarigheid, dat dit ster-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1020, 1089.

sterker uitrusten zou strekken om 't Gemeenebest in eenen Oorlog in te wikkelen; merkte men, met regt, aan; dat hetzelve niemand beoogde te beledigen, of aan te vallen; maar alleen vry en vreedzaam te vaaren, en zo weinig neigings tot oorlogen betoonde dat het alle voorslagen en raadgeevingen, die 't in een nieuwen Kryg zouden kunnen inwikkelen, verdagt hieldt. —— Het *Engelsch* Staatsbestuur, in tegendeel, was 'er op uit om den Staat tot het vermeerderen van de Krygsmagt te Lande, en het te hulp komen met Scheepen en Krygsvolk over te haalen; doch de Verbintenissen den Staat niet verpligtende tot die hulpe, zou van het verleenen geen andere reden kunnen gegeeven worden dan louter lust tot oorlogen. (*)

LXXXIII BOEK. —— 1756.

Hier om bleef de nadere Aanzoek des *Engelschen* Afgezants, naa den daadlyken Inval der *Franschen* op het Eiland *Minorca*, om Bystand van Land en Zeemagt, gegrond op het Tractaat des Jaars MDCLXXVIII, (†) onvoldaan, en hielden zich de Staaten, schoon des niet luttel te doen viel, by de zo welberaaden aangenomene Onzydigheid. Men zag te duidelyk, dat zulks tot geen ander einde zou strekken, dan om 't Gemeenebest in te wikkelen in den

Yorks verzoek om Oorlogschepen afgeslaagen.

(*) WAGENAAR *Hist. en Pol. Tractaaten*. I. D. bl. 244.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 741.

LXXXIII BOEK. — 1756. den Oorlog, en wederom, gelyk voorheen, een groot gedeelte van den last te leggen op deszelfs schouders, nog moede van de laatst gedraagene zwaarte: — in te wikkelen in een Oorlog, waar van 't gevolg, mogt dezelve naar den zin van *Engeland* uitvallen, geen ander zyn zou dan dat de reeds zo uitgebreide Bezittingen en Handel der *Engelschen* in *America* nog meer zouden uitgebreid en bevestigd worden, ten koste van het goed en bloed eenes te veel gevergden en gedrukten Gemeenebests, 't geen men in een staat van Afhangelykheid zogt te brengen: dit was, gelyk men toen beweerde, *Engelands* doel geweest, van ELIZABETHS tyden af, tot het tegenwoordig uur.

De Convoyen traaglyk verleend. 't Verleenen der verzogte Oorlogschepen zou, daarenboven, het Gemeenebest nog meer buiten staat gesteld hebben, om de Scheepvaard te beveiligen: die, hoe zeer veele Convoyen, om ze tegen de *Algerynen* te beschutten, voor deezen Jaare bestemd waren, (*) zeer traaglyk verleend werden, door de veelvuldige verdeelde en onovereenbrengbaare raadplegingen in de hooge Staatsvergaderingen. 't Verzuim van ten allen tyde de Zeemagt van den Staat, ter bescherming van den Koophandel ter Zee, in stand te houden, was oorzaak, van de droeve vernedering, dat men, de overheersching

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl 442.

ſching van *Engeland* op den Oceaan moetende dulden, de beloofde Convoyen niet durfde uitzenden. Dit marren bragt een aantal van omtrent tachtig Koopvaarders in groote ongelegenheid. Zy waren, in Oogst en Herfstmaand, uit *Petersburg*, *Koningsbergen*, en *Riga*, beladen met Hennip en Hout, in *Texel* gekomen, om, volgens order, onder Convoy, na *Frankryk* te ſtevenen, dit een geruimen tyd te vergeefsch gewagt hebbende, beſlooten zy naar *Amſterdam* op te zeilen, waar eenige de verdere Laading hadden ingenomen. Naa ruim negen weeken wagtens, en vrugtloos aanhouden by het Collegie van de Admiraliteit te dier Stede, zagen zy hun geheel bederf voor oogen. Het broeyen van de Hennip, het vuuren der Schepen met Hout belaaden, het knaagen der Wormen, bragt zulk eene ſchade toe, dat dezelve, volgens de minſte begrooting, 's weeklyks, op acht duizend Guldens, en de Winstderving, over zulk eene talryke vloot, op ruim driemaal honderd duizend Guldens gebragt moest worden.

Verzoek eenigen Zeehandelaaren by den Staat.

In deeze verlegenheid vervoegden zich eenige Zeehandelaars, op den eerſten van Slachtmaand, met bittere klagten, by 's Lands vaderen; met voordragt van den naadeeligen toeſtand, waar in zy verkeerden. Om uit denzelven gered te worden, zagen zy ſlegts twee wegen open, die zy aan Hunne Hoog Mogenden voorſloegen: om naamlyk volmagt en verlof te krygen, tot het loſſen der Laadingen aan hunne Be-

LXXXIII BOEK. 1756.

vragters te *Amsterdam* — of dat zy terstond Convoy mogten hebben, om hunne reis na *Frankryk* voort te zetten. (*) Het eerste kon niet wel anders dan een onmiddelyk bederf des Koophandels, in zyne rechtmaatigste bedoelingen en werkzaamheden gestuit, naa zich sleepen; door 't laatste bleef dezelve niet alleen behouden; maar stondt meer en meer te bloeyen: zy drongen, derhalven, hier op aan. Men zag van wederzyden moeilykheden. De Staaten van *Holland* namen het Verzoekschrift over, om de gedaane voorstellen nader te wikken, en men verstondt dat 'er een Afschrift van zou gezonden worden aan het Collegie der Admiraliteit te *Amsterdam*, om Hunne Hoog Mogenden te dienen van haaren raad.

Zy verwerven Convoy.

Het verschil der Land en Zeegewesten, by het raadpleegen, over de beveiliging van de Scheepvaard en Koophandel, in vroegere oorlogen tusschen *Frankryk* en *Engeland*, hadt zeer veel nadeels berokkend, en scheen deeze bron van tweedragt,

(*) Zy konden dit tweeledig voorstel doen: dewyl de Charter-party, of het Verdrag der Bevragtinge tusschen de Schippers en de Bevragters inhieldt. „ Dat deeze Schepen ten allereersten zouden zeilen direct naar de *Zond*, en van daar direct „ naar *Amsterdam* of naar *Frankryk*, doch niet ver„ der dan *Bourdeaux*; of wel eerst naar *Texel* en „ van daar met Convoy naar *Frankryk*, als vooren; „ alles in gevolge de order, welke de Schippers aldaar „ in de *Zond* zouden vinden." *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1085.

dragt, op nieuw, bittere wateren te zullen opgeeven: te meer, dewyl de Vrouwe Gouvernante, wier invloed zo groot was op de Staatsleden, geagt werd aan de voorgeevens van *Engeland*, maar al te zeer het oor te leenen, en de belangen van het Ryk haarer geboorte voor te ſtaan. De nadruk van de klagten der Schippers en der Kooplieden woog, egter, thans gelukkig over; en werd den tienden van Slachtmaand een Convoy uitgeſchreeven voor de Schepen deezer Landen naar de Bogt van *Frankryk* beſtemd, om, met den eerſten goeden wind, naa den negentienden dier Maand te zeilen: daar mede konden die Schippers hunne reis vervorderen, gelyk zy deeden, en alle de bedoelde Havens bereikten, behalven één, die, in de handen der *Engelſchen* vervallen, zich het lot der opbrenginge moest getrooſten.

LXXXIII BOEK.

1756.

Vrede met *Marocco* bevestigd.

De *Algerynen*, van het begin des Oorlogs, tot deezen Jaare toe, door Krygsverrigtingen te Land, de handen vol werks gehad hebbende, voerden weinig op Zee uit, en was de vrees meer dan de ſchade; twee of ten hoogſten drie *Nederlandſche* Schepen waren zy meeſter geworden: doch zy begonnen met het Naajaar, in grooter getale in de *Middellandſche Zee* te kruisſen. Ondertusſchen hadden Hunne Hoog Mogenden den Zeevaarenden eene geruststelling mogen verleenen, wegens andere Roovers, hen in Oogstmaand, kennis geevende dat SIDY MAHOMETH, Erf-

LXXXIII BOEK. 1756.

prins van het Ryk van *Marocco*, tot het Verdrag, tusschen den Keizer MULEY ABDALA, en den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, in den Jaare MDCCLII gesloten (*) was toegetreeden; waar door de Vrede met de Havens van *Salée*, *Tanger*, *Sta Cruz*. *Sapby*, en andere, onder het Ryk van *Marocco* behoorende, volkomen bevestigd scheen. (†)

Aardbeeving op den 18 van Sprokkelmaand

In deezer voege droegen zich 's Lands zaaken toe, ten opzigte van de Buitenlandsche Mogenheden, en stonden dezelve geschapen om veel eer eene ongunstiger, dan eene betere gedaante, aan te neemen. De Geschiedkunde het oog bepaalder op binnenlandsche Gebeurtenissen vestigende, ontdekt, met ontzetting, dat de Aardschuddingen, met eene vreeslyke Waterberoering in den voorleden Jaare vergezeld (§), in Wintermaand van 't zelve, te '*s Hertogenbosch*, en in Louwmaand van 't volgende, aldaar, als mede te *Axel*, in 't *Gooiland*, in 't *Sticht*, als mede te *Dordrecht* en elders, zich deeden voelen. Wel te regt mogten 's Landsvaders, in de Uitschryving van den gewoonen Jaarlykschen Vierdag, den Vaderlande geheiligd, daaromtrent tot de Ingezetenen deeze opwekkende en vermaanende taal voeren. „ Terwyl veele

„ Ko-

(*) Zie hier boven, bl. 51.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 735.

(§) Zie hier boven, bl. 237.

„ Koningryken en Volken verschriklyk „ geschud zyn, door de hand des Aller- „ hoogsten, en in één van dezelven eene „ vermaarde Stad, in den bloei van haaren „ welstand, magtig door de uitgestrekt- „ heid van haaren Handel, en 't getal „ haarer Inwooneren, in den tyd van „ weinige uuren, vernield en om- „ gekeerd is geworden, en daar by „ zwaare Overstroomingen, in andere „ Landen, verwoestingen hebben aange- „ rigt, zyn wy, en de Inwooners van dit „ Land, door de oneindige Goedheid en „ genadige Bescherming van den opper- „ sten Regeerder der Wereld bewaard en „ staande gebleeven. Deeze bewaaring „ kan met reden worden aangemerkt als „ een stem van GODS Voorzienigheid, die „ de hartlykste gevoelens en uitdrukkin- „ gen van Dankbaarheid van ons afvor- „ dert, en die te gelyk eerbiedige aan- „ doeningen moet verwekken in de har- „ ten van de Grootsten van het Land, zo „ wel als in de gemoederen van de ge- „ ringste Ingezetenen. Het is, egter, ten „ zelfden tyde, zigtbaar, dat deeze bly- „ ken van GODS Goedheid vergezeld zyn „ van omstandigheden, die ons toonen, „ hoe ligtlyk Gunstbewyzen plaats kun- „ nen maaken aan Oordeelen: want of- „ schoon wy, in 't midden van deeze al- „ gemeene en vermenigvuldigde Aardbee- „ beevingen, niet uitgeroeid zyn gewor- „ den, zyn wy, nogthans, als met den

LXXXIII BOEK.

1756.

LXXXIII „ vinger daar door aangetast en gewaar-
BOEK. „ schuwd."

1756. Men verbeelde zich welk eene diepgaande ontzetting aller harten beving, wanneer, met het aanbreeken van dien Dank- Vast- en Bededag, op den achtienden van Sprokkelmaand eene Aardbeeving voorviel, welker breedere aantekening, de Geschiedschiedkunde niet mag overslaan. De geloofwaardigste verhaalen komen hier op neder. In den vroegen morgenstond, met onzekere tydsbepaaling, zou men, volgens eenige berigten, reeds eenige Aardschudding vernomen hebben; doch omtrent acht uuren, wanneer men zich gereed maakte om den Godsdienst te gaan bywoonen, werd, in alle de Gewesten deezes Lands, vry algemeen, door allen, eene zeer merkbaare Aardschudding gevoeld. Het weer was zeer stil, de Lugt, volgens de meeste tydingen helder, en aan de weinige dunne Wolken, geen de minste beweeging van Wind te bespeuren, die gevolglyk ook als in streek zeer verschillende wordt op gegeeven; de helderheid van de Lugt was, egter, niet algemeen, op zommige plaatzen vertoonde zich dezelve betrokken, en in *'s Hertogenbosch* viel een zagte regen. Menschen, die zich op hoogtens bevonden, werden herhaalde keeren eene zeer merkbaare slingering gewaar, die hun duizelig maakte, dit was byzonder het geval van twee Persoonen, de eene op den Tooren te *Maassluis*,

*ſluis*, en de ander op dien van *Zuider-* LXXXIII *woude*; zy gisten de beweeging dier BOEK Kerktoorens op omtrent twee voeten over- —— gangs. Te *Leyden* zag men de Stadhuis- 1756. tooren, en te *Amſterdam* de Spits op de Nieuwe Kerk, beweegen, in de Zuiderkerke te dier Stede, hoorde men de Klokken tot drie maalen aanſlaan, 't geen elders meermaalen agter een geſchiedde. —— Lieden op Bovenkamers, of in vertrekken gelyksgronds zittende, gevoelden, in meerdere en mindere maate, eene wiggelende of golvende Beweeging wier ſtrekking, zo veel men in die oogenblikken van ontſteltenisſe kon raamen, zich Zuidoost en Noord-west ſcheen te bepaalen; waar door zy die ze gewaar werden zeven of achtmaal heen en weder, voor agterwaards of zydlings, volgens de gemelde Kompasſtreek, werden gevoerd, terwyl den meeſten, onder dit ongewoon gevoel, eene misſelyke Ongeſteltenis en Duizeling overkwam, die zeer veelen deedt denken, dat zy eene Flauwte kreegen, of dat hen eene Beroerte beving, Het Gevogelte in de Kooijen als Pappegaaien en Kanarie-vogels, viel door de Beweeging van de ſtokken af, en toonde de beangstheid, door het trillend uitſpreiden der vleugelen. —— Weinigen, die op ſtraat gingen, hebben de ſchudding gevoeld, ſchoon het niet ontbreekt aan getuigenisſen van Perſoonen, die ze op ſtraat, of in huis, gaande, met ontzetting gemerkt hebben. —— Niets was gemeener dan het

LXXXIII BOEK. 1756. heen en weder beweegen der Deuren van Kasſen, die open ſtonden, van Glasluiken en het rammelen der Glasraamen; Spiegels, Schilderyen, en andere aan de wand hangende Huiscieraaden weeken 'er van af en ſlingerden 'er weder aan; zwaardere ſtukken Huisraad als Kabinetten helden, zo verre voor over dat men den val vreesde, Lesſenaars en Tafels waar op men leunde, ſcheenen zich van den eenen naar den anderen kant te beweegen.

De Godsdienstoefening was by de *Proteſtanten* nog niet aangevangen; doch by de *Roomſchen*, vroeger beginnende, zag de vergaderde menigte, vol verbaasdheid, de Kerkkroonen ſlingeren; in de *Meyery van 's Hertogenbosch*, veroorzaakte zulks in eenige Kerken, een zo geweldige ſchrik, dat ze ledigliepen, om in de open lugt het dreigend gevaar te ontkomen; dit geſchiedde ook te *Amſterdam* in de *Roomſche* Kerk de *Pool*. Veelen, vroegtydig om voeglyke plaats te vinden, naar de *Proteſtantſche* Kerken gegaan, ontdekten aldaar desgelyks de ſchommeling der Kerkkroonen; ieder ſprak over dit vreemd verſchynzel naar hy te moede was, veelen twyfelden of het juist aan eene Aardbeeving moest worden toegeſchreeven: want zy ſcheen hier minder voelbaar, doch de twyfel verdween en de ontſteltenis greep allen aan, die uit het verhaal der inkomenden vernamen, wat zy ondervonden en gezien hadden. Veelen,

len, des nog geheel onkundig hoorden uit den mond der Leeraaren, het ontzettend berigt van de zo even voorgevallene Aardschudding, in de vooraffpraaken; de Aandagt bepaalde zich op dat Onderwerp, waar van in de Uitschryving diens Dags, met zo veel onderscheidings, gesprooken was; zulks baarde, voor 't overige, hinder in de bedoelde stigting dier plegtige zamenroepinge: welke te *Amsterdam* in de *Luthersche* Oude Kerk nog meer stoorenis onderging, door een valsch gerugt dat 'er Brand in die Kerke ontstaan was; eenigen, door schrik bevangen, lieten zich langs de pilaaren van de gaanderyen neder glyen, en vermeerderden de verbaasdheid der menigte in 't hol der Kerke, waar oud en jong, ryk en arm, in de uiterste ontsteltenisse, door elkander liep en uitkomst zogt, en veelen door schrik verstyfd lagen.

De sterke beweeging in het Water, op den jongstleden eersten van Slachtmaand meer ontzettend dan de Aardbeeving, van welke zy een gevolg was, heeft men, schoon ze, op zommige plaatzen beschouwd is, niet algemeen vernomen. De tyd, welken deeze Aardschudding, op eenige plaatzen met onderaardsch Gedruisch, als dat eens van verre rommelenden Donders, vergezeld, geduurd heeft, wordt op één Minuut iets meer of minder bepaald. De uitwerking beschryft deeze sterker dan geene, 't welk geenzins te verwonderen is; naardemaal ze by allen de-

zelf-

LXXXIII BOEK. — 1756. zelfde ondervindelyke aandoening niet baarde, dit verschil ging zo verre, dat, op verscheide plaatzen, twee of meer Persoonen, die aan één tafel of tegen elkander overzaten, de een de Beweeging en Schudding met de grootste ontstekenisse gevoelde, terwyl de ander niets, of byna niets, gewaar werd, en nauwlyks geloof kon slaan aan 't geen hy dagt op dezelfde plaats zo wel te moeten ontwaaren als een ander.

Inkomende berigten weezen eerlang uit, dat geen der Gewesten deezer *Vereenigde Nederlanden*, met het Onderhoorige *Staats-Brabant* en *Vlaanderen*, vry geweest was van dit ontzettend verschynzel, in *Groningen* voelde men het minst. Alle plaatzen, waar men de uitwerkingen van 't zelve waarnam op te noemen, zou een Lyst bevatten van den ganschen omtrek onzes Gemeenebests, en alle die berigten zouden zeer eenzelvig in aart zyn, met die wy reeds te boek stelden. —— Juist te bepaalen, waar de Aardschuddingen de grootste kragt gebaard hebben, is bykans ondoenlyk: de beschryvingen draagen te kennelyke merktekens van de meerdere of mindere ontroeringe der Berigteren; egter schynt men met de waarheid volkomen overeenkomstig te mogen vaststellen, dat de Aardbeeving allersterkst in *Staats-Brabant* en naar den kant van *Maastricht* getroffen heeft. Geen merkwaardige schade was 'er door veroorzaakt. Te *Vaals*, *Bortscheit* en *Aken*, waar men, op den twaalfden en dertienden van Sprokkelmaand, reeds

vry

vry sterke Schuddingen hadt, gevoelde men de hevigste op dien algemeenen Dag van Ontroeringe, ten zelfden tyde in den morgenstond, Schoorsteenen stortten in, Gevels, Toorens en Muuren leeden schade, en geraakten in een stand, dat het niet veilig was ze langer te laaten staan. Wy voegen dit weinige, even buiten de Grenzen van der Staaten grondgebied hier nevens, om den dankbaaren Landzaat de beschermende hand der Voorzienigheid, over ons uitgestrekt, te doen opmerken. In die streeken, als mede te *Maastricht*, voelde men in Gras-Zomer-en Slachtmaand Aardschuddingen; doch waren deeze niet te vergelyken met die op den gemelden Dank-Vast en Bededag voorviel. (*)

Onweeren en Storm in dit Jaar.

Daags voor de beschreeve zo algemeene Aardbeeving in deeze Gewesten, hadt men, op zommige plaatzen, zwaar Weerlicht of Blixem waargenomen, waar by eenigen het gerommel van verre Donderslagen hoorden. De Dampkring, door de zwaa-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. II. 13. 14. 197. 420. 505. 644. 1137. Medegedeelde Berigten, Ondervinding. De *Luthersche* Predikant te *Kleef*, J. F. SYBEL, voelde, behalven de zwaare, door eenige byzondere Proefneemingen, dien achttienden van Sprokkelmaand, verscheide kleine Aardbeevingen; en ontdekte daar door dat het Aardryk, te dier plaatze, tot den zeven en twintigsten dier Maand, bykans gestadig in beweeging was nu meerder dan minder. *Verhandel. van de Hollandsche Maatsch. der Weetensch. te Haarlem.* III. Deel. bl. 618.

LXXXIII. BOEK. 1756. zwaare Zomerhette, met Blixemstoffe bezwangerd, stortte deezen Zomer verschriklyke Onweeren uit, in de meeste deelen onzes Vaderlands, met de vreeslykste en vernielendste uitwerkingen gepaard. De Tydschriften van dit Jaar vloeyen over van de schrikbaarendste Berigten. Gelyk zy ook gewaagen van een vreeslyken Stormwind uit den Zuid-westen op den zevenden van Wynmaand, die Boomen uit den grond, Pannen van de Daken, Schoorsteenen van de Huizen rukte, en Noordwest loopende, eenige Plaatzen met Waterwee dreigde, andere daar mede bezogt; de Zuid-weste wind, gewoon in den Zomer zo mild en zagt te waayen, doch die in den Naatyd menigmaal een nypende koude aanvoert, bragt te wege, dat alles wat 's avonds te vooren nog groen, fris en weelig stondt, den volgenden middag zich zwart, uitgedroogd en als door koude geschroeid vertoonde. Dit deedt de Bladeren der Boomen, het Gras in de Weiden, de groente op Akkers en in Tuinen schielyk verdorren; de Landman geraakte ten aanzien van het weiden zyns Vees, meer dan eene maand ten agteren: terwyl hy dit Jaar, in eenige streeken, over eene verbaazende menigte van Muizen klaagde, en zich, hoe veel het Voorjaar ook beloofd hadt, over geen daar aan in allen deele beantwoordenden Oogst mogt boogen. —— Dan daar de gemelde Storm, door alle de Vereenigde Gewesten te Lande woedde, veroorzaakte dezelve, in de

Zee-

1756.

Zeegaten de deerlykfte rampen, in *Texel* fpoelden de meefte Schepen, de zwaarfte, als Oorlogfchepen en Oost-Indievaarders, niet uitgezonderd, van de ankers, eenige geraakten zonder masten, aan en in den grond, of dreeven binnenwaards tot een bykans ongeloofbaaren afftand. In 't *Vlie* verongelukten eenige Schepen, en op de *Zuiderzee* waren de rampen, kleindere Vaartuigen overgekomen, ontelbaar; en moeften by deezen eenigen het leeven infchieten, de kusten lagen met wrakken bezaaid, welker droevig vertoon vermeerderde, door de Lyken der Drenkelingen. (*)

De Optiepartyen in den Graanhandel verboden.

's Landsvaders, op den Handel en het Heil der Ingezetenen, bedagt, zagen met leedweezen, het toeneemend misbruik in den Graanhandel, hier beftaande, dat veelen, geen of weinig Graans in eigendom bezittende, eene groote hoeveelheid verkogten, of aannamen op tyd te leveren, 't welk men *Optiepartyen* noemde; 't geen de Graanen, buiten noodzaake, zeer in prys kon doen klimmen, en de Markt afhangelyk doen worden, van de Win- en Hebzugt eeniger Handelaaren. Dit verkoo-

(*) Wy oordeelden deeze Weersbyzonderheden opmerkelyk genoeg om ze dus even aan te ftippen. Wat de droeve gebeurtenisfen, daar by voorgevallen, betreft, van deeze kan de Leezer de voornaamfte opgetekend vinden, behalven by andere Tydfchryvers, in de *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 714. 853. 860. 1059. 1065. 1067.

LXXXIII BOEK. — 1756.

koopen van 't geen men niet bezat, en deeze Optiepartyen verboden hunne Hoog Mogenden by een ſtreng Plakaat, ſtellende de verbeurte van de verkogte of gekogte Graanen, en daarenboven eene boete van drieduizend Guldens; ook zouden de Optiepartyen voor kragtloos en van onwaarde gehouden, en daar op geen Regt mogen gedaan werden. Doch dewyl 'er veele geſchillen en moeilykheden zouden kunnen ontſtaan, over het volbrengen van zodanige Koopverbintenisſen, vóór de uitgave van dit Plakaat aangegaan, ſtelden de Algemeene Staaten, ter voorkominge hier van vast, dat de Verkoopers in zodanige Verbintenisſen op tyd, niet gehouden zouden zyn, dezelve daadlyk te leveren, maar volſtaan mogten met de betaaling van de helft der ſomme, welke het verſchil maakte tusſchen den Prys, in die Koopverbintenisſen uitgedrukt en den Prys der Graanen ten tyde van de uitgave des Plakaats, volgens de Pryscourant.

*In Utrecht het voor opkoopen van Aardappelen verboden.*

De Lyst der Graanen in 't gemelde Plakaat noemde Tarwe, Rogge, Gerst, Spelte, Haver, Boekweit, Erten en Boonen, en bedoelde 't zelve, op een tyd, dat de Graanen tot een hooger dan den gewoonen prys geſteegen waren, de goede Gemeente eenigzins te gemoet te komen, met zorg te draagen, dat de Duurte, door den kwaaden handel van baatzugtige Menſchen, niet vermeerderde. De Staaten 's Lands van *Utrecht* bemerkten, dat dit Voor en Opkoopen mede plaats

greep

greep omtrent de Aardappelen, waar in de Gemeene man, zints eenige Jaaren, zyn onderhoud, en een groot gedeelte van zyn Voedzel, vondt, waar om zy te raade werden, dit verbod ook uit te strekken tot dit Aardgewas, de overtreeders in eene boete van vyftig Guldens beslaande. (*)

LXXXIII BOEK. 1756.

De voordeelen der Groote Visschery verlengd.

De Vryheden van alle Lasten, van hunne Hoog Mogenden afhangende aan de *Groote Visschery*, in den Jaare MDCCL, voor den tyd van drie Jaaren, verleend (†), in den Jaare MDCCLIII verlengd, stonden, met dit Jaar te eindigen, en werd deeze vergunning thans, op nieuw, tot den eersten Louwmaand des Jaars MDCCLX geschonken. (§)

Octroi verleend aan de Uitvinders van een nieuwe Vyzel of Tonne Molen.

Hoe verre men in een Land als 't onze, en boven al in *Holland*, het gebragt mogt hebben om de laagliggende Polders en bedykte Meiren, door Watermolens van onderscheidene soort, droog te maalen en te houden, bleef het altoos 't loflyk doel der Werktuigkunde, op middelen bedagt te zyn, om deeze Molens sterker van werking en teffens min kostbaar te maaken. Twee Burgers van *Wassenaar* FER-

DI-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1150. 1192.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 409.

(§) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1152.

LXXXIII BOEK. 1756.

DINAND OPDAM en KLAAS KLAVERWEIDE nevens ADRIANUS VAN MARLE, Commies ter Kamer van Burgemeesteren in *'s Gravenhaage*, eene nieuw verbeterde Vyzel of Tonnemolen uitgevonden hebbende, vervoegden zich, in 't laatst des Jaars MDCCLIV, met een Verzoekschrift by de Staaten van *Holland*, om Octroi voor deeze Molen, voor den tyd van twintig Jaaren. De Hoogleeraar J. LULOFS, door hen gelast deeze nieuwe uitvinding te onderzoeken, vondt dat ze aan de opgave beantwoordde, en gaf in bedenkinge of het niet dienstig zou weezen de Uitvinders aan te moedigen om de Vyzels, grooter te maaken, in eene Windmolen te plaatzen, ten einde men gelegenheid mogt hebben om uitwerkzels deezer nieuwe Vyzelen met die der Schepraden, en gewoone Vyzelen te beter te vergelyken. Dit vondt goedkeuring en hun Edel Groot Mogenden beslooten, het verzogte Octroi te verleenen, mits deeze Vyzels, in eene Windmoolen geplaatst, het Water hooger, en in meerder hoeveelheids, opvoerden, dan eenige Molen tot nog bekend, in welk geval daarenbooven aan de Uitvinders zouden uitgereikt worden, duizend Zilveren Ducatonnen, tot goedmaaking der gedaane kosten. De Proef werd door Heeren Gecommitteerden, in het byzyn des gemelden Hoogleeraars genomen, en bevonden dat één Molen van deeze nieuwe Uitvindinge, in volle kragt maalende, merkelyk meer deedt dan twee Schepradmolens van

de-

dezelfde grootte, en zelfs meer dan twee Vyzelmoolens van dezelfde vlugt. En hadden deeze Molens, schoon ze geen meer hoeveelheids van water, (maar evenredigheid van de hoogte,) opvoerden dan de gemeene Schepradmolens, nog het voordeel dat de Vyzels, op eene zeer gemaklyke wyze, in en uit het werk gezet konden worden, naar maate de kragt van den wind zulks vorderde: en dus in staat bleeven te werken, wanneer de Sc heprad en Gemeene Vyzelmolens, wegens een te slappen wind, geheel moesten stil staan, of niets van belang konden uitwerpen. Ook zouden zy in Droogmaakeryen, die tot eene aanmerkelyke diepte moeten uitgemaalen worden, en waar toe men drie of vier gewoone Molens boven elkander liet werken, naast elkander geplaatst, van veel meer dienst zyn: naardemaal één der boven elkander staande Schepradmolens lam wordende, ze alle moesten stilstaan, en ieder deezer Molens, als de overige belemmerd of ongesteld geraakten, zouden kunnen voortmaalen. Men hadt den Erfstadhouder en de Vrouwe Gouvernante, vóór de beslissende Proefneeming, by het doortrekken van *Leyden*, deeze Molen buiten een der Stadspoorten gebouwd, laaten zien, en de laatstgemelde den Uitvinder, door eene vriendlyke toespraak, aangemoedigd, om met het maaken zulke nuttige werktuigen voort te vaaren. De Uitvinders verwierven, in Hooimaand

LXXXIII BOEK.

1756.

LXXXIII BOEK. deezes Jaars, het verzogte Octroi, en de beloofde Geldsomme. (*)

1756. Te *Haarlem* de Fabryken aangemoedigd.

't Ontbrak, daar de Staaten zo veel werks maakten, om nutte Uitvindingen aan te moedigen, niet aan byzondere Ingezetenen, die een nieuwen yver by de Burgers hunner Stad, en verdere Landsgenooten, zogten op te wekken: onder deezen staaken de Overlieden vande Looikamer, en het daar aan behoorende nieuw opgeregte Bonte Lynwaten-Reeders Gilde te *Haarlem* uit, die, daar toe door de Regeering geregtigd, in den voorleden Jaare, vier Eerbelooningen uitschreeven voor de zodanigen, die eenige in die uitschryving bepaalde zaaken tot de Fabrieken behoorende, tot genoegen, mogten uitvinden. Deeze deels verdiende, en behaalde Eerbelooningen wekten veelen, te dier Stede op om de Wol en Katoen Spinneryen in trein te brengen, en werk te verschaffen aan handen, die anders, door 't verval der Handwerken, ledig stonden. — Terwyl tot verbetering en bevordering der Wolle Fabrieken in die Stad, een Gezelschap van vyf en twintig Persoonen, meest Kooplieden, in dit Jaar, besllooten, eene Wolle en Saaispinnery aan te leggen; welken welmeenenden yver, de Burgemeesters van *Haarlem* niet alleen erkenden en preezen; maar ook daar toe eene ruime Huizing, aan

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 586. 671.

aan de Stad vervallen, verleenden, en op 's Stads kosten, tot eene Saai-halle lieten vervaardigen, en zouden de Gereedschappen, op gelyke wyze bezorgd worden. Gemelde Overlieden voeren voort, een Prysstoffe, tot verbetering der binnenlandsche Wollestoffe, uit te schryven. (*)

LXXXIII BOEK. 1756.

Een Yzerhutte in Gelderland aangelegd.

Onze *Nederlandsche* Gronden, hoe schaars van Metaalen voorzien, zyn 'er egter niet geheel van ontbloot, een *schubagtig bryzelig Yzererts*, doet zich in *Overyssel* en *Gelderland* op; en heeft men, reeds voor vyf en twintig of dertig Jaaren, te *Deventer* eene Yzersmeltery doen oprigten, welke nog stand houdt, waar men van dezelve Yzerwerk bereidt. (†) Ten deezen Jaare zogt in 't Graafschap *Zutphen* by *Ulft*, de Heer JOAN COENRAAD BRAND een Yzeroven, of om het kunstwoord te bezigen, een Yzer hut aan te leggen, om gelyk by *Boekbolt* omtrent *Bredevoort*, allen voordeel te trekken, van de daar omstreeks overvloedig voorkomende Oer, zo ryk dat het, van de honderd Ponden, veel al van zestig tot zeventig Ponden goed Yzer uitlevert. In den beginne vondt deeze onderneeming veele tegenstreevers, in zo verre dat men, van hooger hand, een bevel tot het staaken hadt weeten te bekomen; doch, naa een verder onderzoek, werd

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 913. voor 't Jaar 1756. bl. 582. 731. 875.

(†) *Tegenw. Staat van Overysfel.* bl. 36.

LXXXIII BOEK.

1756.

werd dit verbod weder ingetrokken, en een aanvang gemaakt met het gieten van Plaaten, Kogels', Staaven, Kachels, Potten, stukjes Kanon en ander Yzerwerk, 't welk men op de proeve zeer goed bevondt. Deeze Yzerhutte verschafte veele handen werk, tot het graaven van den Erts, tot het bereiden, gieten, en vervoeren, gebezigd, en bezorgde niet weinigen daar omstreeks, door het vertier van het noodige aan de Ambagts en Werklieden, welvaard. (*)

Eene oude Graf stede in *Drente* gevonden.

Nu en dan ontdekt men, by toevallige gelegenheden, Overblyfzels der Oudheid, lange Jaaren, ja eeuwen, onder den grond bedolven: eenige Landlieden van *Anloo*, ruim vier uuren van *Groningen* in *Drente* gelegen, bezig met Kei of Vuursteenen te zoeken, ontmoetten, onder een opgeworpen heuveltje, een aloud Gedenkteken, bestaande in een Grafstede uit Keisteenen zamengezet. Wanneer zy de steenen, die ten bovendekzel dienden, wilden wegneemen, stortte onvoorziens het Gewelf in, en zy vonden een Grafkelder, van het Oosten naar het Westen strekkende, negen voeten lang, ruim zes breed, en vyf voeten hoog, en den ingang met vier aftrappen, gelyk de vloer met Keisteenen belegd. Dat zy dit voor een Begraafplaats moesten hou-

(†) J. L. F. VAN BERKHEY *Nat. Hist. van Holland* II. D. II. St. bl. 941. 946. *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1143.

houden, weezen verscheide Lykbussen of *Urnen* uit, twee slegts waren geheel: zy vonden 'er ook ettelyke Steenen Bytels van onderscheide grootte, gelykende naar gemeenen Vuursteen of *Duitsch* Agaat, eenige geheel glad en byna als gepolyst, andere, uitgezonderd het scherpste einde, gansch ruuw. Onkunde, Nieuwsgierigheid, en boven al de opgevatte Hoop van een verborgen Schat te zullen vinden, zette de Ontdekkers aan om die Grafstede deerlyk om te wroeten, en dit Gedenkteken der Oudheid te schenden, eer kundige lieden het te zien kreegen, die 't zelve zo ras mogelyk herstelden. (*)

LXXXIII BOEK.

1756.

Schoon de Aardbeeving des voorleden Jaars, door dezelver ongewoonheid in deeze Gewesten, groote schrik hadt veroorzaakt, was de schade niet noemenswaardig: een veel algemeener, doch niet min verschriklyk, en in de uitwerkzelen veel schadelyker, ramp bejegende met den aanvang des Jaars MDCCLVII, den Lande. De Vaderlandsche Geschiedkunde, treft maar al te veel gelegenheden aan om Waterwee te boeken, en mag zy, wen het zo aanmerkelyk is, als het geen op dien tyd drukte, niet in gebreke blyven, 't zelve op te tekenen. 1757.

Langduurige Koude met strenge Vorst, doet akoos voor die Waterbezoeking dugten; deeze hadt, zints den elfden van Wintermaand, slegts eenige weinige dagen

Zwaare, Ysgang.

(*) *Neder. Jaarb.* 1756. bl. 560.

LXXXIII BOEK. gen omtrent Kerstyd uitgenomen, tot omtrent de helft van Sprokkelmaand, de binnen Wateren en Rivieren zodanig met Ys geslooten, dat de vaard geheel gestremd bleef. De *Zuiderzee*, desgelyks door Ys toegedamt, verwekte groote vrees voor Ysgang, en de daar aan gehegte vernieling der Schepen in de Zeegaten. Deeze Ysgang was zeer geweldig: als eene byzonderheid ten dien opzigte by Menschen heugenisse niet gebeurd, vindt men opgekend, dat, in 't laatst van Louwmaand, het Ys, binnen *Medemblik*, ter breedte en lengte van zestig voeten, veertien en zestien voeten hoog boven den kruin van den Wierriem gekrooden was. De scheepsschade, door het Dryfys veroorzaakt, bleek veel minder te weezen, dan de vrees zich hadt voorgesteld; droeviger ongelukken troffen de Landstreeken aan de tot vyf, zes ja acht voeten digt gevroorene Rivieren, gelegen, die losraakende en Ysdammen vormende veelvuldige Dykbreuken, geweldige Overstroomingen en Verwoestingen baarden.

1757.

Schriklyke Doorbraaken aan de Rivierdyken.

In de *Rhyn*, *Waal* en *Maasdyken*, telde men niet min dan zeventien Doorbraaken, door de hier en daar vastgezette Ysdammen, en de vervaarlykste Yskruyingen, veroorzaakt. Vier deezer aan het *Spuy*, behoorende tot het Land *Kleef*, zette de geheele *Duiffelt*, *Duiffelwaard*, de beneden Stad van *Kleef*, *Kleversham*, de Stad en 't Ampt van *Kraanenburg*, de geheele cirkel van de *Ooi*, met de daar in gelege-

ne Heerlykheden, tot voor de Poort van *Nymegen*, onder water. —— Vier andere, te *Herwen*, in de *Over-Betuwe*, deeden niet alleen de Polder, boven het *Panderfche* Kanaal, met de daar in gelegene Dorpen, overstroomen, maar ook de geheele Landstreek van de *Lymers*. (*) — Te *Millingen* veroorzaakten twee Dykbreuken groote schade. —— Vyf Doorbraaken te *Alphen*, en één te *Dreumel* veranderden het geheele *Ampt*, tusschen *Maas* en *Waal*, byna het geheele Ryk van *Nymegen*, en een groot gedeelte des *Schependoms* van *Nymegen* in een waterplas. —— Te *Hedel*, in de *Bommelerwaard*, was de Doorbraak allervreeslykst; binnen vier en twintig uuren, naa dat dezelve voorviel, stonden genoegzaam alle de Dorpen in die Waard binnens Dyks, zo hoog als buiten den Dyk onder water, en dus de Rivier en het Binnenwater bykans waterpas.

LXXXIII BOEK. —— 1757.

Gingen deeze Overstroomingen op de meeste plaatzen met vernieling van Huizen, 't verlies van Vee, en het bederf van Akkers, vergezeld, in de *Bommelerwaard* was het allerdeerlykst geschapen. Menschen en Vee moesten na een goed heen komen zien, op de Dyken hunne behoudenis zoeken, aldaar eenige Hutten van riet tot herberging opslaande. Verre de meeste Hui-

Onheilen de *Bommeler waard* overgekomen.

(*) De *Lymers* is een Polder in 't *Kleefsche*, waar in de Stad *Zevenaar* ligt.

LXXXIII BOEK. 1757. Huizen, tot de daken toe onderstaande, werden, door den wind en den slag des waters, van daken beroofd, waar door het Huisraad, 't geen de Ingezetenen op de Zolders hadden meenen te bergen, als mede het Voeder voor het Vee, verlooren ging, in zo verre men het niet dan met veel moeite opvischte tot deszelfs onderhoud; hier en daar hadt men op de Dyken bakovens opgerigt, om de van huis en hof verstookene menigte van brood te voorzien. Gelukkig dat in deeze omstandigheden de wind ging leggen, anderzins was 'er van de tien Huizen nauwlyks één staande gebleeven. Dit waterwee trof de Inwooners van de *Bommelwaard* te zwaarder, dewyl dezelve, zedert den strengen Winter van den Jaare MDCCIX niet overstroomd geweest was, en dus maar weinigen van 't voorgaande eene flauwe geheugenis hadden. (*)

Een herhaalde Doorbraak in de *Bommelerwaard*, prentte deeze met verdubbelde kragt in 't geheugen der ongelukkigen. Het bevangen der groote Doorbraake te *Hedel*, was voor eene groote somme aanbesteed, terstond begonnen, en in 't begin van Grasmaand, tot een ieders genoegen, voltooid. De Ingezetenen verheugden zich over

(*) In de *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 59. 182. 184. 190. 192. 198. 276. vindt men, ten opzigte deezer Overstroomingen, veele naaleezenswaardige byzonderheden, en ter laatst aangetoogene Bladzyde eene keurlyke Kaart tot opheldering.

over de herstelling van hun Dyk, en vreesden, het Jaar zo verre verloopen zynde, voor geen verder gevaar, zy stonden gereed, om, met nieuwen moed, den Akkerarbeid, in de hoogstgelegen Landen, reeds van 't overstroomde water bevryd, aan te vangen, vol hoope, dat een goede Oogst de geledene schade, zou vergoeden. Eene hoope allerdroevigst te leur gesteld. Het ongestuimig weer in Lentemaand, deedt het Water in de *Maas* weder zo hoog ryzen, dat het over de *Uiterwaarden* niet alleen heen liep, en zeer hoog voor den gemaakten Kistdam stondt, maar de aandrang en persing was zo geweldig, dat de zwaare balken, tot dit werk gebruikt, ten deele door midden gebrooken, ten deele uit den grond geligt, wegspoelden, en de Aarde, tot vullinge gebruikt, wegzonk. Geen poogingen om het watergeweld te keeren, met leevensgevaar bestaan, konden iets baaten, men moest aan de woedende golven den vryen loop laaten, en de Ingezetenen, nog nauwlyks bekomen van de ontsteltenisse der Doorbraake, voor omtrent twee maanden, (*) zagen nu nog grooter onheilen in 't treurig verschiet. Niet alleen lag de geheele *Bommelerwaard* op nieuw overstroomd; niet alleen dreigde de gezaaide Graanen in de aarde te verrotten; doch naar

(*) Dit ongeluk viel voor, 's nagts, tusschen den 7 en 8. van April.

LXXXIII BOEK. —— 1757. naar allen schyn zouden ook de Bouwlanden, dit Jaar niet weder bebouwd, noch de Weidlanden gebruikt kunnen worden, de Boomen in de Boomgaarden liepen, door zo langen tyd in 't water te staan, groot gevaar van sterven. —— Schoon de vrugtbaarheid des Zomers dit nadeel minder maakte dan men vreesde, beliep de Verpagting der Bezaaide Landen, over deeze Landstreek, die anders veel hooger zou geweest hebben, dan in het voorleden min vrugtbaare Jaar, bykans twaalf honderd Guldens minder. Een groot nadeel zeker voor den Landman, die zich, behalven de mindere voordeelen van 't Gewas, en de geleedene schaden in de herhaalde verwoestingen en rampen, nog gedrukt voelde, door de zwaare kosten om de Dykbreuken te herstellen. Ruim twaalfduizend Guldens waren vrugtloos besteed, aan den weggespoelden Kistdam, en liepen de kosten van het weder opmaaken der Dyken, en 't stoppen der Breuken, eene geweldige somme. Veelen zouden genoodzaakt geweest hebben, hun Hof en Land voor de onkosten te moeten verkoopen, indien Ryken en Vermogenden, door medelyden met hunne ongelukkige Landgenooten getroffen, de elenden deezer Landstreeken, niet verligt hadden, door hulpvaardige Milddaadigheid, die thans haare hand uitstrekte. (*)

De

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 353. 618. 693.

De bekommering voor gebrek aan Graanen, inzonderheid aan Rogge, welker uitvoer in meest alle Landen, van waar men gewoon was in deeze Gewesten dezelve te krygen, verbooden werd, veroorzaakte Duurte der Eetwaaren, inzonderheid van Roggebrood; voor 't zelve moest men ruim een derde meer, dan den gewoonen prys, besteeden. De Algemeene Staaten, door deeze Duurte bewoogen, namen met Louwmaand in overweeging, om den Uitvoer van Graanen, zo in de *Vereenigde Gewesten*, als in de *Generaliteits Landen*, te verbieden. Het gerugt hier van baarde schrik by alle de Graanhandelaaren in deeze Gewesten, en wel meest ter beurze van *Amsterdam*, waar de Graanhandel gezegd mag worden, ten Zetel te zitten. Deezen, diep getroffen door het vooruitzigt van hoogstwaarschynlyke schroomlyke nadeelen, oordeelden de zaak van zo veel gewigts dat zy te raade werden, om de gevolgen van zulk een Verbod, Hun Edel Groot Mogenden onder 't oog te brengen, terwyl andere Gewesten over dit stuk raadpleegden. Zy ontwierpen eenige Bedenkingen over een Verbod des Uitvoers van Graanen buiten 's Lands, en booden die Burgemeeren aan, om ze door de Afgezondenen der Stad ter Dagvaard, in de Staatsvergadering te doen inleveren, hoofdzaaklyk kwamen ze hier op neder.

Beraamd Plakaat tegen den Uitvoer van Graanen.

„ Wanneer, in een vryen Staat, daar
„ anderzins aan een ieder de beschikking
„ over

De Koornkoopers

LXXXIII BOEK. 1757. te *Amsterdam* leveren tegenbedenkingen in.

„ over zyn Eigendom geheellyk toebehoort, een Verbod van Uitvoer van zekere Goederen, byzondere Persoonen toekomende, wettig zou geschieden moest het strekken om zodanig een gebrek te verhoeden, waar uit men vreesde, dat aan de Ingezetenen in 't algemeen, en dus aan de geheele Maatschappye, het noodige, 't geen volstrekt niet gemist kon worden, zou ontbreeken; 't welk de Overheden in de noodzaaklykheid bragt om de hoogste Regten der Oppermagt te gebruiken. Doch zy beschouwden de zaaken tot nog toe niet in die omstandigheden, 'er was nog geen zodanig algemeen Gebrek van Graanen voor deeze Landen, en een Verbod van Uitvoer zagen zy niet alleen aan als een ongepast middel tot voorkoming van de Schaarsheid; maar alleszins geschikt om eene strydige uitwerking te baaren, en de geducgte Elende te verhaasten. —— Zy erkenden, dat de Inwoonders deezer *Vereenigde Gewesten*, uit eigen Gewas geen genoegzaamen voorraad van Graanen hadden, dat wel byzonder *Holland* en *Westfriesland*, uit eigen schoot daar aan niet konden voldoen; doch 't was te gelyk waar, dat nergens het Gebrek minder of laater was ondervonden, dan juist in dit Gewest. Zulks moest natuurlyk de gedagten leiden, om op te klimmen tot de oorzaak eens zo zonderlingen verschynzels, dat het allerbe-

„ hoef-

„ hoeftigste Land ten Spyskamer van an- LXXXIII BOEK. 1757.
„ dere strekte: deeze was geene andere
„ dan de Toevoer van buiten, kon men
„ dezelve in zyn gewoonen loop en zon-
„ der stremminge behouden, en dus zon-
„ der vermindering van den Aanbreng,
„ den Uitvoer worden verboden, men
„ zou zich mogen vleyen, door een Ver-
„ bod van Uitvoer, meer overvloeds bin-
„ nen 's Lands, en te gelyk laager Pry-
„ zen, te zullen verkrygen. Doch het
„ tegendeel hier van was waarheid: daal-
„ de door zulk een Verbod de Pryzen, de
„ Invoer zou ophouden. Dit steunde op
„ den aart des Graanhandels. De Aanvoer
„ der Graanen kwam voort, of door In-
„ koopen, die de Handelaars hier te Lan-
„ de buiten 's Lands lieten doen, of door
„ 't geen vreemde Kooplieden herwaards
„ zonden. Beider beweegrad was de hoop
„ van Winst, hier van verstooken, moest
„ alle Graanhandel ophouden. Geen
„ Koopman zou zyn Geld buiten 's Lands
„ besteeden aan Graanen, die ingekomen,
„ niet te zyner vrye beschikkinge zou-
„ den staan; maar welke hy opgelegd
„ hebbende, naderhand met verlies zou
„ moeten verkoopen; en mogt men ver-
„ wagten, dat buitenlandsche Kooplieden
„ hunne Goederen zouden zenden na Lan-
„ den en Steden, waar de Handel vry
„ bleef. In gevolge hier van zou de voor-
„ raad, welke ieder dag verminderde,
„ binnen kort, gansch en gaar verteerd
„ zyn: mogelyk zou, door het Verbod

„ van

LXXXIII BOEK. 1757. „ van Uitvoer, de Prys één of meer weeken iets daalen; doch naderhand des te hooger stygen, de verhinderde Uitvoer, in 't einde, het noodlottig middel weezen, om de Gemeente in de uiterste elenden te storten. —— De Pryzen der Graanen waren boven den gewoonen gereezen; doch by lange zo hoog niet als in andere duure Jaaren, gelyk Lysten der Pryzen van de Jaaren MDCCIX, MDCCX en MCCXL uitweezen. In geen dier Jaaren geschiedde 'er een algemeen Verbod; door deeze Vryheid klommen de Pryzen; maar men bleef buiten Gebrek, de Markt zeide nooit Neen, het noodige was altoos voor handen. De hooge Pryzen verwekten van alle kanten, en langs alle wegen, toevoer, en werd hier door, in Gebrek, het Gebrek voorgekomen. — Men den tegenwoordigen Prys der Graanen was het zodanig gesteld, dat, naar den ouden regel, de Vrees voor Duurte, de Oorzaak was der Duurte. —— Zwaarmoedigen, of door andere inzigten gedreevenen, mogten van Verlegenheid schreeuwen, deeze bevondt zich nog op een wyden afstand. Het scheen bekommering, en zelfs eenige drift te verwekken, dat de Uitvoer in eenige Graanlanden reeds verboden was; doch de Uitvoer van Tarwe, vondt zich te *Dantzik*, *Koningsbergen* en op andere Plaatzen in de *Oostzee*, nog onbelemmerd; en was het meer dan waarschyn-

„ lyk,

„ lyk, dat men, in het verder Voorjaar, LXXXIII
„ uit *Poolen*, *Pruisſen*, *Brabant* en BOEK.
„ *Vlaanderen*, een grooten voorraad mogt ——
„ verwagten; in *Frankryk* lagen daadlyk 1757.
„ verſcheide Schepen, met Graanen be-
„ laaden, na deeze Landen en *Hamburg*
„ beſtemd; de Kooplieden kenden den
„ weg om uit *Rusland*, *Siciliën*, uit de
„ *Levant*, en zelfs uit *Nieuw Nederland*
„ en *Penſilvaniën*, wanneer de Handel
„ vry en open bleef, Graanen herwaards
„ te krygen; ook ſtondt uit deeze belem-
„ mering een verleg des Graanhandels te
„ dugten."

Met deeze Bedenkingen paarden de *Amſterdamſche* Koornhandelaars, eenige byzondere Aanmerkingen voor Burgemeeſteren van *Amſterdam* geſchikt, ſtrekkende ten grondſlage van de by monde verzogte voorſpraak hunner Ed. Groot Agtbaaren. Zy merkten aan, dat *Amſterdam*, by den Graanhandel, het allermeeſte belang hadt, dat zy Kooplieden, zedert veele Jaaren, Magazynen van Graanen bewaard hebbende, waar van zommige, door gemaakte Onkosten en verloopen Interesſen, reeds meer kosten dan zy als nog, by verkoop, daar van zouden kunnen maaken. Het Verbod van Uitvoer zou hun op 't oogenblik verſteeken van het middel en de verwagtinge om een gedeelte hunner ſchade te herkrygen, en zy afgeſchrikt worden om ooit weder zodanige onderneemingen te doen, of hun geld op die wyze aan te leggen. —— Het was zeer treffend, ten

LXXXIII BOEK. 1757. laste en kosten van eenige byzondere Persoonen, niet alleen voor de behoeftige Gemeente, maar ook de vermogende en middelbaare Ingezetenen, den Prys des Broods te verminderen. — En zou dit redmiddel den Lande van veele voordeelen, in ontelbaare opzigten, aan den Graanhandel verknogt, berooven, en eindelyk denzelven geheel verbannen. Men hadt, de nadeelen hier van inziende, in duurer Jaaren deezer Eeuwe, anders gehandeld. De *Amsterdammers* hadden by een Verbod van Uitvoer der Graanen, ten tyde van PHILIPS VAN BOURGONJE, zich tot dien Hertog vervoegd, en wegens den toestand van hunne Stad van hem byzonder verlof gekreegen om de Graanen, aldaar gekogt, vrylyk te mogen uitvoeren; en wanneer in den Jaare MDXDV de Prys der Rogge zeer hoog steeg, deeden de Wethouders van *Amsterdam*, den voorraad op neemen, en bevonden denzelven zo gering, dat zy elkander by Eede verbonden, niemand dan den Raadpensionaris daar van kennis te geeven, uit vrees voor opschudding en voor Verbod van Uitvoer, waar toe men mogt denken dat toen dubbele reden was, indien 'er tegenwoordig een schyn van reden toe gevonden wierd.

He Plakaat gaat egter door. De bygebragte Bedenkingen, en Aanmerkingen, hadden geen kragts genoeg om het Verbod des Uitvoers te beletten, 't zelve kwam den vierden van Sprokkelmaand te voorschyn, en mogt, in gevolge van 't zelve, tot den eersten van Zomermaand,

geen

geen Tarwe, Garſte, Rogge, Boekweit, Haver, Spelte, Erten, of Boonen uit de *Vereenigde Gewesten* of de *Generaliteits Landen*, op daar toe geſtelde Aanhouding, Geldboete, en Lyfſtraffe, worden uitgevoerd. Doch zouden daar onder niet begreepen zyn de Graanen, naa de uitgave deezes Verbods in gebragt, voor welker Uitvoer van het Collegie der Admiraliteit, onder 't welke de Uitvoer zou geſchieden, verlof gevraagd, en onder voorzorgen, door den Staat bevolen, verkreegen zou zyn. —— Dit Verbod werd verlengd tot den vyftienden van Hooimaand, en by nadere Afkondiging, tot den eerſten van Herfstmaand (*)

By eene nadere Afkondiging in Lentemaand, ſtonden de Staaten den Uitvoer van Haver toe; doch trokken in Bloeimaand die vryheid weder in. De Staaten van *Holland* lieten den Uitvoer van Hooi en Stroo in Zomermaand verbieden, dit deeden ook die van *Overysſel*; de Staaten van *Friesland* hadden in Sprokkelmaand den Uitvoer van Rogge en Boekweit uit dat Gewest, tot wederzeggens toe, den Ingezetenen ontzegd, en vervolgens dit tot Erten en Boonen uitgeſtrekt.

De Vrugtbaarheid deezes Jaars doet het Plakaat intrekken.

Behalven de reden tot deeze Bepaalingen des Graanhandels, met den aankleeve van dien, ontleend uit het Verbod eeniger

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 94. 104. 107. 391. 504.

LXXXIII BOEK. 1757. ger Graanleeverende Landen, beloofde de Lente deezes Jaars het gelukkigste Gewas in onze Gewesten niet. Op het vrugtbaar *Walcheren* lagen, te midden van Bloeimaand, de velden nog wit van hagel en sneeuw, en gaf dit oorzaak van dugten voor een misgewas: dewyl 'er in 't Graan geen leeven scheen; doch alles veranderde daar en elders in deeze Landen, op eene verbaazende wyze ten gelukkigste, door een malschen regen, in 't begin van Zomermaand gevallen. Van alomme kreeg men deswegen even blyde berigten, de Akkers beloofden een ryker Oogst, dan doorgaans den Landman ten deele viel, of hy zedert eenige Jaaren hadt mogen inzamelen. Geen algemeen verdervend onheil stelde die hoop te leur; de Vrugten en Veldgewassen werden uitmuntender en menigvuldiger ingewonnen, dan veele Jaaren herwaards. De heete Zomer ging van zwaare Onweeren vergezeld, die hier en daar het Veldgewas troffen, en byzonder in 't *Gooiland* groote schade deeden aan de bloeiende Boekweit; en ook de Rogge met zulk eene kragt uit de airen sloeg, dat de gemeene wegen met dezelve als bezaayd lagen, en de Landlieden hunne Landen weder omploegden, zonder die te bezaayen; dewyl 'er overvloedig Zaad voor 't volgend Jaar, opgevallen was. Dan dit plaatslyk onheil weerde geen algemeenen zegen: —— Deeze ook elders genooten, deedt het Verbod des Uitvoers, waar het op zekeren tyd bepaald was, ophouden

en waar men het, tot wederzeggens toe, hadt vastgesteld, door Vrygeeving intrekken. LXXXIII BOEK.

Doch vonden de Algemeene Staaten goed, om het Plakaat, in den voorleden Jaare gegeeven, tegen de verkoopingen van Graanen op tyd, of de zogenaamde Optie-partyen, (*) dewyl men 'er gevolgen uit trok, strydig met de welvaard des Graanhandels, 't zelve nader te verklaaren; verbiedende, dat iemand voor zich zelven, of voor zyne Meesters, zich zou vervorderen, *Premien* te geeven of te trekken, om eenige Graanen, op zekeren tyd, te moeten leveren, of te moeten ontvangen. (†) 1757. Het Plakaat, wegens de Optie-partyen, opgehelderd.

Niet weinig Staatsbeleids was 'er noodig geweest, om, in den Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland* ontstooken, eene den Lande hoogstheilzaame Onzydigheid vast te stellen, en te onderhouden. (§) De Staatzorg moest op nieuw ontwaaken, by het ontstaan van een anderen Oorlog, tusschen twee groote *Duitsche Mogenheden*, „welks uitgestrektheid zo min als de „uitslag te berekenen was; doch niet kon „nalaaten welgegronde en regtmaatige be„kommernissen te verwekken, by allen, „die De Oorlog in het *Duitsche Ryk* wekt nieuwe Staatsbekommernissen.

(*) Zie hier boven. bl. 287.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 393.

(§) Zie hier boven, bl. 252.

LXXXIII „ die door hunne Nabuurschap, daar in
BOEK. „ belang hadden." Dus spraaken 's Lands-
vaders in de Uitschryving van den gewoo-
1757. nen Dank-Vast-en Bededag deezes Jaars; en de Staaten van *Friesland* gaven deeze hunne bekommernissen breedspraakig te kennen, in de Uitschryvings brief tot den gewoonen Jaarlykschen Landdag. — Toen naamlyk, in den voorleden Jaare, het Oorlogsvuur tusschen den Koning van *Pruissen*, die met den Koning van *Groot-Brittanje* een Verdrag hadt aangegaan, en de Koningin van *Hongarye* en *Bohemen*, Gemalin des *Roomsch* Keizers, smeulde, vormden de Hoven van *Weenen*, *Versailles*, *Petersburg* en *Dresden* een Bondgenootschap tegen dien Monarch, die, in gevolge daar van, met het afloopen van Oogstmaand, in *Saxen* viel, aan 't hoofd eens talryken Legers, waar hy, met zyne zegevierende Krygsbenden, de Winterlegering nam, en dat Keurvorstendom als een overwonnen Land behandelde. Deeze inval baarde in het *Duitsche Ryk* verschillende gevoelens; de meeste Vorsten van 't zelve oordeelden, met den Keizer, dien Inval geheel strydig tegen de Wetten en de vrye Gesteltenis des Ryks: de Koning van *Frankryk* was, volgens de vaststellingen des Vredeverdrags van *Westphalen*, onder anderen Verzekeraar geworden van die vrye Ryksgesteltenisse. In gevolge hier van besloot die Vorst een Leger langs den *Neder-Rhyn* te verzamelen.

Het

Het byeënbrengen van Krygsvolk op onze Grenzen, kon ongerustheid veroorzaaken by de *Nederlanders*, die de Onzydigheid tusschen *Frankryk* en *Engeland* omhelsd hadden: om deeze weg te neemen, vervoegde zich de *Fransche* Afgezant D'AFFRY, op den acht en twintigsten van Sprokkelmaand, by Hunne Hoog Mogenden, met een Vertoog, te verstaan geevende, dat zyn Koning, uit hoofde der aangegaane Verbintenissen met de Keizerin Koningin, en als Verzekeraar van den *Westphaalschen* Vrede, op verzoek van verscheide Staaten des Keizerryks, ten oogmerke hadt, langs den *Neder-Rhyn*, een Leger te verzamelen min of meer sterk naar gelange, de omstandigheden zyner Bondgenooten zouden vorderen. Deeze Krygsmagt zou tusschen den *Rhyn* en de *Maas*, op de hoogte van *Dusseldorp* zich legeren; en alle mogelyke zorge draagen, om geen de minste reden van klagten aan eenige Mogenheid, en voornaamlyk niet aan de Algemeene Staaten, te geeven. De Koning, op de onschendbaare Getrouwheid van Hunne Hoog Mogenden, raakende de beloofde Onzydigheid, vertrouwende, zou, van zynen kant, volharden, om, by alle gelegenheden, de doorslaandste blyken aan den dag te leggen, van het weezenlyk belang, 't welk hy in hunnen voorspoed nam. 's Konings Krygsvolk, wel verre van iets te bestaan, 't geen de minste ongerustheid by hun kon verwekken, zou te hunner Verdeediging gebruikt worden,

LXXXIII BOEK.

1757.

De *Fransche* Afgezant stelt de Staaten gerust, wegens een Leger op de grenzen.

LXXXIII BOEK. 1757. indien men, uit haat, over de gekoozene Onzydigheid, de Rust, Vryheid of Koophandel der *Nederlanderen* wilde ſtooren. Zeer gaarne zou de Koning aan de Staaten de verdere Beſluiten, noodig in deezen te neemen, toevertrouwen. Hun verzoekende dat zy geen agt zouden ſlaan op de valſche tydingen, waar mede men hun zou tragten te misleiden. —— De Afgezant overhandigde dit Vertoog, met de ſterkſte verzekeringen van het voorneemen zyner Majeſteit, om de magt hem door GOD gegeeven regtmaatig en grootmoedig te gebruiken, om onderdrukking voor te komen, en de onderdrukten aan dezelve te onttrekken.

Verzoekt doortocht voor Krygstuig door *Namen* en *Maaſtricht*.

Wanneer het Leger zyner Allerchristlyke Majeſteit, overeenkomſtig met de gemelde niets dan vriendſchap ademende Aankondiging, in Grasmaand op marsch zou gaan, verzogt dezelfde Afgezant by den Staat vryen Doortocht voor het Krygstuig tot dit Leger behoorende, door de Steden *Namen* en *Maaſtricht*, als ten deele onder de Barriere Steden, en ten deele onder het Grondgebied van den Staat begreepen. Hunne Hoog Mogenden betuigden bereid te weezen, om door *Namen* den verzogten Doortocht te vergunnen, zo ras zy kundſchap hadden van de toeſtemming der Keizerinne, als Souveraine van dit Gewest. Deeze kwam ſchielyk, en was het verzoek, wat dit gedeelte betrof, toegeſtaan; doch wat *Maaſtricht* belangde, gaven Hunne Hoog Mogenden te kennen,

hoe

hoe zy, ter oorzaake van de Onzydigheid, wel wenschten, dat het vervoeren des Krygstuigs, met vermydinge van *Maaſtricht* mogt geſchieden.

LXXXIII BOEK. 1757.

Dezelve wordt toegeſtaan.

De *Franſche* Afgezant betuigde, de verwondering van den Koning zyn Meeſter, over dit verzoek, en hoe, zyne Majeſteit, het toeſtemmen van den Doortocht door *Maaſtricht*, in geenen deele als een inbreuk op de Onzydigheid kon aanzien. In tegendeel ſtondt Hy verſteld over het onderſcheid, 't geen Hunne Hoog Mogenden maakten tusſchen hem, de Keizerin-Koningin, en den Koning van *Pruisſen* (*); wat ten opzigte dier Mogenheden overeenkomſtig met de Onzydigheid geoordeeld werd, kon niet ophouden van dien aart ten zynen opzigte te weezen. Zyne Majeſteit wilde wel gelooven, dat die ſtap een uitwerkzel was van de verlegenheid, waar in zy zich jegens de Oorlogende Partyen bevonden; doch hy kon, zou het Leger geen gebrek aan behoeften lyden, de *Maas* onmogelyk misſen. Weshalven hy, by herhaalinge verzogt, dat aan den Bevelhebber van *Maaſtricht* of anderen, indien zulks noodig mogt weezen, bevelen werden afgegeeven, om de vrye vaard op de *Maas* niet af te breeken.

In

(*) Hunne Hoog Mogenden hadden het vervoeren der Artillerye uit *Wezel*, en eenige andere Plaatzen, den Koning van *Pruisſen*, en aan de Keizerin Koningin eene dergelyke vryheid toegeſtaan.

LXXXIII BOEK. 1757. In het antwoord, op dit herhaald verzoek, erkenden de Algemeene Staaten, dat de verlegenheid, in welke zy zich ten opzigte van de Oorlogende Partyen bevonden, hun dien ſtap hadt doen neemen; dat het onderſcheid tusſchen den verleenden Doortocht aan de twee gemelde Mogenheden, en den verzogten van zyne Majeſteit, waar tegen de Afgezant des Konings van *Groot-Brittanje* een Vertoog hadt ingeleverd, hun daar toe bewoogen hadt; het niet onbeproefd willende laaten, om langs den weg van overreeding, te tragten eene toeſtemming te vermyden, dien Vorst zo onaangenaam; doch dat zy thans in dien Doortocht bewilligden, en het noodige, daar toe behoorende, zouden beſchikken.

Klagten over het ſchenden des Grondgebieds door *Frankryk*, krygen gehoor.

Eenig *Fransch* Krygsvolk, ter gelegenheid van het verzamelen en trekken, niet verre van het Grondgebied deezes Gemeenebests, hadt Staatenbodem betreeden; dit wekte regtmaatige klagten, beantwoord met eene betuiging, dat zy door onvoorziene toevallen, zich in de noodzaaklykheid bevonden hadden om, over een ſmalle ſtreek Lands, tot der Staaten Grondgebied behoorende, heen te trekken; terwyl de *Franſche* Afgezant, uit naam zyns Konings, verzekerde, dat de voorgaande bevelen vernieuwd waren, en de Generaal van zyn Leger de grootſte oplettenheid zou gebruiken, om ze ſtipt uit te voeren. (*)

Met

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 236. 237. 311. 313. 395.

Yorke klaagt over het leggen van *Fransche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort*.

Met leede oogen zag *Engeland*, alles wat eenigzins ter begunstiging van *Frankryk* kon strekken. De Afgezant YORKE bleef niet in gebreke, om 'er zich tegen aan te kanten; doch, wanneer in Hooimaand de Koning van *Frankryk*, met de Keizerin Koningin overeenkwam, om *Fransche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort* te brengen, ontstak zyn drift op 't hevigste, en liet zich op den acht en twintigsten van Slachtmaand, in deezer voegen hooren. „ In de hachlyke omstandigheden, „ waar in *Europa*, geduurende den loop „ van dit Jaar, zich heeft bevonden, door „ eene aaneenschakeling van zo veele maat„ regelen, geschikt om deszelfs vryheid „ geheel en al om te keeren, heeft de Ko„ ning zich ten minsten gevleid, dat, in „ aanmerking van een zo gemaatigd Ge„ drag van uwe Hoog Mogenden, de Ho„ ven van *Weenen* en *Versailles*, aan hun „ wel zouden hebben medegedeeld de ver„ anderingen, welke zy hebben kunnen „ goedvinden in de *Oostenrykschee Neder*„ *landen*, te maaken. —— Het is, der„ halven, niet dan met de uiterste verwon„ dering, dat de Koning vernomen heeft, „ hoe, niet alleen zonder eenige Waar„ schuwing het Hof van *Weenen* goed„ gevonden, heeft de Steden *Oostende* en „ *Nieuwpoort* in handen van *Fransche* Troe„ pen te stellen, en de zyne daar uit te „ trekken, met Geschut en Krygsbehoef„ ten; maar ook *Frankryk* voortgaat, een „ ontzaglyk aantal van dezelve derwaards

„ te

LXXXIII BOEK. 1757. „ te zenden. —— Wel is waar, dat „ men, omtrent het gedrag van het *Weener* Hof, ten aanziene van zyne Majesteit zo onverdiend als ongewoon, zich „ niet dan zeer moeilyk in gepaste uitdrukkingen kan verklaaren; doch met welke „ schoonschynende voorwendzelen men „ ook getragt heeft, aan 't zelve omtrent „ *Engeland* een glimp te geeven, zo „ meent men, egter, dat zich zulks zo verre „ niet kan uitstrekken, om daar door, met „ *Frankryks* gemeene toestemminge, de „ allerheiligste Verbintenissen tusschen het „ zelve en uwe Hoog Mogenden te verbreeken. —— De Koning heeft nooit „ getwyfeld, of uwe Hoog Mogenden „ zouden aan die twee zo onlangs vereenigde Hoven, de gepaste Vertoogen „ doen, om de onregtmaatigheid van zulk „ eene handelwyze aan te toonen, en het „ gevaar, 't geen daar uit voor het toekomende staat gebooren te worden. Uwe „ Hoog Mogenden zullen ook zeker hebben aangemerkt, dat hun stilzwygen „ omtrent den eersten stap, hun heeft aangemoedigd tot de onderneeming van andere. En wie zal zeggen, waar zy nog „ zullen ophouden? In den beginne heeft „ men voorgewend, Troepen noodig te „ hebben, tot den Oorlog, die ontstooken was in het *Duitsche Ryk*, en de „ noodzaaklykheid, om die twee Plaatzen „ van zo veel aanbelangs te bewaaren; en „ eindelyk het ingebeelde gevaar voor *Engeland*. Maar, Hoog Mogende Heeren,

„ het

„ het is al te klaar, dat de twee Mogenhe-
„ den, welken die onderlinge schikkingen
„ hebben gemaakt, eenen geheel anderen
„ toeleg, en iets nieuws besloten hebben,
„ omtrent dat Land, het welk de Nabuu-
„ ren ten uitersten moet verlegen maa-
„ ken. —— De laatste Verzoeken aan
„ uwe Hoog Mogenden gedaan, om Door-
„ tocht voor eene groote menigte Krygs-
„ behoeften door de Plaatzen van de Bar-
„ riere, naar *Nieuwpoort* en *Oostende*, heb-
„ ben niet anders dan de ernstigste aandagt
„ van den Koning kunnen opwekken. De
„ opregte Vriendschap en het gelyk Be-
„ lang van beide Landen vordert, dat men
„ hier omtrent niet langer stilzwyge, op
„ dat zulks, in 't vervolg, niet aangemerkt
„ worde als eene stilzwygende Toestem-
„ ming, en Verlaating van al ons Regt. —
„ De Koning gebiedt my dan, uwe Hoog
„ Mogenden te herinneren, het dubbel
„ Regt, dat de Zee Mogendheden verkree-
„ gen hebben, om de *Oostenrykſche Neder-*
„ *landen* te doen blyven in handen van het
„ Huis van *Oostenryk*, en dat; zon-
„ der derzelver toestemming, het in de
„ magt niet staat van anderen, hier om-
„ trent de allerminste veranderingen te
„ maaken; ten ware die nieuwe Bondge-
„ nooten besloten hadden, alle voorige
„ Verbintenissen ter zyde te stellen, en
„ over alles, wat dienen kan tot hun ei-
„ gen Belang, te beschikken.

Naa het XIV. Artykel van het *Utrechts* Vredesverdrag in het II. van het

Trac-

LXXXIII BOEK. — 1757. Tractaat der Barriere aangehaald te hebben, gaat hy voort. „ Het enkel leezen van „ die twee Artykelen, is genoeg om kragt „ by te zetten aan 't geen ik uw Hoog „ Mogenden onder het oog breng; en „ welke voorwendzels de Hoven van *Weenen* en *Versailles*, ook zullen kunnen „ uitdenken, om de verbreeking van die „ twee Tractaaten te bewimpelen, zullen „ dezelve daar om niet te minder klaar „ blyven; zo lang die twee Hoven niet „ kunnen bewyzen, dat de Steden *Oostende* en *Nieuwpoort*, niet werklyk in de „ Magt van *Frankryk* zyn. —— Is hun „ voorneemen regtvaardig en heeft het „ tot zyn grondslag hunne Verbintenis, „ dan zullen zy geene zwaarigheid maaken, uwe Hoog Mogenden deswegen „ gerust te stellen, met zich openlyk te „ verklaaren aan den Nabuur, zo gerust „ als vredelievend, en met gewisse blyken te geeven, van hun voorneemen „ om de Verbintenissen dier twee Tractaaten, met betrekking tot de *Nederlanden*, te vervullen. De Koning heeft „ zo groot een Vertrouwen, op het verlicht Oordeel, de Voorzigtigheid en „ Vriendschap van uwe Hoog Mogenden, „ dat Hy niet twyfelt of zy zullen de gepaste maatregelen neemen, om klaar te „ zien in eene zaak van zo veel aanbelangs, en met onderlinge overeenstemming met den Koning waaken, omtrent „ het noodlot van een Land, waar van de „ gelegenheid en onafhangelykheid, nu

„ meer

„ meer dan eene Eeuw zyn aangemerkt „ als het voornaamste steunzel van onze „ Vryheid en Koophandel."

1757.

De Graaf D'AFFRY hadt zich, benevens den Baron van REISCHACH, toen zyn Hof met dat van *Weenen* de schikking, omtrent het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort*, maakte, in de Aanspraak van YORKE als een zo schreeuwend en bondbreukig bedryf afgeschilderd, by den Voorzitter van Hunne Hoog Mogenden vervoegd, en verklaard, dat de Keizerin Koningin, zich in de volstrekte noodzaaklykheid bevindende, om al haare Krygsmagt aan te wenden tot verdeediging van haare Erflanden in *Duitschland*, verpligt geweest was uit *Oostende* en *Nieuwpoort* haar Krygsvolk te ligten; dat 'er reden te over zich op deeden, om in de beveiliging dier twee Plaatzen te voorzien: dewyl *Engeland* duidelyk een toeleg hadt, om dezelve te bemagtigen: Oorlogschepen en Fregatten blokkeerden reeds de Haven van *Oostende*; dat, in deeze omstandigheden, de Keizerin Koningin zich by den Koning van *Frankryk* vervoegd hadt, als den naastgelegen Bondgenoot, om haar Krygsvolk te verschaffen tot Bezetting dier Plaatzen, voor zo lang zy zulks noodig zouden oordeelen voor hun wederzyds belang; dat die Vorstin aan zich behouden hadt, de vrye en volkomene oefening van alle Regten van Eigendom en Souverainiteit, zo wel als de Bediening van het Regt, de Ontvangst der Inkomsten en Belastingen en

Verklaaringen van het *Weener* en *Fransche* Hof over dit stuk.

LXXXIII BOEK. 1757.

en zelfs de Beschikking over alle Krygsbehoeften; dat de Graaf DE LA MOTHE D'HUGUES, Bevelhebber van 's Konings Krygsmagt in de Steden, den Eed aan de Keizerin Koningin, in handen van den Graave van COBENTZEL hadt afgelegd; dat, eindelyk de Vriendschap dier beide Mogenheden eene zekere waarborg was, om de volmaakste Verstandhouding met het Gemeenebest te doen volduuren, en om te beletten, dat deeze gemaakte schikking aan dezelve geen het minste nadeel mogt toebrengen, of de minste ongerustheid veroorzaaken. De *Fransche* Bezettingen aldaar zouden niet alleen bevel hebben, om den Koophandel en Scheepvaard des Gemeenebests te begunstigen, maar zo wel als al de magt des Konings geschikt worden, tot verdeediginge der *Vereenigde Gewesten*, indien de Vyanden der gemeene ruste, uit haat, opgevat over de Verbintenis die Hunne Hoog Mogenden met den Koning van *Frankryk* hadden aangegaan, om eene stipte Onzydigheid te bewaaren, het wilden toe leggen op de Vryheid of op de Rust der Republiek. (*)

De Zeeroovery en der *Engelschen* gaan den ouden gang.

Overeenkomstig met die Verklaaring was 'er, toen de *Engelsche* Afgezant YORKE, met bovengemelde Aanspraak zich by hunne

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 1071. De Verklaaring der Afgezanten van de Hoven van *Weenen* en *Versailles*, was gedaan op den 18 van Hooimaand. *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 40.

de Hoog Mogenden vervoegde, niets gebeurd, 't welk eenige onrust of kommer baarde, wegens dit invoeren der *Fransche* Krygsbenden: maar hadt men allen grond om ten hoogsten te onvrede te zyn, wegens het zo zeer op de goede Trouw en Verbintenissen stoffende *Engelsche* Hof; daar de belemmeringen van onze Scheepvaard en Handel, hoe zeer door Tractaaten gewettigd, op den ouden, of een slimmer, voet voortgingen. Het liet zich aanzien, of de gedaane klagten, en de verleende Convoyen, iets ter weeringe der Zeegeweldenaryen betekenden, daar ze in den Winter en het Voorjaar, min veelvuldig gepleegd werden, dan den voorleden Zomer; doch wanneer de Zeevaard op het drukste was, behelsden de Nieuwspapieren lysten van mishandelingen en rooveryen, die in geweldddaadigheid de voorgaande overtroffen, schoon de Schippers zich, volgens het vernieuwd bevel der Admiraliteiten, van behoorelyke Zeebrieven voorzien, en het regt der Bescherminge daar door verkreegen hadden: ja ging de moedwil der Zeeschuimeren zo verre, dat zy eenen Schipper te *Rotterdam* t' huis hoorende, onder andere Papieren, ook van zyn *Turksche* Pas beroofden; welke euvelmoed hem in de ongelegenheid bragt, van door een *Tetuaansche* Kaper bemagtigd en opgebragt te worden. Men mogt, om dit wangedrag te vergoelyken, deeze en dergelyke schreeuwende mishandelingen toeschryven aan Roofschepen, die geen be-

LXXXIII BOEK. 1757.

LXXXIII BOEK. 1757. hoorelyke borgen, in gevalle van wanbedryf, kunnende ftellen, ook geene Commisfie konden krygen, en als Vrybuiters op roof uitvoeren, hun naam verborgen, en aflieten geweld te pleegen, als een Konings Oorlogfchip of Commisfievaarder hun overviel, gewettigde Kaapers maakten 'er zich niet min aan fchuldig, en billykten de klagten thans by herhalinge uitftort.

Verbeurdverklaaringe der Schepen. Wy kunnen, zonder verveelend te worden, door de gelykfoortigheid der gevallen, alle die Zeerooveryen niet boeken; doch moeten met eenige onderfcheiding gewaagen van twee *Friefche* Schepen, aangetast door twee Kaapers van *Kork* in *Ierland*: één deezer overweldigde ze beide, en bragt ze in gemelde Haven op. De Schippers en Eigenaars ftelden de noodige Verklaaringen en Getuigenisfen in handen van hunne Hoog Mogenden, met een Verzoekfchrift tot het bewerken van een kost en fchadeloos ontflag deezer Schepen, om 't welk te onderfteunen, zy zich ook by de Gouvernante vervoegden. Ter Vergaderinge van Hunne Hoog Mogenden vondt, het zelve een gunftig onthaal, en befloten zy 't zelve te zenden aan den Heer HOP, en 'er een Affchrift van te geeven aan den Heer YORKE. Niet tegenftaande allen gemaakten fpoed, om de Brieven van Voorfchryvinge na *Engeland* af te zenden, ten einde zy daar mogten weezen, eer de uitfpraak van het Hof ter Admiraliteit gefchiedde, kwamen zy eerst

in

in handen der belanghebbenden, toen de Vonnisſen van Verbeurtverklaaring reeds geveld waren; en de Laading van het eene Schip, zonder dat de Schipper eenige de minſte Vragt, Onkosten of Legdagen zou ontvangen, aan den Kaaper was toegeweezen, en het andere, nevens de Laading, geheel aan de Kaapers verbeurd verklaard. De Gevolmagtigde deezer Schipperen, te *Kork*, deedt terſtond Appel aantekenen aan 's Konings Raad te *Londen*, by eenen Brieve aan den Heer HOP kennis geevende, van het geval en toedragt deezer zaake, waar in men, noch op de egtſte Zeebrieven, noch op de Tractaaten gelet hadt, hy hoopte dat dezelve in *Engeland*, op eene andere wyze dan in *Ierland* zou behandeld worden; te meer dewyl 'er gezegd werd, 't geen hy op goeden grond geloofde waarheid te weezen, dat één van de Gelastigden ter Admiraliteit van *Kork*, die de Ondervraagingen der Schipperen bygewoond, en de Verklaaringen aan 't Hof ter Admiraliteit te *Dublin* mede getekend hadt, een voornaam Medereeder in deeze Kaapers was; het byzonder belang van deezen Man, vreesde hy, hadt, zo te *Kork* als te *Dublin*, de meeſte ſchade aan de zaak der Schipperen toegebragt.

LXXXIII BOEK. 1757.

Andermaal gingen de Belanghebbenden de Algemeene Staaten met een Verzoekſchrift aan, zich wegens de geſtreeke Vonnisſen beklaagende, met bede, dat zy hunne regtvaardige zaak zich op de best mo-

LXXXIII BOEK. 1757. gelyke wyze geliefden aan te trekken. Zy vaardigden Brieven van Voorschryvinge aan den Heere HOP af. Het gedaane Appel was te *Dublin*, wegens 't eene Schip, wel aangenomen; doch ten aanziene van het andere geweigerd: dewyl men door het te ruggeeven van 't zelve, oordeelde aan de Uitspraak de kragt van een Slotvonnis gegeeven te hebben; althans het zou niet kunnen geschieden, zonder borgstelling van eenige honderden Ponden Sterling, als men het Geding te *Londen* verloor; doch berigtte de Gevolmagtigde der *Friesche* Schipperen te *Kork*, dat het onderzoek van de Uitspraak in *Ierland* gedaan, zonder Appel, zou kunnen geschieden, indien de Staatsdienaar van Hunne Hoog Mogenden te *Londen* zulks eischte. Deeze werd hier toe, door de Reedery, op 't hartlykst verzogt.

Vertoogen en Klagten deswegen ten *Engelschen* Hove gedaan.

Een gansche reeks van Schepen, bevondt zich in dezelfde of soortgelyke omstandigheden, als de twee gemelde, die ten staal der behandelinge kunnen dienen. De Staaten van *Holland*, verscheide overleggingen gehouden hebbende, over het berooven, mishandelen, opbrengen, en prysverklaaren der schepen van de Ingezetenen deezer Landen, werden in Slachtmaand te raade de zaak ter Algemeene Staatsvergaderinge daar heen te wenden, dat de Heer HOP last kreeg, om deswegen ten Hove van *Groot-Brittanje*, de nadruklykste Vertoogen en Klagten te doen, en de onregtmaatigheid dier handelingen, op 't klem-

klemmendst, voor te draagen. Ten grondslage hier van diende, een Verslag van eenige der voornaamste Klagten aan Hunne Hoog Mogenden, zedert Oogstmaand des voorleden Jaars, gedaan over het opbrengen der *Hollandsche* Schepen, door de Oorlogschepen van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, en de *Engelsche* Kaaperen en Commissievaarderen, als mede de Geweldenaaryen en Beroovingen door deezen, zo in *Europa*, als in *America*, gepleegd, strydig met de Tractaaten, tusschen dien Koning en deezen Staat. Men mag dit verslag een zwart Register van Volksregtschennisfen en Bondverbreekingen noemen: 't gaf den Staaten het hoogste regt tot een allerernstigst Besluit, om die klagten onder 't oog van zyn *Groot-Brittannische* Majesteit te brengen, en den buiten gewoonen Afgezant te *Londen*, een Last te geeven, welks voornaamste inhoud hier op neder kwam.

LXXXIII BOEK. 1757.

In de eerste plaats moest hy, uit naam van Hunne Hoog Mogenden, zich beklaagen, over het opbrengen en aanhouden van Schepen met Scheepsmateriaalen belaaden; met vertooning van de duidelyke Letter der Tractaaten, volgens welke de *Scheepsmateriaalen*, voor *vrye Goederen* verklaard waren; en, zonder de minste dubbelzinnigheid, bedongen was, *dat alles, wat gelaaden zou zyn in Schepen, aan Ingezetenen van den Staat toebehoorende, vry en vrank zoude gehouden worden, of schoon de geheele Laading, of een gedeelte*

 *van*

LXXXIII BOEK. 1757. *van dezelve Laading, den Vyanden van zyne Koninglyke Majesteit in vollen eigendom behoorde.* Dat Hunne Hoog Mogenden, van tyd tot tyd, hadden blootgelegd de onverdraagelyke geweldenaaryen aan de Schepen van deezen Staat gepleegd; doch daar op geen ander antwoord gekreegen, dan het zeer algemeene en onvoldoende, *dat men Armateurs niet wilde protegeeren; alzo men wel wist, dat dezelve veele Insolentien en Vexatien pleegden.* Met zulk eene betuiging, vondt men zich geenzins geholpen, het behelsde niets, dan eenige zeer algemeene aanmerkingen, en redeneeringen, of geheel vreemd van het onderwerp der gedaane Klagten, of die toegepast zynde, te veel zouden bewyzen. Op het betoog, dat het neemen der Schepen, het lossen, en aanhouden der Laadingen niet overeengebragt kon worden, met de Tractaaten, hadt men niets ter wereld aangemerkt.

Wel scheen men in aanmerking genomen te hebben, dat de Neemers dier Schepen, in 't verkeerde begrip gestaan hadden, „ dat Hunne Hoog Mogenden niet zouden „ hebben voldaan, aan derzelver Verbind„ tenissen, volgens de Tractaaten, en dat „ daarenboven de Staat en deszelfs Inge„ zetenen, zich niet door het aanhouden „ der Scheepsmateriaalen beledigd zouden „ kunnen oordeelen; vermids zyne Ko„ ninglyke Majesteit, uit eene zonderlin„ ge goedheid, de Betaaling dier Materi„ aalen hadt doen aanbieden." Dan de

Ko-

Koning zelve hadt dit misbegrip afgekeurd en verklaard, dat het Tractaat van den Jaare MDCLXXIV nog bestondt en 'er aan behoorde voldaan te worden. LXXXII BOEK. 1757.

Dat Hunne Hoog Mogenden niet anders vroegen, dan de Onderhouding van dit Tractaat, dat zy niemand, daar mede strydig handelende, eenige bescherming zouden verleenen; doch niet konden berusten in de Overneeming der Scheepsmateriaalen: dewyl Koopmanschappen, by Tractaaten, voor *vrye Goederen* verklaard, in zekere omstandigheden geene *Onvrye* konden worden. *Convenientie* was wel het Rigtsnoer, volgens 't welk men Volksverbintenissen maakte; maar deeze tot een Uitlegregel der Verbintenissen te neemen, vernietigde het oogmerk der Tractaaten van Handel zelve, alleen strekkende om de wederzydsche belangen te bepaalen, en aan de Onderdaanen of Ingezetenen een regel te geeven, naar welken zy zich met gerustheid in hun Vaard en Handel konden gedraagen. —— Zy eischten dat den Ingezetenen regt mogt gedaan worden, volgens de Letter des erkenden Tractaats, 't welk geenzins, door het Secreet Artykel eens vroegeren van dat zelfde Jaar, gelyk Lord HOLDERNESSE hadt zoeken te beweeren, in zulker voege moesten verklaard worden, „dat men de *Scheepsmateriaa-* „*len*, met goed regt, voor *Onvrye* Goe„deren kon houden:" de strydigheid tusschen dat Artykel met het Vierde van 't

 be-

LXXXIII. BOEK. 1757. bewuste Tractaat, liep volstrekt in 't onbestaanbaare.

Over het onderscheid tusschen het oogmerk, om een zeker gedeelte, van een Kust of eene Vloot, binnen eene Haven te blokkeeren, en een Kust of Haven met de daad geblokkeerd te houden; als mede over den hun zeer bedenkelyk voorkomenden Regel, „dat het van de Omstandigheden der oorlogende Mogenheden zou „af hangen, wanneer men eene Plaats ge„blokkerd zou agten," zouden zy zich niet uitlaaten: dewyl zulks niets gemeens hadt met de gedaane Klagten en Vertoogen, geenzins daar op gegrond, dat 'er Schepen der Ingezetenen van deezen Staat genomen waren, onder voorwendzel, van bestemd geweest te zyn, na eene geblokkeerde Plaats of Haven; doch alleen daar over liepen, dat men *Hollandsche* Schepen „met Scheepsmateriaalen en „andere by de Letter der Tractaaten vry „verklaarde Goederen, hadt doen op„brengen en aanhouden."

Dat Hunne Hoog Mogenden geene zwaarigheid maakten, in gereedlyk toe te stemmen, dat alle Verbintenissen, schoon op verschillende tyden gemaakt, de Aangaanders van dezelven te wederzyden even zeer verpligtten; doch konden zy de reden niet bedenken, „waarom de Repu„bliek, in deeze tydsomstandigheden, „minder het Uitvoeren des Tractaats van „MDCLXXIV van zyne Koninglyke Maje„steit zou hebben behooren te vraagen, „dan

„ dan in andere tyden: immers vergde
„ men niets meerder, dan waar toe men,
„ volgens de klaare Letter der Verbinte-
„ nissen geregtigd was." —— De ingeleverde Klagten konden, derhalven, geen *Misverstand* genoemd worden, en betroffen daadlyke Overtreedingen der Verbonden, waar over men zich met goed regt mogt beklaagen, en met gegronde redenen voldoening verzoeken, gelyk zy nog bleeven doen.

Thans moesten zy 'er nog byvoegen, dat het niet gebleeven was, by het opbrengen der Schepen, met Scheepsmateriaalen gelaaden; maar dat men genoegzaam alles opbragt en aanhieldt, 't geen uit eenige *Fransche* Haven kwam of ging; dat zulks zich uitstrekte tot *Hollandsche* Schepen naar *Spaansche*, of andere onzydige Havens bestemd, die, onder allerlei voorwendzelen, dit lot ondergingen; dat zy, zo in *Europa* als in *Amerika*, geen Schip ongemoeid lieten, op de ongehoordste wyze, alle *Hollandsche* Schepen, hun ontmoetende, plunderden, de Laadingen beroofden, het Scheepsvolk mishandelden. Tegen al het welk geene herhaalde klagten hadden mogen baaten.

Een nevensgaand Geschrift, stelde dit alles in klaaren dag. — Dat Hunne Hoog Mogenden, inmiddels, gaarne erkenden, hoe nu en dan eenige van de opgebragte Schepen, door het Geregtshof van de Admiraliteit werden ontslaagen; doch dat men altoos scheen een reden te kunnen vinden,

LXXXIII BOEK. 1757. om de Kaapers van de kosten te bevryden; en men nimmer hoorde, dat 'er eenigzins agt geslaagen werd, op de gewelddaadige handelwyzen der Kaaperen, die doorgaans, op eigen gezag, tegen de uitdruklyke Letter der Tractaaten, de Luiken openbraaken, de Koopmansgoederen weg roofden, eer zy de Schepen opbragten, of in Regtsgedingen betrokken. —— De gestreeke Vonnissen van het Admiraliteits Hof, de Schippers tot de kosten van 't Geding veroordeelende, moedigde zulks de Kaapers aan om alles, wat hun voorkwam, op te brengen. En was het op zich zelven zeer onbillyk, dat de Schippers der opgebragte Schepen, ingevalle 'er geene duidlyk spreekende blyken waren van vermoeden, dat zy Contrabande Goederen gelaaden, of zich met den Vlag van den Staat gemaskerd hadden, eenige kosten van de Regtsgedingen moesten draagen: dewyl de Deelhebbers in die Schepen reeds, door het vertraagen der Reize, het bederf der Goederen, en de meerdere kosten van het Scheepsvolk, zeer groote schade leden, en dikwyls door het Ontslag der opgebragte Goederen, in erger staat geraakten, dan wanneer men dezelve zou hebben kunnen verbeurd verklaaren: vermids de kosten der Regtsgedingen menigwerf hooger liepen, dan de geheele waarde der opgebragte Goederen zou bedraagen.

In 't kort, dat men schier zodanig handelde, als of 'er geene Verbintenissen tusschen zyne Koninglyke Majesteit en deezen

zen Staat bestonden, en men regt hadt om den Ingezetenen van den Staat allen Handel en Vaard op en uit de *Fransche* Havenen te beletten. Dat Hunne Hoog Mogenden, die behandelingen niet konden aanmerken, als overeenkomende met het oogmerk des Konings, die zo dikwyls zyne goede geneigdheid voor den Staat betuigd, en nog in dit Jaar, by monde van den Heer YORKE, , verzekerd hadt, dat „ hy altoos bereidwillig zou gevonden „ worden, om de Republiek te bewaaren „ by haare Vryheid, Godsdienst, en Koop„ handel." Zy hielden aan, om daadlyke bewyzen hier van, en voldoening op de gedaane klagten; op het kost en schadeloos Ontslag, van alle Schepen, op eene onwettige wyze tegen de Tractaaten aangehouden; op het verleenen van eene volkomene gerustheid, voor den Vaard en Handel hunner Ingezetenen, en het handhaaven derzelven by 't genot der Tractaaten. Betuigende laatstlyk dat zy zulke kragtdaadige voorzieningen zouden beraamen, als, in 't vervolg, de *Hollandsche* Schepen konden beveiligen tegen de Gewelddaadigheden der Kaaperen, en derzelver duldelooze Plaageryen. (*)

Derzelver vrugteloosheid.

Hoe veel men ook van zulk een ernstigen Voordragt mogt hoopen, hadt de vrees, dat 'er niets van zou komen, op de

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 357. 421. 494. 628, 648. 674. 764. 887. 995. 1009.

LXXXIII BOEK. 1757. de vrugtloosheid der voorheen gestortte klagten gegrond, de overhand, en ons Geschiedblad zal, in een volgend Jaar, ontvouwen, dat dezelve geen baat toebragt aan de onderdrukte Zeevaardye; die, ondanks 'er eenige Schepen in dienst gesteld en de Convoyen bepaald waren, de noodige bescherming derfde.

*Fransche* Kaaperyen. Niet geheel vry van mishandelingen der *Fransche* Kaaperen bleeven onze Schepen; doch deeze waren zeer zeldzaam; en liepen niet tot het dulzinnig uiterste van de *Engelsche* Rooveryen: meermaalen hadden onze Schippers alle reden, om de heuschheid der *Franschen*, in gevalle van ontmoetinge, te roemen.

Vrede met de *Algerynen* geslooten. Terwyl de Staat zo veel leeds moest verduuren, en zo veel nadeels lyden in hunne Koophandel, door de schandelyke en steeds aanhoudende Zeerooveryen der Engelsche Kapers, hadt de Oorlog met de *Algerynen*, zeer weinig ramps aan de Zeevaard berokkend. Oorlogen te Land, gaven hun, van den beginne, tot het laatst verstreeken Najaar, de handen vol werks; en schoon men vreesde, dat zy, met het Voorjaar, hunne Zeeschuimeryen, geweldiger zouden doorzetten: dewyl zy, naar ingekomene Berigten, zich op de hoogte van *Barcelona* lieten zien, verminderde die vrees zeer op de tyding, dat de Heer LEVETT, Consul hunner Hoog Mogenden te *Tunis*, door de *Algerynen*, by het vervoeren dier Stad gevangen genomen, en in harde Slaaverny gehouden,

met

met den aanvang van Hooimaand, te *Algiers* in vryheid gesteld zynde, kennis van den Dei kreeg, hoe deeze tot den Vrede neigde. — De Staaten zonden daar op den geweezen Consul te *Algiers*, den Heer PARAVICINI, derwaards, om, wegens den voorgeslaagen Vrede, in onderhandeling te treeden: en bragt de Schout by Nagt JOOST SELS denzelven, in Slachtmaand, tot stand. (*)

LXXXIII BOEK. — 1757.

De Regeering van *Tripoli* hadt den Staat, met het begin deezes Jaars, verzekering van Vriendschap gedaan, door het zenden eens Afgezants, HASDN-ALI-EFFENDI, een Lid van den Divan, die, in den Jaare MDCCXLIX, nogmaals het Gezantschap hier te Lande bekleed hadt. Van *Leyden* staatlyk afgehaald, en na den *Haage* gebragt, geschiedde daar zyne openbaare Gehoorverleening, met alle eerbewyzingen, by die gelegenheden gebruiklyk. De Geschenken, die de Bassa en de Regeering van *Tripoli* voor hunne Hoog Mogenden geschikt hadden, werden vervolgens overgeleverd, zy bestonden in een kostbaar Paarden-montuur, een fraay Hoofdstel van rood Fluweel, met Goud omzoomd, een dergelyke Zadel, Holsterkap en Buikriem, en een pragtig rood Fluweelen afhangend Kleed, ryklyk met Goud geborduurd, met Zilver en Paarlen be-

Een Gezant van *Tripoli* komt met Geschenken in den *Haag*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 769. voor 't Jaar 1758. bl. 363.

LXXXIII BOEK. 1757. beſtikt en voorzien met Gouden Franjes. Om deeze Geſchenken voegelyk en met luiſter ter hand te ſtellen, hadt de Afgezant een Paard verzogt, 't welk door vier Staaten Booden, vergezeld van de Bedienden des Afgezants, en een Sergeant met twaalf man; van de Garde naar 't Binnenhof geleid werd. Hier eenigen tyd, om door ieder bezigtigd te worden, geſtaan hebbende, ontzadelden de Bedienden des Gezants het ſchitterend uitgedoschte Ros, en ſtelden de Geſchenken, uit naam van hunnen Meeſter, aan hunne Hoog Mogenden ter hand, die ze den Jongen Prins Erfſtadhouder vereerden.

Willem de V. woont de Schuttersmaaltyd in den *Haag* by.

Wanneer deeze Vorst den Wapenſchouw der *Haagſche* Schutterye bygewoond, en zyne Vrouw Moeder, als in voorige Jaaren, dezelve met haare tegenwoordigheid vereerd, als mede aan elke Compagnie een Oxhoofd wyn geſchonken hadt, liet de Jonge Prins zich onverwagt aandienen, om den Schuttersmaaltyd te zien, en verſcheen, toen het Nageregt opgezet was. Te deezer gelegenheid ontving de *Haagſche* Schuttery zyn Portrait, en dat zyner Zuster, beide in vergulde Lysten, ten geſchenke, die met dankbaarheid, aangenomen, vervolgens op de Schuttersdoele in de Krygsraadskamer geplaatst werden. Eene ſtaatlyke dankzegging voor dit Geſchenk, deeden vervolgens de Officiers der Schutterye; beantwoord door haare Koninglyke Hoogheid, met betuiging van gaarne het haare te wil-

len

len toebrengen, tot alles, wat ten welzyn en genoegen der Officieren en verdere Schutterye zou kunnen ſtrekken. — Op eene reize des Stadhouderlyken Gezins, naar het Lusthuis *Zoestdyk* over 't *Prinſeland*, *Bergen op den Zoom*, en *Breda*, ontving dezelve, by het doortrekken, alle mogelyke Eerbewyzingen; en ontbraken dezelve niet, toen deeze om de *Rotterdamſche* Kermis te bezigtigen, *Schiedam* in 't voorbygaan bezogt. De gelykaartigheid deezer gebeurtenisſen vordert, dat wy 'er ſlegts ter loops van ſpreeken.

LXXXIII BOEK. — 1757.

Breeder moeten wy handelen over een voorval, de Regeeringsbeſtelling betreffende, 't welk veel gerugts maakte, waar in zommige Leden van *Holland* betoonden, voor hunne Regten te durven ſpreeken, en dezelve tegen een invloed, waar voor anderen gereedlyk bukten, te verdeedigen. —— De Regeering van *Haarlem* hadt, uit de Leden der Vroedſchap, overeenkomſtig met de Octroien (*), eene Benoeming gedaan van acht Perſoonen, op welken de meeſte ſtemmen gevallen waren, om, volgens gebruik, deeze Naamlyst aan haare Koninglyke Hoogheid te zenden, die zich toen op 't Lusthuis *Zoestdyk* onthieldt, ten einde zy uit dezelve eene Verkiezing van vier Burgemeeſteren mogt doen. Drie Leden oordeelden, dat die Benoeming, wegens daar in

Geſchil over 't aanſtellen van Burgemeeſteren te *Haarlem*.

(*) *Handv. van Haarlem*, bl. 505.

LXXXIII BOEK. 1757.

in begaane *Informaliteiten*, haare Hoogheid niet als wettig kon worden aangeboden, en verzogten dat deeze hunne tegenverklaaring dezelven mogt vergezellen: eenigen oordeelden dat dit moest toegestaan; doch verre de meesten, dat het moest geweigerd, en de Benoeming, op de gewoone wyze, aan de Gouvernante gezonden worden. Gelyk geschiedde. Doch de misnoegde Leden vaardigden, ten zelfden dage, een berigt aan haare Koninglyke Hoogheid af, inhoudende dat de gezondene Benoeming niet wettig was: dewyl 'er Persoonen waren afgebleeven, die, naar de orde der Regeeringe, benoembaar, en dus in hun eer en goeden naam te kort gedaan waren, met krenking van de Stadsvoorregten; dat zulks voortsproot uit een verdrag, door de Meerderheid der Vroedschappen onderling aangegaan. (*)

Gelastigden, tot het onderzoek deezer zaake, door de Gouvernante benoemd.

De Gouvernante gaf hier van kennis, met eenen Brief aan de Regeering van *Haarlem*, tevens vermeldende, dat zy eenige Heeren zou benoemen, om, wegens dit stuk, nader onderzoek te doen. De mee-

(*) In het vervolg ontdekten de Meerderheid, met de uiterste verbaazing, dat Elf Leden der Vroedschappen, hadden kunnen goedvinden, afzonderlyk, heimlyk, en buiten de Vroedschap, eene Benoeming te smeeden, en dezelve, op eigen gezag, aan haare Koninglyke Hoogheid, toe te zenden. Zie dit omstandig in de *Justificatie van de Meerderheid der Vroedschap van Haarlem*. *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 498.

meeste Leden verklaarden, dat zy de ingeleverde Benoeming voor alzins wettig hielden, en besflooten Gelastigden te zenden, om des haare Hoogheid kennis te geeven, met ontvouwing van de redenen, waar op hun bedryf steunde, met verzoek dat zy van de benoeming der Heeren tot nader onderzoek wilde afzien, en om eene spoedige verkiezing uit het voorgestelde Achttal. De misnoegden bleeven niet in gebreke, om de onwettigheid der Benoeminge verder aan te dringen. Aan de Afgevaardigden betuigde de Gouvernante blyde te zyn, te verneemen, dat 'er niets onwettigs in de Benoeming was; doch dat zy, wegens het zenden der Heeren tot nader onderzoek, zich nog niet bepaald kon verklaaren. — Zy besloot dit voortgang te doen hebben, en benoemde daar toe, uit de Ridderschap, FREDERIK HENDRIK, *Baron van Wassenaar* en Mr. HENDRIK VAN DER DUSSEN, Oud Schepen en Raad van *Delft*, die beide de Partyen hoorden.

De Meerderheid der Regeering besluit dezelve voor de Staaten van *Holland* te brengen.

Toen deeze Heeren in de Vroedschap verslag gedaan hadden, van hun wedervaaren by haare Hoogheid, die weigerig bleef de verzogte Verkiezing te doen, werd de groote Meerderheid ter raade de zaak te brengen in den schoot van den Souverain, de Staaten van dit Gewest, als aan welken de uitlegging der Privilegien, met welken men wilde dat de Benoeming streedt, alleen toekwam, en verzogten, by eenen Brieve, Gecommitteerde Raaden eene Buitengewoone Staatsvergadering te beschry-

LXXXIII BOEK. — 1757. ven. Dit werd afgeslaagen, om de nabyheid der gewoone Vergaderinge, en het afweezen van drie Heeren, en van haare Koninglyke Hoogheid, als mede, dewyl het hun voorkwam, dat de zaak niet van dien dringenden nood was, om 'er zo veel gerugts van te maaken als de Beschryving eener Buitengewoone Vergadering noodwendig zou veroorzaaken. Geen nader aanhouden hadt mogen baaten. Gecommitteerde Raaden begeerden hier in niet te bewilligen, zonder alvoorens het gevoelen van haare Koninglyke Hoogheid in te neemen, die zy des zouden schryven. Dit mondeling berigt der Gelastigden uit de Vroedschap, wegens het weigeren eener Buitenwoone Vergaderinge, werd vervolgens bekragtigd door een Brief van Gecommitteerde Raaden.

De Meerderheid doet een voorstel ter Staatsvergaderinge, wegens het niet Beschryven eener buitengewoone Vergaderinge. De Heeren door de Gouvernante benoemd, zetten hunne handelingen voort; doch zonder vrugt, haare Koninglyke Hoogheid kon niet besluiten, uit het overgeleeverd Achttal, eene Verkiezing, tot genoegen van de Meerderheid der Vroedschap, te doen. De dag der gewoone Vergadering, welken zy hadden moeten afwagten, brak aan, en leverden de Afgevaardigden van *Haarlem* op denzelven een klemmend voorstel in, wegens de weigering van Gecommitteerde Raaden, om de Vergadering der Staaten buitengewoon te beschryven. 't Zelve in handen van Gecommitteerde Raaden gesteld zynde, gaven zy daar op een breedvoerig Bericht, strekkende om hun gehou-

houden gedrag te wettigen, grootendeels gegrond op hunne bezorgdheid, om, volgens hun last, een goede Correspondentie te houden met den Erfstadhouder, of met den geenen, die deszelfs plaats zou bekleeden; 't welk zy niet hadden kunnen naalaaten in een geval, waar in haare Koninglyke Hoogheid zo zeer betrokken was.

LXXXIII BOEK. —— 1757.

Een tweede Voorstel, door de Gelastigden van *Haarlem*, ten dien dage ter tafel gebragt, diende tot opheffing der Zwaarigheden, waar door de Verkiezing uit de overgeleeverde Benoeming tot Burgemeesteren vertraagd werd, met verzoek dat dezelve wettig mogt verklaard worden. *Dordrecht* eischte een Afschrift, en verstonden hunne Ed. Groot Mogenden, dat 'er een van gezonden zou werden aan de Gouvernante, om 'er haare aanmerkingen op te mogen verneemen: deeze werden eerlang ingediend, en luidden op deezen toon. „ Zy stondt ten uitersten verbaasd, „ als zy voor 't eerst kennis kreeg, van „ het voorneemen der Heeren van *Haar-* „ *lem*, om, te deezer zaake, een Voor- „ stel ter Vergaderinge van Hunne Groot „ Mogenden te doen; niet weetende, dat „ zy in deezen iets gedaan hadt, dan waar „ toe zy, volgens de magt aan Haar op- „ gedraagen, niet alleen bevoegd, maar „ zelfs verpligt was. —— Haare ver- „ baasdheid was niet weinig toegenomen, „ als zy, by het leezen van dit Voorstel, „ bevondt, de kunstige schikking van het „ Verzoek, daar by gedaan, om, onder

En heft, in een tweede, de ingebragte zwaarigheden op. Antwoord der Gouvernante.

LXXXIII BOEK. — 1757. „ een voordraagen, dat de Verklaaring en „ Opheldering van de Stads Privilegien „ en Octroien alleen aan den Souverain „ kon gevraagd worden, haar te willen „ ontzetten van een Regt; dat, van de „ Grondlegginge der Republiek, door de „ Stadhouderen in den tyd gebruikt was, „ en, daar het te pasfe kwam, hadt moe„ ten gebruikt worden. — Zy kon niet „ begrypen, waar door zy zulks aan die „ Heeren verdiend hadt, en nog veel min„ der eene onderneeming van dien aart „ overeenbrengen met derzelver veelvul„ dige betuigingen en verzekeringen, van „ haar te willen handhaaven by Haare „ Regten en Voorregten, waar toe zy ook „ by Eede verbonden waren. — Zy „ rekende zich en Haaren minderjaarigen „ Zoon verongelykt, door het inslaan van „ deezen weg." Dit poogde zy te toonen door een voordragt van 't geen zy in dit geval gedaan hadt, en verder te bedui- den; dat in deezen het Geschil niet was, gelyk die van *Haarlem* beweerden, tus- schen de Meerderheid en Minderheid van de Vroedschappen dier Stad; doch tus- schen de Meerderheid en Haar: willende deeze haar ontzetten van een Regt, zon- der 't welk een ander Regt, 't geen zy Haar niet konden betwisten, niet kon uit- geoefend worden. Haar kwam het Regt van Verkiezing toe uit de Benoemde Per- soonen; doch kon ze met geene gemoed- lyke gerustheid voor zichzelve doen, als zy niet wist of die Benoemingen overeen-

kom-

komstig waren, met der Steden Voorregten, en hier over was men het niet ééns. —— Het verklaaren en ophelderen van eenig Privilegie of Octroi kwam hier niet te passe: en zou, in zulk een geval, het Haar, als in deezen vertegenwoordigende den Prins van den Lande, niet minder toekomen, dan het haaren Voorzaaten toegekomen hadt. LXXXIII BOEK. 1757.

Haar besluit was „ om een Regt, door
„ haar ontvangen, te bewaaren, en, ten
„ zynen tyde, aan haaren lieven Zoon
„ over te leveren. Kon het den Heeren
„ van *Haarlem* dan behaagen Hem dat
„ Regt te betwisten, oordeelden zy dat
„ het welvaaren van hunne Stad en van
„ den Staat daar door zou bevorderd wor-
„ den, zo men Hem dat Regt ontnam,
„ zy mogten doen wat hun oorbaar dagt.
„ Maar zy, als Moeder en Voogdesse,
„ zou gelooven veel te kort te doen, aan
„ het Vertrouwen, 't welk hunne Ed.
„ Groot Mogenden in haar hadden gelie-
„ ven te stellen, indien zy niet, met een
„ dubbelen yver, bleef handhaaven een
„ Regt, 't welk zy alleen in bewaaring
„ hieldt, en waar van het in haar vermo-
„ gen niet was het geringste deel afte-
„ staan. —— En behoefde zy geen de
„ minste vreeze te hebben, dat haar Prin-
„ selyke Weeze, in een tyd dat hy weer-
„ loos was, door toedoen van hun Ed.
„ Groot Mogenden, zelfs de kleinste ver-
„ mindering hadt te wagten."

Verder gaf de Gouvernante te kennen,

 dat,

LXXXIII BOEK. —— 1757. dat, by de Tegenverklaaring van den Burgemeester WITTE, de Oud Schepenen en Raaden VAN ZAANEN en VAN ECHTEN, zich nog acht andere Leden vervoegd hadden, die de Benoeming, op dezelfde gronden, niet voor wettig hielden. —— En hadden de Heeren van *Haarlem* gesprooken van „ Gevolgen uit het verwyl der „ Verkiezingen te dugten, welke zo voor „ de Stad in 't byzonder, als ten aanziene „ van den Lande in 't algemeen, zeer „ zorglyk waren", Haare Koninglyke Hoogheid betuigde die niet te kunnen vinden in Haar Gedrag; maar wel in dat der Meerderheid van de *Haarlemsche* Vroedschap, voor welker verantwoordig zy dezelve overliet.

Eindelyk sprak zy van het Regt, 't geen Haar, by 't Voorstel der Heeren van *Haarlem*, bedektelyk, en onder een andere gedaante; doch niet minder rechtstreeks betwist werd: het Regt van Verkiezing, uit Benoemingen overeenkomstig met der Steden Privilegien gemaakt, om van welke laatste byzonderheid verzekerd te zyn, het noodig was des wel onderrigt te weezen: het onderzoek van de Wettigheid der Benoeminge was, derhalven, even zeer als de Verkiezinge, Haar, vertegenwoordigende den Prinse van den Lande, opgedraagen. —— Dit Regt van Onderzoek was altoos den Stadhouderen eigen geweest, en maar ééns zonder gevolg, in twyfel getrokken; toen hadden Afgevaardigden van *Haarlem*, als de last hunner zenderen,

uit-

uitgebragt. „ Dat het Regt van Informatie inseparabel was van het gedefereerde Regt van Electie. dat hetzelve alzo weinig, als het Regt van Electie, in controversie kon worden getrokken; en dat vervolgens alle deliberatien daar over, ter Vergaderinge van Hun Groot Mogenden behoorden geseponeerd en van de hand geweezen te worden. LXXXIII BOEK. 1757.

„ Hebben nu," liet zy 'er, op volgen, „ de tegenwoordige Regenten van *Haarlem*. of de Meerderheid van dezelven, „ zo veel meer lichts en wysheids in de „ gronden van de presente Constitutie der „ Regeeringe, dan hunne Predecesseurs? „ Zyn dezelven nu zo veel inventiver en „ subtieler, om, onder een voorgeeven „ dat de Kwetstie Haar niet aanging, Haar „ een Regt uit de hand te willen wringen, dat hunne Predecesseurs daar in „ gevestigd gelaaten hadden. Het ware „ zo! Maar welk eene omwending by hun „ ook plaats genomen mogt hebben, dit „ was en bleef zeker, dat, de Heeren „ Staaten des Lands dezelfden blyvende, „ zy alle reden hadt om zich verzekerd „ te houden, dat Hunne Groot Mogenden niet zouden gedoogen, dat haar „ Vorstlyke Weeze daar van ontzet „ wierd."

Op hoe hoog en sterk een toon dit Bericht van haare Koninglyke Hoogheid ook gestemd mogt weezen, de Regeering van *Haarlem* liet zich daar door niet wederhouden, om haare zaak in 't breede te regt- De Meerderheid handhaaft haar Reg.

LXXXIII BOEK. 1757. regtvaardigen, met grond van reden klaagende over het verkeerde licht, waar in hun Voorstel beschouwd was, als 't welk in geenendeele eenigen toeleg behelsde om haare Koninglyke Hoogheid, of haaren Minderjaarigen Zoon, te ontzetten, van eenig aan de Stadhouderen wettig opgedraagen Regt, als dat der Verkiezinge, noch ook het kennisneemen nopens de Wettigheid eeniger voorgestelde Benoeming. „ Maar dat het punt, waar op het „ eigenlyk in deezen aankwam, hier in „ gelegen was, dat, in gevalle van Ge„ schil, over de Wettigheid van een ge„ maakte en aangebodene Benoeming, het „ zy dan hetzelve verschil tusschen de „ Meerderheid en Minderheid der Vroed„ schappen, ook tusschen haare Koning„ lyke Hoogheid, welke de Verkiezing „ toekwam, zoude mogen bestaan, de „ Beslissing over zodanig een Verschil, „ door niemand kon worden gegeeven, „ dan alleen door Hunne Groot Mogen„ den, van welken het Voorregt tot het „ maaken der Benoeming was voortgeko„ men, en het Regt van Verkiezinge daar „ uit, aan haare Koninglyke Hoogheid of „ den Heer Prins Erfstadhouder, opge„ draagen: als de Souverain, in beide de „ gevallen, alleen die geen zynde, wel„ ke het Regt, dat van hem was afgeko„ men, ook kon en mogt verklaaren, en „ die alleen als Regter kon zitten en be„ slissen tusschen die geenen, welken, „ over het uitoefenen der Regten, of den

„ zin

„ zin en meeninge van zodanig een Privi-
„ legie, verschil hadden."

Als Leden eener Souveraine Vergadering, als voor de vuist handelende Regenten, en Lieden van Eer, hunne gedagten openleggende, schroomden zy niet vast te stellen, en voor een onwrikbaaren grondregel te houden, dat, gelyk de Souverainiteit den Staaten van den Lande alleen byzonder toekwam, daar uit noodwendig moest volgen, „ dat hun Edel Groot Mogen-
„ den in eigen boezem hadden behouden,
„ alles wat zy aan niemand anders uitdruk-
„ lyk hadden opgedraagen; alle Regten
„ waar van geen byzonder gewag was ge-
„ maakt in eenige overgifte, waren den
„ Souverein zo volstrekt eigen, dat nie-
„ mand denzelven, als Prins van den Lan-
„ de, kon vertegenwoordigen."

Het Regt van Magistraatsbestelling was altoos tweeledig beschouwd, bestaande deels in het opmaaken der Benoeminge, volgens de Voorregten van ieder Stad; deels in de Verkiezing uit die Benoeming: nooit iets meerder dan dit laatste, was aan Heeren Stadhouderen opgedraagen, of afgestaan: en waren dus alle zaaken, verder tot de Benoemingen betrekkelyk, in handen van den Souverain gebleeven.

Wilde men, uit het opgedraagen Regt van Verkiezing, afleiden, het Regt, niet alleen, om op de Benoemingen onderzoek te doen, maar ook dezelve te verschikken en de verschillen, welke over de Wettigheid of Onwettigheid mogten ontstaan,

LXXXIII BOEK. 1757. tusschen wie het ook zou mogen weezen, alleen en met uitsluitinge van den Geever der Privilegien, in gevolge van welke die Benoemingen gedaan zyn, te kunnen en te mogen beslissen, dit kwam hun onbegrypelyk voor, en oordeelden zy niet te mogen vastfstellen. Het formeeren van *Benoemingen* en het doen van *Verkiezingen* uit dezelve waren geheel onderscheide bedryven.

Wilde men aan den Souverain niet overlaaten, de beslissing over de Wettigheid of Onwettigheid der Benoemingen uit kragte der Privilegien gemaakt, wie zou dan de Regter weezen, wanneer zy regtstreeks met haare Koninglyke Hoogheid over de Wettigheid der Benoeminge in verschil geraakten? eene zaak, welke zy, in alle gevallen, hadden poogen te ontgaan; doch die evenwel gebeuren kon. Aan den Souverain behoorden te blyven alle onovergegeevene Regten; die de Stadhouder van den Souverain hadt ontvangen, behoorden gehandhaafd te worden; ook was het niet meer dan regt, dat de Leden en Steden de Regten aan de zelve toekomende genooten.

Met die gevoelens bezield hadden zy hun Gedrag aan hun Ed. Groot Mogenden opengelegd. 't Was ook altoos zodanig begreepen geweest, wanneer het op der Steden Voorregten aankwam, de Staaten hadden steeds dergelyke verschillen, de Stadsregeeringen betreffende, aangenomen als tot derzelver kennisneeming behoo-

hoorende, ſchoon veele onbeſlist gebleeven waren. Voorbeelden, uit 's Lands Geſchiedenis ontleend, ſpraaken hier met allen klem.

Niet onopgemerkt lieten zy voorbyglippen, het verwyt hun toegevoegd, dat zy van den weg hunner Voorzaaten afweeken. „ In zo verre zy," luidt de aanmerkelyke taal, welke wy woordlyk overneemen, „ op dat point anders mogten gedagt hebben, dan wy, waar van wy, egter, geen klaare preuve of bewys vinden kunnen, „ zo zouden wy ons, nogthans flatteeren, „ dat, in dat geval zelf, een iegelyk het „ ons niet kwaalyk zal kunnen duiden, „ of daar in mispryzen, dat wy thans, „ daar het op 's Lands Hoogheden en Geregtigheden aankomt, welke ieder Lid „ van de hooge Reegeringe by Eede verbonden is voor te ſtaan, en van wien „ wy wegens onze Privilegien en Voorregten eenige Elucidatie, Interpretatie „ of Deciſie mogen en moeten vraagen, „ die ſentimenten niet blindelings zouden „ kunnen dopteeren; maar liever verkiezen, in dien gevalle, ſcrupuleuſer daaromtrent boven onze Predecesſeuren gehouden te worden, dan dat men ons „ immer zou verdenken eenige dusdanige „ Regten, waar voor onze Voorvaders „ zorgvuldig hebben gewaakt, ten deezen „ tyde, eenigzins te willen negligeeren, „ of met de ligte hand tracteeren."

Zy toonden dat het hier aankwam, op den onderſcheiden zin, welken Partyen aan een

LXXXIII BOEK. 1757. een zelfde Privilegie gaven, en het hun Ed. Groot Mogenden alleen toebehoorde daar over te oordeelen; en weerden van zich af de aangewreeve blaam, als of zy, door eenig Verdrag, gebooren uit haat en nyd, tegen een der voorbygegaane Leden, de ingeleverde Benoeming ontworpen hadden; hun gehouden gedrag wees uit, dat zy verre waren van haare Koninglyke Hoogheid, het Onderzoek op de Wettigheid der Benoeminge te ontzeggen, zy hadden haar alle inlichting zoeken te geeven. Dat het vertraagen der Verkiezinge, veroorzaakt door de tegenkantingen en ophoudingen der misnoegde Raadsleden, dus verre geene nadeelige gevolgen naa zich sleepte, hadt men alleen toe te schryven, aan de eenvoudigheid der zaake zelve, als mede aan de waare en klaare bevattinge, welke alle Burgers en Ingezetenen, zonder onderscheid, daar van terstond gevormd en behouden hadden, zo ter aanziene van de Benoeming op zich zelve, als ten opzigte dat het lang agterblyven der Verkiezinge aan hun niet haaperde: dewyl Regenten daar toe al het mogelyke gedaan hadden.

Voorts wettigden zy hun aandringen, op het beleggen eener Buitengewoone Vergaderinge, zulks met voorbeelden staavende. —— En wat het voorstel aanbelangde om het Geschil, by bemiddeling, uit den weg te ruimen; zy hadden met hunne Medeleden geen Geschil dan alleen dit. 't Welk zy nogthans, met betrekking tot hun-

hunne eer en agting, van het uiterste gewigt oordeelden; aangezien in de beschuldiging tegen hun ingebragt, niets minder dan Meineed, en het vertreeden van Stads-voorregten opgeslooten lag. Zulke onaangenaame en treffende ontmoetingen begreepen zy konden, door geene toegeevenheid, uit den weg geruimd worden, of de Leden, die eene Tegenverklaaring hadden ingeleverd, moesten van hunnen weg veranderen, van de ongegronde beschuldigingen afzien, en zelfs de Verkiezing uit deeze Benoeming, van haare Koninglyke Hoogheid verzoeken en bevorderen. Wist men van Haaren kant, of van de zyde hunner Ed. Groot Mogenden, eenigen voorslag te doen, zy zouden zulks met alle bereidwilligheid ontvangen, om aan die smertlyk gebeurtenis een spoedig einde te maaken.

LXXXIII BOEK. 1757.

Wanneer deeze Brief in de Staatsvergaring geleezen en overwogen was, verzogten *Dordrecht*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Rotterdam* en *Brielle* des een Afschrift, en het bepaald Besluit deezer zaake, stelde men uit tot nadere Overweeging. De Heeren van de Ridderschap droegen, by eene Aantekening, voor, dat die van *Haarlem* dit hun Berigt weder na zich zouden neemen, en, om verdere verwyderinge te voorkomen, buiten de Notulen van hun Ed. Groot Mogenden houden; omtrent de zaak nogmaals verklaarende, dat zy instemden met het Bericht van Haare Koning-

Wat deswegen ter Staatsvergadering voorviel.

LXXXIII BOEK. —— 1757.

ninglyke Hoogheid (*), volkomen overtuigd van de gegrondheid haars Regts, en dat zy, in deezen, niets anders gedaan hadt, dan waar toe zy niet alleen bevoegd, maar onvermydelyk verpligt was. —— De Afgevaardigden van *Haarlem*, lieten deezen vreemden voorslag geenzins onbeantwoord; zy mogten noch konden aan 't verzoek voldoen; de Brief hieldt rechtstreeks aan de Vergadering van hunne Ed. Groot Mogenden, en behelsde daarenboven de redenen, waarom die van *Haarlem* zich verpligt en genoodzaakt vonden, denzelven, te hunner Regtvaardiging en Verontschuldiginge te laaten afgaan; zy konden niet begrypen, hoe uit het plaatzen van denzelven in de Notulen eenige verdere verwydering zou kunnen ontstaan of gevreesd worden. Veel eer was die ingerigt om ze te doen ophouden.

*Haarlem* wordt, wegens den eisch tot eene Buitengewoone Vergadering, in 't gelyk gesteld.

De beide stukken door *Haarlem* ter tafel gebragt, en waar over zo veel te doen viel, werden in Slachtmaand nader overwoogen. —— Wegens het Beschryven eener Buitengewoone Vergaderinge door Gecommitteerde Raaden (†), viel het Besluit ten hunnen voordeele: uit kragte eens duidelyk spreekenden Besluits van den zesden van Hooimaand des Jaars MDCLXXVII, waren Gecommitteerde Raaden verpligt, de

(*) Zie hier boven bl. 338.

(†) Zie hier boven, bl. 339.

de Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden zamen te roepen, en te beschryven, wanneer zulks door een der Heeren van de Ridderschap of Edelen, of van wegen Burgemeesteren en Regeerden van één der Steden, Leden van de Vergadering, werd verzogt, zonder dat zy het mogten weigeren; ook waren zy gehouden den voorslag, aan hun gedaan en overgeleverd, als een punt van Beschryving, aan de Leden toe te zenden.

Doch de Meerderheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante.

Omtrent het Voorstel tot het wegneemen van de Zwaarigheden, in de zo veel getugts maakende Benoeming tot Burgermeesteren, (*) droeg het zich geheel anders toe. Haare Koninglyke Hoogheid verscheen zelve in de Vergadering, en drong aan op een spoedige afkomst van deeze zaak. „ De Meerderheid vondt goed Haar te „ bedanken, voor het goed beleid en ge„ drag in de behandeling daar van gehou„ den; en voorts te verklaaren, dat het „ Regt van Informatie, waar over alleen „ de kwestie was geweest, aan haare Ko„ ninglyke Hoogheid, in haare hooge „ Qualiteit als Gouvernante, als custodie„ rende de Regten van het Stadhouder„ schap, competeerde."

Steden die met *Haarlem* 'er van verschilden.

*Dordrecht*, *Amsterdam*, *Rotterdam* en *Brielle*, waren verre van in dit Besluit te stemmen, en behielden aan zich het doen, van nadere Aantekening, gelyk ook die van

(*) Zie hier boven. *Ald.*

LXXXIII BOEK. 1757.

van *Haarlem* deeden, schoon zy terstond beweerden en aantoonden, dat de zaak des Geschils, in 't uitgebragte Besluit, geheel verkeerd was neder gesteld. Zy beklaagden zich, dat, niet tegenstaande hunne pogingen om een Besluit te bewerken, 't welk in geenen deele strekte, om de Regten van het Stadhouderschap te verkorten, of ook de Bekleeders dier waardigheid, van het Regt des Onderzoeks op de Wettigheid hunner Benoeming te ontzetten, de Meerderheid der Leden hadt kunnen goedvinden, een algemeen Besluit te neemen, waar by het Regt van *Informatie*, zonder eenige aanduiding op welk eene wyze, of eenige bepaaling over welke zaaken, aan haare Koninglyke Hoogheid werd toegeweezen: weshalven zy, in gevolge van den hun gegeeven last, genoodzaakt waren, dit Besluit aan te zien, als gaande over zaaken van zodanig een aart, van zulk een gewigt, en waar in zulke gevolgen konden gelegen zyn, dat het zelve, niet by *Meerderheid*, maar alleen by *Eenpaarigheid* hadt kunnen genomen worden; zodanig een Besluit, kon de gedaante krygen van te behooren tot de Grondwetten van den Staat, en was dus voor de Vryheid en waare Staatsgesteldheid des Gemeenebests van veruitziende gevolgen: zy hielden hetzelve dus van onwaarde.

De Aantekening van *Amsterdam*.

De nadere Aantekening der Regeeringe van *Amsterdam*, was zeer sterk. Met veel verwonderings en leedweezen hadden zy ver-

verstaan; dat het Besluit genomen was, door de Meerderheid, op eene wyze stry- dig met de Regten, Privilegien en Vry- heden, aan de Leden der Vergaderinge van hunne Edel Groot Mogenden toeko- mende. *Zy* lagen den gehouden handel open, met aanwyzing van het verdraayde, het uitgelaatene, het doorgestreepte, het onregelmaatige; bovenal aanmerkende, dat alle de Leden, uitgenomen de Heeren van de Ridderschap, *Gornichem*, *Schie- dam*, *Schoonhoven* en *Purmerende*, niet hadden kunnen bewilligen, in het vaststel- len van een Dag, om de zaak tot een Be- sluit te brengen: vermids zy begreepen, dat zulks in kragt een Besluit behelsde om de zaak by *Meerderheid* af te doen, waar toe dezelve niet geschikt was; maar *Een- paarigheid* vereischte: dewyl het niet al- leen betrof het Regt en de Privilegien van de Stad *Haarlem*; doch ook het Regt en de Hoogheid van den Souverain zelf; als mede het Regt en de Bevoegdheid van den Stadhouder, waar van de *Custodie* boven al, aan hun Edel Groot Mogenden, met betrekking tot dit Gewest, onbetwistbaar toekwam. *Zy* geloofden niet dat van bo- vengemelde behandelingen een voorbeeld in de Registers van Staat te vinden was: en verwierpen, derhalven, dit vreemd, ver- haast, en met de Orde der Regeeringe on- bestaanbaar, Besluit.

LXXXIII BOEK. 1757.

Dit deeden vervolgens de Heeren van *Rotterdam*, in eene niet min uitgewerkte

Van *Rotterdam*.

LXXXIII BOEK. 1757.

Aantekening, waar van wy alleen het flot zullen mede deelen. „Zy konden de zonderlinge en vreemde handelwyze, by „het neemen van dat Besluit gehouden, „geenzins overeenbrengen met de orde „en forme der Regeeringe, aangezien „één der aanzienlyke Leden op de *Concept-Extensie* ongelast geweest was, en „dat ook uit deeze, door toedoen der Heeren van de Ridderschap, zodanige „Woorden geligt waren geworden, welke het gansche weezen der Zaake deeden veranderen van gedaante; en dat „men op de bedenkingen, aanmerkingen, en poogingen der andere Leden, „geen agt hadt gelieven te slaan; doch „daarentegen de zaak, by Meerderheid „van Stemmen, weeten door te dringen, „tegen het gevoelen van Vyf aanzienlyke „Leden, en zonder hun eenigen tyd te „gunnen, om nader last van hunne Zenders te kunnen bekomen, strydende niet „alleen tegen reden en billykheid, maar „tegen het voorheen afgesprookene."

Afloop deezer zaaken.

Geheel onaangenaam waren de nadere Aantekeningen, dier twee Steden voor haare Koninglyke Hoogheid; en de Ridderschap, daar in niet gespaard zynde, sprak van Tegen-aantekening. De zaak zelve bleef hangende tot Grasmaand des volgenden Jaars, wanneer, door het benoemen van één der op 't Achttal staande Heeren, om zitting te neemen in den Raad van Staaten, een ander daar op geplaatst, en uit

die

die aangevulde Benoeming der Verkiezing door de Gouvernante gedaan werd. (*) Zoo sleepend liep deeze veel gerugts wekkende zaak af; doch hier mede was het misnoegen der Gouvernante niet ten einde; wy zullen het, by eene volgende Regeeringsverandering te *Haarlem*, op nieuw, zien te voorschyn komen. LXXXIII BOEK. — 1757.

Men zag dit Jaar twee voorbeelden van Eerbetooningen, op het Vorstlyk Huis nederdaalende, die verre waren van eene algemeene goedkeuring weg te draagen. De Gemalinne van Jonkheer JAN, Baron VAN BORSSELE, Vryheer van *Borssele* zyne Doorlugtige Hoogheid, als eerste Edele van *Zeeland* verbeeldende, van eenen Zoon bevallen, ontving deeze door eene Bezending, de Gelukwenschingen der Heeren Staaten van *Zeeland*, die het Peterschap over den Jongebooren aanbooden; terwyl Mevrouwe de Gouvernante, om haare agting aan deezen Gunsteling te toonen, op zich nam Gemoeder over dien Zoon te weezen. Overeenkomstig met deeze aanbiedingen werd de Doopplegtigheid, met eene Vorstlyke Staatsie verrigt; en het Kind den Doopnaam van WILLEM ZEELANDUS gegeeven. Ongeschikt keurden veelen de Pillegifte door de Staaten van *Zeeland* voor deezen Jongen Heer bestemd: Doopplegtigheid eens Zoons van JAN Baron van *Borssele*.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 911. 994. voor 't Jaar 1758. bl. 4-32.

LXXXIII BOEK. 1757.

ſtemd: hier in beſtaande, dat het Eerſte Ampt, 't welk van wegen *Zeeland* ter Vergadering van de Hoog Mogende Heeren Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, of in den Raad van Staaten, of in de Generaliteits Rekenkamer, openviel, zo ras WILLEM ZEELANDUS VAN BORSSELE TOT DEN HOOGE, den ouderdom van twintig Jaaren zou bereikt hebben, zonder eenige verdere overlegging, zou worden opgedraagen. Het Beſluit, hier toe genomen, werd, in een daar toe vervaardigde, en met een daar op pasſend Latynsch Vers vercierde, Zilveren Doos, by wyze van Pillegift, met veel plegtigheids den Vader ter hand geſteld. (*)

Doopplegtigheid eener Dogter des Graaven van NASSAU LA LECK.

In *Utrecht* beſchouwde men iets dergelyks, by de bevalling der Gemalinne van Jonkheer JAN FLORIS, Graave van NASSAU LA LECK, Hoofdofficier dier Stad. De Prins Erfſtadhouder, en de Magiſtraat van *Utrecht*, waren de Gevaders en Prinſes CAROLINA, de Gemoeder deezer Spruite, die by de ſtaatlyke Doopverrigting de Naa-

(*) *Reſol. Zeel.* 24. Nov. 1757. *Nederl Jaarb.* 1757. bl. 727. en voor 't Jaar 1758. bl. 175. enz. Over eene Dogter, in 't volgend Jaar, dien Jonkheere in den *Haage* gebooren, nam de Magiſtraat van *Middelburg* het Gevader- en Prinſes CAROLINA het Gemoederſchap aan, en ontving zy by den Doop twee naamen, betrekkelyk tot beide de hooge Doopgetuigen, te weeten die van CAROLINA MEDIOBURGENSIS. *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 1232.

Naamen kreeg van CAROLINA WILHELMINA TRAJECTINA, zinſpeelende op de naamen hunner Doorlugtige Hoogheden en van de Stad. (*)

1757.

Pragtig Huwelyks-Feest der Dogter des Gouverneurs op *Batavia*.

Wetten tot regeling van weidſche Pragt worden, zullen ze immer iets betekenen, den meeſten klem bygezet, door het voorbeeld der Geeveren, en moeten, zonder 't zelve, welhaast vervallen. De Gouverneur Generaal van *Neerlandsch Indien*, de Heer J. MOSSEL hadt des betreffende weinig Jaaren geleden, zeer ſterkte Voorſchriften doen afkondigen; en by dezelve eenige Uitzonderingen gemaakt, voor zyne Hofhoudig, en die der Hooge Regeeringe, noodig om den luiſter van den Staat in 't oog der weidſche *Ooſterlingen* op te houden. (†) Ten deezen Jaare tradt zyne Dogter in den Egt, met den Heere PIETER CORNELIS HASSELAAR, te vooren Schepen en Raad der Stad *Amſterdam*, afgaande Water Fiscaal en benoemde Voorzitter op *Ceribon*. Wat Luiſter, Rykdom, en Vrolykheid kon verbeelden werd hier ten toon geſpreid, op eene wyze, die in een Beſtryder der Pragt zeer in 't oog moest loopen. Een ſtaatlyke trein Koetzen voerde de Bruid, pronkende met een overkostbaare Kroon, met Juweelen op

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 730.

(†) Zie hier boven bl. 169.

LXXXIII BOEK. — 1757. op het pragtigste vercierd, door veele Eerepoorten naar de Kerk, voorgegaan door Dragonders, en ook door Dragonders opgeslooten, omstuwd van fraay gekleede Livery bedienden. Meer dan zeshonderd Gasten zaten aan de Bruilofstafel, door elf Cerimoniemeesters in orde geschikt. Op het fraay verlichte Kasteel, werd een Vuurwerk afgestooken, meer dan drie duizend lampen verlichten het Huis des Bruidegoms; veele andere Huizen deelden in die verlichting; terwyl by het Gouvernement twee Fonteinen Wyn uitgaven, tot vermeerdering van 's Volks vreugde.

Eene Schouwburg daar opgerigt. In dit Jaar besloot de Hooge Regeering van *Neerlandsch Indie* te *Batavia*, in het voor weinig Jaaren aangelegde Stads-Logement, 't welk aan de bedoeling niet beantwoordde, een Schouwburg op te richten, om 'er Treur- Blyspel, en Dans ten tooneele te voeren. (*) Dan wien is onbewust, om ons in 't lang betwist geschil over de Schouwburgs vermaaklykheden, als zedeverbeterende, of bedervende, niet in te laaten, dat, in meest alle Landen, waar dezelve plaats vinden, de Pragtvertooning zich niet bepaalt tot het Tooneel, waar 't Spel dezelve dikwyls onvermydelyk vordert; maar dat de Aanschouwers, inzonderheid die van de schoone Sexe, deeze Ver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 1114. voor 't Jaar 1758. bl. 526.

Vertoonplaatzen gebruiken, om op 't schitterendst te voorschyn te treeden, en in kostbaarheid elkander de loef af te steeken, dat de Schouwburg een Leer- en Kweekschool van Pragt worde.

't Honderdjaarig Feest van het Diakonie Weeshuis te *Amsterdam* gevierd.

Meer dan eene Tooneelvertooning mogt *Amsterdam*, in Wintermaand, beschouwen, en de hartroerenheid dier weezenlyke Gebeurtenisse, ging alle Kunstgewrogten om de Driften te roeren te boven, en de gaande gemaakte waren van de edelste. 't Was naamlyk, op den vyftienden dier Maand ééne Eeuw geleden, dat men 'er het Diakonie Weeshuis hadt ingewyd. (*) Men besloot dit Honderdjaarig Feest te vieren. Dan het groot aantal van Kinderen in 't zelve, en andere omstandigheden, deeden het ongeraaden vinden, dit in het Huis zelve te doen, op gelyke wyze als by de Inwyding geschied was.

Beter keurde men de openbaare Gedagtenisviering, den Zondag daar aan volgenden, in de elf Kerken te laaten verrigten, en by Dankzegging aan GOD, de Gemeente op te wekken, om, ten bewyze van die Gemoedsgestalte, liefderyke Milddaadigheid te betoonen. (†) De Verjaardag zelve

(*) WAGENAAR *Besch. van Amsterdam*, V. Stuk bl. 230. VIII. Stuk bl. 478.

(†) Dit was van zulk eene gezegende uitwerking, dat men, op dien Dag, ruim 3300 Guldens meer inzamelde, dan doorgaans 's weeklyks in den Wintertyd.

LXXXIII BOEK. 1757. ve hieldt men, ten eigensten dage, in het Huis waar toe de in dienst zynde Diakens en Diakonessen, met vier Predikanten, en vyf Ouderlingen, als Gelastigden van den Kerkenraad, in 't Weeshuis genoodigd waren, de andere Leden van den Kerkenraad verscheenen mede; voorts waren de Deuren geslooten, en door Geregtsdienaars bewaard. Twee Leeraars deeden ieder gepaste Aanspraaken in de Eetzaalen der Jongens en Meisjes, met Dankzeggingen, Gebeden en Lofzangen. Aan de tweemaal wel voorziene Middag-Tafel, waar men ook een voegelyk Nageregt opzette, en Wyn schonk, werden de Weezen bediend door Diakenen en Diakonessen; de eerste hielden een Middagmaaltyd, met de Gelastigden van den Kerkenraad, ten besluite van welken een schotel met duizend Guldens, tot een geschenk voor de Diakonie verscheen; de Geever was, toen onbekend, daar tegenwoordig, en bleek naderhand de Ouderling JOHAN HEINIUS zyn, die het stil genoegen zyner Liefddaadigheid smaakte, en dubbel feest hieldt. De Diakonessen hadden, ten haaren koste, mede een Maaltyd doen bereiden. De daar vergaderden, mogten 's avonds de vreugde der Kinderen vernieuwd aanschouwen, toen een aangenaam avondeeten, hun vervrolykte, en zy, in het vooruitzigt van den volgendenden dag, een Vryen Dag te zullen hebben, deezen besllooten. Dit in

stil-

ſtilte gevierd Gedenkfeest, klonk door de Stad en wyder in Gezangen en Gedichten, vermaarde Dichters zweegen te deezer gelegenheid niet; en is voorts door eene Gedenkpenning dit Gedenkfeest vereeuwigd. (*) LXXXIII BOEK. — 1757.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 59-70.

# VADERLANDSCHE
# HISTORIE.

## VIER EN TACHTIGSTE BOEK.

### INHOUD.

LXXXIV BOEK. *De Zwaarigheid, wegens de Inkomsten van Oostfriesland, uit den weg geruimd. Vier Wagens met Geld, door de Franschen aangehouden, te rug gegeeven. De Fransche Afgezant verdeedigt het bezetten van Nieuwpoort en Oostende. Verzoeken, Klagten, Schadeboetingen, wegens den Oorlog op de grenzen. De Gouvernante dringt by de Staaten van Holland aan op vermeerdering van Landmagt. Herhaalt dien aandrang. Afwyzende Raadslag der Regeeringe van Amsterdam op dit stuk. Door de Ridderschap beantwoord. De Vermeerdering der Landmagt gaat niet door. Aanhoudenheid en vermeerdering der Engelsche Zeerooveryen. De Kooplieden leveren des klagten in by de Staaten van Holland en de Gouvernante. De West-Indische Compagnie beklaagt zich by den Engelschen Afgezant*

*zant* YORKE, *die dezelve in 't ongelyk stelt. De Amsterdamsche Kooplieden leveren Lysten van de Zeeschaden door Engelsche Rooveryen toegebragt, by den Staat en de Gouvernante in. De Kooplieden vervoegen zich ten derde maale by de Gouvernante, Inhoud van hun Vertoog. Antwoord der Gouvernante. De Kooplieden in den Haage geroepen. Hooren een ongunstig verslag uit Engeland. De Kooplieden beraamen eene talryke Bezending. Inhoud des Vertoogs door dezelve gedaan. Antwoord der Gouvernante. Hun gesprek met* DE LARREY, *en de onaangenaame ontmoeting by dien Geheimraad. Misnoegen der Gouvernante over die Bezending en Aanspraak. Zy dringt nader op het vermeerderen der Land en Zeemagt aan by de Algemeene Staaten. Een Afschrift diens Voorslags aan Holland, Zeeland en Friesland gezonden met eenen aanpryzenden Brieve van de Vier overige Gewesten. De Kooplieden van Amsterdam en Rotterdam, vervoegen zich by de Staaten van Holland.* YORKE *vangt eene Onderhandeling aan. Eischen des Konings van Engeland. Traage toerusting der Zee. Het Schip Oranjewoud zinkt binnen gaats. Capitein* HARINXMA *laat het doorzoeken der Schepen onder zyn Convoy niet toe, en wyst twee Engelsche Oorlogschepen af. Capitein* JAN BINKES *redt twee door de Engelschen afgesneedene Koopvaarders. Klagten der Zeeuwsche Kooplieden. De Gouvernante, by de Kooplieden in haat, haalt zich het misnoegen van*

LXXXIV BOEK. *anderen op den halze. De Gouvernante verkiest* SALOMON VAN ECHTEN, *die niet op het Achttal stondt, tot Burgemeester van Haarlem. Bezending aan de Gouvernante om zich daar over te beklaagen. Zy doet eene Waarschuwing te Haarlem afkondigen. De Meerderheid der Haarlemsche Vroedschap vervoegt zich by de Staaten van Holland. Brief der Gouvernante over het Gedrag van de Meerderheid der Haarlemsche Vroedschap. Die van Haarlem verzoeken tyd om hun Gedrag te regtvaardigen. Verantwoording der Haarlemsche Vroedschap. Afloop deezer zaake. Het voorgevallene in het Sticht, wegens de plaatzing van* PHILIP JACOB VAN BORSSELE TOT DEN HOOGE, *onder de Geeligeerden. Brand op de Jaarmarkt in 's Gravenhaage. De Kruidmaakery Sollenburg buiten Amsterdam springt. De uitvoer van Hooi en Stroo in de meeste Gewesten verboden. De Invoer van gezouten Haring in Frankryk toegestaan.*

1758. De zwaarigheid wegens de Inkomsten van *Oostfriesland* uit de weg geruimd.

Met het aanhouden des *Duitschen* Krygs kon het niet missen of onze Staat, naby welks Grondgebied dezelve gevoerd werd, vondt zich, nu en dan, in onaangenaamheden ingewikkeld, die klagten wekten, en op de best mogelyke wyze, behoudens de aangenomene Onzydigheid, uit den weg moesten geruimd worden. De voorspoed der *Fransche* wapenen, hadt het

Vor-

Vorstendom van *Oostfriesland* met *Fransch* LXXXIV
Krygsvolk, in den Zomer des afgeloopen BOEK.
Jaars MDCCLVII, opgevüld: te dier gelegenheid waren de Inkomsten van 't zelve, 1758.
geschikt tot aflossinge der Hoofdsommen, en tot betaaling der Renten, onder Borgtocht van hunne Hoog Mogenden in de Jaaren MDCCXXI, MDCCXXII en MDCCXXIII opgenomen, beslaagen. Der Staaten Afgezant aan 't Hof van *Versailles*, hier over klagtig vallende, kreeg daar op van den Abt Graave DE BERNIS, 's Konings Secretaris, wegens de Buitenlandsche zaaken, ten bescheid, dat zyne Majesteit, over dit stuk zich zou beraaden met het Hof van *Weenen*, welks Afgezant in den *Haage* verklaarde, tot nog toe onkundig geweest te zyn, dat een gedeelte der Inkomsten van *Oostfriesland*, voor de Onderdaanen van het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden* bestemd was; dat hy intusschen de stelligste verzekeringen kon geeven, van 's Konings onveranderlyke geneigdheid om niet te dulden, dat, door zyne Troepen, eenig nadeel aan de Ingezetenen des Gemeenebests, noch in dit, noch in eenig ander geval, zou worden toegebragt. De Graaf D'AFFRY bevestigde zulks by hunne Hoog Mogenden, en waren de Vertoogen van die kragt, dat de Baron van REISCHACH eerlang kennis gaf, dat 'er bevelen naar *Oostfriesland* gezonden waren, om 't geen de Intressen der Hoofdsommen op dat Vorstendom opgenomen,

be-

LXXXIV BOEK. betrof, tot genoegen der Staaten, te regelen.

1758. Vier Wagens met Geld, door de *Franschen* aangehouden; te rug gegeeven.

De *Fransche* Krygsmagt, het grootste gedeelte van *Hanover* desgelyks bezet houdende, hadt, in Wintermaand des verstreeken Jaars, vier wagens, die een schat van acht en dertig Vaatjes en zeven Kisten met gemunt Goud en Zilver, en ruwe Baaren Zilver voerden, aangehouden: eenige Kooplieden van *Amsterdam*, waren de Afzenders van deeze kostbaare vragt naar *Hamburg*, met vier Vragtbrieven houdende aan *Joodsche* Kooplieden te laatstgemelder Stede. Reeds hadden zy *Breemen* bereikt; doch reeden, de waaren, op het aanrukken der *Fransche* Krygsbenden tot bezetting dier Stad, zoekende de moeilykheden, welke daar uit ontstaan mogten, te ontwyken, naar *Osnabrug* te rugge. Het ongeluk, 't geen zy zogten te ontvlieden, liepen zy aldaar in den mond. De Heer DE BEAUREGARD DE BELLE ISLE, Commissaris der *Fransche* Krygsmagt, zeer oplettend op 's Konings Dienst, viel in het niet ongegrond vermoeden, dat zo veel Gelds veel eer mogt geschikt weezen voor de *Hanoversche* en *Pruissische* Legers, dan tot den Koophandel, en dat deeze schat uit *Engeland* was overgemaakt: hy stelde zich aan 't hoofd van eenige Ruiters, en nam, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, aan 't Posthuis, de vier Wagens in beslag; zondt des kundschap aan den Koning, liet alles met de groot-

grootste zorgvuldigheid bewaaren, tot hy bevel kreeg die klinkende vragt naar *Wezel* te voeren, om daar tot nader last te blyven. — De Abt Graave DE BERNIS daar over by eenen Brieve door den Afgezant LESTEVENON onderhouden, merkte in antwoord op, dat de bestemming van dit Geld ten minsten zeer verdagt was; dat de Koophandel der Stad *Hamburg* zulke aanzienlyke Overmaakingen, als het in deezen op aankwam, niet mede brengende, die gissing sterkte kreeg. Wel hadt zyne Majesteit, ten blyke zyner agting jegens onzydige Mogenheden, en zyner byzondere vriendschap voor hunne Hoog Mogenden, de Generaals zyner Legeren aangeschreeven aan de Postwagens, ten dienste der Onderzaaten van de Republiek, als mede van derzelver Koophandel op *Duitschland* en het *Noorden*, Paspoorten te verleenen: doch hy verbeeldde zich niet, en was overtuigd, de Staaten stonden in 't zelfde begrip, dat die wagens, in eenig geval, en onder welk een voorwendel ook, zouden strekken tot het bedrieglyk, en ten zynen nadeele, begunstigen der Krygsverrigtingen zyner Vyanden. In gevolge van dien grondregel was 's Konings oogmerk, dat men stipt den eigendom, en het gebruik der aangehaalde Geldsommen, zou bewyzen, en wanneer, door egte bescheiden, bleek dat ze aan Onderzaaten van den Staat behoorden, zou hy de wedergave beveelen. Dit zelfde verzekerde de Graaf D'AFFRY. — Overeenkomstig hier mede kreeg de Bevel-

LXXXIV BOEK.

1758.

LXXXIV BOEK. 1758. velhebber van *Wezel*, last van den Koning van *Frankryk*, om het Geld af te leveren aan de Kooplieden, die beweezen daar toe geregtigd te zyn. Zy zonden Gevolmagtigden deswaards, met hunne bewysstukken; doch dit zo vlot niet gaande als zy zich voorstelden, keerden, zy onverrigter zaake, te rug. De Heer LESTEVENON deedt nadere vertoogen, aandringende op de spoedige wedergave. De Abt Graave DE BERNIS beantwoordde dezelve in eenen Brieve, in welken het uitstel werd toegeschreeven aan de mogelyk al te beschroomde nauwkeurigheid van den Krygs-Comissaris, die de somme onder zyne bewaaring hadt; teffens aanduidende, dat, zo deeze zaak streng onderzogt en volgens de regelen der Wet, behandeld was, het onderzoek zeer lang en de uitslag twyfelagtig zou geweest hebben; doch zyne Majesteit, door eene aanmerking, die het eigenbelang overtrof, bewoogen, hadt genoegen genomen in de bewyzen, opgeleverd door de Kooplieden, die voorgaven de Eigenaars te weezen. Zyn voornaamste oogmerk was, om, door het geeven van bevelen tot het niet langer verwylen der wedergave, een nieuw bewys op te leveren van zyne Vriendschap, en het Belang 't geen hy altoos stelde in 't genoegen en den voorspoed van den Handel der Onderzaaten van hunne Hoog Mogenden. — Eene tweede komst der Gemagtigden tot de ontvangst was niet te vergeefsch; zy bragten dien schat onverminderd te rugge.

Hadt

Hadt de *Engelsche* Afgezant YORKE, gelyk wy gehoord hebben, in den voorleden Jaare, bitter geklaagd over het bezetten van *Nieuwpoort* en *Oostende* (*), thans poogde die des *Franschen* Hofs, de Staaten, wegens dien stap gerust te stellen. Hy beriep zich op een voorheen ingediend Verslag, door hem en den Baron VAN REISCHACH gedaan (†), met vermelding van de poogingen, door het Hof van *Londen*, zints aangewend, om het Gemeenebest ongerust en de voorzigtige maatregels des Konings van *Frankryk*, en der Keizerin-Koningin, by hunne Hoog Mogenden verdagt te maaken. Zyne Majesteit wilde aan *Engeland* geen het minste voorwendzel laaten, om, over dit punt, der Staaten agterdogt en wantrouwen op te wekken, en, schoon niemand regt hadt den Koning zynen Meester rekenschap af te vraagen van de Verbintenissen, welke hy goedvondt aan te gaan, voor al wanneer ze niet ten nadeele van een derden gesloten werden, was hy, nogthans, door Hem gemagtigd om zich nog duidelyker uit te laaten, ten opzigte van een Onderwerp, 't welk het *Londensche* Hof zich geliet zo gevaarlyk in zyn beginzel en in zyne gevolgen aan te zien. —— De Troepen van zyne Majesteit zouden in *Oostende* en *Nieuw-*

LXXXIV BOEK. —— 1758.

De *Fransche* Afgezant verdeedigt het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort*.

(*) Zie hier boven bl. 315.

(†) Zie hier boven bl. 319.

LXXXIV BOEK. — 1758. *Nieuwpoort*, om voorheen gemelde redenen gelegd, niet langer blyven dan tot het einde van den tegenwoordigen Oorlog, en 'er zelfs eerder uittrekken, indien de Keizerin Koningin zulks begeerde, en op het eigen oogenblik dat zy de bewaaring deezer twee Plaatzen aan haar eigen Krygsvolk zou toevertrouwen. — De noodzaaklykheid om voor derzelver behoudenis te waaken, was te onvermydelyker: dewyl de *Nederlanden*, zo zy iets voor hunne veiligheid en rust te dugten hadden, het tegen *Engeland* alleen was, dat de Mogenheden, daar by belang hebbende, op hunne hoede moesten zyn. Eén der Ontwerpen van die Kroon was den Oorlog over te brengen in de Nabuurschap van 't Gemeenebest; en het was maar al te waarschynlyk, dat de Onzydigheid en het Grondgebied van den Staat, in zulk eene gelegenheid, niet meer ontzien zouden worden, dan het Regt der Volken, de Verbintenissen, en het Woord van Eer tot hier toe ontzien waren. —. Dat de Koning en de Keizerin Koningin, een oogmerk ten nadeele van den *Protestantschen* Godsdienst zouden gesmeed hebben, gelyk men in *Duitschland*, en in de *Vereenigde Gewesten*, hadt laaten verluiden, om het ligtgeloovig Gemeen een strik te spannen, was een valschheid, blykbaar, uit de verpligtingen niet alleen die de *Westphaalsche* Tractaaten op hunne Majesteiten gelegd hadden; maar ook uit de zorg door hun gedraagen, om ze by dat van *Versailles* te vernieuwen;

uit

uit de herhaalde verklaaringen, ten deezen aanziene op den Ryksdag aan verscheide Stenden des *Duitschen Ryks* gedaan; en uit de Vryheid met welke de *Protestanten* hunnen Godsdienst openlyk handhaafden in de Landen, door 's Konings Krygsvolk in bezit genomen, en eindelyk uit de bescherming, die zy, in gelyke maate, verleenden aan de drie Religien in *Duitschland* gewettigd.

Verzoeken, Klagten, Schadeboetingen, wegens den Oorlog op de grenzen.

De ongerustheden des Krygs, onzen bodem naderende, groeiden vast aan. Het vereenigd Leger, dreef dat der *Franschen* uit *Hanover*, tot aan den *Beneden Rhyn* in *Kleefsland*, 't welk aan de verplaatzing van het Tooneel des Oorlogs in de *Oostenrykschè Nederlanden*, groote waarschynlykheid byzette; dit bewoog den buitengewoonen Afgezant van 't *Roomsch Keizerlyke Hof*, den Baron van REISCHACH, by de Staaten vryheid te verzoeken, tot het vervoeren der Leevens- en Krygsnoodwendigheden voor de meest bloot liggende Plaatzen, over *Veurne*, vertrouwende dat zulk een verzoek, zo billyk in zich zelven, en met het Tractaat van Barriere zo overeenkomstig, geen tegenstand zou ontmoeten. — By het heromzwerven en trekken der vreemde Krygsbenden op de grenzen van onzen Staat, was het bykans onvermydelyk, daar de Grensscheidingen zo digt in en door elkander loopen, dat 'er schennis van het Grondgebied begaan, en den Onderzaaten deezer Landen eenige schade toegebragt werd. Dit gebeurde

 van

LXXXIV BOEK. 1758. van wederzyden. De des ingeleverde Klagten kreegen gehoor; Verontschuldigingen volgden; Schadebeteringen werden ontvangen, en men kreeg de sterkste belofte van zorgvuldige waakzaamheid der Legerhoofden om, in het toekomende, de Grenzen te myden, en de ongeregeldheden des Krygsvolks, naar de strengste Krygswetten te beteugelen. (*) Doch dit waren kleinigheden, in vergelyking van de belangryker Staatsoverweegingen, uit dit naderen des Oorlogs aan 's Lands grenzen, gereezen.

De Gouvernante dringt by Staaten van *Holland* aan op vermeerdering van Landmagt. *Gelderland* en *Overyssel* vonden zich, door de wisselvalligheid van den Oorlogskans in een hachlyker toestand gebragt, dan eenige der overige Gewesten. Werd, door eenige onvoorziene gebeurtenis, der Staaten Grondgebied daadlyk geschonden, zy lagen het eerste aan de beurt. Uit overweeginge hier van, hadden zy zich by haare Koninglyke Hoogheid vervoegd, haare hulp en ondersteuning verzoekende, om by de overige Bondgenooten, door haare tusschenkomst, te bewerken, dat zy in deeze ontwyfelbaare gevaarlyke omstandigheden, door eene genoegzaame Krygsmagt, mogten gedekt worden. — De Gouvernante, verscheen, den zevenden van Zomermaand, ter Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden, met eene Aanspraak om vermeerdering der Land-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 33. 939. 172. 439. 501. 503. 587. 923.

Landmagt. Zy betuigde, onder andere, LXXXIV
van de gegrondheid der gevoelens dier bei- BOEK.
de Gewesten overtuigd te weezen, en dat
Zy, die, reeds drie Jaaren geleden, uit 1758.
zich zelven, daar van zigtbaare blyken gegeeven hadt, niet onverschillig kon zyn op een zo regtmaatigen aanzoek, die zedert zo veel aandrangs gekreegen hadt. „ Het Vereenigd Leger, (dus maalde zy „ den stand der dingen af,) was nu voor „ weinig dagen den *Rhyn* overgetrokken, en „ de beginzelen eener Onverzekerde Onzy- „ digheid lieten zich van verre zien, in de „ daadlyke beweeging om de *Oostenrykſche* „ en *Franſche* Legers op te zoeken en „ aan te tasten, in welk geval, de Party, „ die het te kwaad zou mogen krygen, „ ligtlyk haare veiligheid zou zoeken op „ den Bodem van den Staat, die, onvoor- „ zien van eene toereikende Magt, om „ iets van dien aart af te keeren, ongelukkig genoeg zou moeten worden, om „ op eigen grond het Toneel geplaatst te „ zien eenes Oorlog, waar in zy noch „ rechtstreeks, noch van ter zyde, eenig „ deel hadt, of begeerde te neemen."

Dit een en ander hadt Hoogstdezelve doen besluiten, om, by het scheiden der laatst gehoudene Vergaderinge, de meeste Afgevaardigden der Steden, over deeze aangelegene zaak, te onderhouden; en thans in de Vergadering te verschynen, om aldaar de dringende noodzaaklykheid voor oogen te houden, om de Landmagt te vermeerderen,

LXXXIV BOEK. 1758. op den voet door Haar en den Raad van Staaten, in den Jaare MDCCLV voorgesteld. (*) Niet om daar door deel te neemen in de Onlusten, of te ligter in dezelve ingewikkeld te worden; maar alleen om de Onzydigheid en Onafhangelykheid der Republiek te handhaaven, en tegen allen geweld te dekken. —— *Zy* agtte zich, zo uit hoofde van de verpligting aan den Staat als aan zich zelven, aan haar Huis, en aan de goede Ingezetenen deezer Landen, gehouden, dit Voorstel, met allen ernst, aan te dringen. Het gevaar was voor oogen, en niemand der Nabuuren, en Oorlogende Mogenheden kon een ergdenken tegen die Vermeerdering opvatten; vooral wanneer men deezen, met de oude *Hollandsche* trouwe, kon verzekeren niets anders op 't oog te hebben, dan de eige Veiligheid en Onafhangelykheid der Republiek. En gesteld het werd anders begreepen, zo was het te noodzaaklyker om het te vreezene Onheil van zulke ergdenkende Nabuurige Vorsten, te vroeger af te weeren. Niemand der Onderdaanen van dit Gemeenebest zou kunnen weigeren, met eenige geringe lasten bezwaard te worden, als dienende om hunne Vryheid en Godsdienst, zo als de Eer van een Vryen Staat vorderde, onafhange-

(*) Deeze voorgeslaage Vermeerdering was 13459 Hoofden en 1092 Paarden.

gelyk van het goeddunken van anderen, te bewaaren. LXXXIV BOEK.

Niets minder dan eene vaardige en volledige toestemming, tot die Vermeerdering hadt de Gouvernante zich voorgesteld. Veelen, de meeste Staatsleden, hadden zich ook gereed getoond, tot het omhelzen van dien voorslag; doch van allen hadt zy zulks niet mogen verneemen; weshalven zy, op den drie en twintigsten dier zelfde maand, zich anderwerf, ter Staatsvergadering van *Holland* vervoegde, niet om te herhaalen 't geen zy voorheen gezegd hadt; maar het nader aan te dringen: dewyl, in dien tusschen tyd, de omstandigheden van het Gemeenebest, in verscheide opzigten, nog hachlyker geworden waren. „Niet alleen de Veiligheid, „ maar de Eer van den Staat vorderde, „ dat men deeze zaak tot een spoedig Be„ sluit bragt, en dat de Leden, die of „ ongereed waren, of nog niet bewilligd „ hadden, hoe eer hoe beter, hunne toe„ stemming verleenden." — „ Moest „ zy," was, naa veel aandrangs, haare taal, „by aanhoudinge, met veele tegen„ streevingen blyven worstelen, dan zou „ zy ten minsten die voldoening voor zich „ zelven genieten, dat, zo de Republiek „ nu eenig Ongeval, of daar naa eenige „ vermindering in haar Gezag en Aanzien, „ uit deezen hoofde, zou mogen ontmoe„ ten, het aan haar niet te wyten zou „ weezen; dewyl zy, naar maate van den „ nood, niet hadt opgehouden, toen het

1758. Herhaalt dien aandrang.

LXXXIV. BOEK. 1758. „ tyd was, te waarschuwen en aan te manen."

Raadslag der Regeeringe van *Amsterdam* op dit stuk. Een Voorslag met zo veel ernst gedaan, met zo veel yvers herhaald en aan gedrongen, komende uit den mond eener Vorstinne, die zoo veel invloed had, ontmoette egter wederspraak, by eenige Staatsleden, die vreesden, door het toestemmen den Staat in dieper rampen te zullen storten, dan men voorgaf dat denzelven dreigden. De Regeerders van *Amsterdam* hadden geoordeeld, over eene zaak van die aangelegenheid, niet los te moeten heen loopen, en een uitvoerigen Raadslag hunnen Afgevaardigden mede gegeeven, om te doen zien, dat geen geest van tegenstreeving hun bezielde, maar dat zy welgevestigde gronden hadden, om die Vermeerdering van de hand te wyzen. Wy kunnen, uit hoofde van de breedvoerigheid, alleen de hoofdzaaken aanstippen, van een Stuk geheel leezenswaardig, en te noodiger te plaatzen, dewyl het den toedragt dier zaake geheel voor oogen stelt.

Zy merkten op, dat het werk der Vermeerderinge van de Landmagt, nu zints drie Jaaren, te meermaalen het voorwerp geweest was, van de Raadpleegingen hunner Ed. Groot Mogenden; doch dat de middelen tot aanpryzinge, en betoog van de Noodzaakelykheid, van tyd tot tyd gebruikt, zeer van elkander verschilden.— Eerst hadt men daar toe grond meenen te vinden in eene geheime mededeeling, door den Grave van HOLDERNESSE, in Bloeimaand

maand des Jaars MDCCLV, aan haare Koninglyke Hoogheid gedaan, en vervolgens door Hoogstdezelve ter kennisse van den Staat gebragt, dat naamlyk de Marquis de MIREPOIX, toen Afgezant van zyne Allerchristlykste Majesteit te *Londen*, in zyne gesprekken met de *Engelsche* Staatsdienaaren, zeer duidelyk zou te verstaan gegeeven hebben, dat, indien de oneenigheden in *America* verder voortgingen, het *Fransche* Hof, het Verdrag van *Aken* voor verbrooken zou houden, het Tooneel des Oorlogs in de *Nederlanden* overbrengen, en zyn verhaal weeten te vinden, op de Bondgenooten van *Groot-Brittanje*. — Bedagtzaamheid hadt aangeraaden, zich tot geene vermeerdering van Krygsvolk te bepaalen, vóór dat men met zekerheid kon zien, welke de geschikste maatregelen voor het Gemeenebest zouden zyn, indien de medegedeelde bedreigingen waar bevonden wierden. En hadt men zich uit die verlegenheid gered, de vrees voor een Inval van *Frankryk* geheel afgeweerd, door het vastftellen der Onzydigheid, zo wel voor de *Oostenrykſche Nederlanden*, als voor het Grondgebied van den Staat.

LXXXIV BOEK. — 1758.

Tot een tweede beweegreden, om die bedoelde Vermeerdering der Landmagt te bewerken, hadt men zich bediend van de Nabyheid der magtige Legers, van de Vrees voor den Staat hoonende bedryven, als mede van te rugtrekkingen op het Grondgebied van 't Gemeenebest met de geringe Krygsmagt onbekwaam om dezelve te keeren, en

LXXXIV BOEK. — 1758.

de aangenomene Onzydigheid, naar eisch, te handhaaven. *Gelderland* hadt, in den voorleden Jaare, tot dien voordragt de eerste aanleiding gegeeven, en schoon de Leden van dat Gewest het gansch niet ééns waren, ter Algemeene Staatsvergaderinge 'er sterk op aangedrongen. Dan de ingebragte bedenkingen van *Holland* hadden het stuk buiten besluit doen blyven; tot dat, in dit Voorjaar, *Overyssel* en *Gelderland* beiden het weder ter tafel bragten; en byzonder vorderden, dat men inmiddels de voorziening zou doen, om de Troepen in dienst en soldy van den Staat in *Duitschland*, binnen de Grenzen te doen komen. —— Alle de Leden, de Ridderschap en de Afgevaardigden van *Alkmaar* alleen uitgezonderd, namen de Besluiten dier twee Gewesten over. De Regeering van *Amsterdam*, vondt, by herziening, geene reden om van de voorige gedagten, wegens Vermeerderinge van de Landmagt, aftegaan; alleen zou zy, uit toegeevenheid, in het opontbod der *Duitsche* Troepen kunnen bewilligen, indien de verdere Leden van *Holland*, of immers derzelver meerder gedeelte, zich daar toe genegen toonden: mits *Zeeland* afzage van eene vermindering der Troepen, op eigen gezag, onderstaan, en in de verwagting, dat de Gewesten de aandeelen in de meerdere kosten, uit de Vermeerdering door de Herwaardkomste spruitende, gereedlyk opbragten. —— Op het uitbrengen van deezen last, hadden de Afgevaardigden

van

van *Amsterdam* wel het genoegen gesmaakt, dat verscheide aanzienlyke Leden, met hun even ééns dagten; doch tevens, met leedweezen, gezien, dat de anders gevoelende Leden hun niet alleen in aantal overtroffen; maar dat haare Koninglyke Hoogheid zich by dezelve voegde, hunne gevoelens onderstutte, en in twee Aanspraaken de Vermeerdering der Landmagt, met veel nadruks, aanbeval.

LXXXIV BOEK.

1758.

*Friesland*, merkten zy verder op, hadt, wel verre van 'er in toe te stemmen, de Raadpleegingen daar over uitgesteld. *Stad en Lande*, op het Besluit tot Vermeerdering aangedrongen; doch zonder redenen by te brengen. Niets dringends was 'er, om zich over de Besluiten dier Gewesten in 't byzonder uit te laaten; doch de Beweegredenen door Mevrouwe de Gouvernante aangevoerd, vorderden een nader onderzoek. —— In 't zelve beweerden zy, rechtstreeks tegen Haar gevoelen aan, dat eene Vermeerdering van Landmagt, op herhaalde aandrangen van *Engeland*, nergens anders toe zou hebben kunnen strekken, dan om *Frankryk* in 't begrip te doen vallen, dat het Gemeenebest, hoe wel geen betrekking hebbende op de ontstaane Onlusten in *America*, als deeze in *Europa* oversloegen, gezind was, even als in voorige tyden, zich dezelve aan te trekken. Hier door zou men zich dat Gevaar, 't welk men zogt te ontgaan, en door middel eener veel grooter Vermeerdering niet ontgaan

kon

LXXXIV BOEK. 1758. kon worden, op den halze gelaaden hebben. Die voorzigtige Maatregelen hadden den Staat dus lange, buiten den Oorlog gehouden, en de vastgestelde Onzydigheid alle vrees van de zyde van *Frankryk* geweerd.

De bezwaarde staat der Geldmiedelen onderssteunde kragtdaadig het aankleeven van deeze maatregelen. Verscheide Gewesten klaagden reeds jaaren herwaards, dat zy de lasten, op dien voet, niet konden blyven draagen; *Zeeland* hadt uit onmagt, buiten weeten der Bondgenooten, eene verminderinge van Krygsvolk onderstaan. *Holland*, waar op de last der vermeerderinge, zo niet geheel, ten minsten voor een groot gedeelte, zou aankomen, bleef nog belast met de meeste buitengewoone Middelen ten Oorlogstyde geheeven: die van *Amsterdam* hadden, hoe wel tot nog zonder vrugt, alle moeite aangewend, om, door verscheide voorgeslaagene middelen, de lasten van den Staat des Oorlogs te verminderen: en zouden dezelve, door de voorgeslaagene Vermeerdering, behalven de Aanritsgelden, die niet verre van een Millioen beliepen, nog met negentien en een halve Ton schats worden vermeerderd. Nieuwe belastingen zouden, derhalven, den Ingezetenen moeten worden opgelegd.

Schoon deeze slegts voor een tyd mogten weezen, en de Landzaat gereed genoeg, om 'er zich aan te onderwerpen, wanneer zy zulks aanzagen als een noodig redmiddel voor den Staat, was het nogthans

thans de pligt van braave Regenten zorg te draagen, dat dergelyke Plegtankers niet nutloos verspild wierden; maar gespaard tot een tyd dat de nood het uitwerpen vorderde. Deeze was 'er niet, daar de Staat zich aan de Onzydigheid hieldt, en geen der Oorlogende Mogenheden een voorneemen betoonde, om denzelven aantetasten; doch veel eer deszelfs Grondgebied ontzag. —— Ook was, indien één dier Mogenheden zulk een voorneemen mogt koesteren, de voorgeslaage Vermeerdering veel te gering; en de tegenwoordige Landmagt, wel aangelegd, genoeg om de stroopende partyen af te keeren, en de Grenzen te dekken. —— Voor derzelver betreedinge, door eene der in den kryg het te kwaadkrygende Party, was geen regtmaatige grond van vreeze; en de bloote mogelykheid alleen geene genoegzaame reden om 's Lands schatkist met meerdere uitgaven te beswaaren, in een tyd dat men, om een Fonds tot bescherming van de Zeevaard tegen de *Algerynen* te vinden, zyne toevlugt hadt moeten neemen, tot de Kas van het verhoogde Last- en Veilgeld, en men nog dagelyks moest aanzien, dat de Vlag van den Staat geschonden, en de Koopvaardy, op eene verregaande wyze, mishandeld en bedorven werd, door eene Mogenheid, van welke men 't zelve, uit hoofde van de byzondere betrekkingen met den Staat, niet scheen te wagten te hebben, en tegen de klaare letter der Verbintenissen, zonder dat men tot dus verre de noodige Geldmiddelen tot Bescher-

LXXXIV BOEK.
——
1758.

LXXXIV BOEK. —— 1758.

scherming van dezelve, op eene andere wyze hadt kunnen vinden, dan door het leggen van nieuwe Lasten, op den Handel, tot goedmaaking der kosten, noodig om eenige meerdere beveiliging te verleenen.

Tegenaanteke ning der Ridderschappe.

Weinig smaakte zulk een breed Vertoog, over dit wichtig Onderwerp aan haare Koninglyke Hoogheid, en de Ridderschap was gereed om het uitvoerig te beantwoorden, in eene Tegenaantekening. Zeer euvel duidden zy het ontdekken van de opening door den Graave van HOLDERNESSE aan de Gouvernante gedaan, en wilden dit Staatsgeheim liefst duister gelaaten hebben; doch gaaven 'er de best mogelyke kleur aan, nu het tog het licht zag, beweerende, dat geen deelneeming in de Onlusten daar mede bedpeld, en het enkel een blyk van de vertrouwlyke Vriendschap des Konings van *Engeland* geweest was, om het Gemeenebest op zelfsbehoud te doen bedagt zyn; dit ook hadt men, naar hun Voorgeeven, alleen met den voorslag der vermeerderinge van de Landmagt beoogd, en beoogde nog niets anders. Hier mede zogten zy het verwyt te ontleggen, dat men, van tyd tot tyd, onderscheide Middelen hadt aangewend om die Vermeerdering voor te stellen.

Verder lieten zy, naa een schets van de tegenwoordige, huns oordeels, gevaarlyke gesteldheid der zaake gegeeven en zich beklaagd te hebben over de weinige weige-

gerende Leden, die noch door de klaare voordragt van den gevaarlyken ſtand, noch door de poogingen van *Gelderland* en *Overyſſel*, noch door de overreeding die by andere Gewesten plaats hadt, noch door de aanmaaningen van haare Koninglyke Hoogheid, te beweegen waren, eene wederlegging volgen van de vier redenen, voor deeze weigering hoofdzaaklyk in de Staatsoverleggingen bygebragt. Wy zullen, der Onpartydigheid hulde doende, den voornaamen inhoud hier neder ſtellen.

De *eerſte* was, dat de Staat, geen deel neemende in de ontſtaane verſchillen tusſchen de Oorlogende Mogenheden, en aan dezelve geene aanleiding tot het opvatten van misnoegen gegeeven hebbende, voor een aanval op deszelfs Grondgebied niet behoefde bedugt te zyn; maar zich op de trouw der Verbintenisſen moest verlaaten. —— Door dezelve, begreepen zy, werd men afgetrokken, van het eigenlyk punt, daar het hier op aankwam, dat alleen eigen Veiligheid op 't oog hadt; 'er viel geen geſchil meer over het deel of geen deel neemen in de tegenwoordige Onlusten, of het geeven van aanleiding om Misnoegen op te vatten. Het volgde geenzins, dat men alle reden van bedugting ter zyde ſtellende, zich alleen op de trouw der Tractaaten moest verlaaten, zonder voor zich zelve eene zorge te draagen naar de tydsomſtandigheden geſchikt, anders kon men veel, 't welk nu 's Lands

mid-

LXXXIV BOEK. 1758. middelen bezwaarde, afſchaffen. In vollen Vrede, wanneer 'er geene waarſchynlykheid zich opdeedt om dien geſtoord te zien, kwam dit te paſſe, als dan de Krygsmagt te vermeerderen, en andere Oorlogstoebereidzelen te maaken, ging de paalen der bezorging van eigen veiligheid te buiten, dan toonde men de trouw der Verbintenisſen te mistrouwen, en gaf aan zyne Nabuuren reden, om 'er iets kwaads uit te vermoeden: doch wanneer eene Mogenheid, te midden van een algemeenen Oorlog onzydig gebleeven, naar gelange der omſtandigheden zyne eigene veiligheid vermeerderde, deedt zy geen den minſten buiten ſtap; maar ſtelde zich alleen in zulk een ſtaat van veiligheid, als de natuur der zaake van de wysheid en voorzigtigheid der Overheid afvorderde, om het Land tegen alle onverwagte aanvallen te beveiligen, de Onzydigheid te bewaaren, en de Onafhanglykheid te handhaaven.

Ten *tweede* voerde men als een hoofdbewys aan, dat de bekrompe ſtaat der Geldmiddelen, het afzien van de Magtsvermeerdering vorderde, als niet toelaatende, om, buiten noodzaaklykheid, op vermeerdering van uitgaven te denken. — Dan, in welk eene laagte de ſtaat der Geldmiddelen ook mogt weezen, een ſtuk 't geen de voorzigtigheid verboodt met alle klaarheid te ontvouwen, men mogt daarom zyne eigene natuurlyke veiligheid niet laaten dryven: en zouden de noodige

kos-

kosten tot de voorgeslaagene Vermeerdering niet van dat gewigt zyn, dat het wel of kwaalyk vaaren van 's Lands Geldmiddelen, daar van zou afhangen. Wegen om de benoodigde Penningen op te zamelen, stonden 'er open, en was het oneindig beter langs deezen zich zelven, en het zyne, te behouden, dan door eene loutere spaarzaamheid gevaar te loopen van alles te verliezen. De uiterste noodzaaklykheid af te wagten was in den grond der zaake niets anders, dan het werk voor altoos op te geeven, terwyl deeze daar zynde ook de onmogelykheid, om die laatste redmiddelen met vrugt te werk te stellen, te gelyk daar zou weezen. —— Het aangemerkte omtrent de bezwaarlyk beschermde *Zeevaard*, gingen zy, om redenen, stilzwygend voorby. LXXXIV BOEK. 1758.

Ontleende men een *derde* Tegenreden daar uit, dat het geenzins te denken was, dat de Oorlogvoerende Mogenheden, ieder de handen te vol hadden, om zich meer Vyanden op den hals te haalen; — de veiligheid der Republiek, behoorde men niet te laaten afhangen van mogelykheden; veel min nog kon men eene genoegzaame waarborge vinden, in 't geen de Oorlogende Mogenheden ten eigen beste behoorden te doen, of te laaten: men deedt niet altoos het raadzaamste; ook konden 'er, buiten opzet, zaaken voorvallen, die dezelve verpligtten eensklaps van maatregelen te veranderen, welke eene Onzy-

LXXXIV BOEK. dige en niet genoegzaam gewaapende Staat aan 't hachlykst gevaar blootstelden.

1758. Stondt men, ten *vierden*, in 't begrip dat, zo men grond hadt om voor een vyandlyken aanval te dugten, de voorgeslaagene Vermeerdering te gering zou weezen, en dat de in dienst zynde 's Lands Krygslieden genoegzaam waren om stroopende Partyen af te weeren. —— Zy erkenden, dat de Vermeerdering niet tegen een rechtstreekschen vyandlyken aanval; maar alleen tot dekkinge van den Staat, in deeze zorglyke omstandigheden, werd voorgeslaagen. Hier toe was het bestemde aantal van Volk en Paarden genoegzaam, en teffens noodzaaklyk tot behoud van 't Gemeenebest, 't welk door de Manschap thans werklyk op de been, op alle plaatzen, voor Inval bloot staande, niet gedekt kon worden. (*)

De Vermeerdering der Landmagt gaat niet door. De Vermeerdering der Landmagt, hoe sterk ook door haare Koninglyke Hoogheid begeerd, hoe yverig door de Ridderschap voorgestaan, hoe zeer gevorderd door *Gelderland*, *Overysfel*, *Utrecht* en *Stad en Lande*, bleef agter wege; en bediende men zich van *Hollands* en *Frieslands*, weigering om de langs hoe hooger klimmende nood der Zeevaardye ongeholpen te laaten. —— Hoorden wy deeze, in de twee jongst verloope Jaaren, met regt, (†) bitter klaagen, over de mishandelingen van Groot-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1780. bl. 493. 497. 785. 798.
(†) Zie hier boven, bl. 272. 275. 324.

*Groot-Brittanje*, wy kunnen niet voorby, hoe eenzelvig die klaagtoon klinke, wederom na denzelven te luisteren; en zullen wy dit met te min verveelings kunnen doen, daar wy middelerwyl gelegenheid aantreffen, om de Taal van Regt, Vryheid en Vaderlandliefde te hooren, schoon ze veelvuldige Tegenspraak moest gedoogen, uit meer dan ééne bron voortvloeyende.

LXXXIV BOEK. 1753.

De Zeerooverya en der *Engelschen* blyven aanhouden.

Ondanks alle Vertoogen, van wegen de Staaten by het *Engelsche* Hof gedaan, bleeven de Zeerooveryen, gepaard met de daar by gewoone, doch daar door niet min smertlyke mishandelingen, aanhouden. Byzonder scheenen zy het thans uittermate gemunt te hebben, op den *West-Indischen* Handel. Geen Schip, in verdenking vallende van op die Kusten te vaaren, bleef ongemoeid, onbeledigd, of onopgebragt. Iets, maar niets noemenswaardigs, betekende het, dat de daar door benadeelde Bewoonders onzer Eilanden, *St. Eustatius* en *Curacao*, schaverhaaling zogten te krygen, door Kustbewaarders uit te rusten, om de Schepen, van den Koophandel deezer Volkplantingen te beschermen. Magtiger, en meer beduidende, bescherming vorderde de mishandelde Zeevaard; doch moest die derven.

De Kooplieden leveren des klagten in by de Staaten

De Kooplieden van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Amsterdam*, leverden by 's Landsvaderen hunne algemeene en zo zeer gegronde klagten in; terwyl die te laatstgemelder Stede byzonder belang hebbende

LXXXIV BOEK. —— 1758. en by de Gouvernante.

in den Handel op de *West-Indien*, een afzonderlyk breedvoerig ſtuk ter tafel bragten. De Handeldryvende Ingezetenen van *Westfriesland* en het *Noorder-Kwartier*, als mede die van *Friesland*, hieven ſoortgelyke klagten aan. (*) De Afgevaardigden der Kooplieden, vervoegden zich ook by de Gouvernante, met voordragt hunner welgegronde bezwaaren, haare medewerking verzoekende, om tegen de Zeerooveryen, de noodige maatregelen te beraamen, en de nadeelige onderneemingen der *Engelſchen*, met nadruk, te beletten, of te doen ophouden.

De *West-Indiſche Compagnie* beklaagt zich by YORKE, die dezelve in 't ongelyk ſtelt.

Gelyk de *West-Indiſche* Handelaars zich gedrongen gevonden hadden, een afzonderlyk Verzoekſchrift over te reiken, als meer dan anderen gedrukt door het *Engelsch* Zeegeweld, zo gaven ook de Bewindhebbers van de *West-Indiſche Compagnie* ter voorzittende Kamer van *Amſterdam*, by eenen Brieve, hunne Hoog Mogenden kennis van de Rooveryen door de *Engelſchen* in *America* aan de *Nederlandſche* Schepen gepleegd, als mede van de onwettige Geregtshandelingen, door de Regters, in dat Werelddeel, omtrent de opgebragte Schepen gehouden. Zy vonden ze van zulk een dringenden aart, dat zy deswegens voorſtellen lieten doen aan den *Engelſchen* Afgezant YORKE, die, wel ver-

(*) Men leeze dezelve in de *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 562--583.

verre van daar aan een gunstig oor te leenen, of ze te billyken, de klaagers in 't ongelyk stelde, en beweerde, dat de *Engelschen* geregtigd waren om de *Nederlandsche* Schepen, op de *West-Indien* vaarende, aan te houden en voor goeden prys te verklaaren. „ Zyne *Groot-Brittannische* Majesteit hadt," gelyk hy betuigde, „ beslooten te beletten, dat de Handel van *Fransch America* geschiedde, „ door andere Mogenheden, onder het „ schoonschynend voorwendzel van Onzydigheid; en niet toe te laaten, dat „ een Hairkloovery over Woorden een „ Verlof uitleverde, om met zyne Vyanden eenen Handel te dryven, die, „ schoon niet opgeteld op de lyst der „ Contrabanden, egter, in allen opzigte, „ zodanig wierd, door de byzondere omstandigheden; dat zo lang de *geoorlofde* „ Handel der Onderdaanen van hunne „ Hoog Mogenden, die zyne Majesteit „ nooit voorneemens was geweest te stooren, zich vermengd vondt met eenen „ anderen, dien de Koning voor *ongeoorlofd* aanzag, alle deeze Vertoogen vrugtloos moesten weezen; te meer daar de „ Tractaaten de wyze van Regtsvordering, „ in diergelyke gevallen, bepaald hadden, „ en dat de Kroon geene kennis kon neemen van gevallen, tot het onderzoek „ van de Gewoone Regtbank behoorende." (*) Dat

LXXXIV BOEK. 1758.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. Wy kunnen ons tot geene wederlegginge hier van inlaaten; wie dezelve mees-

LXXXIV BOEK. 1758.

De Kooplieden van *Amsterdam* leveren by den Staat en de Gouvernante Lysten van schade in.

Dat de Klagten der Kooplieden, in Zomermaand, uitgeboezemd op grond van waarheid steunden leedt geen twyfel, de Lysten van mishandelde en opgebragte Schepen in de dagelyksche Nieuwspapieren spraaken; men lochende in *Engeland* die gebeurtenisfen niet, schoon ze veel verzagt, geplooid, en in de gunstigste vouw geslaagen wierden, om het lydig onregt, zo veel mogelyk, te vergoelyken. De Gevolmagtigden der Kooplieden van *Amsterdam*, besflooten om de schade daar door aan de Beurs hunner Stad toegebragt, met de noodige bewyzen gestaafd, hunne Hoog Mogenden, en de Gouvernante, onder 't oog te brengen, welke laatstgemelde, in haare eerste Gehoorverleening aan de Kooplieden, het aanwenden van haaren invloed, in de Hooge Staatsvergaderingen niet alleen beloofd; maar toezegging gedaan hadt, van deswegen eene *Personeele Remonstrantie* aan het Hof van *Engeland*, te zullen laaten doen, onder voorwaarde, dat men de noodige Bewyzen, op welke die Klagten steunden, haar bezorgde. Zy bepaalden zich tot *Hollandsche* Schepen, te *Amsterdam* t'huis hoorende, zonder van de *Dordrechtsche*, *Rotterdamsche*, of andere in dit Gewest, noch ook van de *Zeeuwsche*, *Friesche* en *Groningers*, te spreeken. Dit

meesterlyk wil leezen, vervoege zich tot de *Verzameling van Historische en Politike Tractaaten* van den Historie-Schryver JAN WAGENAAR I. D. bl. 249. enz.

Dit gedenkstuk van de *Engelsche Zeeroovery* gaf de Schepen op, als mede door welke Oorlogschepen of Kaapers, waar, wanneer, en hoe zy genomen en mishandeld waren, met de Vonnissen daar over geveld, en bestondt uit drie Lysten. —— Op de eerste waren gebragt *één en twintig* Schepen, van *Curacao* en *St. Eustatius* komende, door de *Engelschen* genomen en opgebragt, omtrent welke het Nadeel *drie Millioenen, vyf maal honderd zeven en vyftig duizend en vyf honderd Guldens* beliep. —— De tweede Lyst behelsde *vyf en dertig* Schepen, die na de *West-Indien* gaande, of van daar gezeild, een dergelyk lot van de *Engelschen* hadden moeten beproeven, en welker schade *vyf Millioenen, één honderd en vier en veertig duizend Guldens* bedroeg. —— De derde bevatte den inhoud der Verklaaringen, van *Honderd* Schepen, tot eene proeve van een ongelyk grooter getal, door de *Engelsche* Kaapers bestoolen, beroofd, geplunderd, en mishandeld; men begrootte de schade op *viermaal honderd negen en dertig duizend een honderd een en negentig Guldens.* (*) In Oogstmaand werden de scha-

LXXXIV BOEK. —— 1758.

(*) *Lysten van de Schepen, zo veel de Stad Amsterdam betreft, die op de reize na of van de West-Indien door de Engelschen genomen zyn.* Te Amst. 1758. *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 924. wegens *Rotterdam* werd eene dergelyke Lyst opgemaakt, en de schade der *Rotterdamsche* Schepen bedroeg. *f* 1827711.

LXXXIV BOEK. 1758. schaden den Ingezetenen van den Staat door deeze *Zeeschennis* toegebragt, op meer dan *Twaalf Millioenen Guldens* berekend. (*) Welk eene geweldige somme! en hoe verbaazend groeit deeze aan, als men 'er byvoegt de nadeelen der Verzekeraaren, de verarming der Zeevaarenden, en de volstrekte stilstand veeler Handteeringen aan de Scheepvaard onafscheidelyk verbonden!

De Kooplieden vervoegen zich, ten derden maale, by de Gouvernante.

De Verklaaring onlangs door den *Engelschen* Afgezant gedaan, wegens het oogpunt waar uit zyn Koning het gedrag der *Hollanderen* beschouwde, met bygevoegde de verzekering, dat alle Vertoogen vrugteloos zouden weezen, indien zy op dien voet den Handel bleeven dryven (†), werd maar al te zeer bevestigd, door de van dag tot dag voortgaande, en toeneemende Zeerooveryen en Verbeurtverklaaringen. Dit baarde lustloosheid en kwyning aan den eenen, en verdubbeling van het geroep, om herstel, en bescherming, aan den anderen kant. De voornaamste Kooplieden der twee groote Handelsteden *Amsterdam* en *Rotterdam* zogten, zo veel mogelyk, de nedergeslaagenen op te beuren, en de verbitterden tot bedaaren te brengen, door de belofte om, ten derde maale, en zo dikwyls de nood het zou vorderen, alles in 't werk te

(*) WAGENAAR *Verzameling van Hist. en Pol. Tractaaten*, I. D. bl. 249.

(†) Zie hier boven bl. 389.

te ſtellen, wat zy dienſtigst oordeelden tot bevordering van 't belang des Handels. In de eerstgemelde Stad vergaderden zy dagelyks, en beraadſlaagden om hunne vernieuwde Klagten, gepaard met den Voordragt van de welgegronde Vreeze, voor een geheel verval des waggelenden Handels, by Burgemeeſteren in te dienen, en derzelver medewerking tot herſtel te verzoeken. De uit hun midden Afgevaardigden kreegen een gunſtig gehoor. Welhaast beſlooten zy, naa onderling overleg met de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, voor de derde keer, een plegtig Gezantſchap naar den *Haage* te zenden. 't Zelve, beſtaande uit de aanzienlykſte Kooplieden der drie gemelde Steden, (*) droeg mondeling de vernieuwde klagten van den gedrukten Koophandel en Zeevaard, aan de eerſte Staatsdienaaren voor, en leverden, op den negenden van Slachtmaand, een Vertoog over aan de Gouvernante, hoofdzaaklyk hier op neder komende.

LXXXIV BOEK.

1758.

„ Haare Koninglyke Hoogheid hadt, „ op

Inhoud van hun Vertoog.

(*) Uit *Dordrecht* verſcheenen de Kooplieden, BRUIN en KRENA; uit *Amſterdam* TER BORCH, VAN HOBOOKE, VAN EEGHEN, DE HARDE, CORDES, RAEP, WYNKOOP, NAGEL, BRUIN, DEDEL, WEILAND, TER BROEKKE, FRAISINET, TEXIER, ANGELY, VAN KERCHEM, DE VRY, NEEL, AMYOT en TAVARES; uit *Rotterdam* VAN DE WALLE, MEINDERS, HOPE, OZY, BAELDE, DEGALTZ, ROCHUSSEN, YZENDOORN en ZWYNDRECHT.

LXXXIV BOEK.

1758.

„ op 't zien der laaſt ingeleverde Lyſten
„ van ſchaden, wel gelieven te verklaa-
„ ren, dat ze grooter waren dan zy ge-
„ dagt hadt; dat, indien het zo voortging,
„ het verderf van 't Vaderland daar uit te
„ wagten was, en 'er, tot troost, by te
„ voegen, dat zy byzonder belang hadt
„ by dit Vaderland, en geen ander Vader-
„ land erkende dan dit Land, 't welk zy
„ voor haar eigen Vaderland hadt aangeno-
„ men; dat zy deswegen alle mogelyke zor-
„ ge zou draagen, om niet alleen het ge-
„ beurde herſteld te krygen; maar ook zo-
„ danige middelen zou helpen beraamen,
„ als met de Eere van het Vaderland, en
„ het Welzyn van den Koophandel over-
„ eenkwamen; dat haare Beſcherming van
„ den Koophandel niet ſlegts in *woorden*
„ zou beſtaan; maar in *daaden*.

„ Met deezen troost hadden zy hunne
„ Zenders mogen opbeuren; doch thans
„ het ongenoegen om haare Koninglyke
„ Hoogheid laſtig te vallen, met eene
„ Lyst van *één en zeventig Hollandſche*
„ Schepen, ter waarde van *Dertien Mil-*
„ *lioenen Hollandſche* Guldens, zints de
„ tweede Gehoorverleening, door de *En-*
„ *gelſchen*, genomen en opgebragt. ——
„ Van de toegezegde Onderhandelingen,
„ en de daar uit geſchepte hoope der ſcha-
„ vergoedinge, was nog niets gekomen.
„ En moeſten zy, met de uiterſte aandoe-
„ ning, en verſchuldigden eerbied, zeg-
„ gen, dat de Beſcherming, op welke zy
„ hadden gehoopt, verre van te vermeer-

„ de-

„ deren, dagelyks verminderde; aangezien „ verscheide Oorlogschepen, van derzel- „ ver Reizen in de Havens deezer Landen „ te rug komende, onttaakeld, afge- „ dankt, en genoegzaam geene andere in „ derzelver plaatze uitgerust wierden; dit „ bragt het water dagelyks langs hoe na- „ der aan de lippen.

„ Zulke verregaande Onderneemingen, „ konden niet nalaaten, een doodlyken „ krak aan den Koophandel in 't byzon- „ der, en aan het Vaderland in 't alge- „ meen, toe te brengen. Het verloop „ was in alles zigtbaar; en de naderende „ werklooze Winter spelde een ondraagly- „ ken last voor Diakonien en Armenhuizen.

„ Dit alles bewoog hun tot het herhaa- „ len, en nader aandringen, der voorgaan- „ de Verzoeken, om de medewerking van „ haare Koninglyke Hoogheid tot spoedig „ Herstel der geledene Schaden, tot voor- „ koming van verdere, den Handel geheel „ verdervende, Nadeelen."

Antwoord der Gouvernante.

Het Antwoord hier op bekomen, schoon, in den aanvange, niet vry van verwyt, behelsde, egter, eenige moedgeeving, en liep op deezen zin „dat zy zeer wel wist „ haar woord gegeeven te hebben, tot be- „ vordering van de Belangen der Koop- „ lieden; maar 't was aan Haar niet te wy- „ ten, dat de zaaken tot nog niet van ge- „ daante veranderd waren; dat zy zeer „ aangedaan was, over de schade, die de „ Koophandel leedt, en de nadeelen daar „ door het Vaderland overkomende; dat

„ zy

LXXXIV BOEK. 1758. „ zy, by het *Engelsche* Hof, de sterkste „ poogingen aangewend hadt, en nog aanwendde, en reden hadt om te gelooven „ hoe in dat Ryk wel ten voordeele van „ de Republiek werd gearbeid; doch dat „ 'er zekere zaaken, om Herstel in deezen „ te bekomen, van schikkingen des Parlements afhingen; en derhalven de Kooplieden verzogt nog vier of vyf weeken „ geduld te hebben; by aldien 'er dan „ geene verandering kwam, zou zy moeten betuigen *gedupeerd te zyn door het* „ *Engelsche Hof*; doch zy hadt reden om „ zulks niet te gelooven; dat zy, zo ras mogelyk, verslag van zaaken zou laaten „ doen, en betuigde allen belang te neemen in 't welvaaren van 't Gemeenebest, „ van welks welweezen haar eigen belang, dat van haare Kinderen en Huis, „ als mede haar Agting, afhing; dat zy „ last gegeeven hadt, om de Schepen na „ *Curacao* en *St. Eustatius* te convoyeeren, welk Convoi de aldaar liggende „ Schepen zou afhaalen; dat zy éénsen „ andermaal beloofd hadt, en nu ten derden maale herhaalde, alle mogelyke poogingen te zullen aanwenden, om in „ deeze zaaken te voorzien, en hoopte, „ dat, wanneer zy de Kooplieden ten „ vierde maale weder ontmoette, zulks „ in gelukkiger omstandigheden zyn mogt; „ by herhaaling moest zy hun nogmaals „ verzekeren, dat zy altoos zou zoeken „ te toonen het welvaaren van den Koophandel in deeze Republiek beschouwd „ te hebben als haar eigen belangen."

De Kooplieden in den *Haage* geroepen.

Hoe zeer dit Uitſtel van vier of vyf weeken, op een tyd dat elke dag en uur verdere ſchade dreigde en daadlyk toebragt, grievende ſmert baarde, was 'er niets anders op dan daar in te berusten, en af te wagten of die Verzekeringen van Daaden gevolgd wierden. — Slachtmaand liep niet ten ende of men meende, dat die heuchlyke dag aanbrak. Een byzonder daar toe afgezonde Renboode verzogt, dat eenige Afgevaardigdigden uit de Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam*, ten ſpoedigſten, in den *Haage* mogten komen. De verhaaſting deedt de Kooplieden denken, dat het *zo ſpoedig mogelyk beloofd Verſlag*, hun zou gedaan worden, en zy ſtreelden zich met iets gunſtigs te zullen verneemen. 't Verlangen gaf vleugels aan zes Kooplieden, vier uit *Amſterdam* en twee uit *Rotterdam* (*), die, met allen ſpoed, na de Hofplaats trokken, en den zes en twintigſten Gehoor hadden by de Gouvernante en haaren Geheimraad DE LARREY. Hun werd ter hand geſteld het Afſchrift van eenen Brieve, door der Staaten Afgezant HOP aan den Griffier FAGEL geſchreeven, inhoudende een berigt van den ſtaat der Onderhandelingen, tusſchen het *Engelſche* Hof en hunne Hoog Mogenden, over de Klagten den Koophandel betreffende.

Ver-

(*) Uit *Amſterdam* de Kooplieden VAN DE POLL, TESTAS, TER BORCH en NEEL, uit *Rotterdam* BAELDE en VAN DE WALLE.

LXXXIV BOEK. — 1758. Verstaan een ongunstig verslag uit *Engeland*.

Verwondering en verbaasdheid tekenden zich op gelaat dier Heeren als zy laazen, dat de Heer PITT, den Afgezant hadt te verstaan gegeeven, hoe, van wegen de Omstandigheid der zaake, het nog al een *geruimen tyd* zou aanloopen, eer 'er een Verslag kon worden uitgebragt, om het den Koning voor te leggen; dat hy ondertusschen, zo voor zich zelven, als voor de andere Heeren van het *Engelsch* Staatsbestuur, wel kon verzekeren, dat 'er eene geneigdheid was om aan hunne Hoog Mogenden genoegen te geeven, *voor zo verre* de Klagten hunner Onderdaanen *wel gegrond* waren, om alle verdere verwydering te weeren; doch dat hy teffens moest zeggen, hoe 'er zich twee zaaken op deeden, die men in *Engeland* niet zou kunnen toegeeven. Het vaaren en handelen op de *Fransche Eilanden*, en den Aanvoer van *Scheepsbouwstoffen* na *Frankryk:* ten welken opzigte hy hoopte, dat hunne Hoog Mogenden zich naar redelykheid zouden laaten vinden. De misslagen, in het neemen en opbrengen der Schepen, zou men tragten te herstellen, als mede die in de Regtspleegingen zouden mogen begaan weezen; en, in een volgend Parlement, tragten te bewerken, dat, door het veranderen der Acte tot aanmoediging der Zeelieden gegeeven, die de genomene Pryzen hun ten eigendom toekende, alle Plaageryen belet wierden; dan om dit alles uit te werken, werd *Arbeid* en *Tyd* vereischt.

Die

1758.

De Kooplieden beraamen eene talryke Bezending.

Die zelfde verwondering en verbaasdheid greep de Kooplieden in *Amsterdam* en *Rotterdam* aan, als zy, by de wederkomst dier Afgevaardigden, hun opgevatte Hoop te leur gesteld, en hunne Vrees op nieuw gaande gemaakt, vonden. Het bleek, dat het gedugt en schadelyk verwyl niet alleen zou aanhouden; maar dat men in *Engeland* even ongenegen bleef, om, ten opzigte van het weezen der zaake, eenige verandering te maaken; niets was 'er gevorderd tot het bekomen van Schadeloosstelling voor de geledene ongelyken, tot het erlangen van Zekerheid om den Handel, volgens de Verbintenissen, vry van de kwellingen der *Engelschen* te mogen dryven. Alles wat deel hadt of nam in den Handel was misnoegd.

De Kooplieden hielden hun gegeeven woord om, zo dikwyls de nood het eischte, alles ten voordeele van den verdrukten Handel te zullen aanwenden, en beleiden, in deeze nieuwe benardheid, eenige Afgevaardigden uit *Amsterdam* en *Rotterdam*, in het Dorp *Alphen*, eene Zamenkomst om te overleggen wat hun, ter voortzetting van het Handelbelang, en het belang des Lands, zo nauw aan elkander verknogt, te doen stondt. Op die byeenkomst, den vyf en twintigsten van Slachtmaand, viel het besluit der verdrukte Handelaaren, om, op nieuw, eene Bezending na den *Haage* te schikken, en ten vierde maale de nadruklykste Vertoogen te doen. Eene Bezending, talryker dan de voorgaande,

LXXXIV BOEK. 1758.

de, en vermeerderd met daar aan toegevoegde Kooplieden uit *Noordholland*, die in deezen ramp een ruim aandeel hadden (*), werd benoemd om haare Koninglyke Hoogheid een Vertoog voor te houden, en over te leveren, te *Amsterdam* opgesteld, waar in dezelven, naa eene voegelyke Inleiding, afgenomen van de voorgaande vrugtloos gedaane klagten, en eene wederleggende ontleding van den troostloozen Brief des Afgezants HOP, die niets dan *Uitstel* en *onaanneemelyke Voorwaarden* bevatte, zich dus lieten hooren.

Inhoud huns Vertoogs.

„ Uwe Koninglyke Hoogheid ziet uit „ alles klaar, dat by het Uitstel, 't geen „ de Handel, nu zedert Mei, heeft moeten „ ondergaan, nog een *onbepaalde geruime* „ *tyd* zal moeten gevoegd worden, eer „ men eenig antwoord, men zwyge iets „ voldoende, ontvange. — Waar zal „ het,

(*) Zy waaren Veertig in getal. wegens *Dordrecht* de Kooplieden KRENA en HOOGSTRAATEN; wegens *Amsterdam*, VAN DE POLL, TER BORCH, LOQUET, DEDEL, NEEL, DE HARDE, VAN REGHEN, VAN VOLLENHOVEN, BRUIN, VAN HOBOOKE, ANGELY, TEXIER, REIGERSBOSCH, RAEP, DE NEUVILLE, AMYOT, FIZEAUX, DE WIT, AMESHOF, DU TILH, BOSCH, VAN KERCHEM, DE VRY en TAVAREZ; wegens *Rotterdam*, Jz. HOPE, MEINDERS, VAN DE WALLE, BAELDE, VAN DEN EINDE, YZENDOORN, ZWYNDRECHT, ROCHUSSEN, en DE GALZ, wegens *Noordholland*. BROUWER, VISSER, T. L. ROGGE, A. ROGGE, en hadden den zevenden van Wintermaand Gehoor.




De Hollandsche Kooplieden leeveren een Klaagschrift, aan de Gouvernante ANNA, over.

„ het, in dien tyd, en naderhand, met den LXXXIV
„ Handel en Zeevaard heen? Eerst goe- BOEK.
„ de Woorden op goede Woorden; dan
„ Uitstel op Uitstel; en eindelyk een 1758.
„ Voorschrift van Voorwaarden, waar aan de lydende Kooplieden niet konnen voldoen, en voor den Handel in 't algemeen onaanneemelyk. — De Kooplieden hebben 't oog op het Onderscheid, dat men in *Engeland* wil maaken, met opzigt tot Goederen uit Barken, of van Land, gelaaden: als mede, op de ruïne van den Handel en Zeevaard op de *Oostzee*, en geheel *Rusland*, en op de Vaard van de eene Plaats in *Frankryk* na de andere. — Dan zal 'er aan de twee groote oogmerken voldaan zyn; de *Zeven Gewesten* kunnen dan niet meer Onzydig gehouden worden; zy zyn ingewikkeld in den Oorlog; hun Handel en Zeevaard is bedorven. De dagelyksche Ondervinding toont dit klaar, al zyn de Woorden niet dan Honig en Zuiker.

„ En men vleije zich niet, dat het beter zou zyn, wanneer de Staat blindelings in alle de maatregelen van *Engeland* tradt: dewyl de Geschiedenissen van voorige tyden leeren, dat even toen, wanneer de Staat op 't nauwst met *Engeland* verknogt was, de Schepen van de Onderdaanen der Republiek op dezelfde wyze behandeld wierden, en dat op den tyd, wanneer onze Troepen het Koningryk van *Engeland*, en al-

LXXXIV BOEK. 1758. „ allen welmeenenden *Britten*, de hand „ booden, tot hunne verlosfinge van de „ laatfte zeer gevaarlyke Rebellie, de „ fchade, door de *Engelfchen*, aan onze „ Scheepvaard en Handel toegebragt, op „ tien Millioenen Guldens begroot werd.

„ Laat het uwe Koninglyke Hoogheid „ dan niet verveelen, dat de Koophandel, „ door alle deeze redenen geperst, en tot „ het uiterfte gebragt, zich wederom tot „ Hoogstdezelve keere, met herhaald „ verzoek, en eerbiedigen aandrang, dat „ het uwe Koninglyke Hoogheid behaa- „ ge haar te helpen uit den dringenden „ nood.

„ Laaten de Kooplieden daarom de vry- „ heid neemen, Uwe Koninglyke Hoog- „ heid deeze twee Middelen voor te ftel- „ len, welke de Koophandel, met reden, „ mag denken van de uiterfte nutheid te „ zullen weezen. — Het aanwenden, „ naamlyk, van de allerkragtigfte poogin- „ gen tot het bewerken van Herftel in „ *Engeland*, tot Vrygeeving van den zeer „ grooten Schat, aldaar, tegen regt en „ reden, opgehouden wordende. — En „ het verleenen van genoegzaame Befcher- „ ming voor de Zeevaard door de geheele „ Wereld.

„ Deeze twee zaaken meenen de Koop- „ lieden, onder eerbied, ten uiterften, en „ op 't allerfpoedigst, noodig te zyn, om „ dien aanzienlyken Schat van den Han- „ del, die in *Engeland* ligt, en dagelyks „ aanwast, te herkrygen; op dat, met

„ hul-

„ hulpe van GOD Almagtig, voorgeko-
„ men worde de ruïne van zo veele braa-
„ ve en eerlyke Lieden, de steunen van
„ den Handel, welker Eer hun zo lief is
„ als hun Leeven; welker val onmiddelyk
„ naa zich zal sleepen, het verderf van
„ alle Handwerken, Manufacturen, en
„ Ambagten; en aan min Vermogenden
„ den allerbittersten honger en kommer, in
„ den op handen zynde Winter, zal doen
„ gevoelen. — De eerste bewyzen daar
„ van komen niet aan het Hof van uwe
„ Koninglyke Hoogheid, wy ondervin-
„ den het reeds; wat zal het in 't vervolg
„ zyn? Uwe Koninglyke Hoogheid ge-
„ loove ons, het water is aan de lippen,
„ de elende wordt dagelyks grooter, en
„ men zal, in 't kort, buiten staat zyn, hoe
„ geneegen anderzins, aan de Armen
„ handreiking te doen.

„ Hoe noodzaaklyk en gewigtig de goe-
„ de uitslag van dit Eerste Punt voor den
„ Handel is, niet min dringende is de
„ nood, om den Kooplieden het Twee-
„ de Punt van hun Verzoek toe te staan;
„ te weeten, genoegzaame Bescherming
„ voor de Zeevaard door de geheele We-
„ reld. — *Oorlogschepen*, Mevrouw!
„ zyn 'er noodig om hun te beveiligen;
„ op dat men hier te lande niet verder
„ geruïneerd raake, op dat, wanneer de
„ minzaame handelingen, en de groote
„ beloften niet beantwoorden aan de
„ verwagtinge, die men nog ten goede
„ voedt, de Republiek in staat moge zyn

LXXXIV „ op haare eigene Magt te vertrouwen; en
BOEK. „ dat, wanneer al het onze, 't welk in
—— „ *Engeland* is, verlooren zal weezen,
1758. „ wy ons zelf kunnen helpen, en in ſtaat
„ zyn het geleden ongelyk te wreeken.

„ Laaten de Kooplieden voor zich zel-
„ ven en voor allen, die van den Koop-
„ handel moeten leeven, deeze Voorzorg
„ van Uwe Koninglyke Hoogheid mogen
„ afſmeeken. Stel hun in ſtaat, door *Oor-*
„ *logſchepen*, hun Vaard en Handel gerust
„ te kunnen voeren, laaten zy daar op
„ ſtaat mogen maaken, en van uwe Ko-
„ ninglyke Hoogheid, die het voornaam-
„ ſte beſtuur in de Staatsſchikkingen van
„ de Republiek heeft, niet weder verzon-
„ den worden na anderen. Het hangt,
„ vertrouwen ze alleen van Uwe Koning-
„ lyke Hoogheid af, hun te helpen; het
„ behoeft Uwe Koninglyke Hoogheid maar
„ één woord te kosten, om tot de noodi-
„ ge ſterke Toerusting te doen beſluiten.
„ Niemand, die dezelve tegenwoordig aan
„ de Vermeerdering der Landmagt, of iets
„ anders, hegt, zal zich daar verder tegen
„ ſtellen; te minder, om dat men wel mag
„ vastſtellen, dat niemand der Leden van de
„ Hooge Regeeringe aan de Noodzaaklyk-
„ heid van de Beſcherming ter Zee twy-
„ felt. —— Wie van de Kooplieden zou
„ zich verder durven in laaten in deeze
„ zaak van Staat? Wie van hun zou dur-
„ ven onderſtaan te beſlisſen, of de Ver-
„ meerdering te Lande even noodig is,
„ als zy verzekerd zyn, dat eene formi-

„ da-

„ dabele Equipagie ter Zee is? Niemand LXXXIV
„ zal zo ſtout zyn. BOEK.
„ Dit meenen zy evenwel, onder eer- ——
„ bied en met de uiterſte hoogagting voor 1758.
„ de wyze Raadsbeſluiten der Staaten, te
„ mogen zeggen, dat wanneer de Vermeer-
„ dering geſchikt is, om, vroeg of laat,
„ gebruikt te worden aan dien kant, daar
„ de Republiek, nu zedert zo lang aan-
„ getast en beledigd is, met naame tot Be-
„ ſcherming des Handels, men dezelve
„ niet morgen, maar heden, wenscht be-
„ ſlooten te zien. —— Wanneer dezelve
„ dan gepaard gaat, met een genoegzaam
„ getal Oorlogſchepen, dan is 'er middel
„ over, dat de Republiek en derzelver
„ Gezag wederom, als van ouds, geëerd
„ en ontzien worde.

„ Heeft eene wanhoopende drift, Me-
„ vrouw en Koninglyke Prinſes! de Koop-
„ lieden te ver verleid, vergeef het hun,
„ zy ſpreeken voor Vrouw, voor Kinde-
„ ren, voor 't Vaderland en voor uw
„ Vorstlyk Huis. 't Is ver van daar,
„ dat zy de Republiek in een twyfelagti-
„ gen Oorlog tegen een magtig Koning-
„ ryk zouden willen inwikkelen; neen,
„ zy verlangen niets dan eene zekere On-
„ zydigheid, en gelukkigen Vrede, te mo-
„ gen genieten. —— Zy weeten, dat
„ de kans des Oorlogs onzeker is; doch
„ zulks moet, onder verbeteringe, niet
„ maaken, dat men zich te laat in ſtaat
„ ſtelle, als men zo verre onderdrukt is,

 „ dat

LXXXIV BOEK. 1758.

„ dat 'er geen opkomen meer gehoopt „ kan worden.

„ En, om 'te toonen, Doorlugtige Vor„ stin! hoe verre de Kooplieden, aan den „ eenen kant, afzyn van Oorlog tegen hun„ ne Onderdrukkers te willen; maar, aan „ den anderen kant, wenschten dat de Re„ publiek, door haare eigene Magt, en „ nieuwe Verbintenissen, zich in postuur „ stelde, om haaren verderen ondergang „ te voorkomen, zo neemen zy de vry„ heid nogmaals te herhaalen, 't geen zy „ zo menigmaal voorgedraagen hebben, „ dat naamlyk, eene aanzienlyke Bezen„ ding, uit het midden der Vergaderinge „ van Hunne Hoog Mogenden, naar *Enge„ land* gedaan worde, om by den Koning „ van *Groot-Brittanje* een spoedig en „ voldoenend Herstel te bewerken, en „ daar op ten sterksten aan te dringen, „ om eindelyk eene volkomen Genoegdoe„ ning van de geledene schade te erlan„ gen.

„ En, zo zy niet dagten, dat het zou „ gelyken, als of zy de Raadpleegingen „ van hunne wettige Regeeringe wilden „ vooruitloopen, zouden zy tevens voor„ stellen, dat 'er gelyklyk met de Bezen„ ding na *Engeland*, verscheide Commis„ sien na *Rusland*, *Spanje*, *Zweeden* en „ *Deenemarken* besteld wierden, om, by „ een weigerend Antwoord van het *En„ gelsche* Hof, zich te kunnen verzeke„ ren van de Verbintenissen, hulp en by„ stand

„ ſtand der gemelde Hoven, om de Alleen„ heerſching der *Engelſchen* ter Zee met „ ons te helpen tegengaan."

1758.

Ant-woord der Gouvernante.

Deeze Aanſpraak, van eenen zo veel betekenenden en dringenden Inhoud, werd niet voorgedraagen met de koele onverſchilligheid eens Redenaars, die zich het behandelde onderwerp luttel aantrekt, de Heer VAN DE POLL, het woord voerende, gaf, de taal van 't hart ſpreekende, allen klem aan de woorden, en zette een byzonderen nadruk op sommige uitdrukkingen, welke de Byſtanders beſpeurden, dat de Gouvernante trof. —— Haar Antwoord was, in den aanvange eenigzins op den ouden toon geſtemd; doch klonk vervolgens ſterker, en gaf te kennen waar aan eigenlyk de zaak hing, de Steden van *Holland*, die tegen de Vermeerdering der Landmagt, op 't voetſpoor van *Amſterdam*, zich verklaard hadden, moeſten met Naamen de ſchuld van alles draagen. Het antwoord van Haare Hoogheid luidde. „ Dat zy met leedweezen, den „ tegenwoordigen ſtaat van den Koophan„ del aanzag, en over denzelven niet min„ der aangedaan was dan iemand der Koop„ lieden; doch het was haar ſchuld niet, „ dat dezelve niet meer beſchermd wierd, „ dat aan de Magiſtraaten der Steden „ *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amſterdam*, *Gou*„ *da*, *Rotterdam* en *Brielle*, de reden „ moest toegeſchreeven worden, waarom „ de *Land* en *Zeemagt*, zich in geen be„ teren ſtaat bevonden; dat zy Gouver„ nan-

LXXXIV BOEK. 1758.

„ nante niet hadt opgehouden te werken „ om aan de Kooplieden genoegen te gee„ ven, waar van ten blyke strekte zekere „ Brief, door den Koning van *Engeland*, „ haaren Heer Vader, aan haar geschree„ ven (*); dat zy onderrigt was, dat de „ Collonel YORKE verzogt hadt, dien „ zelfden morgen een Mondgesprek met „ hunne Hoog Mogenden te houden, om „ in Onderhandelinge te treeden over dee„ ze zaak, en dat zy hoopte dat zulks van „ eene gewenschte uitwerking zou wee„ zen." —— Hier mede brak zy haar Antwoord af, in het heengaan na een ander vertrek, 'er byvoegende, „dat, de „ Kooplieden, zulks goed vindende, ver„ der met den Heere de LARREY, haaren „ Geheimen Raad, konden spreeken."

De ontmoeting der Kooplieden by DE LARREY.

Alles deed hun vermoeden, dat hun Vertoog, hoe gegrond, hoe nadruklyk, hoe hartroerend, in vrugt gelyk zou staan met de voorgaande Aanspraak; ja, dat zy

(*) Deeze Koninglyke Brief, van welken de Kooplieden een Afschrift kreegen, betekende niets, meer dan 't geen reeds bekend was, en behelsde niets stelligs omtrent de groote zaak. „ Men is," schreef Koning GEORGE aan zyne Dogter, „ thans met „ de daad bezig om de zaaken der *Hollanderen* te „ behandelen, en YORKE zal eerstdaags de noodige „ Instructien hebben om eene Overeenkomst te be„ raamen, naar genoegen van de *Republiek*. Men „ zal verder middelen tragten vast te stellen om de „ Buitenspoorigheden der Kaaperen te beteugelen,

zy het misnoegen der Gouvernante, door eene vryere taal dan zy gewoon was te hooren, gewekt hebbende, van een nadere handeling met den Geheimraad, tot welken zy verzonden waren, even zo weinig mogten verhoopen. Zy wilden dit, nogthans, niet onbeproefd laaten, en verzogten gehoor by den Heer DE LARREY. Eenige Afgevaardigden uit dit aanzienlyk lichaam van Kooplieden, traden met hem in een omstandig gesprek, over de smertlyke toestand van het Gemeenebest, over het groot verschil tusschen de Vermeerdering der Landmagt en de Uitrusting der Oorlogschepen, hoe voor de eerste geene dringende redenen waren, die ze terstond noodzaaklyk maakten; maar zeer veele, en allerdringendste, voor de laatste, 't welk zy met een overwigt van bewyzen aandrongen. DE LARREY gaf 'er omtrent het zelfde op te houden als de Gouvernante gedaan hadt, 't was de schuld van haare Koninglyke Hoogheid niet dat 'er geen Herstelling kwam. Zy hielden nader aan; en eindelyk kwam, 't zy in eene vlaage van drift of verlegenheid, of met opzet om met ééns alles te zeggen, het hooge woord 'er uit, „dat het voor de „ Vrouwe Gouvernante een *Poinct d'Honneur* was geworden, om in geene *Equipagie ter Zee* te bewilligen, zonder eene „ *Vermeerdering van Troupen te Land*; en „ dat hy de Kooplieden niet durfde vleij„ en met de wedergave der Schepen

LXXXIV BOEK. 1758.

LXXXIV BOEK. 1758.

„ en Goederen door de *Engelschen* genomen!" —— Verbeeld u hoe den Koopliedeni dit op 't hart viel; die, naa zulk eene taal, niets van den Geheimraad te hoopen hebbende, vertrokken.

Misnoegen der Gouvernante over die Bezending en Aanspraak. Zy dringt op het vermeerderen der Land en Zeemagt aan.

De Kooplieden, van de deugdlykheid hunner zaake overtuigd, en bewust van het aandeel, 't welk 't geheele Volk in dezelve zou neemen, hadden de Aanspraak doen drukken, en werd deeze, zo ras ze gedaan was, in de Boekwinkels openlyk by duizenden verkogt. Deeze omstandigheid vermeerderde het reeds gaande geworden en hooggereezen misnoegen der Gouvernante, die, op den elfden van Wintermaand, ter Algemeene Staatsvergadering verschynende, in den nieuwen Voorslag over Noodzaaklykheid der Vermeerdering van de Land en Zeemagt, te verstaan gaf met welk een oog zy die Bezending der Kooplieden aanzag, en hoe zy over de gedaane Aanspraak oordeelde. „ Die „ Bezending," sprak zy, „heeft bestaan „ in een aantal van Veertig Kooplieden, „ niet minder opmerking verdienende dan „ de Aanspraak, welke zy my hebben „ voorgeleezen, en waar van een ruim ge„ tal Afdrukken, by voorraad gedrukt, „ onmiddelyk alom is verspreid geworden. „ Ik zal, voor het tegenwoordige, daar „ op geene aanmerking maaken, dan al„ leen dat dezelve Aanspraak niet schynt „ ingerigt, om de aangevangene Onder„ handelingen met *Engeland* gemaklyker

„ te

„ te maaken, of de Natie te beweegen tot „ gevoelens om een *Verdrag* de voorkeur „ te geeven aan eene *Vredebreuk* met die „ Kroon." —— Wyders hadt zy, in deezen Voorslag, verzogt, dat hunne Hoog Mogenden, daar hunne ernstige en herhaalde poogingen, om *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, tot de voorgeslagene Vermeerdering van de Landmagt en van de Uitrusting ter Zee tot nog toe vrugtloos geweest waren, op middelen bedagt geliefden te weezen, om, hoe eer hoe beter, daar een einde aan te maaken; deels om te voldoen aan de sterke en regtmaatige aanzoeken van *Gelderland*, *Utrecht*, *Overysſel*, en *Stad en Lande*; deels om te gemoet te komen, aan het vuurig en gegrond verlangen der Handeldryvende Ingezetenen deezer Landen, die, niet tegenstaande hunne bewustheid, van de aangevangene Onderhandelingen tusſchen *Groot-Brittanje*, en hunne Hoog Mogenden, als mede van haare byzonder aangewende poogingen, voor de vierde keer, haar eene Bezending hadden gedaan, om aan te dringen op eene aanmerkelyke vermeerdering van 's Lands Zeemagt, „'t was thans." dus besloot zy, „meer dan tyd om een einde te maaken, „ aan de Raadpleeginge over de voorgeslaagene *Augmentatie te Lande* en *Equipagie ter Zee*, op welke beiden zy altoos op het kragtigst gedrongen hadt, „ en zonder welke beiden zy, in gemoede „ overreed was, dat de Staat aan alle On-

„ heil

LXXXIV BOEK. 1758. „ heil en Gevaar, zo voor het tegenwoordige, als het toekomende, blootgesteld „ was, en blyven zou!"

Een Afschrift diens Voorstels aan drie gewesten gezonden. Een Afschrift van dit Voorstel, voor 't welk de Gouvernante dank van de Meerderheid ontving, begeleid van een Brieve der Algemeene Staaten, of liever van Vier Gewesten, werd nog dien eigen dag aan Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* gezonden; deeze Brief was geheel ingerigt tot ondersteuning en aandrang des Voorstels, 't geen genoegzaam zeker door deeze Drie Gewesten niet zou aangenomen, en dus het Handelbelang daaraan opgeofferd worden.

De Kooplieden van *Amsterdam* en *Rotterdam* vervoegen zich by Staaten van *Holland*. Groot, onbeschryflyk groot, was in deeze Gewesten, de verslaagenheid der Inwoonderen van de Koopsteden, als zy vernamen welk een troostloos Antwoord, de Kooplieden uit den mond der Gouvernante gehoord, en welk een bescheid, zy van den Geheimraad bekomen hadden. Men wist nauwlyks op welk een boeg het te wenden in het barnen van deeze Zee. Doch, wie ook het als hooploos mogten opgeeven de Kooplieden van *Amsterdam* en *Rotterdam*, beslooten met Verzoekschriften zich weder te wenden tot de Souverainen van dit Gewest, de ondersteuning van de Regeeringen hunner Steden voor af ingeroepen hebbende: zy gaven in die Verzoekschriften verslag van 't gebeurde by haare Koninglyke Hoogheid en hoe zy, zonder het inslaan

ſlaan van andere wegen, geen uitkomst zagen in hunne verlegenheid (*) LXXXIV BOEK.

Middelerwyl hadt de Afgezant YORKE, overeenkomſtig met het zeggen der Gouvernante, ten eigenſten dage dat de laatſte Bezending der Kooplieden by Haare Hoogheid geweest was, verzogt in Onderhandeling te treeden tot wegruiming der Verſchillen. Eenige Leden uit de Vergadering hunner Hoog Mogenden, daar toe gelast, hoorden hem de gewoone Verklaaringen doen, zo wegens de genegenheid van den Koning zynen Meeſter voor de Republiek, als wegens diens ernſtig ter harte neemen van de Beſlegting der zaaken; de uitgebreidheid van het Onderzoek veroorzaakte, dat men 't zelve, op de gewoone wyze, niet kon behandelen, vóór dat het tot zekeren trap van rypheid zou gebragt zyn; dat zyne Majeſteit op de Vertoogen nog niet formeel geantwoord hebbende, zulks geenzins daar aan moest worden toegeſchreeven, dat hy zich daar aan meende te onttrekken; maar om dat de wederleggingen het verſchil te verre zouden hebben uitgebreid. Thans was 's Konings Verzoek, dat 'er Perſoonen mogten Gemagtigd worden, om met hem te handelen, dat hy allen mogelyken yver en gematigdheid zou toebrengen, tot het herſtel der Eendragt tusſchen de

1758. YORKE vangt eene Onderhandeling aan.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1780. bl. 1101. 1186. 1204. 1209.

LXXXIV BOEK. 1758. de Republiek en *Groot-Brittanje*, en hoopte dezelfde geneigdheid te zullen ontmoeten. — Hooger dan eene voorbereidende trap tot nadere Opening kon dit niet worden aangezien.

Eischen des Konings van *Engeland*. Dan het liep aan tot den twee en twintigsten van Wintermaand eer YORKE, om eene nadere Onderhandeling aanzoek deedt; deeze hem vergund zynde, leverde hy een omslagtig Vertoog over, vervattende de Eischen zyner *Groot-Brittannische* Majesteit, ten aanziene van den Koophandel, en verdere Schikkingen, welke kortlyk hier op nederkwamen. Dat de Koning van *Groot-Brittanje* den Handel der Ingezetenen van deezen Staat op de *Fransche* Volkplantingen in *America*, nog met het zelfde oog als voorheen (*), voor ongeoorlofd, bleef aanzien. De bloei en aanwasch des Koophandels zyner Naburen beschouwde hy met genoegen, voor zo verre de Wet van 't Heil zyns Volks met dien voorspoed niet lynregt streedt; doch nooit zou hy kunnen dulden, dat zyne oude Bondgenooten, om de voorbygaande winsten, die eenige byzondere Persoonen slegts voor een tyd genooten, de eersten zouden weezen, die begeerden, dat *Engeland* in een zo gewigtig stuk beledigd wierd. Hy verlangde te verstaan, dat hunne Hoog Mogenden, ter goeder trouwe, voor hunne Onderdaanen van deezen Handel afzagen, en dien

(*) Zie hier boven bl. 389.

dien steen des aanstoots wegnamen; en tesfens beletten, de *Verwisseling*, doorgaans *Overscheepen* genaamd, welke uit een *Fransch* in een *Hollandsch* Schip geschiedde, wanneer het eerstgenoemde zyne Reis niet durfde vervolgen, en zich onder eene Onzydige Vlagge poogde te verbergen, om in Zee de ontmoeting van 's Konings Schepen te vermyden. —— Van het begin deezes Oorlogs, hadt zyne *Groot-Brittannische* Majesteit niet zonder smerte gezien, dat een groot getal *Hollandsche* Schepen, met Scheepsbouwstoffen, tot vermeerdering en herstel der vyandlyke Vlooten voorby de Havens zyns Ryks voeren. Hier om begeerde hy dat zekere Artykelen van Scheepsbehoeften onder de Contrabande Waaren zouden begreepen worden. —— Scheepsbehoeften waren zo schadelyk als Kogels en Buskruid: mangelde het *Frankryk* aan Schepen, zyne Krygstoerustingen zouden *Engeland* niet vertzaagen. — Wat de opgebragte en aangehoudene Schepen betrof, van den Koning kon geene buiten-Regterlyke oefening van Magt gevergd worden; zyne handen waren ten aanziene zyner Onderdaanen door de Wetten, en ten opzigte der Buitenlanderen door de Tractaaten gebonden. Waren 'er Vonnissen buiten den regel geveld, hadden 'er Uitstellen plaats gehad, waar over men meende zich te kunnen beklaagen, de weg, om zich op het Oppergeregtshof, te beroepen, bleef open. — Dan, om de Onderdaanen van hun Hoog Mogenden, zo veel mogelyk

LXXXIV BOEK.
——
1758.

LXXXIV BOEK. 1758. lyk te helpen, en te gemoet te komen, en de *Onschuldigen* met de *Schuldigen* niet gelyk te stellen, hadt zyne Majesteit gelast hem van alle *Hollandsche* Schepen, in de Havens zyner Ryken opgehouden, eene nauwkeurige lyst over te leveren, ten einde het Scheepsvolk, dat dezelve onder beuzelagtige voorwendzelen, hadt opgeligt, na rede te doen luisteren, het te noopen die Schepen vry te laaten en de Uitspraak der Vonnisfen in het algemeen te verhaasten. —— Het voorneemen zyner Majesteit was den Ingezetenen der *Vereenigde Gewesten*, de Voorregten en Vryheden, uit het Tractaat des Jaars MDCLXXIV spruitende, ten vollen te laaten genieten, in zo verre de *Overeenkomst*, thans het gewigtig voorwerp der Onderhandelingen, den inhoud van 't zelve niet vernietigde. — Ten slot betuigende, dat de Koning smerte gevoelde over de Buitenspoorigheden, en Gewelddaadigheden door *Engelsche* Kaapers, of die zich *Engelschen* noemden, tot schande zyner Onderdaanen, gepleegd, en dat de gansche Natie met hem de handen in een sloeg, om die Rooveryen te beteugelen. Men hadt daar tegen reeds sterke maatregelen genomen. (*) — Van deezen onaanneemelyken aart waren de beraamingen, op welke de Koning van *Engeland*, in zynen Brieve aan de Gouver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 1221. 1227.

vernante oogde. (*) Ze werden in handen gesteld waar ze behoorden, en wat des verder voorviel, behoort tot een volgend Tydsbestek.

LXXXIV BOEK. 1758.

De Toerustingen ter Zee, om eigen Handel te beveiligen, en tegen die gewelddaadigheden te dekken, gingen met een traagen tred voort, zo 'er geen agter uitgang by plaats hadt, gelyk wy de Koopliedden by de Gouvernante hoorden verklaaren (†); en kwam 's Lands zo noodig versterkte Zeemagt het ongeluk over van binnengaats, een nagelnieuw Schip, het *Oranjewoud*, op eene gansch onverwagte en vreemde wyze, te verliezen, daar het in Zee verzonk, en, behalven meest alles wat op dien bodem was, honderd drie man in de diepte mede voerde. Men twistte over de oorzaak van dit vergaan; eenigen schreven het daar aan toe, dat het met Loggaten en niet met Spygaten gemaakt was; anderen ontkenden zulks, en hielden staande, dat de Scheepstimmermansbaas het met Spygaten gebouwd hadt, en dat, schoon het met Loggaten voorzien geweest ware, zulks het zinken niet zou hebben kunnen veroorzaaken: dewyl de Schepen der *Oost-Indische* Maatschappye met dezelve altoos gerust vaaren. Onoplettenheid op het Stuurlastig gaan, het openlaaten der Onderdekspoorten, het niet bezorgen

Traage toerusting ter Zee. Het Schip *Oranjewoud* zinkt.

(*) Zie hier boven bl. 414.

(†) Zie hier boven bl. 194.

LXXXIV BOEK. 1758. gen der Spygaten, het niet Sjorren van het Geschut, hielden anderen voor de reden. Hier over twistende bleef de waare oorzaak verborgen, en alle aangewende moeite en kosten, om het gezonken Schip weder boven te krygen, vrugtloos bevonden wordende, 't zelve zitten. De Capitein PIETER MYNTES, die 't zelve zou voeren, bevondt zich niet aan boord; eenige voornaame Heeren, uit het *Noorder-Kwartier*, met dit Schip na *Texel* afzeilende, ontkwamen ten nauwen noode, dat zy dit speelreisje niet met hun leeven bekogten, gelyk, behalven de reeds gemelde omgekome Manschap, het ongelukkig geval was der Huisvrouwe en twee Kinderen van den Bootsman, aan boord om Man en Vader het laatste vaarwel te zeggen; terwyl deeze, met verlof van den tweeden Capitein, na *Amsterdam* verreisd was, om zyn Gezin de afscheids kus te geeven. (*)

Capt. HARINGSMA bewaart zyn Convoy voor 't onderzoek der *Engelschen*.

Schoon de *Engelschen* meest weerlooze Schepen plunderden, of opbragten, waagden zy het der Staaten Vlag niet te ontzien. Twee *Engelsche* Oorlogschepen ontmoetten, op de hoogte van *Toulon*, den Capitein HARINGSMA met zyn onderhebbend Convoy: naa de gewoone groete van wederzyde, kwamen de *Engelschen* aan boord van 's Lands Oorlogschip, te verstaan geevende, hoe zy onderrigt waren, dat onder

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 901. 1118.

der de Laading van 't Convoy zich veele Contrabande Goederen bevonden, en zy last hadden om daar op onderzoek te doen. HARINGSMA verzette 'er zich tegen, met te zeggen, *Dat 'er nooit een Hollandsch Oorlogschip gebruikt was, om het vervoeren van verbodene Goederen te begunstigen, en dat hy het onderzoeken van één der Schepen onder zyn Convoy niet zou dulden.* Weinig smaakte deeze ronde *Hollandsche* taal aan den trotschen *Engelschman*, vol van ingebeelde Heerschappy ter Zee. hy dreigde *Hem dit betaald te zullen zetten!* HARINGSMA, voor geen dreigen vervaard, antwoordde, *Gy Heeren, zyt met twee Schepen tegen my ééne, en zult dus uw oogmerk kunnen bereiken, om myn Schip in den grond te schieten; maar ik zweer u, dat één van beiden, my in dat geval gezelschap zal houden, en het zelfde lot ondergaan!* Hy staafde deeze taal met daaden, en beval, in hunne tegenwoordigheid, alles tot een gevegt gereed te maaken. Zy bragten berigt van dit besluit des *Hollandschen* Scheepvoogds aan de *Engelsche* Bevelhebbers, die geen moed hadden om hunne gezegde bevelen van Scheepsonderzoek te volvoeren, en den onverschrokken HARINGSMA zyne reis ongemoeid lieten vervorderen. (*)

LXXXIV BOEK. — 1758.

Bewaarde HARINGSMA zyne onderhebbende Koopvaarders, voor den gedreigden over

Capt. BINKES redt twee Koopvaarders.

(*) *Vaderlandsch Woordenboek.* III. D. bl. 369.

LXXXIV. BOEK. 1758.

overlast en moedwil der *Engelschen*. Gapitein JAN BINKES redde 'er twee uit hunne klauwen. Met eene Vloot Koopvaarders, onder zyn geleide, de Baay van *Cadix* willende inzeilen, sneeden eenige *Engelsche* Kaapers 'er twee van af, met oogmerk om ze te *Gibraltar* binnen te sleepen. Hy ontdekte dit stout bestaan niet, of hy wendde met zyn Schip, zette de Roovers naa, hernam de twee zyn geleide ontrukte Schepen, en wierp met dezelve, nevens het overige van de Vloot, in de Baay van *Cadix* het anker neder. (*)

Klagten der *Zeeuwsche* Kooplieden.

Ondanks de aangevangene Onderhandelingen met *Engeland*, en de schoone Beloften nam het Zeegeweld, hoe groot reeds, hand over hand toe. De *Zeeuwsche* Kooplieden, die dus lange gezweegen, het leed en de schade opgekropt hadden, lieten, met het afloopen des Jaars, by de Staaten van dat Gewest, hunne klaagstem hooren, met verzoek om die klagten over te brengen ter Algemeene Staatsvergaderinge, en by haare Koninglyke Hoogheid. Wy kunnen niet nalaaten, 'er een en andere byzonderheid uit over te neemen, dit 't lydig Onregt den Lande aangedaan met gepasten klem uitboezemen. „Hoe gedrukt, „ hoe verongelykt, hoe bezwaard, had„ den zy, met geduld, tot hier toe, af„ gewagt, of men, op zo veele overgele„ verde Vertoogen en Bewyzen, eindelyk „ geen

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 123.

LXXXIV BOEK. 1758.

„ geen Regt zou krygen; en of de Beloften, nu en dan gegeeven, niet eindelyk een uitslag zouden hebben beantwoordende, zo niet geheel, ten minsten ten deele, aan het verlangen van hun Hoog Mogenden zelf, van de Kooplieden, van den gantschen Staat, en van zo veele duizenden ongelukkigen, dien het brood uit den mond werd genomen, door onverantwoordelyke Handelingen, strydig niet alleen tegen de *Trouwe der Traktaaten*, niet alleen tegen de *Christenheid*; maar tegens de *Menschlykheid* zelve. —— Tot hun bitterste smerte leerden zy, door de uitkomst, dat die schoone woorden niets dan wind uitleverden, en dat men mogelyk alleen op 't oog hadt om de Schepen, hun nog in kleinen getale overgebleeven, mede in de *Engelsche* Havens te zien; wanneer men mogelyk in staat zal meenen te zyn, om het masker af te ligten, en den Staat voorteschryven, 't geen men, naar eene willekeurige Magt, zal goedvinden. Uit den grond huns harten wenschten zy hier in bedroogen te zyn; doch de vrees, gegrond op 't geen dagelyks voorviel, deedt hun, voor het toekomende, niets anders te gemoet zien. —— Al ware het dat men den aangeweezen weg van Regten stipt volgde, dan nog was 'er niets dan hunne volslagene ruïne en die des Handels te wagten, zynde die tot nu toe, zo partydig, zo kostbaar, zo langwylig, zo

LXXXIV BOEK. 1758. „ Godloos, dat niemand van een gestreeken Vonnis zich durfde beroepen, overtuigd van de onmogelykheid der wederkryginge, zelfs by gunstig vonnis, door het verkoopen van Goederen en Schepen, op een derde of minder dan de waarde, en andere onregtvaardige soortgelyke vindingen. —— Zy hielden zich volkomen aan 't Advies der Staaten van *Holland*, ter zaake van het voorgeslaagene Convoy, waar in die Grieven zonneklaar werden voorgedraagen, met alle de gevolgen daar aan vast.

„ Vroeg men, verwonderd over hun stilzwygenheid, in zo veele rampen, of men in *Zeeland* niet van de *Engelschen* leedt? Of men hunne Schepen niet opbragt? Ophieldt? Hun Volk niet beroofde en pynigde? Of zy geene Verbeurtverklaaringen gevoeld en ondergaan hadden? en dus het zelfde herstel en denzelfden onderstand als de *Hollanders* niet behoefden?

„ Zy hadden", verklaarden zy, „ dezelfde Ontmoetingen, als andere Onderdaanen van den Staat wedervaaren, en van de *Engelschen* alles moeten ondergaan, wat men van de ergste Vyanden, en woeste Barbaaren, niet zou kunnen verwagten." —— Nu, „ dus maalen zy het lot hunner Zeevaardye af", werden 'er van hunne Schepen opgehouden, naa eenige weeken toevens ontslaagen, mits de kosten, (die terstond verbaazend zyn,) betaalende;

„ Sche-

„ Schepen, zo zuiver bevonden, dat men LXXXIV
„ 'er niets op kon vitten, worden geplun- BOEK.
„ derd; in zo verre dat 'er Capiteins zyn, ——
„ die, als van alles ontbloot, en arm ge- 1758.
„ ſtoolen, ongelukkig zyn over boord ge-
„ ſprongen, en zich het leeven uit wan-
„ hoop hebben benomen; dan bragt men
„ Schepen op, die men uit de Papieren
„ en Journalen uitdruklyk ziet, dat uit
„ *Esſequebo* kwamen, daar geene *Franſche*
„ Producten in *konden* weezen; of na
„ *Africa* om Slaaven voeren, en die in
„ onze Volkplantingen, zyn verkogt en
„ wel ten deele aan de *Engelſchen* zelf; men
„ laat die met hunne Laadingen maanden
„ aan maanden leggen, of, ziet men kans
„ men verleidt het Volk door bedreigin-
„ gen en beloften; en op grond van de
„ meineedigheid van twee of drie Schur-
„ ken, durft men die in beſlag neemen,
„ *als of beweezen was, dat de Laadingen*
„ *aan Onderdaanen van Frankryk* behoor-
„ den, 't welk onmogelyk was; men ſlaat,
„ men kwetst, men ſchopt, men pynigt,
„ zelfs op de wreedſte wyze, het Volk
„ dat trouw blyft; de Vlag van den Staat
„ wordt, als ten ſpot, en zelfs eer zulk
„ een Schip verbeurd verklaard is, ettely-
„ ke dagen 't onderst boven gehangen;
„ Schepen, reeds vry gegeeven, werden
„ naderhand twee of drie maalen gerant-
„ ſoeneerd door andere Kaaperen. In meer
„ dan één geval geboodt de Regter den
„ Advocaat, die tegen de Kaapers pleit,

 „ te

LXXXIV. „ te zwygen, en schaamde zich niet, in eene
„ heilige Vierschaare, (of die ten minsten
1758. „ zo moest zyn), eer hy Party gehoord
„ heeft, te verklaaren, *dat hy toch Schip en*
„ *Goed zal confiskeeren*; een ander durfde,
„ op het hooren leezen eens Getuigschrifts,
„ verleend by de Magistraat van een der
„ stemmende Steden in de Republiek, open-
„ lyk en schaamtloos zeggen, *dat die, en*
„ *alle Hollanders, Schelmen te zamen wa-*
„ *ren*, en men geen geloof aan zulke stuk-
„ ken gaf. Met één woord, waar de Sche-
„ pen opgebragt, ontmoet, doorzogt, aan-
„ gehaald of verbeurd verklaard werden,
„ vondt men de eigen Onregtvaardigheid,
„ Wreedheid, Kwaadaartigheid, Haat en
„ Woede tegen de Onderdaanen van dee-
„ zen Staat. — Niet tegenstaande alle Voor-
„ zorgen in *Zeeland* genomen, om alleen
„ op de eige Volkplantingen van den Staat
„ te vaaren, en niets strydigs met de Trac-
„ taaten te doen, ondergingen zy alles wat
„ de Roofzugt, het Geweld, en wreede
„ Chicane en doodlyke yverzugt in den
„ Handel kon uitdenken, om hun te druk-
„ ken, den Handel lastig, gevaarlyk, ja
„ onmogelyk, te maaken; waar in men zo
„ wel geslaagd was, dat dezelve te eene-
„ maal stilstondt, kwynde, en zich op het
„ punt bevondt, om met dien van den ge-
„ heelen Staat, voor altoos, geruineerd
„ te worden." —— In zulk een uiterste
vereenigden de *Zeeuwen*, dien het anders
aan geen *Engelsch-Gezindheid* scheen te
ont-

ontbreeken, hunne stem met de klaagende en verzoekende *Hollanderen*. (*)

Hoe zeer wy ons der kortheid bevlytigd hebben, in de opgave van 't geen den trouwloos verdrukten Handel en Zeevaard, in dit Jaar, overkwam, vult het eenige verdrietige, doch, in de zaak zelve, onmisbaare Bladzyden, en zullen wy, in een volgend Jaar, tot die bejammerenswaardige stoffe moeten wederkeeren.

Veelen zyn misnoegd tegen Haare Hoogheid.

Een aantal byzondere Omstandigheden, in deezen twist met het *Engelsche Ryk*, vervreemden veeler genegenheid van Mevrouwe de Gouvernante. Niet weinigen hadden, over 't voorheen gebeurde, in de Magistraatsbestelling te *Haarlem* (†), geen gering misnoegen opgevat, en liep dit thans nog hooger, door eene andere gebeurtenis te dier Stede, welk geval, ons nu staat te boeken.

De Gouvernante verkiest S. VAN ECHTEN, die niet op het Achttal stondt, tot Burgemeester te *Haarlem*.

De gewoone tyd van de Verandering der Regeeringe te *Haarlem*, met Herfstmaand daar zynde, geschiedde, volgens gewoonte, de Benoeming van Acht Persoonen, om 'er vier Burgemeesters uit te kiezen, te weeten Mr. JUSTUS WITTE Mr. JACOB DEUTZ, die beiden één Jaar hadden gediend, Mr. AREND DE RAAD, Mr. DAMMAS GULDEWAGEN, Mr. MATTHEUS WILLEM

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 143. enz.

(†) Zie hier boven bl. 335.

LXXXIV BOEK. 1758.

LEM VAN VALKENBURG, IZAAK CLIFFORT, Mr. JAN VAN STYRUM en Mr. DAVID VAN LENNIP. —— Deeze Benoeming was niet gemaakt, of de Heer SALOMON VAN ECHTEN, verklaarde dezelve onwettig, en dat ze, derhalven, aan de Gouvernante niet kon aangeboden worden, verzoekende, dat, by het zenden der Benoeminge, van deeze zyne Tegenverklaaring berigt aan haare Koninglyke Hoogheid mogt gegeeven worden. Tien Leden kreeg hy aan zyn snoer, of liever hy trok met hun ééne lyn: want men wil, dat hy de Man niet was om een Voorganger te weezen, der geenen die tegen de Meerderheid van Twee en twintig zich aankantten. Deeze Meerderheid vaardigde, naar ouder gewoonte, eene Bezending aan de Gouvernante af, om, by beslooten Brieve, de Verkiezing te verzoeken. Haar Brief, aan den Hoofdofficier ingerigt, was van deezen Inhoud. „ Uit de Persoonen, ons ter bekleedinge „ van het Burgemeesterschap der Stad „ *Haarlem*, voor deezen Jaare, voorge- „ steld, hebben wy, naa deliberatie, goed- „ gevonden te eligeeren, Mr. JUSTUS „ WITTE, Mr. JACOB DEUTZ, Mr. MATTHE- „ US WILLEM VAN VALKENBURG, SA- „ LOMON VAN ECHTEN, lastende UEd. „ dezelven, naa afneeminge van den behoo- „ relyken Eed, te stellen in de Possessie „ van hunne Bedieningen." —— In gevolge van deezen last, deedt de Hoofdofficier Mr. DANIEL JAN CAMERLING, de verkoozene Heeren ter Beëediging by een roepen.

pen. De Burgemeesters DEUTZ en VAN VALKENBURG, (hun Amptgenoot WITTE, behoorde tot de Minderheid,) zagen met veel verwonderings VAN ECHTEN, die niet op het Getal gestaan hadt, onder die beëedigd zouden worden, verzogten uitstel van dit staatlyk bedryf, tot dat de Vroedschap, over de Verkiezing van deezen Heer, zou geoordeeld hebben. De Hoofdofficier betuigde aan dit verzoek niet te kunnen voldoen, dat hy een Officier der Graaflykheid was, de Wetten van den Souverain opvolgde; indien DEUTZ en VAN VALKENBURG niet wilden beëedigd zyn, zulks stondt in hunne Vryheid, hy zou des schryven, en met de andere Heeren voortgaan, gelyk hy deedt, ondanks eene zeer ernstige Aantekening der twee gemelde Burgemeesteren.

Bezending aan de Gouvernante om zich des te beklaagen.

In eene, met veel moeilykheids en tegenstribbelens, belegde Vroedschap, over deeze netelige zaake, verklaarden zich achttien Leden tegen de Verkiezing van VAN ECHTEN, en bestemden eene Bezendig van elf Heeren uit de Vroedschap, met den Pensionaris GILLES, om, over dit geval, hun beklag aan de Vrouwe Gouvernante voor te stellen. Zy volvoerden deezen last, hunne verwondering en leedweezen betuigende, over de Aanstelling van den Oudschepen VAN ECHTEN, die op de lyst der Benoemden niet gestaan hadt, en, wegens de optellinge der stemmen, 'er niet op hadt kunnen gebragt worden; zy toonden de onwettigheid deezer verrigtinge,

wel-

LXXXIV BOEK. 1758. welke zy, als Voorstanders en Handhaavers der Voorregten, niet konden, noch mogten, toelaaten. — Wanneer haare Koninglyke Hoogheid den voordragt der Afgevaardigden gehoord en gevraagd hadt of zy afgezonden waren, door de volle Vroedschap? nam zy, des wegen de noodige onderrigting bekomen hebbende, verder het woord in deezer voege. „ Nu, om daar op niet „ te blyven staan, zal ik maar komen tot „ de zaak zelf, waar over de Heeren my „ komen spreeken. 't Geen ik gedaan heb „ is geschied naa rype deliberatie, en, zo „ ik vermeene, volgens de Privilegien, de „ Heeren kunnen daar tegen doen dat zy „ goedvinden, en voor GOD, het Land, „ hunne Stad, en voor hun eigen zelven, „ in goede Conscientie, kunnen verant„ woorden. Men is in een vry Land, „ alwaar zulks is gepermitteerd, en daar „ Justitie plaats heeft, en te vinden is. „ Terwyl ik hoop en vertrouw, dat de „ Heeren van my ook zullen willen den„ ken, dat ik uit geene andere oorzaaken „ ietwets gedaan heb." — De Afgevaardigden gaven, by het afscheid neemen, te verstaan, dat by hunne Zenders geen Eigenbelang het roerzel was; maar alleen het bewaaren van Stads-Voorregten, dit hadt hun tot den tegenwoordigen stap aangezet, en wat zy verder dien aangaande genoodzaakt zouden worden te doen, zou uit geene andere oorzaak voortspruiten, dan om zich voor alles, en ook voor hunne Burgery, onaanspreekelyk te stellen. Zy

wa-

waren verre van iets te beoogen, strydig met den Eerbied voor de Persoon van haare Koninglyke Hoogheid, voor hoogstdeszelfs Doorlugtig en Vorstlyk Huis, welks wettig verkreegene Regten zy geneegen en gezind bleeven te helpen handhaaven.

LXXXIV BOEK.

1758.

De Gouvernante laat eene Waarschuwing te *Haarlem* afkondigen.

Weinig dagen slegts leedt het of de Gouvernante toonde dat zy besloten hadt, wat ook in *Haarlem*, tot wederstreeven van deeze Aanstelling mogt ondernomen worden, dezelve stand te doen grypen. De Hoofdofficier ontving van haar eene Waarschuwing, welke zy beval van den Raadhuize te doen afkondigen, en op de gewoone wyze overal bekend te maaken; in dezelve noemt zy haare gedaane Verkiezing van SALOMON VAN ECHTEN, overeenkomstig met de Privilegien der Stad *Haarlem*, zyne Beëediging behoorelyk: schildert het Gedrag van zommige Leden der Regeeringe, die zich niet ontzien hadden de gedaane Verkiezing te wederstreeven, en VAN ECHTEN, in het waarneemen zyner Bediening, te stooren, af, als rechtstreeksche tegenkantingen omtrent haar Persoon en wettig Gezag, waar van de gevolgen tot ontrustinge van de goede en vreedzaame Burgerye zouden kunnen strekken. Hier in willende voorzien, hadt zy goedgevonden, die Leden der Regeeringe, en verder allen en een iegelyk, wie hy zou mogen zyn, wel ernstig te vermaanen van zich des op alle wyzen te onthouden, en tevens den Hoofdofficier te gelasten, haare gedaane Ver-

LXXXVI BOEK. 1750. Verkiezing, door den arm der Justitie, te handhaaven, en te doen eerbieden. Wanneer de Secretaris zich huiverig betoonde om dezelve af te leezen, kreeg hy tot antwoord van den Hoofdofficier, *Dat by het beval, uit zyn naam, als mede uit naam van Mevrouw de Prinsesse!* Een der Schepenen, betuigende dat hy over de Publicatie zou staan, indien hy staat kon maaken, op het zeggen van den Hoofdofficier, dat daar van kennis gegeeven was, aan den Voorzittenden Burgemeester, ontving dit antwoord, *Indien 'er Heeren zyn, die zich opposeeren, zo ben ik gekwalificeerd om tegen die te ageeren, en des noods zou ik ze in gyzeling kunnen doen brengen!* De Klok werd langer dan gewoonlyk geluid, de Waarschuwing veelvuldiger dan anders aangeplakt, en de Hoofdofficier vondt goed de puije zyner eigene wooninge daar mede te vercieren.

De Meerderheid der *Haarlemsche* Vroedschap vervoegt zich by Staaten van *Holland*.

De Meerderheid der Vroedschappe, uit achttien Leden bestaande, hoogst gebelgd over deeze op elkander volgende stappen der Gouvernante, vervoegde zich tot de Staaten van *Holland*, met een Verzoekschrift, behelzende den geheelen toedragt deezer vreemde en hun grievende gebeurtenisse. Noch het Lid der Vroedschappe, dat zich tegen de lyst der Benoemden verklaarde, noch die met hem stonden, hadden byzondere reden van bezwaar opgegeeven, noch haare Koninglyke Hoogheid, wegens de onwettigheid, eenig gewag by de Vroedschap gemaakt, veel min eeni-

eenige opheldering daar omtrent verzogt. — Zy konden, naa een zorgvuldig onderzoek van alles, niet bevatten op welk een grond de Oudschepen VAN ECHTEN, door de Gouvernante, tot Burgemeester hadt kunnen verkoozen worden, als wel bewust, dat by hun Ed. Groot Mogenden aan de hooge Heeren Prinsen Stadhouders, en dus mede aan haare Koninglyke Hoogheid, was opgedraagen, het regt van *Verkiezing* uit een Dubbel Getal; maar geheel onkundig, dat het zelfde Regt zich zou kunnen uitstrekken om Verkiezing te mogen doen, met *voorbygang der Benoeminge* van de Vroedschap, en buiten dezelve, wanneer het Regt tot het opstellen der Benoemingen voor de Vroedschap geen Regt meer zou blyven. Zy smeekten, diensvolgens, de hulpe van den Souverain deezer Landen af, om hun te handhaaven by hun wettig Regt.



Men stelde dit Verzoekschrift haare Koninglyke Hoogheid ter hand, die haare gedagten, by eenen breeden Brief, in Wintermaand, te verstaan gaf, hun Ed. Groot Mogenden betuigende, „zich verzekerd „te houden dat zy, niet minder met ver„wonderinge dan verontwaardiginge, zou„den aangedaan weezen, over de onder„neeming van deeze Achttien Leden: het „*Eminent Character*, 't geen zy in deeze „Provintie bekleedde behoorde daar voor „beveiligd te weezen. Zy begeerde zich, „in het voorstellen haarer Bedenkingen, „geenzins met die Achttien Leden te „*Com*-

Brief der Gouvernante aan de Staaten van *Holland*, over het gedrag der *Haarlemsche* Vroedschap.

LXXXVI BOEK. 1758. „ *Compromitteeren*, veel min in te laaten, „ om met hun, over de ontwyfelbaare „ Regten van haaren Zoon, den Erfstad- „ houder deezer Provintie, te twisten, of „ dezelve tegen hun te verdeedigen. 't „ Geen zy in deezen deedt strekte alleen „ om haar gehouden Gedrag te regtvaar- „ digen."

In 't breede haalde zy op het voorgevallene in en met de Regeering van *Haarlem*, geduurende de drie laatste Jaaren, en schreef, zulks toe aan eene Verbintenis door twintig van de twee en dertig Leden der *Haarlemsche* Vroedschappe aangegaan, met uitsluiting van Twaalf hunner Medeleden, welke verbintenis zy met de haatlykste verwen afschilderde. Dat 'er zulk een Verdrag bestaan hadt, wist zy uit erkentenis der geenen, die het getekend hadden, als ook was zy onderrigt van het verbranden der Schriftlyke Acte; doch hadt dit verbranden de zaak zelve niet veranderd, het opgevat vooroordeel, misnoegen, en aanhoudend voorneemen van Verongelyking was 't zelfde gebleeven, en oorzaak van die Voorbygangen, en Onwettige Behandelingen, waar over de Minderheid klaagde, en dat VAN ECHTEN, ten derdemaale, van de Benoeming was afgelaaten.— Dit, geen willekeur, hadt haar bewoogen om dien Oudschepen te verkiezen.— Wegens de door 't land zo luidklinkende Waarschuwing te *Haarlem* afgekondigd, zegt zy, „daartoe ge- „ noodzaakt geweest te zyn, om voor te ko- „ men, dat de vlammen van het brandend

„ twist-

„ twistvuur van het Raadhuis niet mogten „ overslaan tot de Gemeente, en hadt dee„ ze, zo al niet eenige gematigdheid, ten „ minsten eenige omzigtigheid, te wege „ gebragt; egter zo veel niet of Achtien „ van de Verbondene Leden hadden het „ Besluit genomen, om zich, met een Ver„ zoekschrift, by hun Ed. Groot Mogen„ den te vervoegen." — Zy beschryft dezelve, als Lieden, „ die, door de ver„ breekinge van goede orde in *Haarlem*, „ de Regeering, nu meer dan drie Jaaren „ agter een, in geduurige onrust gehou„ den hadden, zonder na haare vermaa„ ningen over het nadeel, dat het Land, „ de Stad, hunne Persoonen en Familien, „ daar uit konde overkomen, te hebben „ willen luisteren." Weshalven zy oordeelde „ regtmaatige redenen te hebben, „ om zich met deeze Achttien Particulie„ re Leden der Vroedschap, op geener„ hande wyze in te laaten; en even wei„ nig zou kunnen toestaan, dat die zelfde „ Persoonen, welken zich, als directe „ Partyen, tegen haar, en als openbaare Be„ stryders der Regten van haaren Zoon, „ hadden opgeworpen, in de zich aange„ maatigde hoedanigheid, van de Meer„ derheid der Vroedschappe over deeze „ zaak zouden vermogen te raadpleegen „ en te besluiten, alzo niemand in by„ zondere gevallen, Party en Regter te „ gelyk kon zyn. — Geenzins bragt zy „ dit by, om zich aan 't geeven van ver„ dere openinge te onttrekken; hier vondt

LXXXIV BOEK.

1758.

LXXXIV „ ze geen reden toe, onbeschroomd durf-
BOEK. „ de zy alle haare daaden en handelingen,
„ voor de gansche Wereld in het helderst
1758. „ daglicht stellen, en deedt dit te liever
„ vóór hun Ed. Groot Mogenden, wier
„ Regtvaardigheid nooit zou toelaaten, dat
„ de Wettige Regten van haaren Minder-
„ jaarigen Zoon, zonder worden vermin-
„ derd, wier Wysheid al te wel bezefte,
„ dat al het nadeel aan 't Stadhouderlyk
„ Gezag toegebragt, in den grond niets
„ anders was, dan een rechtstreeks na-
„ deel aan de Regeering zelve, en eene
„ verzwakking van de tegenwoordige Re-
„ geeringsgesteltenisse welker handhaaving
„ alle Regenten van het Land by Eede
„ hadden beloofd." — Voorts loopt dit Berigt af met eene wydluftige ontvouwing deezer vier stellingen. — Dat het maaken van eene Cabale, om daar door zyne Mede Regenten uit te sluiten, eene ongeoorlofde zaak is, strydig met alle gronden van Regeeringe, en dat alles, wat uit dien hoofde verhandeld en verrigt wordt, even gebrekkig is. — Dat de Gewoonte te *Haarlem*, gegrond op de Privilegien dier Stad, niet toestaat, dat iemand, in zyn rang zynde, buiten wettige oorzaaken, van de Benoeming wordt afgelaaten. — Dat de Pligt van den Stadhouder, met zich brengende Burgemeesteren, Schepenen, en Wetten te veranderen, volgens de Privilegien zulks in deezen uit de twee overgeleverde Benoemingen gedaan was, naar het Voorschrift van dezelve Privilegien. —

En

En eindelyk, dat het Octroi des Jaars MDCLI hier geen voorwerp van verschil was. —— In het uitbreiden dier vier Stellingen wordt het gehouden gedrag der Meerderheid by aanhoudenheid streng gegispt, en luidt het slot, „dat, in een Land „ van Vryheid geene andere Vryheid behoorde gekend en gezogt te worden, dan „ die overeenstemde met de gronden van „ het Staatsregt, met de regelen van Regtvaardigheid, en met de verpligting, wel„ ke op elk ligt, omtrent zynen Evennaa„ sten; dat de Vryheid, die de Verbonden „ Leden op 't oog en in 't hart hadden, „ tegen die gronden lynrecht streedt: de„ wyl dezelve de Privilegien van de Stad „ vernietigde, de Regtvaardigheid omkeer„ de, en de Verongelyking van zynen „ Evennaasten voor geoorlofd stelde, en „ Haar het Vermogen benam om gebruik „ van haar Regt te maaken in 't verkiezen „ van zulke Regenten, aan welken men „ ééns vooral de Uitsluiting hadt gegee„ ven."

1758.

Naa het inleveren van dit Berigt, deedt de Hoofdofficier eene Tegenverklaaring, op die der twee Burgemeesteren (*), zich beroepende op dit Berigt, als zyn bedryf ten vollen wettigende: ook kwam toen in de Vroedschapsvergadering te *Haarlem*, ter Tafel eene Aantekening van Acht Leden der Vroedschap, tegen het beslootene, door

(*) Zie hier boven bl. 427.

LXXXIV BOEK. — 1758. door de Heeren, die, gelyk zy spraaken, begonnen hadden en voortvoeren zich aan te kanten, tegen den regtvaardigen en billyken Handel van Mevrouwe de Gouvernante, om deeze in haar Regt te keer te gaan: al het verhandelde in twee daar toe strekkende Vroedschapsvergaderingen, die zy voor onwettig hielden, voor van geener waarde verklaarende.

Die van *Haarlem* verzoeken Uitstel om hun gedrag te verdeedigen.

Van het Berigt der Gouvernante verzogten alle de Leden der Staatsvergaderinge Afschriften, en de Afgevaardigden van *Haarlem*, daar benevens op het ernstigste, dat de Onderhandelingen over deeze zo gewigtige zaak niet verhaast, maar afgewagt mogt worden, wat hunne Zenders noodig zouden vinden, tot opheldering van dit Berigt, en veele omstandigheden, dit onderwerp betreffende, in het daglicht te stellen, en hun Ed. Groot Mogenden nader te vertoonen; aan welk verzoek zy vertrouwden, dat de Leden te gereeder zouden voldoen; naardemaal uit een voorheen overgeleverd Verzoekschrift of Vertoog der Achttien Leden van de Vroedschap bleek, dat aan de gematigdheid en inschiklykheid van de Vroedschap of het Meerdergedeelte van dezelve, was toe te schryven, dat voor de verhaasting van het Besluit hier omtrent, zonder deeze nadere Opheldering af te wagten, geen reden, veel min eenig kort aanstaand gevaar, te vinden was. Zy hadden daar in betuigd, uit „ hoogen eerbied voor het verklaarde oog„ merk van haare Koninglyke Hoogheid,

„ wel

„ wel niet voor te hebben, om den *alzo* LXXXIV
„ door Haar verkooren Burgemeester VAN BOEK.
„ ECHTEN, ondertusschen in zyne functie ——
„ te wederstreeven of te turbeeren; maar 1758.
„ genegen te zyn, zonder verkorting van „ derzelver Regten, het zelve *interim* te „ laaten, by hunne daar tegen gedaane „ Protesten; doch dat zy aan hun Eed en „ Verpligtingen niet konden voldoen, in„ dien zy by de Verkiezing, door de Gou„ vernante gedaan, geheel bleeven berus„ ten, zonder aan hun Ed. Groot Mo„ genden den waaren toestand te hebben „ opengelegd, om dien aangaande herstel „ te verzoeken, by den Souverain van den „ Lande."

Verantwoording der Haarlemsche Vroedschap.

Schoon het tot Sprokkelmaand des volgenden Jaars, en dus naa den dood der Gouvernante aan liep, eer die van *Haarlem* gereed waren, zullen wy, de tydorde voor die der zaake laatende wyken, den gantschen afloop van dit geval vermelden. — De Achttien Leden leverden een Tweede Verzoekschrift in, by Staaten van *Holland*, „ zes derzelven verklaarden in „ hunne Ondertekening, dat zy nooit met „ iemand, wie het ook mogt weezen, „ eenige *Cabale*, *Verbintenis*, *Complotte*„ *rye*, *Correspondentie*, of hoe men 't „ ook anders mogt noemen, hadden aan„ gegaan, gelyk zulks in 't Berigt der „ Gouvernante gesteld werd." Dit Verzoekschrift ging vergezeld van eene Justificatie en Verantwoordig, nopens den Brief van haare Koninglyke Hoogheid.

LXXXIV BOEK. Een uitgewerkt Stuk, der aandagtigste leezing waardig, wy kunnen maar iets van den inhoud aanroeren.

1758. Nooit konden zy denken, een voorwerp van verontwaardiginge by hun Ed. Groot Mogenden te zullen weezen, wanneer zy zich vertoonden als Beschermers der Regten; hard viel het hun de wettige en afgemeetene Uitwerkingen van hun Pligt beschouwd te zien als Onderneemingen, waar voor het *Eminent Character* des Stadhouders behoorde beveiligd te weezen, en zulks in omstandigheden daar die verpligting zich werkzaam betoonde, „omtrent „eene Gebeurtenis, van welke geen gely„kend, veel min nog goedgekeurd voor„beeld, in eenige der voorgaande Stad„houderlyke Bestuuringen, werdt gevon„den; 't zy men oogde op de Daad zel„ve, de Verkiezinge van VAN ECHTEN, „welke het onderwerp der klagten uit„maakte, het zy op de Wyze, waar op de „Stad *Haarlem*, die Verkiezing hadt moe„ten zien invoeren."

Nimmer was by de Meerderheid, der *Haarlemsche* Vroedschap opgekomen, het vermeeten van zich *gecompromitteerd* te willen hebben, met die de Stadhouderlyke Waardigheid bekleedden. Zy erkenden en herinnerden, zich maar al te wel de regtmaatige tusschenwydte, tusschen de Erfstadhouders van het Gewest, en de bediening van Vroedschappen der Steden, hoe zeer de laatstgemelden ook gehouden konden worden, als Leden van die Lichaa-

haamen, welke de *Souverainiteit* van dit Gewest hielpen uitmaaken. Nimmer hadden zy bedoeld met de Gouvernante te twisten, of de Voorregten des Erfstadhouders aan te tasten. Maar weetende dat in onze Vrye Regeeringsgesteltenisse, het voor een grondregel werd gehouden, dat de *Waardigheden* zich onderscheiden door het *Gezag* en de uitvoeringe van het opgedraagene *Gebied*, en dat ook het hoogere Emplooi met het mindere gelykstaat in *Regten*, zo als die aan elk toekomen, zo was het op dien grond, dat hunne poogingen bepaaldelyk daar heenen strekten, om, als Getrouwe Voorstanders van de Regten hunner Stad, by hun Ed. Groot Mogenden, van wien zo wel die Privilegien als de Regten der Erfstadhouderen afvloeiden, de gedaane klagten te regtvaardigen, over eene Onderneeming, ten nadeele van die Privilegien, waartoe zy eerbiedig vermeenden, dat de Prins Erfstadhouder ontwyfelbaar *niet geregtigd was.*

LXXXIV BOEK. 1758.

Breedvoerig wyzen zy aan het onvoegelyke en wederegtlyke der Verkiezinge van VAN ECHTEN, *buiten* de Benoeming, daar die *uit* dezelve moest geschieden. Hoe deeze aanliep tegen het Octroi des Jaars MDCLI, welks aanhoudende verbindende kragt zy betoogden. —— Hadt de Verbindtenis der Twintig Leden van de Vroedschap, by welke zy de Twaalf Medeleden zouden hebben uitgeslooten, in het Berigt der Gouvernante een voor hun zo afzigtig vertoon gemaakt, zy stelden, van hunnen

 kant,

LXXXIV BOEK. —— 1758. kant, die zaak in een geheel ander licht, en ontkenden volstrekt, dat zodanig eene Uitsluiting, die Twaalf Leden van de Regeering het Regt benam, 't welk zy, by hunne aanstelling, te gelyk met hunne Medeleden verkreegen hadden, ooit beraamd of gedagt, veel min tot eenige rypheid of werkinge zou zyn gekomen. —— *Zy* wilden niet verbergen, dat, kort naa het overlyden van Prins WILLEM DEN IV, eenige weinige Leden van de Vroedschap zich als een bestuur in en over de Regeering der Stad *Haarlem* hadden aangetrokken, dat onder deezen zich hadden bevonden, de zodanigen, die verscheide zaaken dreeven, zeer tot ongenoegen van de Meerderheid der Vroedschap, en ten nadeele van verscheide aanzienlyke Leden — Staavende gevallen brengen zy in 't midden. —— De kwaade gevolgen van zodanig eene Bestuuringe by verscheide Leden van de Vroedschap overwoogen zynde, hadden Twintig Leden met elkanderen versprooken, in alle rondborstigheid te zullen voorstaan, de Wettige Regten des Erfstadhouders, mitsgaders de deugdlyke Privilegien der Stad *Haarlem*, en naar hun vermogen, verhoeden, dat door *Usurpatien*, welke telkens met voorwendinge van haare Koninglyke Hoogheids welbehagen werden *gegratieerd*, de goede orders geheel omgekeerd zouden worden. Op deeze gronden, en met geen oogmerk om aan iemand de Uitsluiting te geeven, of in deszelfs Regten te benadeelen, wa-

ren die Leden overeengekomen. Dit konden zy onder Eede verklaaren, en hoopten dat deeze plegtige Verklaaring by hun Ed. Groot Mogenden voldoen zou tegen bloote beschuldigingen, voor welken men geen grond van bewys hadt kunnen bybrengen. Ook erkenden zy die Overeenkomst vernietigd, en in 't vuur geworpen, te hebben; dewyl zy zagen, dat aan haare Koninglyke Hoogheid, by aanhoudenheid, deswegen meer en meer nadeelige gedagten werden ingeboezemd. —— De Registers der Stadsregeeringe weezen uit, dat men die Twaalf Leden niet hadt uitgesloten; en konden deeze ook toonen, dat het Oogmerk dier Acte, of, gelyk dit genoemd was geworden, „een aanhoudend voorneemen om te beledigen," niettegenstaande die verbranding, geen stand had gehouden. In 't geval van VAN ECHTEN zelf bleek het, uit de stemlysten, dat verscheiden Leden, als Verbondenen om hem uit te sluiten beschreeven, hem gestemd hadden. Al het voorgevallene, zints de Aanstelling diens Oudschepens, zetten zy in een helder licht. —— Het overige deezer Verantwoording bestaat in eene deftige, op gronden van Staats-, Stadsregt en Geschiedkunde steunende, wederlegging der vier bovengemelde Stellingen in 't Berigt van haare Koninglyke Hoogheid. (*) —

LXXXIV BOEK.
——
1758.

Zy

(*) Zie hier boven, bl. 434.

LXXXIV BOEK. — 1758. Zy verzogten, derhalven, „dat hun Ed. „ Groot Mogenden, het kenlyk ongelyk, „ door de Verkiezing van SALOMON VAN „ ECHTEN, aan de Voorregten hunner „ Stad toegebragt, zouden herstellen op „ zodanig eene wyze als wel met het mee„ ste Menagement voor de hooge Waardig„ heid van het Erfstadhouderschap; doch „ tevens met de meeste Zekerheid voor de „ Stad *Haarlem*, en voor derzelver Bur„ geren en Ingezetenen, mitsgaders tot „ voorkoming van andere gelyke Onder„ mingen, best zou mogen geschieden."

Afloop deezer zaake. Weinig twyfels valt 'er aan, of de Meerderheid zou, te haarer Regtvaardiginge, schoon de Gouvernante in leeven gebleeven ware, dezelfde taal gevoerd en de verkeerde informatiën, op welke haar Berigt steunde, onder 't oog gebragt hebben; dan even min kunnen wy, het reeds gebeurde in aanmerking neemende, in twyfel trekken of het verder beloop deezer zaak zou aanleiding hebben kunnen geeven tot vergrooting der wederzydsche aangroeijende verbitteringe; en strekken tot verdere zeer mogelyke ongenoegens. Dan, om van de mogelykheden niet te spreeken, alle de Stukken, tot de zaak der Verkiezinge van VAN ECHTEN behoorende, werden ten Onderzoek in handen gesteld van de Ridderschap, en de Gecommitteerden hunner Edel Groot Mogenden tot het Groot Besoigne; die in Hooimaand des Jaars MDCCLIX, een Raadslag uitbragten, overeenkomstig met welken het

Be-

Besluit in Herfstmaand viel. In 't zelve straalt genoegzaam door, hoe zeer de Staaten zich met deeze netelige zaake verlegen vonden, dan tevens, hoe zy oordeelden over het gehoudene gedrag van Mevrouwe de Gouvernante; wy zullen 't met de eigene woorden boeken, op dat het een en ander ten vollen blyke. „ In agtinge genomen zynde, dat „ het, aan den eenen kant, wel buiten alle contestatie is, dat de Electien „ gedaan moeten worden uit de Nominatien, die geformeerd zyn by die geenen, die daar toe het Regt hebben, en „ dat de Differenten over de Legaliteit „ van Nominatien tusschen die geenen, „ welke het Regt van Electie heeft, en „ die geenen aan welken het Regt van Nominatie competeert, door niemand anders dan door hun Ed. Groot Mogenden „ kunnen worden getermineerd; doch, „ aan den anderen kant, gelet zynde op „ de situatie, waar in zich deeze zaak, „ door het smertlyk overlyden van haare „ Koninglyke Hoogheid bevindt, en dat „ de Regeering der Stad *Haarlem*, door „ haar nader gepresenteerd Request en de „ daar by gevoegde Memorie verstaan moet „ worden tegen alle consequentien genoegzaam te weezen gedekt. — Is, uit eene „ waare eerbied voor de naagedagtenisse „ van haare Koninglyke Hoogheid, goedgevonden en verstaan, dat het Different, „ over de Aanstellinge van SALOMON VAN „ ECHTEN, tot Burgemeester der Stad „ *Haarlem*, zal worden gelaaten ongede-

„ ci-

LXXXIV BOEK. 1758.

„ cideerd, in de geruste verwagtinge, dat „ zyne Hoogheid, de Heer Minderjaarige „ Erfstadhouder, door de Heeren, aan wie „ Hoogstdeszelfs Educatie is toevertrouwd, „ geïmbueerd en geinstrueerd wordende van „ de waare belangen van den Staat, en derzelver Grondwetten, Privilegien en Geregtigheden in 't generaal, en van die „ der Steden in 't byzonder, tot de exercitie van de hooge Charges, aan hem „ gedefereerd, gekomen zynde, zich nooit „ zal laaten induceeren, om dit, of soortgelyk geval, zich tot een Model van Naavolginge voor te stellen." (*)

Geschil met de Gouvernante, wegens het plaatzen van VAN BORSSELE, onder de Geëligeerden in 't *Sticht*.

Met gemaatigde stappen ging de Gouvernante in het *Sticht* voort, omtrent de plaatzing van PHILIP JACOP VAN BORSSELE VAN DER HOOGE Broeder van J. VAN BORSSELE eerste Edele in *Zeeland*, tot Medelid der Heeren *Geëligeerden*. Deeze bestaan, in gevolge van het Reglement van den Jaare MDCLXXIV, in den Jaare, MDCCXLVII weder ingevoerd, (†) ten deele uit Edellieden, ten deele uit Burgers, en worden door den Stadhouder gekoozen. Dan het is een onvermydelyk vereischte, dat de Edellieden, eer zy, in dit Eerste Lid der Staaten, kunnen aangenomen worden,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 981. 1000. Voor 't Jaar 1759. bl. 4-38. 453-576. 739. 870.

† Men vindt dit Reglement in 't *Utrechts Plakaat-Boek* I. D. bl. 170. En men zie, wegens de Wederinvoering, *Het Tafereel der Nederl. Gesch. volgens* A. M. CERICIER. X. D. bl. 503.

den, hunnen Adeldom bewyzen, of blyken van hunne Riddermaatigheid toonen. Wanneer bovengemelde van BORSSELE VAN DER HOOGE, in den voorleden Jaare, na deeze Waardigheid dong, leverde hy een omſtandig Geſchrift in, om zyne Riddermaatigheid te bewyzen. Het Eerſte en Derde Lid, de Geëligeerden naamlyk en de Steden, ten minſten de meerderheid in die Staatsleden, waren van begrip, dat het oordeel over deeze Bewyzen geſteld moest worden, aan eene Commisſie, uit de drie Leden van Staat te benoemen. Het tweede Lid, of de Ridderſchap, was in tegendeel, van gedagten, dat ieder der Leden, vooraf, diende te overweegen of deeze zaak wel van dien aart was, dat 'er eene Commisſie over kon belegd worden. De twee Leden benoemden niet te min Gelastigden, en verzogten, dat de Ridderſchap hun hier in zou volgen; doch bleef deeze volharden by het voorgaande denkbeeld. De Geëligeerden verklaarden vervolgens, ter Staatsvergaderinge, dat zy de toegezondene bewyzen voor de Adelyke Geboorte des Heeren van BORSSELE voldoende gevonden hadden, de Edelen en Steden verzoekende zich gereed te maaken, tot het uitbrengen van hunnen Raadſlag. De Edelen, daar en tegen, oordeelden, by hunne byzondere overweeging deezer zaake, éénpaarig, de bewysſtukken voor onvoldoende; doch bragten hun Beſluit niet ter Staatsvergaderinge, onder anderen, om dat zy twyfelden of de twee andere Leden van Staat

LXXXIV BOEK.

1758.

LXXXIV BOEK. 1758. Staat niet wel van oordeel waren, dat deeze zaak by Meerderheid kon worden afgedaan, 't welk zy ontkenden. Niet zonder grond koesterden zy deeze twyfeling: want de Steden hadden zich met het besluit der Geëligeerden niet vereenigd, of het Eerste Lid besloot nevens het Derde, by Meerderheid, de Gouvernante aan te schryven, dat zy de Bewyzen des Adeldoms van den Heer VAN BORSSELE, hun ten Onderzoek door haare Koninglyke Hoogheid toegezonden, voldingend gevonden hadden, en dien Heer, diensvolgens, geregtigd te houden om als een bevoegd Edelman, in het Lid der Geëligeerde Raaden te worden aangesteld; doch dat de Ridderschap, hoe zeer daar toe aangemaand, zwaarigheid gemaakt hadt, zich over dit stuk te verklaaren, en hun Besluit uit te brengen.

Terstond verklaarde zich de Ridderschap tegen dit Besluit, en gaven de Gouvernante kennis van de toedragt der zaake, en teffens ter Staatsvergaderinge hunne Bedenkingen over op de Bewyzen des Adeldoms des Heeren VAN BORSSELE; en in Louwmaand deezes Jaars hunne Nadere Aantekening tegen het Besluit omtrent de Toelaating diens Heeren, by de Meerderheid genomen. De Geëligeerden leverden eene Tegenaantekening in, waar mede de Afgevaardigden van *Utrecht* zich veréénigden. De Edelen hadden hunne zwaarigheden tegen de Egtheid der Bewyzen des Adeldoms, de Gouvernante onder 't oog zoeken te brengen, en een Lid aan haar afge-

vaar-

vaardigd met een Vertoog ten dien einde strekkende; doch hadt het haar behaagd zich te verschoonen, van 't zelve aan te neemen; maar was zy naderhand, te raade geworden, om, schoon zy zich op het gedaane onderzoek van hun Ed. Mogenden gerustlyk kon verlaaten, en met derzelver bedenkingen volkomen in stemmen, de zwaarigheden en aanmerkingen der Heeren van de Ridderschap, mede in overweeging te neemen, „ om voor te komen alle „ reden van beklag, even of *Gunst* en *Ge-* „ *negenheid* zou hebben kunnen aanvullen, „ 't geen aan de *Bondigheid der Bewyzen* „ ontbrak." Zy hadt alle de Papieren van wederzyden gesteld, in handen van Edelen uit verscheide Gewesten, en niet zynde van den *Duitschen Huize*. Derzelver verslag hieldt de Bewyzen des Adeldoms van VAN BORSSELE voor voldingend: waarom de Gouvernante niet langer uitstelde, dien Heer te benoemen tot Lid van de Geëligeerde Raaden, „ niet twyfelende of „ hun Ed. Mogenden zouden hoogstder„ zelver omzigtige handeling in alles billy„ ken, als die tot geen ander einde ge„ strekt hadt, dan om aan niemand onge„ gelyk te doen, en te gelyk weg te nee„ men alle Verdenking, van welk een aart „ die ook zou mogen weezen, als of in „ deezen niet gehandeld ware, naar de „ strikste regelen van eene volmaakte Ju„ stitie."

De Heer van BORSSELE, zyn ontslag verzogt, en bekomen hebbende als Commandant van de Fortresse *Lillo* op de *Schelde* en

LXXXIV BOEK. — 1758. en de onderhoorige Forten, en als Collonel Commandant van het Regiment Cavallery van den Luitenant Generaal Graaf WILLEM HENDRIK *van Nassau*, nam, op eersten van Lentemaand deezes Jaars, als Edelman zittinge. Dit geschiedde niet zonder heftige tegenkanting der Edelen, die betuigden het Besluit der twee andere Staatsleden, tot de Toelaating, voor van geener waarde houden, en voor een inbreuk op alle Orde der Regeeringe, en den Heer VAN BORSSELE niet te erkennen, voor een bevoegd Edelman: waar van zy, in een nader Vertoog der Onwettigheid van het Besluit, ten opzigte van de Toelaating des Heere VAN BORSSELE genomen, sterke redenen bybrengen, ten slot zeggende, „ niet te willen, dat tegen hun of hunne „ Naakomelingen, ooit of ooit, als eene „ uitdruklyke of stilzwygende Erkentenis „ der Ridderschap van die Adelyke Ge„ boorte van den Heere VAN BORSSELE, of „ als een uitdruklyke of stilzwygende Toe„ stemming van hunnen wege in die Toe„ laating, zou aangevoerd worden, het „ verschynen van dien Heer ter Vergade„ ring van de Staaten, of van het Eerste „ Lid, het bywoonen van eenige Beraad„ slagingen, of het verkrygen en beklee„ den van eenige Commissiën, Ampten of „ Officien, of eindelyk iets ter wereld, „ waar in die Heer, nu, of in 't vervolg, „ zich gedroeg, of gedraagen zou, als aan„ gesteld in de Hoedanigheid van Edelman, „ in het Lid der Heeren Geëligeerde Raa„ den of waar in hy als zodanig erkend

„ mogt

„ mogt worden, door wie, of op welk eene „ wyze ook, 't zy met kennisse of buiten „ weeten der Ridderschap, in tegenwoor„ digheid, of by 't afweezen der Edelen, „ zonder of met derzelver byzondere ver„ klaaring daar tegen." (*)

LXXXIV BOEK. 1758.

De Edelen hielden hun streng in deezer voege vast, ondanks den duidelyk verklaarden wil der Gouvernante, wier Leevens einde, 't geen ons in een volgend Boek staat te vermelden, met snelle schreeden naderde. Nog eene en andere byzonderheid ten deezen Jaare voorgevallen, moet het tegenwoordige Boek besluiten.

Vreugdebedryven ten Jaardage van WILLEM DEN V.

Verscheide Omstandigheden mogten zamenloopen, waar door haare Koninglyke Hoogheid, mogelyk door de Landzaaten in een ander licht, dan voorheen, beschouwd wierd; de Gezindheid der Nederlanderen tot het Stadhouderlyk Huis, bleef zich vertoonen, by eene en andere gelegenheid. De vyftiende Verjaardag van Prinses CAROLINA, op den acht en twintigsten van Sprokkelmaand in vallende, werd met veel vreugde betoons in de Hofplaatze, en elders gevierd; doch was dit alles slegts een voorbereiding te agten, van den achtsten

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 329. 601 — 776. De Ridders bleeven dit volhouden: want, wanneer de Gouvernante, de in dienst zynde Heeren Geëligeerde Raaden, met den aanvang des Jaars MDCCLIX, voor drie Jaaren hadt doen aanblyven, leverden die Edelen eene Verklaaring in, tegen de volduuring des Heeren VAN BORSSELE, als tegen allen Regt ter dier plaatze ingedrongen. *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 349. 350.

LXXXIV BOEK. 1758.

ſten van Lentemaand, toen zyne Doorlugtige Hoogheid in zyn Elfde Jaar tradt: geheel *'s Gravenhaage* juichte. Maaltyden, Bals, Illuminatien, wrogten alle mede om deezen Dag luiſterryk te maaken, en den nagt in een Dag te herſcheppen. In veele Steden en Plaatzen van *Holland*, ſtrekten Vreugdebetooningen tot blyken des genoegens, over deezen Jaardag. *Vlisſingen* en *Veere* ſtaaken in *Zeeland* uit, om den Geboortedag des Markgraafs te vereeren. *Leeuwaarden* in *Friesland*, en de Stad *Groningen* namen een groot deel in Feestvrolykheden. En mogt de Gouvernante, met de Vorstlyke Kinderen, van *Zoestdyk*, in Hooimaand, na *Kuilenburg* en *Buuren* trekkende, de Eerbewyzingen der Ingezetenen in eene opgehoopte maate ontvangen.

Brand op de *Haagſche* Kermis.

Geene Jaarmarkt of Kermis in deeze Gewesten, haalt by de *'s Gravenhaagſche*; behalven, dat deeze Hofplaats zelve veele en aanzienlyke Koopers uitlevert, en ten dien tyde veele Vreemden derwaards lokt, valt die Jaarmarkt een der vroegſte in, en hebben dus de Verkoopers der kostbaarſte Waaren, meest al den geheelen of voornaamen inſlag, dien zy op volgende Kermisſen tragten te verkoopen, in hunne wel voorziene Kraamen. Op het Buitenhof ſtonden, naar gewoonte, eene menigte van Kraamen in ryen geſchaard, omtrent op 't midden, geraakte 's morgens ten half vier eene Kraam, die welriekende Wateren en Oliën te koop veilde, in brand: de droogte en ligtheid der

ſtof-

ſtoffe deezer draagbaare Winkelen, bragt te wege, dat drie Kraamen wel haast in volle vlam gloorden; eene ſterke Noordooſte wind voerde de brandende ſtoffe, na de Kraamen, beneden den wind ſtaande, met zulk een geweld, dat deeze bykans alle in brand geraakten, veele, die boven den wind ſtonden, kreegen door dwarlingen en te rugkaatzingen zo veel ontſteekende vonken, dat zy een zelfde lot ondergingen, en, in minder dan een half uur tyds, vertoonde zich 't geheele Buitenhof, als een Vuurpoel. Onbeſchryflyk was de ſchrik des geroeps van Brand, 't welk, zo vroeg in den morgenſtond, de Kraamers uit hunnen ſlaap wekte. Goed en Leeven liep gevaar. Verbyſtering en Verwarring heerschten onder de raadloozen, elk zogt zyn Lyf te bergen, en zo veel van zyne Goederen als de nood toeliet. Alles geraakte in de Hofplaats op de been, de Schuttery en de Milite bezette de toegangen tot den Brand. De Brandſpuiten werden aangevoerd; doch konden van eenige noodwendigheden beroofd, den vereischten dienst niet doen, vóór dat het grootſte gedeelte der Kraamen, en daar onder de kostbaarſte, ten getale van zestig, in asſche verteerd waren. Eindelyk werd men meeſter van de woedende vlammen, die, door de boomen afgeweerd, de Huizen rondſom het Buitenhof ſtaande onbeſchadigd lieten.

LXXXIV BOEK. 1758.

Onmiddelyk naa het bluſſen van den Brand, werd de Eigenaaren der Kraamen toegelaaten, uit de verbrande ſtoffe te

LXXXIV BOEK. 1758. zoeken, 't geen niet verteerd was, en hun toebehoorde. Gering was zulks in vergelyking met het der vlamme ten prooy gewordene, of door 't water bedorvene. — Het betreurenswaardig lot deezer, buiten hunne schuld, ongelukkigen verwekte eene algemeene aandoening van Medelyden by meest alle Burgers en Ingezetenen van den *Haage*. Het Hof van *Holland* en de Magistraat dier Hofplaatze, trok zich den nood dier verlegenen aan, en gaf gelegenheid aan welgeplaatste harten om 'er verligting aan toe te brengen, door eene Bekendmaaking, dat Diakenen, vergezeld van een Advocaat, eene buitengewoone Inzameling zouden doen, ten behoeve deezer ongelukkigen, welke zy van den Predikstoel in de Weekbeurte 's avonds lieten afkondigen. De Leeraar deeze afleezende, voegde 'er veele overtuigende redenen by, om de Gemeente tot eene ruime Milddaadigheid op te wekken. Aan de Huizen niet alleen, maar ook aan de Kraamen op den *Vyverberg*, en elders, geschiedde de Inzameling, die de aanzienlyke som van ruim 19043. Guldens beliep. —— Eenige Gelastigden uit den Hove, en uit de Magistraat deeden by alle Kraamers, die door den Brand schade geleden hadden, de grootheid daar van verneemen, ieder moest ze, onder Eede, onderscheiden opgeeven, zonder Winstderving voor schade te rekenen, en werd naar die opgave de Uitdeeling geregeld. (*) Van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 489.

Van schrikbaarender aart en deerlyker gevolgen, was het springen eener Kruidmaakery *Sollenburg*, aan den *Overtoomschen Weg*, buiten de *Leydsche* Poort, te *Amsterdam*. In een der Pakhuizen vatte, door welk toeval is onbekend, dewyl zy, die 't zouden hebben kunnen getuigen, deerlyk omkwamen, het kruid vuur, zo als het Volk te werk kwam, om den dagelykschen arbeid te beginnen: niet alleen stondt het Pakhuis, op 't oogenblik, in volle vlam; maar alles sprong met eenen zo geweldigen slag als by 't lossen van een zwaar stuk geschuts gehoord wordt, aan stukken, en verspreidde zich wyd en zyd. Hier door werd het digt daar bystaande Magazyn ook aangestooken, en vloog dit Gebouw, met een veel zwaarder slag, in de lugt, ten minsten drie Arbeiders mede voerende. Alle Gebouwen, omtrent twee honderd schreeden in 't ronde, werden geweldig geschokt en zeer beschadigd. De Grond, waar de Pakhuizen gestaan hadden, was in een Poel veranderd, de Boomen rondsom denzelven lagen uit den grond geslaagen, Stukken en Balken der Gebouwen op de landen gesmeeten, zelfs was het Water zodanig over de digstbygelegene landen geperst, dat ze in een moeras veranderd scheenen. De meeste Huizen waren van de Pannen, zommige der naastbystaande voor 't grootste gedeelte van 't geheele Dak, beroofd, de Muuren gescheurd, Deuren en Vensters aan stukken geslaagen. Binnen *Amsterdam* zag men op de *Baangragt* en het

LXXXIV BOEK.

1758.

De Kruidmakery *Sollenburg* springt.

LXXXIV BOEK. — 1758. *Spiegelplein* veele Huizen zeer beschadigd.

Verbaazend groot was de schrik en ontsteltenis, door deeze Uitwerkingen veroorzaakt. Veelen aan den *Overtoomschen Weg*, sprongen naakt ten bedde uit, meenende dat het eene Aardbeeving en hun Jongste uur gekomen was. In den *Haag*, *Leyden*, *Gouda* en *Rotterdam*, voelde men deeze schokken, en hieldt ze voor eene Aardbeeving, op het *Haarlemmer Meir*, vernam een Schipper twee ongewoone stootingen. Groot was de schade, den Eigenaar der Kruidmaakerye overgekomen, en die der Buuren allerverdrietigst: dewyl zy 'er zich in gewikkeld vonden, door eene ongelukkige nabyheid eener zo hoogstgevaarlyke hanteeringe. Men wil dat zy, om dezelve vergoed te krygen, al het vernielde geregtlyk lieten optekenen, misschien met oogmerk om het op den Eigenaar der Kruidmaakerye te verhaalen: ook waren zy eenige dagen naa dit ongeval bezig om de verwydering der Kruidmaakery uit hunne Buurt te bewerken. (*)

De Uitvoer van Hooi en Stroo verboden. Verscheide omstandigheden liepen zamen, om groote schaarsheid van Hooi en Stroo, ten deezen Jaare, te veroorzaaken. Een droog Voorjaar belette den groei der Land- en Veldgewassen. Onweersbuijen, met daar mede vergezeld gaande, of daar op volgende, stortregens,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 831. *Verh. van de Holl. Maatsch. der Weetensch.* VII. D. bl. 177.

gens, gaven eerst verkwikking; doch, de Plasregens in Hooimaand dagelyks aanhoudende, werd de grond van water overſtelpt. (*) Het ſchraal gegroeide Grasgewas tot rypheid gekomen, was meest bedorven, zwart en kragtloos. 't Veelvuldig gevalle water, deedt veele Landeryen onderloopen, de Rivieren buiten de oevers treeden, en ſpoelde het verzamelde weg; terwyl elders, hooge Watervloeijingen het Hooi van de Uitergorſſingen wegdreeven. 't Gevolg hier van was, dat in *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overysſel*, en *Holland*, de Uitvoer van Hooi en Stroo, by byzondere Plakaaten verbooden werd; en een Plakaat der Algemeene Staaten, zulks in alle de Gewesten, en in de Generaliteits Landen, verboodt. (†)

Zodanig een Verbod veroorzaakte, natuurlyk belemmering aan nabuurige Landſtreeken, gewoon dien voorraad uit onze Gewesten te ontvangen. Groot was bovenal de verlegenheid der Opgezetenen des Lands van *Luik*, die, zo tot onderhoud der Troepen, als tot eigen gebruik, in de Generaliteits Landen veel duizenden Ponden Hoois gekogt hebbende, 't zelve door dit Verbod niet konden krygen. De Prins Bisſchop van *Luik* verzogt door zynen Reſident, den uitvoer van dat Hooi, 't welk hun-

(*) Men rekent het voor zeer natte Maanden, als het gevalle water 65 of 70 Lynen bedraagt op den *Huize Zwaanenburg*: en beliep het, in deeze Hooimaand, 98 Lynen; eene hoogte, welke zelfs in Jaargetyden, wanneer het ſterkst regent, niet wordt waargenomen. *Waarneemingen op Zwaanenburg*, 1758. *July*.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 777. 853. 863. 868. 874. 916. 916.